

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Portal-MĂIASTRA

ISSN: 1841-0642

portal_maiastra@yahoo.com

Anul XVIII, Nr. 3(70)/2022

Trimestrial de cultură editat de CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE GORJ
cu sprijinul CONSILIULUI JUDEȚEAN GORJ

Centenar aniversar

MARIN PEDA ȘI CAZUL ROMANULUI „MOROMETII”

Marin Preda este unul dintre scriitorii contemporani care au evoluat sub privirile noastre de studenți și de profesori, ca autor de romane ce i-au adus gloria. Altfel spus, noi ne-am format ca specialiști în analiza literaturii, citindu-i cărțile.

După debutul din ziarul „Timpul” cu schița Pârlițu în 1942, tânărul fiu de țărani din comuna teleormăneană Siliștea-Gumești atrăgea în 1948 atenția cu volumul *Întâlnirea din Pământuri*, cu totul surprinzător și impresionant prin scenele de erupție instinctuală halucinantă, specifică lumii aspre a satului arhaic. În plină perioadă proletcultistă, o asemenea viziune a stârnit stupeoare. Exact în același moment, Zaharia Stancu lansa romanul *Desculț*, care în 5 ediții consecutive este tratat de

Marin Preda în 1955

către regimul comunist ca un best-seller tocmai pentru că îi slujea interesele. Ca și *Negura* lui Eusebiu Camilar, roman dedicat celui de-al Doilea Război Mondial, privit în manieră materialist-leninistă, *Desculț* se tipărește în tiraj de 20.000 de exemplare. Devenit președintele Uniunii Scriitorilor din România, Stancu dirijează fondurile instituției spre traducerea în 20 de limbi a capodoperei sale. Năzuia spre Premiul Nobel, crezându-se un scriitor de valoare mondială, încântat să constate că *Darie*, eroul său, simbolizând pe *desculții* satului românesc, „înconjoară lumea în sandale de aur”. Așa eram noi învățați în liceele țării să credem că era.

ANCA SÎRGHIE

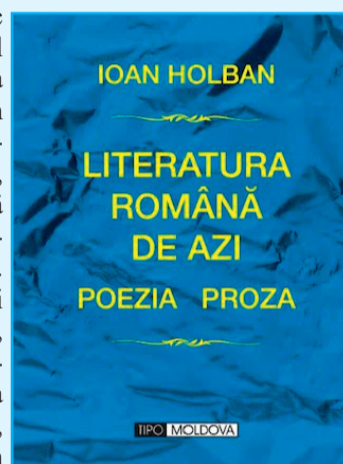
» Continuare în pag. 2

O panoramă critică („revizuită și adăugită”) de portrete literare

IOAN HOLBAN LITERATURA ROMÂNĂ DE AZI POEZIA - PROZA

Cunoscutul istoric și critic literar Ioan Holban, coordonatorul în cadrul Editurii Tipo Moldova al lucrării în multe volume „Un dicționar al scriitorilor români contemporani” (vol. XI, 2020, 650 p.), a făcut să apară la aceeași editură impresionanta sinteză *LITERATURA ROMÂNĂ DE AZI. POEZIA. PROZA*, lucrare masivă de nu mai puțin de 2037 de pagini (4,800 kg, grosimea 14 cm), conținând portretele autorilor și aflată acum la a treia ediție, „revizuită și adăugită”, cu un Cuvânt înainte de Bogdan Ștefanache.

Proiectul acesta, început în urmă cu aproape un deceniu, a fost derulat cu perseverență și pasiune de criticul și istoricul literar IOAN HOLBAN, ajungându-se, iată, la ediția a treia „revizuită și adăugită”. Prima parte, dedicată Poeziei, cuprinde peste 100 de portrete critice, „de poeți și paradigme poetice”, de la Nicolae Labiș și Nichita Stănescu, la Mircea Cărtărescu și Nicolae Coande. Tot astfel este abordată și Proza, „Ioan Holban reușind să analizeze, în aceeași manieră critică, întregul peisaj al poeziei contemporane”, fiind de găsit aici „toate numele de referință din proza românească actuală, de la Marin Preda, Eugen Barbu, Petru Dumitriu și Dumitru Radu Popescu, la Eugen Uricaru, Mircea Nedelciu, Ștefan Agopian și Gheorghe Crăciun”.

Așa după ce menționează și prefațatorul, dl Ioan Holban nu a intenționat să realizeze „o abordare canonică”, ci, lucrând dezinvolt, a aplicat „propria sa conștiință critică pe realitatea literaturii noastre contemporane”: „Din această perspectivă, apar, în lumea poetică, dar și în cea a prozei reale, surprize critice, viziunea fiind la zi, prin faptul că autorul încearcă, pe cât posibil, să întregască figura celui analizat cu ultimele sale apariții editoriale. De pe aceste poziții analitico-critice, Literatura română de azi.

Poezia. Proza, marchează o abordare diferită în comparație cu o serie de istorii literare devenite reper în literatura română, precum cele semnate de Nicolae Manolescu sau Alex. Ștefănescu.”

Ideea demersului propus de dl Ioan Holban, considerat „important” și „necesar” în același timp, vizează faptul că, dincolo de „inhibițiile generate de climatul socio-politic”, literatura română de azi continuă să fie „o parte extrem de semnificativă a spiritualității românești”, de aceea „o trecere în revistă a actualității noastre literare, într-o manieră critică, nu face altceva decât să încerce să identifice și să facă o ierarhie a valorilor contemporane, lansând nu doar provocări, ci și proiecții asupra viitorului literaturii române.”

Radu SALVIA

» Continuare în pag. 4

Despre triada de aur a literaturii române:

Eminescu-Arghezi-Blaga

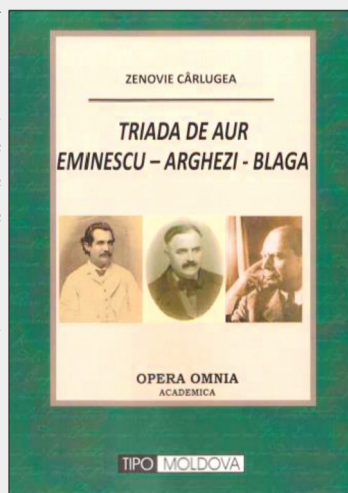
Neobositul cercetător și istoric literar prof. dr. Zenovie Cărlugea din Târgu-Jiu a publicat recent în Iași, la editura Tipo-Moldova un op masiv, cu titlul „Triada de aur: Eminescu-Arghezi-Blaga” însumând aproape 600 de pagini, format academic.

Așa după cum arată autorul în Cuvânt înainte: „Lucrarea de față cuprinde atât comentarii literare, în speță cronici și recenzii pe care le-am «cronicărit» vreme de peste un sfert de veac (până în primăvara acestui an, 2022), cât și ecurile critice venite din partea unor confrăți, din generații diferite, la cărțile mele dedicate triadei de aur a poeziei românești”.

Cartea se deschide cu *I. Eminesciana*, fiind incluse recenziile și cronicile literare ale lui Zenovie Cărlugea la cărți semnate de Adrian Voica, Mihai Cimpoi, Ion Țicalo, Traian Diaconescu, George Popa, Nicolae Georgescu, Gavril Cornuțiu, Lucian Boia, Vasile Petrica, Tudor Nedelcea, Florica Gh. Ceapoiu, Stan V. Cristea, Erwin Iosef Țigla, Petru Popescu-Gogan, George Vulturescu, Valentin Coșoreanu, Daniela Văleanu și Mihaela Albu.

De semnalat faptul că privitor la cartea semnată de Vasile Petrica, „Titu Maiorescu și Banatul”, criticul Cărlugea semnaleză niște inexactități: “S-au strecurat în text și câteva inexactități, unele preluate documentar, via Săluc

Horvat, precum data de “5 ianuarie 1884” (corect: 1/13 ianuarie 1884), când - conform *Însemnărilor zilnice* - Maiorescu, împreună cu vărul său Constantin

Popasu vine să-l viziteze pe Eminescu la Institutul de sănătate de la Ober Döbling al Dr. Leidesdorf, aducându-i volumul de „Poesii” tipărit la Soces cu puține zile în urmă. La pag. 56, în contextul „germanofiliei” criticului, incriminată de unii contemporani, autorul bănățean face o remarcă foarte aproximativă în legătură cu despărțirea acestuia de Clara („Abia în 1886 a început să scrie numai nemțește, motiv care, se pare, a dus și la despărțirea de soția sa”), când în realitate se știe, chiar din jurnalul său, că Anette Rosetti, cea care-i va deveni soție, fusese în compania lui în excursii, la ședințele „Junimii”, la spectacole, la aniversări personale, mulți ani, până la despărțirea de prima soție în decembrie 1886” (p.73).

Cu privire la cărțile despre Eminescu semnate de Zenovie Cărlugea, lucrurile stau în felul următor: despre „Eminescu-mitograme ale daco-romanității” a scris Lucian Gruia și Iuliu Pârveu, despre „Mihai Eminescu - Drumuri și popasuri în Gorj” a scris Tudor Nedelcea, iar despre „Dicționar monografic: Mihai Eminescu - oameni din viața lui” au scris Mihai Cimpoi, Gheorghe Grigurescu, Rodica Lăzărescu,

» Continuare în pag. 4

Mircea M. POP, Heidelberg

MARIN PEDA ȘI CAZUL ROMANULUI „MOROMETII”

↳ *Urmare din pag. 1*

Se pare că vizita lui la Stockholm în Suedia, unde sosise propunerea ca Lucian Blaga să primească râvnitul premiu, nu a fost străină de refuzarea acestuia.

Între cei nemulțumiți de falsificarea vieții satului românesc la început de secol al XX-lea în romanul mult laudat al lui Zaharia Stancu se număra și tânărul Marin Preda, care punea întrebarea: Unde s-au mai văzut la noi oameni cu botniță?, trimiterea făcându-se la scena culesului de vie, când boierul punea botnițe țăranilor, ca să nu atingă nicio boabă de strugure. Criticul literar Ovid Crohmălniceanu nu ezită să demonstreze că, în fapt, „conu Zaharia”, dintr-o vinovată sete de glorie, a amplificat fără discernământ forma inițială a romanului și rezultatul a fost dezastruos, autorul stricând prin diluare liric-poematică o carte ce avusese valoarea ei incontestabilă. Noi am trăit în mod nemijlocit această continuă lărgire a textului la romanul Desculț, care în proiectul aberant al autorului urma să primească șase părți a câte trei volume. Țin perfect minte efortul de a re-lua lectura așa-zisei capodopere a lui Zaharia Stancu, pe când autorul scosese trei volume, care mie, eleva de liceu, mi s-au părut de-a dreptul imposibil de îngurgitat.

Evoluând în umbra unui asemenea fascicol de lumină proiectat asupra lui Zaharia Stancu, Marin Preda s-a contaminat de atmosfera momentului, astfel că în creația sa a urmat în 1952 nuvela Desfășurarea, dedicată țăranului perioadei comuniste, care ar fi trebuit să liniștească spiritele agitate ale orientării ideologice marxist-leniniste. Tânărul părea că s-a încadrat în direcția pe care o reprezenta și Zaharia Stancu sau V. Em. Galan cu romanul Bărăgan, vol. I-1954 și vol. II-1959, intrat și el în manualele școlare ale epocii. În realitate, s-a creat o neîncredere că Marin Preda accepta pavăza Partidului unic, din moment ce Securitatea nu a ezitat să culeagă date despre el și i-a întocmit un dosar de urmărire, la care vom mai reveni în paginile ce urmează.

Lovitura de maestru a scriitorului avea să vină în 1955, când scriitorul publică romanul de inspirație rurală Moromeții, ce avea să fie apreciat drept o creație fundamentală a prozei românești, prin care Marin Preda se și impune definitiv. Apropiat al prozatorului, criticul literar Eugen Simion dă mărturie despre formația solidă a lui Marin Preda, care a urmat școala marilor creatori ai genului românesc: „Scriitorii lui sunt: Dostoievski, Balzac (pe care îl admiră enorm), Tolstoi („singurul scriitor pe care îl cred pe cuvânt-spune el la o întâlnire cu studenții bucureșteni- pe alții nu-i cred decât uneori, pe Balzac, de pildă”), Celine, Camus, Malraux, Faulkner, I.L. Caragiale, Sadoveanu.. Citise, recitea din când în când Biblia. Avea o memorie fabuloasă a faptelor epice. Și, mai ales cum le relatea, comenta, asta era neobișnuit. Le privea dintr-un unghi, să-i spunem, al vieții și le aprecia după gradul lor de autenticitate umană. Spun ceva despre om? Dacă spun e bine, dacă nu, nu-l interesează.” Mărturia aceasta este edificatoare privind selecția făcută în literatura națională și universală și asupra modului cum preluă modelele clasice ale romanului. Pornind de la marile modele, Preda își va stabili propria optică literară, ca adept declarat al autenticității, principiul de bază al literaturii moderne, de unde și melanjul fericit între clasicitate și modernitate, pe fondul unei viziuni realiste: “Eu nu mă gândesc decât la ceea ce am cunoscut și la ceea ce am trăit direct. Consider că numai asta are valoare...Un scriitor nu poate cunoaște decât o singură viață, un singur destin, destinul unei clase sau al unei categorii sociale.”

Volumul I este dedicat satului dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, când “se pare că timpul era foarte răbdător cu oamenii”. Afirmatia aceasta cu valoare de cheie semantică avea să fie contrazisă de demonstrația autorului, care, luând ca reper câteva profiluri de săteni mijlocași, mai ales, dar și săraci sau chiaburi, plasați chiar în satul său natal, anunță în final, pe baza unei convingătoare analize psihologice și sociale, că în curând “izbucnea cel de-al Doilea Război Mondial: timpul nu mai avea răbdare.”, anunțând prefacerile mutilante ce vor urma odată cu instalarea comunismului în lumea rurală românească. Scriitorul crea un personaj realist și complex, pe Ilie Moromete, situat ca mentalitate la polul opus lui Ion al lui Rebreanu. Cu totul noi erau tempoul, atmosfera și stilul romanului.

O inovație modernă certă este ritmul inegal al acțiunii în primul volum al romanului Moromeții, care debutează liniștit, așa cum suntem anunțați, de altfel, în incipit, ca numai spre finalul primului volum el să devină mai alert și mai consistent evenimential. Discuția cu vecinul său Bălosu despre faptul că a doua zi se va trece prin sat după foncirea, iar cei ce nu dau impozitul vor da lucruri din casă face parte din primul capitol, iar descinderea Jupuitului este prezentată în capitolul al XXIII-lea. Acțiunea susține conflictul central produs între aparența și esența timpului istoric. Proiecția din Moromeții asupra satului surprindea, în “obsedantul deceniu”, o literatură populată de romane ca Setea de Titus Popovici sau Bărăgan de Em. Galan. Piatra de încercare pentru fiul țăranului Tudor Călărășu, care i-a servit ca prototip al eroului central, era să ilustreze în următorul volum prefacerile provocate în satul românesc de instalarea comunismului. Ce gândea autorul despre această întoarcere a istoriei românilor? Cititorii, ca și criticii literari, așteptau cu viu interes volumul al II-lea, dar acesta întârzia. Securitatea înregistra harnic opiniile scriitorului, pus sub urmărire ani la rând. În Dosarul 11711 din Arhiva S.R.I. cu regim de „strict secret” se comenta: “Considerând că tot ce s-a scris până în prezent despre viața țăranimii nu corespunde realității, cel în cauză/adică Marin Preda n.n./ a lucrat în ultimul timp la un roman, în legătură cu care își exprimă teama să-l dea spre publicare pentru a „nu fi socotit dușmănos”. El afirmă că felul în care a tratat poziția țăranimii față de colectivizare răstoarnă tot ce s-a scris despre această problemă, deoarece „el se situează pe poziția țăranului, pe când ceilalți scriitori și în special TITUS POPOVICI se situează pe poziția partidului” care ar fi “artificială și conjuncturală”.

Aceeași recititudine morală o manifesta autorul Moromeților atunci când își exprima opinia despre lipsa de libertate a oamenilor din presa socialistă, el refuzând sistematic să scrie articole pentru “Lupta de clasă”, „Scânteia”, „Munca”, „Scânteia tineretului” etc. Ostilitatea sa față de noua putere merge până acolo, încât ani de zile refuză înscriserea în partidul unic. În dosarul său de securitate este înregistrată satisfacția scriitorului de a se fi strecurat printre cei neînregistrați politici: “Și bine am făcut că nu-s membru de partid.”

Abia atunci când avansarea sa în fruntea Uniunii Scriitorilor din România depindea de adeziunea politică, se pare că Marin Preda a acceptat, formal, înscriserea în partid. Dar atitudinea sa critică față de regim a rămas aceeași, astfel că la apariția cărții Imposibila întoarcere, postul de radio Europa liberă laudă curajul autorului de a spune lucrurilor pe nume.

Așa se explică adevărul că după 12 ani, abia, în 1967 a urmat volumul II, scris într-o altă tehnică, liniară la modul balzacian, spre a reprezenta periplusul țăranului român în epoca socialismului. Ceea ce se păstrează constant este verismul opticii scriitorului, care l-a ferit de vreo deformare idealizantă, în genul proferat de ideologii noului regim socialist. Deși am mai întâlnit și în prezent unii preținși critici literari, care văd în volumul I al romanului o dovadă de aderare a autorului la gândirea marxist-leninistă, așa ceva nu există în capodopera lui Preda. Supoziția vizată se cere taxată ca lipsită de logică elementară, întrucât acțiunea acelei cărți este plasată înaintea socializării agriculturii românești. La rândul său, volumul II este atât de verist scris, încât liceeni de la Colegiul Național “ Sf. Sava” din București, ascultându-mă în anii școlari 1990-1992 vorbind despre aspectele critice la adresa propagandei politice din cartea lui Preda s-au interesat dacă eu, ca profesoară de literatură, am prezentat tot atât de tranșant cartea aceasta și în anii dinaintea de 1989. Realitatea era următoarea: Critica literară socialistă a găsit mai periculos volumul II, din 1967, decât cel dintâi, care-l făcuse celebru pe Preda, astfel că, la indicația venită de la Ministerul Învățământului, profesorii de literatură din liceele românești descurajau lectura volumului II al acestei cărți, care avea accente satirice la adresa propagandei politice duse în sate pentru colectivizarea agriculturii. Pot afirma că nu am urmat o asemenea recomandare ministerială.

Aidoma lui Liviu Rebreanu în literatura interbelică, Preda încearcă diferite formule literare, convins fiind că talentul este un har, dar scrisul presupune asumarea unei responsabilități față de sine și față de ceilalți. Astfel, de sub condeiul său ies Intrusul, cu povestea lui Călin Surupăceanu, 1968,

Risipitorii, 1969, Marele singuratic, 1972 și Delirul, cu Paul Ștefan, 1975, cu investigarea altor medii, ca cel citadin, industrial, intelectual și artistic. Dar aceste romane sunt inegale valoric și nu vor concura ca celebritate Moromeții. În 1971, scriitorul atrage atenția publicului din nou prin cutezătoarele esuri din Imposibila întoarcere. Volumul va fi urmat de Convorbiri cu Marin Preda realizate de Florin Murgur în 1973 și de Viața ca o pradă, 1977, în care este expusă opinia sa despre viața și arta contemporană. Romanul în 3 volume Cel mai iubit dintre pământeni va fi publicat în 1980, anul morții prozatorului. El va reprezenta un al doilea vârf de creație, Victor Petrini simțind “fatalitatea relației”, așa cum Ilie Moromete o înfruntase pe cea a istoriei. Sunt cele două captivități în lupta cu destinul, care fac din autorul lor un scriitor de talie universală, un Dostoievski al literaturii române. Așa cum mi-a mărturisit și mie, în dialogul pe care l-am purtat până la două săptămâni înainte de moartea sa, autorul își punea speranța în Cel mai iubit dintre pământeni, un roman unic în evoluția prozei românești. El s-a dovedit un “roman total”, cum l-a numit Eugen Simion, asemănându-l pe autor cu André Malraux, ca putere de pătrundere a conștiinței ultragiante. Dimensiunea epoeică a reflectării în romanele sale a unei întregi societăți este dublată la Preda de puterea pătrunderii psihologice balzaciene în prezentare, fără ca scriitorul român să preia și tehnica autorului Iluziilor pierdute. Primul scriitor român care poate fi comparat cu Tolstoi prin forța sa artistică de cuprindere a adevărului vieții și prin redarea omenescului este Marin Preda.

I-am cunoscut opera pe măsură ce ea a fost publicată, citind volum după volum la aproape fiecare apariție. Când ne-am întâlnit în toamna lui 1979 la Sibiu, unde Marin Preda venise pentru o adunare a Uniunii Scriitorilor, am avut sentimentul unei necesare recunoașteri. Chipul omului mărunț, ca statură, era dominat de ochelarii cu multe dioptrii, iar obrazul parcă făinit, în relieful căruia niște negi se lăfăiau proeminenți, atesta o suferință. Așadar, acesta era „maestrul”! Toți interlocutorii îi arătau o considerație deosebită. Emoția mea a constat în bucuria de a dialoga în tihna specifică unui interviu despre personajele sale, pe care eu de atâția ani le prezentam cu însuflețire elevilor mei, ca profesoară. Era și o rară șansă de a afla ce proiecte literare avea Marin Preda într-o toamnă rodnică a creației.

Reconstituind primul moment când ne-am aflat față în față, îmi amintesc că din partea revistei „Transilvania” Mircea Tomuș m-a prezentat scriitorului cu rugămintea ca Marin Preda să-mi dea un interviu. Pentru că scriitorul a acceptat, după o precizare a condițiilor financiare pe care maestrul le impunea revistei, ne-am întâlnit în ziua următoare în camera de la Hotelul Bulevard, unde fusese cazat la Sibiu. Urmărea o emisiune a televiziunii și l-am observat oprindu-se asupra unor cuvinte auzite acolo. Se interesa de câte un echivalent ardelensc al unora dintre ele, pentru că foarte rar i s-a întâmplat să vină în Transilvania. O atenție cu totul specială o dădea Marin Preda cuvintelor în sine, parcă pipăindu-le, ca să le simtă întreaga frumusețe. Mi-l amintea pe maestrul său pe linia valorificării limbii române, pe I.L. Caragiale, care dovedise un atât de special rafinement ca degustător al savorilor graiului viu.

I-am citit cele 10 întrebări ale interviului propus, întrebări pregătite cu multă preocupare. L-am văzut mulțumit să le accepte pe absolut toate, după fiecare precizarea lui fiind: „Și la aceasta răspund...” Am început să notez cu harnicie ceea ce povestea el pe marginea primelor întrebări din lista mea. Prezent la întrevvedere aceasta, medicul Claudiu Tănăsescu mi-a făcut, după o bună bucată de timp, un semn discret că, de fapt, după o zi grea, Marin Preda era foarte obosit. Băuse. Am sesizat și eu indispoziția sa și am acceptat să continuăm dialogul după lectura unui nou roman ce urma să apară în primăvara anului 1980. Era vorba despre Cel mai iubit dintre pământeni. Scriitorul a mai părut încă o dată surprins, când i-am spus că citisem un fragment din acel roman, abia anunțat în presa literară. Ne-am dat întâlnire la Editura „Cartea Românească” la București, unde m-am prezentat pentru a finaliza interviul, și am mai vorbit de câteva ori la telefon. În mod evident scriitorul avea plăcerea conversației și discuta adesea despre Ilie Moromete ca despre un om viu, alăturat nouă. O dată îmi chiar ceruse insistent să-i spun prin ce se deosebește Ilie de țăranii ardeleni, pe care în fugitivele și atât de puținele lui treceri prin Transilvania nu-i cunoștea destul și ar

fi vrut să scrie despre ei. Prin aprilie 1980, fără să știu că aceea va fi ultima noastră conversație telefonică, exact cu două săptămâni înainte de moartea sa intempestivă, am purtat un dialog mai lung despre volumul II la *Delirul*, care era în plin șantier. Autorul era interesat de receptarea critică a capodoperei sale *Cel mai iubit dintre pământeni*, cartea de la care „aștepta mult”. La un moment dat și-a dat seama cât durase conversația noastră și m-a întrebat dacă vorbesc de la telefonul meu de acasă. Când am confirmat, a exclamat cu neliniște: „Înseamnă că ți-ai dat un salariu întreg.” I-am spus că mai important decât banii consider că este interviul nostru, cel neterminat în anul precedent la Sibiu. M-a asigurat cu seninătate că „interviul va fi foarte frumos”, pentru că i-am pus întrebări inteligente și va răspunde la toate întrebările care mai rămăseseră neatrinse în discuția noastră de la Sibiu. N-a fost să fie așa!

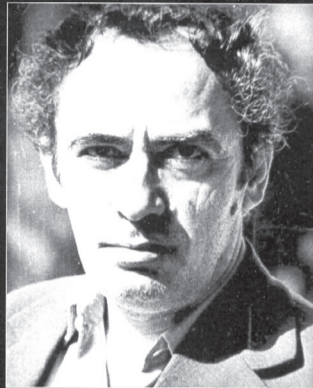
După moartea scriitorului, am primit la Sibiu vizita unui colonel bucureștean de la Criminalistică. El dorea să știe dacă Marin Preda nu s-a plâns cumva de vreo amenințare din partea sovieticilor, întrucât, între altele, se vehicula ipoteza că moartea scriitorului ar fi fost provocată de cei nemulțumiți de curajul lui de a reprezenta în ultima carte dialogul dintre Gh. Gh. Dej și Stalin la Kremlin. Ceea ce descoperise chiar criminalistul respectiv pe baza fișelor de lectură ale scriitorului era că Preda respectase întru totul adevărul, bazat pe documente de arhivă. Ca atare, nu era nici-un motiv de răzbunare politică. Am continuat să predau elevilor și studenților mei opera lui Preda, dar poate cu o altă stare sufletească, iar interviul neterminat a apărut în presa literară, însoțit de numeroase poze originale primite de la autor.

Ilustrând proza realistă de tip tradițional sub raport tematic, Marin Preda s-a deosebit esențial de L. Rebreanu, de M. Sadoveanu și de alți scriitori, impunând un nou gen de țaran nu numai prin atitudinea față de pământ, ci prin însăși concepția sa de viață, prin replica lui inteligentă, ca și prin modul comportării. În abordarea caracterizării personajului principal al romanului *Moromeții* se cere reliefat faptul că, spre deosebire de Ion din capodopera rebreniană, Ilie Moromete este un țaran înzestrat cu spirit meditativ, analitic și satiric. El este o ființă dornică să înțeleagă mersul istoriei, uimit să constate că timpul uzurpa tocmai condiția sa, respectiv idealul secular în care credea. La Ilie Moromete disimularea, care culminează în scena vizitei receptorilor porniți prin sat să strângă foncierea, nu este numai o reacție defensivă, ci devine o a doua natură, un mod propriu de manifestare, care între cei apropiați îl face ciudat, sucit, cu toane.

Deși are o vie curiozitate intelectuală și este constructiv sub raportul proiectelor, ironia caustică și hedonismul cu care abordează evenimentele agrare ale anului – secerișul – îl fac neînțeleș, așa cum este și portretizat de Dim Vasilescu într-o mică statuie. El nu poate asimila ideea că producția agrară trebuie să fie privită ca o marfă, iar mecanismul compus din lucrul la câmp care să dea cereale, vânzarea lor folosind pentru plata impozitelor și a datoriilor la bancă, astfel ca apoi totul să fie luat de la capăt, i se pare irațional. În felul său specific, protagonistul cercetează cu perspicacitate acest mecanism, îl experimentează, explicându-l chiar și feciorilor. În schimb, în mod concret, el îl refuză, sustrăgându-se de la efortul muncii sub fierbânțele caniculară a soarelui la seceriș sau neacceptând să continue drumul început cu Tudor Bălosu pentru a vinde mai rentabil produsele agricole, atunci când a considerat că poate ajuta printr-un gest de omenie o femeie necăjită. Zvonul că tatăl lor a făcut o afacere mai puțin rentabilă în comparație cu vecinul chiabur îi atrage reproșul băieților, pe care Ilie nu ezită să-i trimită cu bucate spre satele de la munte, din dorința de a-i familiariza cu acest gen de activitate comercială, chiar dacă era convins că ei vor obține rezultate mai slabe decât el. Ceea ce-l interesa pe Ilie era nu beneficiul, ci formarea băieților săi ca gospodari. Mai târziu, controversa dintre el și Nicolae, mezinul familiei, revenit în sat ca activist de partid, trimis ca să pledeze pentru „noul umanism” (din volumul II al romanului) este simptomatică pentru mutațiile ce se produceau în ideologia țaranului.

Prin romanele sale, Preda creează o nouă „comedie umană”, comparabilă celei balzacienne. Esențial, el disecă procesul de pauperizare a țaranului mijlociș în perioada atât de prosperă a regalității din România interbelică. Satul este conceput după structura unei cetăți, având –conform opiniei lui Al

Paleologu- modelul „fără îndoială al Atenei.” Noutatea este și una de factura stilistică, precum și cea de tehnică și de temporalitate a romanului. Deși acțiunea este în debut plasată într-un timp senin „răbdător cu oamenii” și fără seisme sociale îngrijorătoare, în mod paradoxal tăvălugul istoriei va produce efecte fulgerătoare în sensul uzurpării însuși destinului milenar al țărânimii ca o clasă tradițională. Fiii lui Ilie Moromete nu mai sunt țărani. În primul volum, Achim, Nilă și Paraschiv sunt reprezentanții unei tinere generații, care nu dovedește nici puterea de interpretare a realității, nici tăria morală de a impune o atitudine și o orientare proprie, de care dispunea Ilie. De aceea, ei aleg calea jalnică a fugii frauduloase

STAN V. CRISTEA

MARIN PREDA

REPERE BIOBIBLIOGRAFICE

din familia tatălui lor și din lumea satului, acceptând compromisul unor ocupații marginale la București. Despărțit de Catrina, care l-a părăsit, Ilie nu-și mai face prieteni adevărați între sătenii care se ridică acum și își pierde cu totul strălucirea și prestața.

Spre finele vieții sale, ieșit în ploaie, Ilie se adresează lui Băznaie, reproșându-i într-un monolog semnificativ inconștiența cu care afirmase că țărâniimea este o clasă socială condamnată de istorie. Ultimele cuvinte rostite doctorului și reținute de Ilinca, fiica lui, au fost: „eu totdeauna am dus o viață independentă!” El întruchipează tema centrală a romanului, cea a independenței morale a omului care înfruntă fatalitatea istoriei, acum când satul de tip tradițional arhaic intră într-un proces alert de destrămare și de restructurare. Ilie nu acceptă să fie socotit „ultimul țaran al istoriei”, iar idealul său era cu totul deosebit de cel al lui Ion, cumularul de pământuri din capodopera lui L. Rebreanu cu titlu omolog. Romanul sfârșește în mod semnificativ cu moartea personajului, a căruia îmbătrânire și însingurare este descrisă în volumul II al romanului, care este sub raport tematic chiar mai bogat ca cel dintâi. De aceea, el trebuie recomandat în mod expres, pentru lectură. Astfel se va urmări declinul protagonistului care nu și mai păstrează rolul de lider de opinie, fără de care altădată nu începeau în Poiana lui Iocan discuțiile presărate cu ironii despre viața politică a țării, așa cum aceasta era prezentată în presa momentului.

Politica devine obiectul unei inedite „comedii verbale”, prin care autorul ilustrează radicalizarea conștiinței țărănești. Comuna Siliștea Gumești devine o adevărată imago-mundi a prozei autorului, pe care o reia în Marele singuratic și în *Delirul*, deși în anii socialismului dispăruse acel „Areopag” al înțelepților satului, sfat la care Ilie se prezenta numai dacă înțelegea că are cu cine discuta. El a trăit drama paternității ultragiante, suferința lui fiind mai ales una morală, nu doar materială. Cea mai gravă pierdere este cea a liniștii superioare cu care el privea lumea ca pe un spectacol. De aceea, Moromete a fost socotit de critica literară un Esop al spațiului balcanicodunărean.

Motivul obținerii pământului figurează în ro-

manul Moromeții, dar numai ca temă secundară, prin conflictul dintre Bircă și Bălosu, tatăl Polinei, care își dezmoștenește fiica pentru că se măritase cu un bărbat sărac. Nu trebuie omis faptul că M. Preda a valorificat tehnica amplificării unui portret, urmărind metamorfozele biologice și spirituale ale personajului principal, căruia de-a lungul romanului i-a trasat alte noi tușe de culoare. Ilie este individualizat prin nervul replicii, adesea polemice, iar viziunea autorului este una scenică. Sub raport stilistic, se valorifică novator stilul indirect liber. Așadar, Ilie este întruchiparea unei anumite lentile prin care este privită existența, pe care de la M. Preda o putem numi „moromețianism”. Acesta este definit ca o capacitate de a privi cu înfiorare transcendentă realitatea socială, cu datele ei pragmatice, disprețuite în numele unei inteligențe și a unei superiorități a imaginației. Demonstrația autorului este tocmai aceea a amendării moromețianismului ca anacronic în calea tăvălugului istoriei.

Pentru că M. Preda a fost un mare creator de oameni, tipologia sa fiind una în bună parte inedită, se poate aborda și un alt personaj, Nicolae, mezinul familiei Moromete. Analistul cel mai talentat al prozei românești contemporane, M. Preda are intuiția notației de detaliu, exploatată atunci când îi trasează mezinului familiei traiectoria de la băiatul chinuit de Bisica, oaia năvălășă, și până la ipostaza activistului de partid, care a fost nevoit să devină. Nu-i de mirare că acest personaj va reapărea și în viitoarele sale romane, chiar dacă autorul nu a creat, ca Duiliu Zamfirescu, un roman ciclu.

Dintr-o consemnare a vieții rurale imperturbabile, cum părea romanul la început, Moromeții devine oglinda unui seism care zguduie din temelii satul. Aici noua eră comunistă a răsturnat vechile temelii, a aruncat la periferie pe gospodarii de frunte, ei fiind înlocuiți cu oamenii de la margini, cei ce fuseseră disprețuiți pentru lenea, nepriceperea și sărăcia lor. Scenele de intensă mișcare dramatică se proiectează cu încetinitorul în volumul II, unde configurația umană a satului este schimbată acum când primarii au fost înlocuiți de către celula de partid comunist instalată, iar Nicolae reapare în Siliștea Gumești ca instructor al comitetului raional de partid comunist din Pălămida.

Aria de cuprindere este panoramică. Munca de lămurire se duce de către comuniști printre țărani, cărora li se cere să înțeleagă atât rostul cotelor puse pe produsele agrare, cât și cel al arestării chiaburilor, dușmanii poporului etc. Veridicitatea imaginii satului românesc contemporan, așa cum ea a fost creată de Marin Preda, nu are precedent și nici concurent în proza noastră națională. Privite dur, cu o anumită brutalitate de către scriitor, imperativele istoriei în perioada stalinismului comunist strivesc voința și idealurile țaranului român conservator, iar moartea lui Ilie din final este una simbolică pentru experiența donquijotismului închiderii într-o credință, cea în rezistența formulei sale de viață. Iată de ce Ov. Crohmălniceanu definea Moromeții ca romanul destrămării unui mit. Este vorba nu numai de o carte dramatică, ci și de una polemică și problematizantă. În comparație cu Ion Creangă sau Mihail Sadoveanu, la care satul arhaic era senin, Marin Preda a prezentat dinamic o comunitate rurală cuprinsă de un proces ireversibil de metamorfozare. Stilul moromețian se configurează ca o entitate recognoscibilă în întreaga sa operă, spre exemplu, în *Imposibila întoarcere*, *Viața ca o pradă* sau în construirea lui Victor Petrini, protagonistul romanului *Cel mai iubit dintre pământeni*. Deși se pare că a avut ca model pe filosoful Lucian Blaga, Petrini nu dovedește rafinamentul unui savant, ci, dimpotrivă, autorul insistă pe latura omeșului, socotită de el cea mai interesantă. Ocupându-se de această temă, cu o reală putere de nuanțare, Ovid Crohmălniceanu constată că, în ultimul roman al lui Preda, „puterea „stilului moromețian” de a supune lucrurile deriziunii crude, țărănești se manifestă din plin.”¹ Niciun alt scriitor român nu a izbutit să dea țaranului înălțimea unui spirit filosofic și contemplativ atât de autentic, iar moromețianismul rămâne calitatea creatoare inegalabilă a viziunii prozatorului Marin Preda.

¹ Ov. S. Crohmălniceanu, *Stilul moromețian*, în *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 390.

LITERATURA ROMÂNĂ DE AZI...

↳ *Urmare din pag. 1*

De asemenea, după cum constată prefațatorul Bogdan Ștefanache, o lucrare de această factură este „altceva decât un dicționar de literatură, mai bine zis de autori”, demers subiectiv pe care autorul nu-l ascunde „ca marcă a conceptului său de critică literară, fără ca un astfel de filtru să se transforme într-un mecanism menit să obtureze și să marginalizeze opera literară contemporană”. Să amintim că în cele peste zece volume ale „Dicționarului de scriitori români contemporani” (vol. XI, 2020), coordonatorul seriei, nimeni altul decât dl Ioan Holban, a prelucrat date biobibliografice și inserat sute și sute de autori. De asemenea, în „Istoria literaturii române. Portrete contemporane”, autorul grupa un număr de 89 de profiluri de scriitori afirmați în a doua jumătate a secolului al XX-lea, după cum în lucrarea din 2007, proiectată triadic pe genuri (poezia - I, proza - II, critica, eseul, memorialistica - III), năzuind la o imagine cât mai completă a fenomenului literar românesc contemporan.

În acest sens, cercetarea de față ajunsă la a treia ediție, „LITERATURA ROMÂNĂ DE AZI. Poezia. Proza” este, în sens diacronic, o oglindă generoasă de istorie literară vie, în mers, cu realizări certe și date sigure, dar și cu elemente de deschideri noi. Portretele realizate de criticul și istoricul literar Ioan Holban sunt, dincolo de eventuale tablouri de epocă și considerații generale, biografii literare de sine stătătoare, în care vedem nu numai marja de lectură a criticului, dar mai ales judecăți de valoare stabilind atât locul operelor în creația autorului abordat cât și importanța, noutatea, impactul operelor comentate în cadrul mai general al genului literar din care acestea fac parte.

Remarcăm, de asemenea, că, dincolo de unele ierarhii stabilite / propuse în timp, dl Ioan Holban își ia libertatea ca, pe baza propriului gust literar-estetic și a unei ordini alfabetică mai laxă sau deloc respectate, să completeze astfel de ierarhii istorico-literare devenite „canonice” cu noi portrete, indiferent dacă autorii comentați fac parte din generația șazecistă, șaptezecistă, optzecistă (cei născuți în anii „50 ai secolului al XX-lea...).

Iată cuprinsul secției POEZIA a panoramei literare pe care criticul și istoricul literar Ioan Holban ne-o propune, în ordinea din carte a portretelor literare: Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Popovici, Ion Caraion, Gellu Naum, A. E. Baconsky, Aurel Gurghianu, Aurel Rău, Petre Stoica, Horia Zilieru, Gheorghe Vodă, Ilie Constantin, Shaul Carmei, Radu Cărnei, Ana Blandiana, Liviu Damian, Constanța Buzea, Cezar Baltag, Marin Sorescu, Dumitru Matcovschi, Ileana Mălăncioiu, Ioan Alexandru, Mircea Ivănescu, George Astaloș, Virgil Mazilescu, Cezar Ivănescu, Ioanid Romanescu, Grigore Vieru, Emil Brumaru, Mihai Ursachi, Adi Cusin, Angela Marinescu, Nicolae Esinescu, Mircea Dinescu, Dinu Flămând, Șerban Foartă, Adrian Popescu, Nicolae Dabija, Ion Cocora, Dan Laurențiu, Horia Bădescu, Coman Șova, Nicolae Prelipceanu, Vasile Dan, Nicolae Turtureanu, Ion Beldeanu, Vasile Romanciuc, Calistrat Costin, Vasile Burlui, Constantin Popa, Sergiu Adam, Cristian Simionescu, Constantin Th. Ciobanu, Ioana Ieronim, Doina Uricariu, Ion Hadârcă, Gabriel Chifu, Dumitru Spătaru, Gheorghe Lupu, Dorin Tudoran, Ion Miloș, Ion Mircea, Valeriu Matei, Sterian Nicol, Ion Hurju, Ioan Flora, Arcadie Suceveanu, Vlad Zbârciog, Nicolae Spătaru, Echim Vancea, Daniel Turcea, Mircea Cărtărescu, Aurel Pantea, Marta Petreu, Ion Mureșan, Traian Ștef, Teo Chiriac, Lucian Vasiliu, Liviu Ioan Stoiciu, Leo Butnaru, Matei Vișniec, Ion Stratan, Marian Drăghici, Florin Iaru, Grigore Chiper, Gellu Dorian, Nichita Danilov, Ioan Moldovan, Traian T. Coșovei, Alexandru Mușina, Călin Vlăsie, Maria Șleahțișchi, Aurel Dumitrașcu, Casian Maria Spiridon, Elena Ștefoi, Ion Cozmei, Daniel Corbu, Cornelia Maria Savu, Adrian Alui Gheorghe, Valeriu Stancu, Emil Nicolae, Ioan Pinte, Vasile Proca, Liviu Antonesei, Nicolae Panaite, Aurel Ștefanachi, Radu Florescu, Emilian Marcu, Liviu Pendefunda, Ion Dumbravă, Adi Cusin, Bogdan Ghiu, George Vulturescu, Constantin Hrehor, Dorin Ploscaru, Valentin Talpalaru, Bianca Marcovici, Ion Enache, Carmelia Leonte, Radu Sergiu Ruba, Dumitru Chioaru, Nicolae Sava, Lucian Alecsa, Friedrich Michael, Marius Marian Șolea, Theodor Damian, Ioan Petraș, Paul Aretzu, Ioan Es. Pop, Nicolae Coande, Emilian Galaicu-Păun, Ion Vatanu, Gheorghe Vidican, Miron Marcel, Martin Dumitra, Ioan Vintilă Fintîș, Vasile Tudor, Doina Guriță, Dumitru Brăneanu, Ion Popescu-Brădiceni, Mircea Măluț, Stere Bucovală, Lazăr Avram, Mariana Zavati Gardner, Constantin Kapitzka, Zenovie Cărlugea, Gheorghe Florescu, Radu Cârstoiu, Constantin Gherghinoiu, Coriolan Păunescu, Aurora Ciucă, Maria Mănuță, Gheorghe Simon.

Acest tablou i-ar putea „șoca” pe anumiți confrăți de condei, nu neapărat critici literari, căci nu se regăsesc aici nume importante precum Gheorghe Grigurcu, Eugen Dorcescu, Victoria Milescu, Lucian Gruia, Maria Nitu, Radu Ulmeanu, Vladimir Udrescu, Francisc-Mihail Lorinczi, Constantin Preda, Olimpiu Nușfelean, Gheorghe Pârja, Veronica Bălaj, Nicolae Siladi, Nicolae Sârbu, Ion Cristofor, Maria Pal, Vasile Morar, Șerban Codrin, Adam Puslojici, Emanuela Bușoi, Victor Rusu, Costel Stancu, Costel Sîmedrea, Constantin Stancu, Raul Constantinescu, Teofil Răchițeanu, Nicolae Băciuț, Vasile Tărățeanu, Grigore Crihan și mulți alții din diferite generații și zone geografice (Banat, Hațeg-Hunedoara, Mureș, Oltenia, Argeș, Dobrogea, Maramureș etc.). Îmbucurător este faptul că au intrat pe lista dlui Ioan Holban unii scriitori (nu chiar mulți, lista se poate extinde odată deschisă) din afara granițelor țării, din Basarabia, Bucovina, Serbia sau trăitori în alte țări sau pe alte continente (în Suedia, Ion Miloș, „poet autentic”).

La secțiunea PROZA, după o privire sintetică a epocii de început, îi avem evocați în profiluri separate pe: Marin Preda, Titus Popovici, Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Laurențiu Fulga, Nicolae Velea, D. R. Popescu, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Vladimir Beșleagă, Ștefan Bănuțescu, George Bălăiță, Constantin Țoiu, Radu Cosașu, Spiridon Vangheli, Teodor Mazilu, Platon Pardău, Al. Ivasiuc, Romulus Guga, Mircea Ciobanu, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Corneliu Ștefanache, Dana Dumitriu, Sorin Titel, Norman Manea, Paul Georgescu, Paul Goma, Maria-Luiza Cristescu, Dumitru Dinulescu, Eugen Uricaru, Grigore Ilieși, Eugenia Tudor Anton, Radu Ciobanu, Ovidiu Genaru, Radu Albala, Radu Mares, Tudor Octavian, Vasile Andru, Vasile Sălăjan, Vasile Petre Fati, Vasile Iancu, Paul G. Munteanu, Virgil Duda, Nicolae Ioana, Mircea Săndulescu, Mihai Sin, Serafim Saka, Marius Tupan, Val Gheorghiu, Marcel Constantin Runcanu, Gabriel Gafița, Gabriela Adameșteanu, Gheorghe Schwartz, Florin Gabrea, Alexandra Târziu, Ioan Dan Nicolescu, Alexandru Papilian, Mircea Nedelciu, Ștefan Agopian, Stelian Tănase, Sorin Preda, Tudor Vlad, Radu Țuculescu, Petre Cimpoeșu, Adrian Lustig, Adina Kenekeș, Alexandru Vlad, Bedros Horasangian, Constantin Novac, Cornel Nistorescu, Constantin Stan, Cristian Teodorescu, Cristian Tiberiu Popescu, Dumitru Văcaru, Eugen Șerbănescu, George Cușnarencu, Gheorghe Crăciun, Ioan Groșan, Ioan Lăcustă, Ion Cristoiu, Ion Iovan, Tudor Dumitru Savu, Daniel Vighi, Ștefan Mitroi, Olimpiu Nușfeleanu, Nicolae Iliescu, Dumitru Radu Popa, Dorin Spineanu, Adriana Bittel, Niadi Cernica, Ioan Barbu, Mihail Gabriel Badea, Vasile Datcu, Costel Nedelcu, Nichita Danilov, Varujan Vosganian, Gabriel Chifu.

Și de data aceasta lista ar putea sidera pe unii critici de alt orizont lectural-axiologic sau pe anumiți confrăți care nu se regăsesc în calitate de prozatori validați (Radu Ulmeanu, Constantin Cubleşan, Dumitru Aug. Doman, Veronica Bălaj, Nina Ceranu etc. etc.).

Cât privește partea a treia (istorie și critică literară, eseul, memorialistică), putem bănuși că, oricât de dificilă ar fi o listă asemănătoare, aceasta rămâne un deziderat, într-o viitoare întregire triadică...

Un lucru este sigur, dincolo de aceste „tablouri” incomplete de poeți și prozatori români contemporani: a dispărut „vedetismul” încurajat de o anumită optică declarativ „canonică”, toți autorii având dreptul de a fi reprezentați, potrivit gustului estetic și aprecierii literare, în această panoramă, „corigentă” așadar la „elitism” și evaluări... gonflabile. Nu aș zice că abordarea critică de față este una „corect politică”, ci doar un exercițiu de „democrație” prin care valorile sunt aduse în atenție și lăsate să concureze, supremul evaluator, în perspectivă istorică, fiind desigur Timpul, care va face praf unele conjuncturale „glorii” actuale și va scoate la iveală, desigur, alte figuri îndreptățite, neluate în seamă fie din ignoranță, fie dintr-un tezism al clasamentelor de grup, fie din alte rațiuni care ne scapă... Tot Timpul va fi acela care va descoperi / va da în vileag totul, vorba verificatului proverb, nelăsându-se înșelat de amăgiri și complicități... Însă, până atunci, până la „Dumnezeul” acela, dl Ioan Holban va avea de lucru cu mulți din „sfinții” nemulțumiți ori ignorați din aceste liste panoramice de gen. De bună seamă, și această „panoramă” de peste 2000 de pagini rămâne perfectibilă și suntem siguri că „ediția definitivă” privind Poezia și Proza românească de azi nu rămâne aici, ci deziderat al unei conștiințe critice care știe a fortiori ce are de făcut, odată angajată, semper in motu, în realizarea cât mai completă (nu selectivă) a unei istorii a literaturii române contemporane...

Despre triada de aur...

↳ *Urmare din pag. 1*

Ana Selejan, Delia Munteanu, Aureliu Goci, Monica Grosu, Constantin Cubleşan, Stan V. Cristea, Tudor Nedelcea, Nicolae Suciuc și Florian Copcea.

În *II. Argeziana* Zenovie Cărlugea scrie despre cărțile lui Mirel Anghel, Florea Firan și Istvan Ferenczes. De semnalat că, cu ochiul său de Argus, sesizează „o inexactitate într-o ediție academică” (Tudor Argezi: Opere IX. Publicistică, 1941-1947) (p.257).

Despre cărțile semnate de Cărlugea, „Tudor Argezi și spiritual Olteniei” și „Tudor Argezi – un elogiu al Gorjului” au scris Gheorghe Grigurcu și Barbu Cioculescu, iar despre „Tudor Argezi- Dicționar esențial. Oameni din viața lui” au scris Gheorghe Grigurcu, Tudor Nedelcea, Delia Munteanu, Ana Selejan, Nicolae Mares, Toma Grigorie și Maria Daniela Pănzan.

Privitor la *III. Blagiana*, Zenovie Cărlugea scrie despre cărțile altor confrăți precum: Ion Mărgineanu, Nicolae Mares Gheorghe Jurma, I. Opișan, Ovidiu Pecican, Valer Popa, Doina Modola, Gheorghe Glodeanu, Mircea Popa, Iuliu-Marius Moraru, Elena Damian, Gabriela Margareta Nisipeanu, Claudia Fehete, Eugeniu Nistor, Nicolae Mares, Anca Sîrghie, Ana Selejan și Nicolae Suciuc.

De semnalat că nici volumele de versuri ale lui Blaga traduse în germană (Mircea M. Pop), în albaneză (Luan Topciu) sau sârbă (Adam Puslojić) nu trec neobservate de critic.

Despre cărțile lui Zenovie Cărlugea s-a scris, după cum urmează: despre „Poezia lui Lucian Blaga” din 1997 a scris Jeana Morărescu, despre „Lucian Blaga. Dinamica antinomiilor imaginare” au scris Liviu Ioan Sinulici, Ovidiu Moceanu, Mircea Popa și Lucian Gruia, despre „Lucian Blaga: Studii, articole, comunicări” au scris Gheorghe Grigurcu, Alexandru Dumitru și Titu Pânișoară, despre „Lucian Blaga – solștițiul sănzienelor” au scris Ovidiu Drimba, Dan Radu Abrudan, Gheorghe Grigurcu, Mircea Popa, Adrian Voica, Liviu Grăsoiu, Monica Grosu, Cristian Pășcălu, Gheorghe Glodeanu și Mircea M. Pop, despre „Lucian Blaga – între amintire și actualitate” au scris Adrian Voica, Ștefan Vlăduțescu și Adina Sorohan, despre cartea „Blaga-Goethe, afinități electice” au scris Mircea Popa, Mircea M. Pop, Lucian Gruia, Aureliu Goci și Gheorghe Grigurcu, despre „L. Blaga- sfârșit de secol, început de mileniu” a scris Gheorghe Grigurcu, despre „Lucian Blaga. Dicționar esențial – Oameni din viața lui” au scris Horia Henția, Caius Munteanu, Mircea Popa, Gheorghe Grigurcu, Aureliu Goci, Nicolae Mares, Ion Brad și Lucian Gruia, iar despre cartea „Lucian Blaga și Banatul” a scris Mihai Octavian Groza.

Se mai cuvine amintit faptul că Zenovie Cărlugea semnează un documentat studiu introductiv și addenda la cartea Jeniței Naidin „Lucian Blaga la Bistrița (1938-1940)” și a acordat interviuri lui Alex Gregora, Titus Crisciu, Rodica Lăzărescu, Veronica Bălaj și Ioan Vasiliu.

Masivul volum cuprinde toate aceste materiale și este bogat ilustrat.

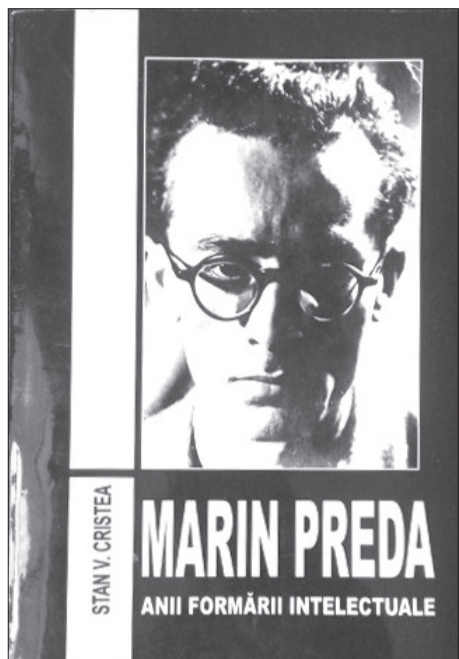
Iată că în timp ce unii cercetători literari se ocupă toată viața în exclusivitate de un singur autor, Zenovie Cărlugea, cel care editează și revista „Portal Măiastra” și scrie și despre Constantin Brâncuși, se dedică cu succes aprofundării cunoștințelor asupra celor trei mari scriitori ai noștri.

O cercetare, pe două decenii, a vieții lui Marin Preda

(se promite o „Viață a lui Marin Preda”)

STAN V. CRISTEA:

„MARIN PEDA. ANII FORMĂRII INTELECTUALE”

Fără nicio tentă de a exagera, dimpotrivă, văzând lucrurile într-o lumină cât mai exactă, putem afirma cu deplină convingere că pentru dl STAN V. CRISTEA, istoric și critic literar meticolos și prob, nu există, în plan biobibliografic, vreo chestiune în legătură cu scriitorul Marin Preda, asupra căreia să nu se pronunțe în mod avizat și onest. Opera și mai ales viața Marelui Singuratic constituie de ani buni terenul unei cercetări asidue, grație căreia personalitatea umană și, implicit, dimensiunea scriitoricească a „celui mai iubit dintre pământeni”, ca să zicem așa, este dezvăluită până în cele mai mici gesturi, atitudini, manifestări, opțiuni, neîmpliniri, regrete...

Se împlinesc, iată, un deceniu de la prima ediție a lucrării Marin Preda. Repere bibliografice (adăugându-i-se, în 2017, ediția a doua „revăzută și adăugită”), căreia i-au urmat alte și alte abordări la fel de interesante sub aspect informațional, mereu avute în vedere cu noi și noi date, precum: Marin Preda. Portret între oglinzi (2015) și Marin Preda. Anii formării intelectuale (2016), aceasta din urmă cu o nouă ediție, revăzută și adăugită, în 2019.

Lucrarea despre care scriem acum, MARIN PEDA. ANII FORMĂRII INTELECTUALE (Editura Aius, Colecția Exegesis, Craiova, 2022, 531 p.) constituie a treia ediție, în ultimii șase-șapte ani, și aceasta „revăzută și adăugită”, publicată în anul în care se împlinesc Centenarul nașterii scriitorului (5 august 1922, Siliștea-Gumești – 16 mai 1980, Mogoșoia), unul „dintre scriitorii reprezentativi ai literaturii române contemporane, cel asupra căruia critica literară a zăbovit poate cel mai mult, și înainte de 1990, dar și după, acum mai ales pentru a reevalua opera sa, în contextul post-decembrist”, când, asemenea altora, și Marin Preda se confruntă cu atitudini contestate („compromisuri făcute cu fostul regim ori cine știe de ce alte vini, adesea gonfate pe te miri ce chestiuni nesemnificative sau închipuite”). Volumul de peste 500 de pagini,

bucurându-se de consistente revizui și adăugiri documentare, cuprinde studii ce privesc un „portret între oglinzi” al marelui prozator, acoperind astfel „anii formării intelectuale”, mai exact zis perioada dintre anul 1929 (înscriserea la școală) și 1948 (anul publicării primului volum). „Este aici – precizează autorul – o contribuție de istorie literară, care pune mai multă lumină – focalizată secvențial, cu ajutorul unor oglinzi virtuale – peste unele secvențe și aspecte din viața scriitorului.” Totul este bine încheșat atât pe baza investigațiilor de arhivă cât și a confesiunilor scriitorului însuși, adăugându-se acestora elemente desprinse din opera sa și utilizând, totodată, foarte multe informații din bibliografia „de referință”, fără pretenția ca rezultatul să fie „exhaustiv și definitiv”. Etapele evocate documentar sunt „fundamentale” în devenirea sa, implicând semnificații aparte, tocmai de aceea autorul insistă asupra lor, urmărind nu atât „interpretări” cât „derularea secvențelor din viața reală a scriitorului, cu tot ce implică ele în planul imaginarului românesc”, apelând la documente de arhivă, la evocările unor rude, colegi și scriitori, la propriile confesiuni și la romanele scriitorului însuși.

În definitiv, această carte poate fi citită, secvențial, și ca „Viața lui Marin Preda” (ii sugerăm istoricului și criticului literar ca, pe baza lucrărilor dedicate vreme de un deceniu marelui prozator pornit în lume și în literatura cea mare de pe meleaguri teleormăne, să aibă în vedere o carte de această factură monografică, poate chiar una de felul „viața și opera”, care, cum se vede, se lasă așteptată).

Revenind la cercetarea punctuală privind etapele școlarității, ale debutului și afirmării literare, putem identifica, pe baza comentariilor foarte strânse și cercetărilor de arhive, următoarele ipostaze din anii instruirii școlare a lui Marin Preda: elev la Siliștea-Gumești (1929-1937), normalist la Abrud (1937-1938), la Cristur-Odorhei (1938-1940) cu finalizarea studiilor la București (1940-1941). Apoi, anii debutului literar (1941-1943), ai serviciului militar (1943-1945) și, în fine, anii afirmării literare (1945-1948) – toate aceste etape fiind încununate de o „Bibliografie cronologică selectivă”.

Observând că opera lui Marin Preda ilustrează, în mare parte, tema autobiografică, „caz unic în literatura română”, criticul amintește de personajele centrale ale romanelor sale, sub chipul cărora scriitorul și-ar fi reflectat „parțial” propria-i devenire: Niculae Moromete (în „Moromeții”, I/1955, II/1967; „Marele singuratic”, 1972), Călin Surupăceanu („Intrusul”, 1968), Paul Ștefan („Delirul”, 1975), Victor Petrini („Cel mai iubit dintre pământeni”, 1980), la care se adaugă romanul autobiografic „Viața ca o pradă” (1977), confesiunile din „Imposibila întoarcere” (1972) și „Convorbiri cu Florin Mugur” (1973). În toate aceste ipostaze psiho-comportamentale, cum ar zice Ibrăileanu, autorul „brodează” scene, secvențe, imagini și chipuri din propria-i biografie, despre care criticul literar scrie cu observație și acuitate empatică, ceea ce nu e deloc un abuz scriitoricesc, dimpotrivă o stăruință în a evoca și descifra înțelesurile lumii în care a trăit, opera predistă neputând fi înțeleasă decât pe această relație istorie – destin (nu mărturisirea el, oare, că „romanul fără istorie se asfixiază”, această istorie socială asigurând personajelor sale mediul de viață necesar în exprimarea deplină a personalității lor, în împlinirea chemării și rotunjirea destinului lor). Istoria, de obicei agresivă, ca atragere sau respingere a individului (obsesie declarată, de altfel), în relație cu realitatea autentică, dură, nefardată și o anume filosofie morală implicită – iată coordonatele existențiale pe care se joacă destinul eroilor prești, reflectând o conștiință scriitoricească în perspectivă tragică, așa cum neiertătoare sunt și destinele protagoniștilor săi. „Scriitorul a fost întotdeauna interesat de relațiile sociale, de destinul individului, de felul cum istoria și individul se atrag sau se resping”, mărturisirea M. Preda, convins totodată că „nu există prin definiție istorie fără întâmplări sublimе sau tragice”...

Lucrarea întregă pune în evidență faptul că destinul scriitorului a fost unul „de excepție”, Marin Preda transferându-și biografia în propria operă, „cum niciun alt scriitor nu a făcut-o până la el, cu excepția lui Ion Creangă”: „Avatarurile și nefericirile existențiale nu-l fac pe Marin Preda decât să se încrânceneze în a-și împlini destinul scriitoricesc printr-o operă pe care n-a edificat-o fără să fie conștient de efortul pe care îl presupune și, mai ales, de semnificațiile pe care ea trebuie să le implice.”

Sunt multe idei care luminează varii aspecte din viața și opera scriitorului, inclusiv bogatul album foto-documentar cu CLXXVI de pagini alb-negru și color (reprezentând facsimile după documente școlare și militare, dar și ale unor creații predate, scriitori trimise lui Sergiu Filerot și Geo Dumitrescu, de asemenea foarte multe fotografii din anii școlarității, inclusiv cele cu profesori, colegi de școală, instituții, precum și unele mai recente).

Amintim că dl Stan V. Cristea este istoricul și criticul literar care a stabilit că debutul absolut al scriitorului s-a produs mai devreme decât cel declarat de prozator, adică la 20 ianuarie 1942 în revista „Tinerețea”, cu schița „Nu spuneti adevărul”, și nu în „Timpul” din 15 și 16 aprilie 1942, cu povetirea „Pârlițu”, considerat de Ma-

rin Preda adevăratul său debut literar... De asemenea, „avatarurile debutului publicistic” vor fi urmate de acelea privind „debutul editorial”, când are parte de o serie de „eșecuri”, menite parcă „să pregătească apariția primei sale cărți, a cărei originalitate – în scriitură și viziune – era, fără îndoială, dublată de o vigoare de care rar se întâmplă să aibă parte un scriitor la debut.”

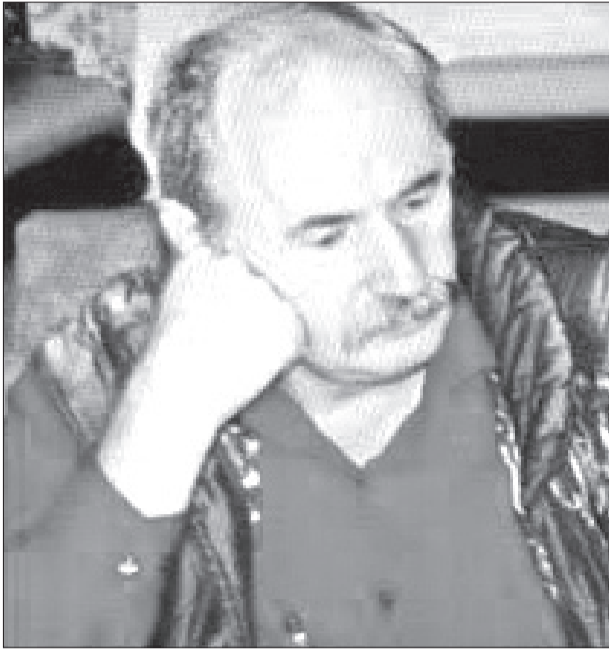
În relațiile sale cu lumea, urmăriți în planul școlarității, dar și mai târziu, în planul vieții particulare ori literare, atât omul cât și scriitorul Marin Preda a rămas un „mare singuratic”, vocația prieteniei având pentru el „ceva moromețian în sine”. Urmărit de autor pe o perioadă de aproape 20 de ani de viață, „poate cea mai intensă și tulburătoare”, criticul și istoricul literar exprimă în finalul Prefetei sale ideea pe care o împărtășisem și noi mai sus, considerând că dl Stan V. Cristea este cercetătorul cel mai nimerit, cu indimenticabile contribuții în materie, să scrie Viața lui Marin Preda. „Decum, rămâne ca aceste cercetări să fie întregite, de noi sau de altcineva, cu cele privind etapa deplinei maturități creatoare, încât să avem, în două cărți, Viața lui Marin Preda așa cum a fost...”

În toate manifestările sale, scriitorul a manifestat acea onestitate de autentică fibră românească, nesărind din convingerile sale morale, indiferent unde s-ar afla (ne amintim felul în care îl evoca Eugen Simion, într-o plimbare prin Paris, fie încercând o pălărie la un magazin, reflectând îndelung dacă s-o cumpere sau nu, abandonând apoi ideea, fie privind vechile catedrale și clădiri monumentale, care nici acestea, intimidând pe alți trecători, n-au reușit să-l impresioneze, rotunjindu-și impresia cu o expresie neaoșă!)...

Lucrare aflată la ediția a treia „revăzută și adăugită”, de o documentare secvențială aproape exhaustivă pe perioada celor două decenii de viață avute în vedere (1929-1948), cu peste o sută de pagini de „Note” urmate de un Album foto-documentar cu multe imagini inedite și de un Indice de nume derulat în paralel pe nu mai puțin de 30 de pagini, MARIN PEDA. ANII FORMĂRII INTELECTUALE se impune drept o lucrare de referință în predologie. Nu putem încheia decât cu îndemnul lansat și speranța că nu după multă vreme vom avea și mult așteptată Viața a lui Marin Preda, anunțată de fapt, a cărei realizare noi am întrevăzut-o mai de mult având în vedere uriașul șantier al cercetării literare început în urmă cu un deceniu de criticul și istoricul literar Stan V. Cristea, carieră de marmoră din care au rezultat lucrările amintite (unele cu ediții revăzute și augmentate) și în care se află, *in statu nascendi*, monografia promisă.

ZENOVIE CÂRLUGEA

Un „francitor” sub pavăza daimonului...

Dedicând un comentariu volumelor „Atelierul de fluturi” (2016) și „Eros și lepocrație / *Eros and leprocracy*” (2017), observasem că dl **Virgil Diaconu** (n. 28.XI.1948, Râmnicu Sărat, Buzău) este „un poet matur în concepție și cu o retorică distinctă, dar și un eseist înclinat uneori chiar polemic spre teme grave ale creației artistice și valorizării estetice, fațetele acestui *Janus bifrons* definindu-se, intersectându-se și completându-se reciproc, luminând din varii unghiuri portretul unui scriitor afirmat cu ani în urmă dar cam ținut în conul de umbră al unor ierarhizări privitoare nu numai la *de gustibus non disputandum*” ... (Un *Janus bifrons*: VIRGIL DIACONU. *Departele și aproapele Epimenides*, în „Portal-Măiastra”, Anul XIV, nr. 3 (56)/2018, p. 46).

Semnatar al unor interesante eseuri privind arta poeziei moderne ori estetica unor curente literare (*Destinul poeziei moderne*, 2007; *Poezia postmodernă*, 2015 ș.a.), dl Virgil Diaconu își compune cărțile de versuri în tandem cu părți consistente de eseuri, reflecții, comentarii de interes cultural mai larg, menite a contura profilul complex al unui autor de azi, îndeosebi fațeta eseistică. Iată, bunăoară, partea a treia din „Atelierul de fluturi”, *O clipă de nemurire*, în care dăm peste meditații asupra copilăriei și reflecții asupra ludicului ca expresie umană a creației, ori asupra a ceea ce poetul consideră, cu o consacrată sintagmă, „doctrina suferinței”, moduri și modele existențiale, dialogul epistolar avut cu decenii în urmă cu Constantin Noica, pe care-l vizitează la Păltiniș ș.a. Am aminti, de asemenea, eseul *Epimenides, spiritul de după somn*, un elogiu al gânditorului presocratic din hexametria *Purificărilor*, metaforă structurantă a volumului de debut, *Departele Epimenides* (1976), dar și *Lăuntricele* (pp. 82-87), un fel de versete conținând elemente de artă poetică.

Poezia, conform convingerilor sale estetice, este nu atât rodul învățaturii cât al unui „daimon al inspirației ce ține de zestrea genetică”. În adaosul „*Tratat de poezie sau Îndreptări pentru poetul tânăr*” (pp. 161-176), autorul desfide „limbajul siluit” și „viziunea coborâtă în derizoriu”, propunându-ne „felul de a fi al poeziei autentice sau estetice, așadar orizontul poetic pe care poetul trebuie să îl atingă”. Mai mult chiar, scriind despre „Conceptul sau arta poeziei moderne”, mai exact despre poezia „de valoare, estetică sau autentică” („destul de rară” în „producția de carte” de azi, în care se amestecă poezia „de valoare” cu „poezia modestă / pseudoestetice”, aceasta din urmă dominând-o „cantitativ”), dl Virgil Diaconu propune un set de „caracteristici, trăsături, principii sau norme poetice estetice”, în total vreo zece, menite a distinge „poeticul” de „non-poetic” (*ea sunt*: „norma tensiunii existențiale”, a „caracterului surprinzător-impredictibil, neașteptat, insolit și totodată verosimil al ideilor”, a „coerenței sau a inteligibilității”, a „unității ideatice”, a „unității stilistice”, a „nonprozaismului”, a „originalității”, a „caracterului simbolic-metaforic”, a „poeticității expresiei”, a „poeticității formei / muzicalitatea” etc.),

VIRGIL DIACONU: „SUFLETUL PEREGRIN”

care, în unitatea și coerența lor, exprimă „arta poetică estetică, conceptul sau canonul poeziei”. Nu există, scrie poetul, niciun fel de *canon* „în starea lui pură”, în nicio artă estetică, „ci doar în mintea poezilor autentici, ca un fel de *spirit* sau *duh nebulos al poeziei*”, grație căruia operele estetice, întruate în forme diferite, individuale exprimă un anumit concept estetic „general, universal al poeziei”. Prin urmare, referindu-se la poezia contemporană numită, de către poezii și criticii generației ’80, „postmodernistă”, teoreticianul distinge mai multe fațete ale acesteia: *hiperrealistă* (pseudo-estetică, glorificând „banalul”, existența rutinieră, „stupiziunile referențiale de tot felul”, „biografismul atomizat etc.), a *influențelor literare* (rescriere, reciclare, pastişare, plagiere, imitație, luând în răspăr sursele de inspirație), *eclectică* (împrumut de tehnică și tipologii poetice), și aceasta la fel de „pseudo-estetică”, și, în sfârșit, „*poezia postmodernă estetică*”, căreia i-ar fi caracteristice cele zece trăsături amintite mai sus, „singura poezie autentică sau de valoare, deci singura care contează cu adevărat în cultura unei națiuni”...

Astfel de teoretizări, care, desigur, pot incita și chiar nemulțumi pe unii confrăți, care deja s-au văzut „canonizați” (cu dovlecii în căruță, cum se zice), sunt urmate de considerațiile deloc menajante privind „*Evaluarea, promovarea și destinul poeziei contemporane*”, în care este incriminată vădita „luptă pentru promovare” în ierarhia literară a momentului („indiferent de calitatea poeziei”), „critica literară putând să promoveze atât poezia de valoare, cât și poezia minoră, conform propriei competențe sau incompetențe.” Este vizată acea parte a criticii „corupte de prietenii literare, de interese de grup”, supraevaluând „poezia minoră” în detrimentul „poeziei de valoare” („exemplu de falsificare «la zi» a valorii și ierarhiei scriitorilor români îl reprezintă canonul poetic sau lista canonică a poezilor români, alcătuită în anul 2019 de către 35 de scriitori și critici instrumentați de Nicolae Manolescu, listă care susține că literatura română a perioadei 1918-2018 are nu mai puțin de 100 de poeți canonici, adică de poeți de mare valoare sau fundamentali” – p. 170). Dl Virgil Diaconu, a cărui luptă cu așa-numitul *Guvern Literar* (*Șaizecist sau Optzecist*), iată, continuă, după atâtea intervenții publicistice și editoriale, este un scriitor incomod, rebel, nonconformist, crezând că, azi, „critica noastră nu prea desparte apele de uscat” (a se vedea ancheta „Poezia canonică românească”, Ed. Contrast, București, 2020). Nerăsfățat de spații în revistele breslei, nici de premii din partea Guvernului Literar, cu atât mai puțin de „recunoașterea” realizatorilor de ierarhii oficiale, deși poezia sa este superioară unor „canonizați” (care „țin aproape” și se bucură mereu de succesive nominalizări și premieri!), dl Virgil Diaconu constată, cu simț istoric verificat, că „Guvernul Literar Șaizecist a fost răsturnat de la putere și înlocuit cu Guvernul Literar Optzecist-Postmodernist, care, odată cu negarea valorii poeziei șaizeciste, a legitimat și promovat îndeosebi poezia proprie, poezia optzecist-postmodernistă, a acordat premii literare propriilor poeți și a elaborat un canon poetic de opere «fundamentale» aglomerat de poeți optzeciști, deși generația poetică optzeci nu are niciun poet de talia șaizeciștilor Marin Sorescu sau Nichita Stănescu, cu toate rateurile poetice ale celui din urmă. (...) Guvernele Literare i-au fidelizat în trecut pe unii scriitori prin stipendii acordate de Fondul Literar, concedii gratuite, cărți editate în tiraje-mamut, iar azi, prin favoruri editoriale, premii bine plătite, excursii literare și recompense financiare, indemnizații pentru «merite literare deosebite»,

de 1000 sau 1400 de euro (cifra e la secret). Toate aceste recunoașteri și încurajări asigură «buna funcționare» a Guvernului Literar, deci și acceptarea decretelor care îi răsfață pe unii dintre scriitorii și îi ignoră pe cei mai mulți. Toate favorurile și toate nedreptățile făcute scriitorilor nu vin din afară, ci din propriul Guvern Literar.”

Dar, crede poetul, în zece-cincisprezece ani „generația literară/ poetică 2000 și critica douămiistă vor constitui un nou Guvern Literar, Guvernul Literar Douămiist”, care va schimba „dictatura scriitorilor/ poezilor și a criticilor postmoderniști optzeciști de azi (...), așa cum a făcut cu osârdie fiecare generație literară predecesoare, la vremea ei.” Deci, fiecare Guvern Literar are libertatea și „legitimitatea” să își „oficieze” propriul canon literar și să impună noi ierarhii. Ar fi, așadar, vorba de o „mutație a puterii literar-administrative”, a oficialității și „legitimității”, „care conduce la mutația promovărilor și a ierarhiilor poetice generaționiste!” Cu alte cuvinte, „actorii generaționiști se schimbă”, dar piesa e aceeași, cu tipuri și moravuri trase aproape la indigou. Așa se întâmplă cu evaluările și ierarhiile „construite de o mediocritate critică generaționistă ajunsă la putere, care își va pune pe soclu propriii poeți/ scriitori generaționiști modești și va nega totodată valoarea poezilor transgeneraționiști.”

Cu toate acestea, dl Virgil Diaconu scrie răspicat: „Am credința că poetul minor nu poate fi tratat drept major la nesfârșit. În cele din urmă, ierarhia falsă, impusă de critica incompetentă sau coruptă a unui Guvern Literar sau altuia, va fi corectată, îndreptată (...) Pe de altă parte, nici poetul autentic nu poate fi subevaluat prea multă vreme. Nu se poate ca poetul care este atins de înger să nu fie văzut în îngerasca lui (?). Nu este toată critica eșuată estetic...” (considerații din „Tratat de poezie” consemnate în perioada „Septembrie 2018 – octombrie 2021”).

Deși, în perioada 2002-2021, poetului Virgil Diaconu i s-au decernat diferite premii fie din partea Filialei Pitești a U.S.R. (2002, 2007, 2009, 2016) și APLER (2008), fie în cadrul unor festivaluri naționale sau internaționale (Deva-2005; Drobeta Turnu-Severin – 2006; Oravița – 2021), creația lirică a d-sale nu poate ocoli întregul complex de... frustrări, nemulțumiri, diatribe și justițiarități, atât de vizibile și de tranzitiv expuse în cadrul teoretizărilor despre poezie, în care autorul se dorește deopotrivă ideolog și estet.

Francitorul notoriu cu „obiecții” la vedere, nonconformist cu persiflări ironic-sarcastice și rămas credincios unui crez poetic mai mult raționalist decât fantezist, în care se reflectă poliedric o personalitate complexă, de creator și eseist în sfera esteticii literare, poetul Virgil Diaconu, în ciuda unei declarate „singurătăți” (singularități), face parte din categoria unui personaj celebru, invocat deja într-un poem – un *Don Quijote* „cu himera pe umăr”, atras irezistibil, orgolios-macedonskian aproape, de aerul tare al înălțimilor și aventurilor spirituale. Asumându-și destinul unui Don Quijote rătăcitor prin „țara fără hotar a închipuirii”, poetul, în numele „tristei figuri” asumate, o spusese franc: „Eu însumi sunt cu totul întrecut de viziunile mele, calea pe care o urmez este aceea a himerei. // Călăuzit de această himeră, eu mai caut și acum Cavalerul pe care să-l înfrunt. Poate că ținta mea ești chiar tu.” (*Don Quijote*). Dar l-am putea apropia la fel de bine de „himeră” lui Macedonski, din „Stepa”: „Într-o magică splendoare zbori de lume uitător./ Nici săgeata nu te-ntrece și te-avânți fără-ncetare./ Sub un farmec de himeră, după ea urmăritor:// Din real ieșit afară nu mai ești ca orișicare.../ Te-nzestrez cu mâneci roșii la tunică

de satin./ Chipeș, nalt, cu stemă-n frunte, pleci pe visul tău călare.// Și se uită, și se uită mizerabilul destin.” (Stepa, IV).

Dar nu atât de abstract în idealitatea lui expresă este „excursul” poetic al lui Virgil Diaconu. *Sufletul peregrin* al poetului, în consemnări meditative-dolorice, dar și persiflant-ironice, cutreieră un relief mai concret, mai palpabil, mai al zilelor noastre („Ziua deja a dat năvală pe străzi./ Inima mea este inima miilor de tineri/ care au ieșit în stradă./ Focule, vino cu mine!” - *Mutația*). Orașul pierdut în „ceața abatorului”, cu „ghilotină” care „funcționează după un plan bine stabilit”, cu biserica „sfâșiată de rugăciuni și de lacrimi” (de fapt, „cele două biserici”), cu cimitirul din deal „ca să aibă o bună perspectivă asupra celor de jos” și în care s-au mutat părinții, rude și bunii prieteni (*Prietenii mei*), cu vrăbiile îndrăgite și toată inocența, în general un topos pierdut, dar pe care poezia încearcă a-l recupera cu specificul și amintirile lui cu tot. Este orașul copilăriei cu toată vânzoleala lui caracteristică, cu toată rumoarea lui social-politică, față de o individualitate artistică retrasă în sine, reflexivă, dar care nu uită contextul și ca atare se exprimă aluziv, ironizând varii aspecte: „Afară, un oraș plin de oase care aleargă pe străzi./ Au care din ele sunt oase de om./ care de regi și care de sfinți?/ Desigur, nu îl voi ruga pe Domnul/ să sufle din nou peste ele...// Maica Domnului, roagă-te pentru noi!” (*Umbrele acestui secol*). Și, tot în același spațiu al locuirii sale, poetul evocase imaginea pestriță a unei societăți cu „copii ai străzii”, „sarmale electorale” și „hiene propagandistice”, care se strecoară „elegant” precum țiparii „printre degetele împietrite/ ale Justiției”, cu „tăietori de panglici” care „se sacrifică pentru patria lor/ pe toate posturile TV ale sărăciei noastre color”: „Iată aleșii./ care traduc binele universal în ajutoare de înmormântare (...)/ E vremea hienelor propagandistice/ (...)/ E vremea viermilor de serviciu...” (vol. antologic „Century”/Secol, 2011).

Declarându-se lucrător la „Fabrica de Visuri”, poetul trece pe străzi „cu cireșul în brațe”, pe care concitadinii nu-l văd: „Eu locuiesc într-un oraș obișnuit./ printre oameni obișnuiți./ Eu însumi sunt un astfel de om. -/ V-am spus cireșul nu se vede.” Nu se vede nici Fabrica de Visuri, nici „prințesa” care „joacă șotronul în inima mea”. Sau din același poem *Portret cu cireșul în brațe*: „Eu lucrez la Fabrica de Visuri./ Seara, când mă plimb prin centrul orașului./ eu am întotdeauna la mine un vis / (...)/ Da, de cele mai multe ori/ eu îmi împart visurile pe străzi.”

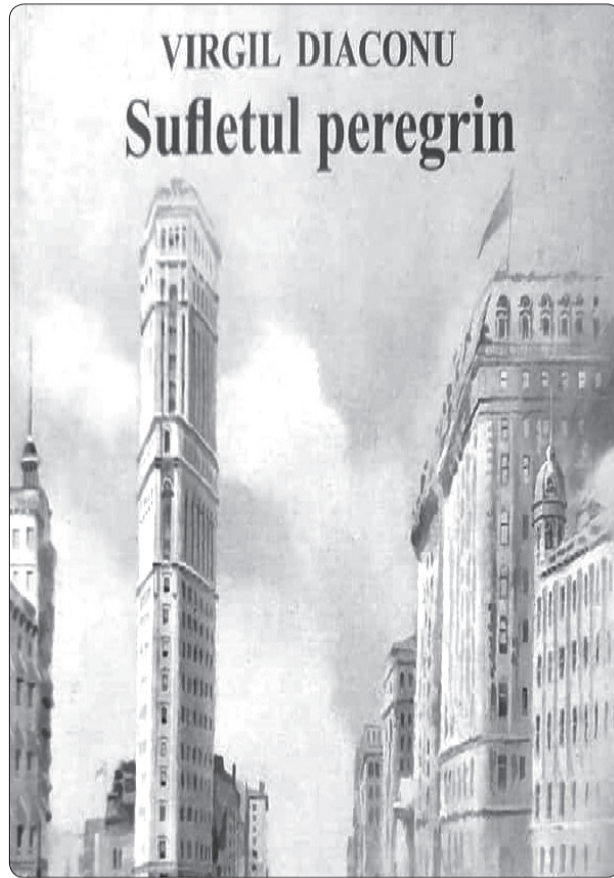
„Ceasul din turn strigă la mine cât e noaptea de lungă”, scrie poetul în *Ceasornicul*, metaforă-obsesivă deopotrivă a timpului scurs (cu atâtea voci/glasuri, inclusiv a mamei „îmi leagă rănilor cu mângâierile ei./ care mă ceartă cu lacrima”), precum și a ineluctabilului timp-agresiv, ce se apropie „cu soldații întunericii./ Soldați pe care, în ultima vreme, nu-i mai dovedesc (...)/ Da, va trebui să mă pregătesc pentru lupta cea mare!/ Să-mi adun oștile și să ies în câmp la bătaie.// N-am nicio teamă, Domnul este cu mine!”

Drama poetului este una existențială, de o luciditate extremă, dezvoltând neliniști și viziuni obsesiv-fantasmatică precum acelea din *Cetatea Ciulin*, rămasă cu porțile ferecate, ca un cimitir părăsit, însă deținând amintirea celor dragi: „Copilăria, floarea de cais care mă ceartă/ pentru Cetatea Ciulin pe care o țin în viață.” Și biserica părăsită („bastion al singurătății”) de la marginea orașului, „aproape căzută în genunchi”, în care niște hulubi „și-au făcut cuiburi deasupra altarului” (*De sub pulberea veacului*).

Frecvent consemnate, cu deopotrivă gingașă și gravă emoție, sunt imaginile copilăriei, temă bine conturată, reluată în penultimul ciclu *Copilul pădurii* („Copilăria: cântecul de greier care răzbate prin somn./ Sufletul mai puternic decât trupul.” - *Copilăria*; „Copilăria mea dintre două biserici/ Copilăria cu prințesa de mână. Cu lumina de mână” - *Copilăria, neînvinsa copilărie*), cu văzduhul albastru străbătut de rândunele, cu cireșul înflorit: „Florile lui – o

amintire a Paradisului.” Pe scurt zis: „Copilăria era o mare și secretă familie” (*Familia*), evocând timpul când „respiram sub o floare” (*Cărări*).

Într-o *Laudatio Domini*, poetul mărturisește că îl așteaptă pe Domnul „în turla pe care o port pe umeri” și în care „necredincioase umbre au cucerit clopotnița”: „Să vină și să lămurim o dată pentru totdeauna lucrurile/ ca să îmi pot vedea mai departe de ale mele.”: „În turla pe care o port pe umeri se face noapte./ Cineva vorbește singur acolo, / singur și într-o limbă necunoscută./ Vorbele lui răsfoiesc, de la Facere la Apocalipsă, Scriptura./ Iată-l pe Domnul! a strigat trandafirul./ abia cățărât pe golgota frunții./ (...)/ De-acum, îmi voi deschide sufletul cu băgare de seamă./ Ca nu cumva cineva să vadă ce se întâmplă

în clopotniță./ În scriptorium, unde cineva scrie/ De la Facere și până la Apocalipsă, lumea./ Unde cineva scrie cu flori de cireș și cu vrăbiile lumea./ Lumea, acest *Laudatio Domini*.”

Tot atât de bine sunt evocate ipostazele *Îngerului*, ale aceluși „daimon” călăuzitor, care, ca la Socrate, prevenind cu interdicții și avertismente, stăruie în preajma poetului: „Da, eu niciodată nu am putut să-mi înving Îngerul./ și l-am lăsat să mi-o ia întotdeauna înainte.../ El va merge întotdeauna înaintea mea./ iar eu pesemne că nu îl voi ajunge niciodată din urmă...” (*Sufletul peregrin*). Sau, mai nuanțat, amintindu-ne de „daimonul” din lirica lui Nichita Stănescu, în poemul *Daimon*, spirit absorbit de transcendent, „călare pe nori”, indiferent la strigătul „oaselor” celor plecați în lumea umbrelor: „Daimonul meu/ umblă totdeauna călare, calcă pe nori./ El nu aude strigătul oaselor care umplu pământul.” „Daimonionul” din ființa poetului „schimbă anotimpurile/ răsului meu războinic”, dar și „ordinea lucrurilor/ de mine abia înțelese./ viața și moartea”, pe scurt zis, „în hieroglifa prezenței mele./ doar răsuflarea daimonului meu trece./ El, și cu el nimeni...” (*Daimonion*). Deseori poemul se resimte de ritmul versetelor biblice ori de duhul sentențial al acestora, precum în piesa *Himere*, dezvoltând viziunea fantasmatică a „păsării în frac” vorbitoare, care îl strigă „din clopotnița de pe umeri./ de unde visam să salvez, într-o bună zi, lumea./ Aripa ei înmuiață în noapte îmi atinge întotdeauna/ mâna scriitoare, cu neiformele. Orizontul”:

„Numai floarea de cireș este de partea mea.
Ea a străbătut până la mine tot întunericul,
Și întunericul n-a biruit-o!”

În privința aceasta să amintim mai vechea mărturisire a poetului, din volumul precedent: „Eu, unul, scriu sub daimon.” Așadar, nu sub imperiul unei estetici generaționiste (ori mizerabiliste), de vreme ce poemele sale au „ținută” stilistică și reli-

ef estetic, irizate fiind de acel complex lectural al ideilor, de un livresc asimilat și inspirator, departe așadar de imageria centrifugă și retorica șleampătă a unei maniere demult socotită jemanfișistă...

Mai pregnant, însă, decât oricând, ni se pare acum prezența unui anumit spirit creștin, biblic, veterotestamentar, la autorul „Bibliei literare” din 2020 și al „Bibliei literare și Bibliei dogmatice” din 2021. Este o amprentare de mai largă spiritualizare a acestui tip de discurs, poetul, „eșuat pe acest țarm, printre șobolani și barbari”, simțind ocrotirea marianică: „Noroc că Maica Domnului, care mă ține în viață./ Ea mă ajută să trec printre șobolani și barbari./ Ea îmi arată calea spre casă.// Vezi, de grăbit ce sunt ca să îl prind pe Domnul/ eu mi-am uitat sufletul și degetele în *Sfânta Scriptură*.” (*Eșuat pe acest țarm*).

„Daimonul” și „Îngerul” („dublul acesta nevăzut” - *Omul cu înger*) sunt oglinzi ale Sufletului, eminențe de pază și bună călăuzire, de pacificare duhovnicească, favorabilă creației, de înlăturare a Noptii care „se ține de mine scai și stinge trandafirul/ care îmi dă lumină”: „Dacă Îngerul nu ar scoate-o în brânci pe scări./ Doamne, și eu care credeam că ai plecat de la mine/ și că nu voi mai apuca dimineața.” (*Lupta, I*). Dar și o undă de neliniște că ar putea fi părăsit de pavăza divină, precum în *Lupta II*: „Și tu, unde ești Doamne?/ Mai mult mă amăgești cu arătările tale (...)/ Unde ești?/ Eu știu că cineva stă la pândă./ cât este noaptea de lungă./ Nu se aude decât piatra care îmi ascute sabia./ Deși nu știu dacă voi ridica sabia împotriva lui.// *Lasă-mă, că deja s-a luminat de ziuă*, mi-a zis, *lasă-mă!*// Așa mi-a spus și deodată s-a făcut nevăzut.// Ca un foșnet de aripi a trecut pe lângă mine./ ca un foșnet. El, cel cu aripi...”

Sunt frecvente ipostazele umilității, ale asumării coexistenței/ întrepătrunderii cu divinitatea, din acest discurs poetic lipsind orice intenție de revoltă, de îndoială ori de negare, precum în „Psalmii” arghezieni. Sub acest aspect, conștiința poetului este liniștită, pacificată de o indimenticabilă convingere, într-o miraculoasă „ieșire la lumină” și fraternizare benedictină: „Doamne, ești atât de aproape/ că împart cu Tine lumina și vinul./ rupem dintr-o singură pâine./ Și în deșert îți dau să bei din cana mea cu apă./ Ești lângă mine, noaptea îți face loc să treci (...)/ Sufletul meu iese din întuneric.” (*Sufletul*). Sau această stare de chietudine, o convingere liniștitoare față de „bătaia ceasului” din turn care „strigă toată noaptea la mine”: „Noroc cu Domnul, care mă apără./ Noroc cu Domnul, care scoate noaptea din celele mele.” (*Noroc cu Domnul*). În isihia sa, poetul trăiește, „în camera purpurie, în inima sa”, amintirea celor plecați: „Cu bolta și steaua petrec în această sihăstrie.// Prietenii mei trec prin mine ca printr-o clepsidră.” (*Sihăstrie*). Și totuși, de atâtea suflet „Nu mai am loc. Doamne, nu mai am loc în mine!// Eu voi decapita Tristețea, fiara care mă are în pază.” (*De-a hoarda prin lume*).

Dacă piesele din ciclul titular, *Sufletul peregrin*, amintesc, eponimic și mai ales ca formă discursivă, de poemele din volumele precedente, dar cu un spor de dramatism pe latura trăirilor transfigurate, cele din ciclurile următoare merg pe forme verslibristice concentrate, sugerând fie starea de căutare a „pietrei filozofale”, care consacră și recuperează totul (*Piatra filozofală*), fie starea de isihie în care este așteptată întâlnirea cu Domnul, „schimnicia”/ pustnicia fiind una din temele volumului (*Schimnic*), fie amintirea prietenului plecat (*Prieten apus*), a unor biografeme evocând familia, copilăria, natura cu revelațiile ei...(*Copilul pădurii*) ori, în sfârșit, o privire metaforică a întreitului drum parcurs: „Om singur merge pe ele” (*Calea paraboliei*).

În totul *Suflet peregrin* aduce, prin consistența ciclului omolog, noi contururi, întregitoare și pe o notă mai gravă, la universul liricii lui Virgil Diaconu și anunță, apoi, prin celelalte cinci cicluri, reduse numeric, o posibilă manieră stilistică în continuarea discursului poetic care l-a afirmat ca „voce” distinctă în peisajul poeziei noastre de azi.

EMINESCU NECUNOSCUȚ

Din nou despre debutul lui Eminescu

Mai țineți minte zbaterile lui Florin Rotaru de acum vre ozece ani? Pe scurt. A dat Legea bibliotecilor, ca deputat, a fost Directorul Bibliotecii Municipale „Mihail Sadoveanu” a Municipiului București unde a inițiat giganticul program „Biblioteca Dacoromania” de punere pe Internet a documentelor și tipăriturilor importante din cultura română, apoi programul de bibliografie a tipăriturilor bucureștene – era modelul de intelectual implicat în fapta științifică și culturală. Și încă mai este, desigur, numai că a trebuit să se „exileze” din România și actualmente funcționează ca profesor universitar în Suedia, la Universitatea Upsala pare-mi-se... Dat în judecată la noi pentru achiziția unor cărți și documente la un preț considerat (de către cei care l-au acuzat) prea mare, dat afară de funcție, obligat să viziteze, pentru scurt timp desigur, beciurile regimului – a ieșit de acolo, și-a dovedit în instanță nevinovăția, i s-au calculat despăgubirile materiale (câteva sute de mii de euro, am auzit, care trebuie plătite), a fost repus chiar în drepturi – dar această ultimă reparație a declinat-o pentru, repet, situația din Suedia. Prietenii în roagă, încă, să revină. Poate va fi din nou cercetătorul model de acum zece ani...

Până atunci, însă, vrem să vă prezentăm unul dintre manuscrisele achiziționate la propunerea lui de către Biblioteca „Mihail Sadoveanu”. A fost editat de Dan Dulciu – un intelectual român stabilit de curând în Austria – dar nu pe hârtie, ci pe internet. Cultura română își caută punga arhimedice în Europa, despre asta este vorba. Iată, stimați cititori, ce conține Manuscrisul Minar, achiziționat de dl. Florin Rotaru cu prețul libertății sale, și apoi cu dobânda exilului, și cum răstoarnă acest manuscris viața lui Mihai Eminescu de până acum.

Octav Minar este pe cale de a deveni un „nod gordian” în eminescologie. În anii noștri s-a încercat descălcirea lui cel puțin de două ori: o dată când a apărut volumul XVI din ediția academică, și a doua oară când s-a descoperit un manuscris al său la altă bibliotecă decât cea a Academiei Române, unde se acreditase ideea că se păstrează toată arhiva sa.

În 1989, la apariția amintitului volum (care conține *Corespondență* și *Documentar*), lumea culturală a fost luată oarecum prin surprindere, dar presa n-a avut răgazul comentariilor: cartea cuprinde masiv scrisori din fondul Minar aflat la Biblioteca Academiei. Coordonatorul ediției, D. Vatamanic, aduce acuzațiile tradiționale (corespondența lui Eminescu în general „este larg exploatată de către biografii poetului, și aici s-au operat falsuri, ca cele ale lui Octav Minar. Apasă și astăzi incertitudinea asupra epistolelor pentru care nu avem originalele sau reproduceri în facsimile.”) – dar conchide sec: „Minar are meritul, trecând peste acuzațiile ce i se aduc, de a fi păstrat corespondența (...) și ea a intrat în fondurile publice. Suntem astfel în măsură să eliminăm din corespondența lui Eminescu epistolele inventate sau falsurile operate, indiferent de ce natură. (Eminescu, OPERE, XVI, Corespondență. Documentar. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1989, p. XLIV).

Două chestiuni rezultă de aici. Mai întâi, că aceste scrisori, existente, nu sunt plastografii – adică scrise de altcineva imitând scrisul lui Eminescu. Era una dintre acuzațiile tradiționale: Octav Minar plastografiază. Apoi, fiind primite în fondurile unei instituții publice, ceea ce presupune o comisie de achiziții cu experți și evaluatori, aceste scrisori existente sunt certificate ca aparținând destinatarilor.

O concluzie se impune: ele validează, de asemenea, și o mare parte din studiile lui Octav Minar unde sunt folosite parțial sau în întregime.

Volumul academic conține, desigur, și

scrisori ale Veronicăi Micle către Mihai Eminescu, la secțiunea „Corespondență primită”. Și acestea, multe dintre ele, au mențiunea „Din colecția Octav Minar” (fiind, de altfel, ștampilate cu *ex libris*-ul colecționarului). Și unele scrisori editate prima oară încă de către N. Baboeanu, cuprinse de asemenea în volum, au mențiunea că se află în „Colecția Octav Minar.” Practic, numai fragmentele de scrisori nu sunt primite în acest volum – și, atenție, multe dintre scrisorile Veronicăi Micle publicate prin presă de fiicele ei (C. Mille în „Dimineața” 1908, publică șase asemenea scrisori – din care ediția primește numai două; acestea sunt cu adevărat pierdute; ediția academică le reia numai pe cele publicate între timp în cărți, nu merge direct la ziar; alte confruntări nu facem, pentru că nu-și ai locul aici). Lipsind o ediție a tuturor scrisorilor (întregi sau fragmente), iar bibliografiile fiind, încă, lacunare – ne dăm seama cât de încălțit este domeniul. Ridicarea din arhive a lui Octav Minar a fost, pentru acest al XVI-lea volum din OPERE, mai degrabă o invitație la studiu aplicat, la continuarea cercetărilor cum se zice.

Și iată a doua resurrecție a lui Minar: dl. Dan Toma Dulciu găsește, la Biblioteca Metropolitană „Mihail Sadoveanu” din București, un manuscris consistent al acestuia, de fapt o carte în toată legea intitulată „Personalitatea lui Eminescu”. Rezultă că nu numai Biblioteca Academiei deține părți din arhiva Minar – ci și alte instituții publice. Probabil – știindu-se profilul înaltului for științific și cultural – aici s-a primit arhivă propriu-zisă, documente adică, nu și manuscrise de cărți. O cutumă instituțională care face ca o arhivă, probabil foarte mare, să nu fie strânsă la un loc, și să fie răspândită în mai multe părți. Biblioteca Metropolitană nu deține și alte manuscrise de la Minar – presupunându-se, așa spune cu necesitate, că ele mai există și prșin alte părți.

Dl. Dan Toma Dulciu editează manuscrisul metropolitan în format electronic, iar volumul este disponibil pe GOOGLE. Dau un singur exemplu pentru a se înțelege importanța lui. Perpessicius, în vol. V al ediției sale (Poezii postume), la final, cap. Apocrif, publică această poezie de Mihai Eminescu:

POETUL

*Gânduri multe ca furtuna
A cuprins o minte mare,
Fremătând ca-ntotdeauna
Praful lumii spre creiere.*

*Viața-apare luminoasă
Înălțându-și cânturile...
Moartea este-ntunecoasă
Distrugând avânturile*

*Tu alege – fantezia...
Urcă-te spre cer nirvanic
Prieten bun e poezia
Și Pegas un nobil crainic.*

Și comentează: „Ar fi apărut „în revista *Rândunica* scoasă de elevii gimnasiști români din Cernăuți în 1865. Poezia e semnată Mihai Eminescu,

vici, elev gimnast”, cum stă scris în Mihail Eminescu: *Poesii (1865-1887)*. Ediție publicată de Octav Minar, București, ed. Librăria nouă, 1927/, p. 11. Revista *Rândunica* nu ne este cunoscută, însă caracterul apocrif al textului se manifestă cu violență și nu mai are, socotesc, nevoie să fie demonstrat. În fața documentului, evident, vom ceda.” (M. Eminescu: OPERE, Vol. V, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, 1958, p. 689)

Ar fi vorba de debutul lui Eminescu, pe care această revistă îl atestă pentru anul 1865, cu doi ani mai de vreme decât se știa. Ediția la care face referință Perpessicius nu există în Biblioteca Academiei, nici în Bibliografia M. Eminescu nu este consemnată, nici în Bibliografia Românească modernă (se prea poate să fie vorba de o pierdere a fișei din Fișier: fără aceasta, nicio carte nu mai poate fi găsită). Dar iată ce scrie Octav Minar însuși, în manuscrisul editat recent:

„Această deprindere, îmi scria Stefanelli, o avusesse și ca elev gimnast, la Cernăuți, unde scoțteam o foaie așa zisă literară „Rândunica”. Eu eram tipograful, redactorul și expeditorul. Dintr’o tablă, făcusem o formă de mărimea unei coli de hârtie, în ea turnam clei de pește topit, apoi copiam cele ce-mi da colegii pe o foaie, cu cerneală chimică violetă, o aplicam; și trăgeam câte zece exemplare, bineînțeles după ce făceam această treabă pentru cele patru pagini ale revistei noastre.

Acolo, Eminescu a început să publice diferite aforisme găsite prin cărțile răsfoite de el, între care și poezia „Poetul”:

*Gânduri multe ca furtuna
A cuprins o minte mare,
Fremătând ca-ntotdeauna
Bozul lumii spre creiere.
Viața apare luminoasă
Înălțându-și cânturile...
Moartea este întunecoasă
Distrugând avânturile.
Tu, alege fantezia...
Urcă-te spre cer nirvanic,
Prieten bun e poezia
Și Pegas un nobil crainic.”*

Începutul poetic, comunicat mie de Stefanelli, din revista scoasă de el, și din care păstrase vr’o patru numere, pe care voia să le dăruiască Academiei Române, orientează inspirația lui Eminescu spre cugetare.” (OCTAV MINAR: EMINESCU POET – FILOZOF Cultura – Personalitatea – Poezia (Mss. XX638) Vol. I Studiu introductiv Dan Toma Dulciu București 2014.)

Este greu să ni-l închipuim pe Minar un imitator al lui Eminescu scriind ca poetul la 15 ani și dând poezia ca debutul absolut al lui. Logica faptelor cere să înțelegem că „Rândunica” era o revistă confecționată de elevi cu producții de-ale lor. Vedem că în textul preluat de Perpessicius este „Praful lumii...”, iar la Dan Toma Dulciu: „Bozul lumii...”; diferențe de lectură pot exista chiar la Minar – dar, repetăm, în contextul acestei mărturii a sa e greu să-l credem un plastograf. Mai degrabă e ciudat cum de n-a oferit Stefanelli însuși informații, sau un exemplar din această revistă artizanală Bibliotecii Academiei.

Octav Minar consultă intens arhiva sa, și mai reține (copiază) din ea : „În revista școlărească „Rândunica” Eminescu mai publicase și poezia „Zadarnic”:

*Nimicul n’are nici o scară
Să te urci spre gând nirvanic,
Ca să nu fii de ocară
Nu ’ncerca să-i fii lui crainic.
Din nimic, ce vrei să fie*

Când nimicul este nimic ...
Poate un suspin în poezie
Când ești mare și el tot mic.

Și mai departe: „Într-o altă strofă, pe care o găsim rătăcită pri manuscrisele păstrate de Stefanelli, poetul alege tot din odele lui Horațiu un vers care devine filozofic prin interpretare:

Grijile supărătoare le alungă numai vinul,
Sărăcia chiar dispăre împlinindu-se destinul,
Regăsindu-te pe tine, fericit vei fi o clipă ..
Viața noastră stă ascunsă, sub a morții aripă.”

Este vorba, așadar, de un „relata referro” (relatez ceea ce mi s-a spus), de informații luate de la prietenul din copilărie al poetului, Theodor Stefanelli, la manuscrisele cărui Octav Minar a avut acces.

Alt exemplu: „În poezia „Din străinătate” (1866), încearcă o îmbărbătare: «Da! da! așa fi fericite, de-ași fi încăodată în patria-mi iubită, în locul meu natal, să pot a binezice, cu mintea nflăcărată, visările juniei, visări de-un ideal». «În natură parcă nu e tristeță, numai în sufletele noastre găsim această moștenire ereditară.» Explicat în notă: „Din manuscrisele păstrate de Stefanelli.”

Chiar și traduceri: „În timpul școlărității din Schiller îl interesase „Fecioara de la Orleans”. Portretul Ioanei D’Arc, adus pe scenă în realizarea poeziei german, îi dase motive de inspirație:

«În cercul tău meschin și strâmt
Stai tot cu ochii spre pământ ...
Nemurirea o privesc numai eu, -
Căci vecinicie fără Dumnezeu.
Nu poate fi, te uită în zarea aurie
De-acolă dreptatea o să vie!»

Cu trimiterea la subsol: „Frederik Schiller, Fecioara de la Orleans. Actul 5 scena 4, din manuscrisele păstrate de Stefanelli.”

Să recunoaștem că este vorba de un alt Eminescu, pentru care nu cred că suntem pregătiți. Octav Minar mai are asemenea trimiteri: „Din caietul manuscris, păstrat de T. Maiorescu, nedonat Academiei Române.”; „Originalul în posesia lui V. G. Morțun, de unde a fost copiat.”; „Din același caiet păstrat de Vasile Pogor” ; „Originalul în posesia lui T. Maiorescu, de unde a fost copiat.”; „Din caietul manuscris păstrat de Vasile Pogor.”; „Originalul păstrat de profesorul Novleanu din Iași de la care am copiat scrisoarea.” ; „Din caietul manuscris păstrat de profesorul A. D. Xenopol.”

Practic, el a mers din om în om pe la foștii prieteni ai lui Eminescu și a copiat ori a preluat manuscrise atunci când i s-au dat. Întrebările curg de la sine: ce a făcut V. Pogor cu asemenea documente eminesciene, dar V. Burlă, Novleanu, Stefanelli, V.G. Morțun, etc.? Unde sunt arhivele acestora? Cum și-a protejat Junimea în general prestigiul de descoperitoare a lui Eminescu?

Este unul dintre motivele – foarte serioase! – pentru care Octav Minar a fost un incomod printre contemporanii lui (dar mai ales pentru cei ai lui Eminescu, atâția câți mai trăiau). Să fie și motivul pentru care așr trebui să refuzăm în bloc ce a colecționat sau copiat el, ce a salvat de la pierdere?

Un alt tip de notație minariană, după un lung șir de citate: „Din întreaga Corespondență a lui Eminescu au fost culese aliniatele ce-i lămuresc personalitate, făcând din ele un fragment de autobiografie.”

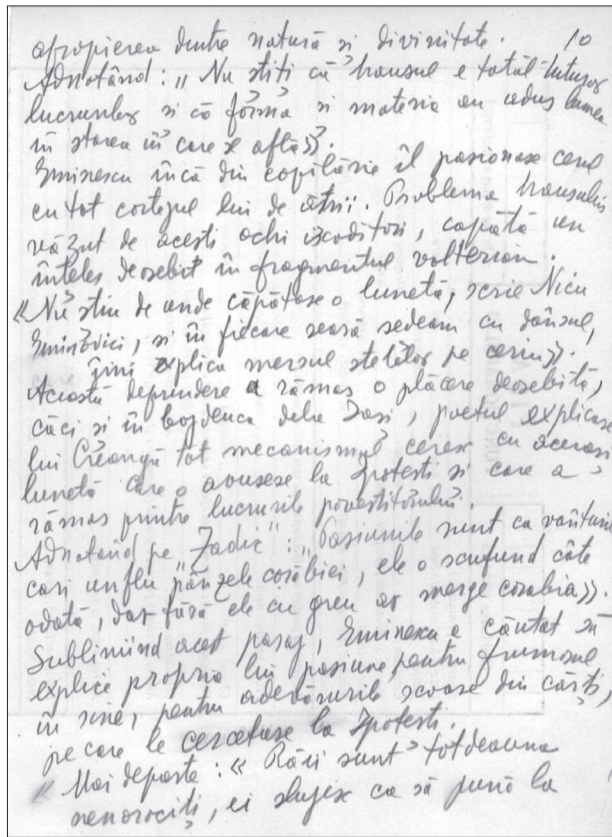
Acest stil al colajului, definitor pentru Octav Minar, este extrem de derutant: vrei să știi totdeauna și ce este dincolo de fragment, nu te mulțumești niciodată cu ce ți se dă, istoria literară nu se poate face cu porția. Primul care a sudat fragmente de scrisori eminesciene ca să arate cât de grea a fost poetului la „Timpul” a fost Eduard Gruber – și acum, când avem scrisorile din care decupează el, vedem că unele sunt scrise cu veselie de către Eminescu, altele sunt ironice...

Fragmente din manuscrisul minarian editat de Dan Toma Dulciu

Iată cum bunăvoința volumului XVI din OPERE și norocoasa intrare a d-lui Dan Toma Dulciu în arhivele Bibliotecii Metropolitane relansează chestiunea Minar în literatura română. Desigur, e nevoie de căutare a tuturor locurilor unde se află această arhivă – și de editare, sau cel puțin descriere a ei: ar fi o „catagrafie” necesară înainte de a o respinge în bloc sau de a o accepta ca teren de cercetare.

„Eminescu povestind copiilor”

Cu acest titlu apare, în 1928, o carte de Mihai Eminescu, scoasă de Octav Minar, cuprinzând câteva texte potrivite lecturii celor mici: *Făt Frumos*

din *Lacrimă, Frumoasa lumii, Borta vântului, Fiul lui Dumnezeu Mușatin și codrul, Călin nebunul*. Cartea nu are prefață și nu este comentată în presă, nici în eminescologia ulterioară, fiind considerată un „minarism”, termen sub care înțelegem, în general, plămuire făcută de Octav Minar în numele lui Mihai Eminescu. Ce „editează” el nu se potrivește cu manuscrisele eminesciene. Cartea mai are o ediție, în 1931, cu alt conținut: *Poveste indiană, Nuca, măgarul și cârja, Pasărea măiastră, Făt Frumos din lacrimă, Băiatul cel năzdrăvan, Mușatin și codrul, Comoara misterioasă* – la fel: fără prefață, fără comentarii. Volumul VII din ediția academică o semnalează, dar notează sec: „O. Minar trimite la izvoare ce nu pot fi controlabile.” Desigur, având în față descoperirea d-lui Toma Dulciu, acest manuscris minarian achiziționat de Biblioteca Metropolitană Mihail Sadoveanu din București, trebuie rediscutate și aceste povestiri, toate, adică trebuie stabilit locul lor în creația poetului: sunt apocrife, plămui, sunt de căutat în alte arhive decât cea de la Biblioteca Academiei ori cele cunoscute ca având manuscrise eminesciene?

Una dintre aceste povestiri ne atrage atenția în materialul de față: *Comoara misterioasă*. **Nu se regăsește între manuscrisele eminesciene.** Se sfârșește cu această notă a editorului: *) *Din colecția de povești scrise de Eminescu în 1885 la Odessa. Prelucrare după Edgar Poe. Au fost trimise prietenului său Prof. Novleanu pentru a fi publicate. Reproducerea oprită.* Până aici totul este adevărat: este o prelucrare a povestirii *Scarabeul de aur* de Edgar Allen Poe, cu schimbarea numelui personajului principal (la Eminescu se numește chiar Edgar), cu introducerea unui personaj nou, un oarecare Prinț Glinka, și, mai ales, cu localizarea acțiunii în... Insula Șerpilor din Marea Neagră, a cărei legendă nu ne putem abține s-o redăm (după Eminescu, repetăm):

„Nenorocirile schimbă frea oamenilor. Din veseli îi face triști, din triști îi face veseli, încât și ei se minunează de aceste transformări ale naturii.

Într-o țară îndepărtată locuia cu părinții lui Conte de Sex, coborâtor dintr-o veche familie de mari seniori, a căror bunici își plimbase plictiseala peste mări și țări.

Pe moșia lor de mii de hectare, făcuse tot ce mintea poate să imagineze. Adusese din India un castel întreg din lemn, pe care luni de zile îl transportase corăbiile bucată cu bucată. Reclădit într-o pădure seculară, această locuință exotică servea pentru vânătoare.

Viața de lux și trândăvie ruină complet pe acești nobili. Fiul lor, Edgar vesel altădată, după moartea părinților rămase foarte sărac și posomorât. Nemaivând ce să facă, mai de nevoie, mai de rușine, într-o zi se hotărî să părăsească țara unde se născuse și crescuse. Auzise dânsul de la diferiți călători de o țărișoară mică, dar frumoasă. Aceștia îi povestiră că în vechime pe locurile românești au trăit regi și prinți foarte bogați, a căror averi de frica barbarilor, le îngropase în locuri unde numai ei și servitorii lor credincioși știau unde stau ascunse. Murind în lupte, comorile rămăneau pierdute pentru totdeauna. Astfel Edgar, după multe încercări nereușite, se stabili într-un sat de la gurile Dunării. Își făcuse un cort și se ocupa cu vânătoarea și pescuitul. Luase în pribegia lui pe fiul indianului pe care îl aduseseră părinții lui odată cu acel castel fantastic. Mama și tatăl lui muriseră, încât bietul negru rămăsese singur pe lume, ca și Edgar, fiul stăpânului său.

Amândoi își petreceau vremea cu vânatul și pescuitul. Din trunchiul unui copac bătrân își făcură o lotcă. Spre asfințit, îi vedeai în largul mării, în căutarea hranei. Într-o zi zări din depărtare o insulă care părea că este spatele unui uriaș din poveste care aștepta să se ridice. Fiindcă se înnoptase, se hotărâră ca a doua zi în zorii zilei să se ducă într-acolo, spre a o explora. Ajunși la țărm, încercaseră să debarce. Dar observară că insula e pustie. Din depărtare însă auziră fluierături misterioase. Până să se dumerească, mii de șerpi cu gurile căscate săreau și încercau să se apropie de îndrăzneții vizitatori.

Cum nu aveau asupra lor nici o armă, se refugiară în lotcă și se înapoiară la cort, cu hotărârea de a se întoarce înarmați în ziua următoare. Cum stau în fața focului, pregătindu-și cina, deodată se prezintă în fața lor un tânăr chipș și foarte distins.

– Bucuroși de oaspete?

– Sunteți bine venit, domnule, răspunse Edgar, întinzându-i mâna.

– Mă recomand prințul Glinka.

– Conte de Sex.

După ce își istorisiră viața lor, prințul înainte de plecare le istorisi legenda insulei misterioase.

– Ați văzut, nu este așa, insula este foarte veche, e din timpul grecilor, care veneau la Tomis, și în drum când rătăceau drumul poposeau acolo. Bătrânii spun că a fost acolo un templu de marmură mare, unde slujea un preot care avea o față distinsă și frumoasă. El era și vrăjitor, căci venind din Elada, adusese diferiți șerpi pe care îi întrebuița pentru leacuri. Se dusese vestea de minunile preotului care lecuște orice boală. Bolnavii din lumea întreagă veneau să-și caute mântuirea.

Un prinț, cel mai bogat din vechea Eladă, era bolnav fără leac. Chiar zeii, prin gura oracului de la Delfi, i-au prezis moartea. Disperat, el se hotărî să încerce înainte de a muri și sfaturile acestui preot vestit. În patria lui însă legea oprea să imigreze în alte țări pe nababii ținuturilor. Cu multă greutate obținu favoarea de la rege să plece, ridicându-și averile. Zece corăbii umplute cu aur și pietre scumpe plecară în larg. Bătrânul prinț fu însoțit de fiul său și de un servitor credincios. Soția lui murise de înfruntare mai de mult. Luni de zile se luptară ei cu furia valurilor și a vânturilor. După multe suferințe, co-

← pag. 9

răbiile ajunseră la insula misterioasă. Averile fură descărcate și prinții fură primiți cu multă cinste de locuitorii insulei și de marele preot cu fiica lui.

Bătrânul prinț se însănătoși. De bucurie, se hotărî să nu mai părăsească insula. Fiul său se căsătorii cu fiica preotului, ducând cu toții o viață ferită de lipsuri.

Dar Agamemnon, rivalul bătrânului prinț, se hotărî să se răzbuie în contra lui pentru că plecase fără să-i achite o datorie ce o avea, care se ridica la o sumă mare.

– „Am să-i arăt eu, sgârcitului, cum trebuie să se poarte cu datornicii!”. Zis și făcut. Se imbarcă pe trei galere cu o ceată de voinici și plecă să se războiască. Câțiva pescari aduseră vestea în cetate, căci îi zăriseră în larg. Bătrânii îngropară în grabă comorile.

Unde? Nu se știe! Apropierea lui Agamemnon îi înspăimântară așa de mult, încât părăsiră cu toții insula. Rămăseseră numai șerpii care aveau locul lor în altarul sfințit și care deveniseră foarte răutăcioși când preotul încercase să-i ridice pentru a fi imbarcați în corabie. Erau așa de furioși, încât l-au mușcat de mâini cu atâta putere, pe bietul preot, încât acesta leșină. Părăsind insula, îi blestemă să trăiască, înmulțindu-se și mâncându-se unii pe alții. Insula, de o mie și mai bine de ani a rămas pustie. Pescarii cântă pe o arie veche aceste cuvinte populare rămase la gurile Dunării:

A fost odată-un prinț bogat
Valurile, vânturile...
Și dânsu-aici a îngropat
Comori de aur și-a plecat
Valurile, vânturile!

A fost și-un preot minunat,
Valurile, vânturile...
Ce multă lume-a vindecat
Cu șerpii cari l-au trădat
Valurile, vânturile!

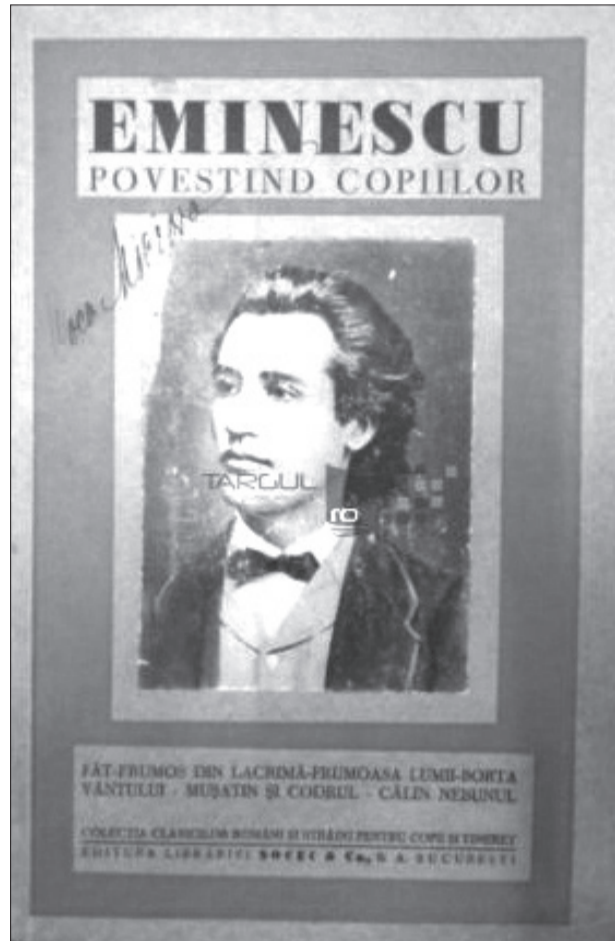
Și insula e tot pustie
Valurile, vânturile...
O străbate o armonie,
O neșteasă poezie
Valurile, vânturile!”

Mai departe, povestea urmează, cu mici rezumate, nuvela lui Edgar Allen Poe. Știm că Eminescu era interesat de autorul american: tradusese împreună cu Veronica Micle *Morella*, o altă nuvelă a lui (alegerea însăși este interesantă, pentru că subiectul amintește de tiparul nuvelei *Lanțul de aur* de Onkel Adam, tradusă de Eminescu pentru *Familia* încă din 1866) – iar I. L. Caragiale publicase, desigur, tot la îndemnul său, două povestiri de Poe, în *Timpul* din 1878. Versurile din finalul fragmentului citat glosează pe tema poeziei eminesciene *Dintre sute de catarge* – și, lucru încă mai interesant, se imaginea se regăsește într-o scrisoare a poetului de la Odessa, din 12 august 1885, către Vasile Burlă: „...vântul și valurile locului, cu freacă lor neîncetată, iată singurul acompaniament al zilelor și nopților care se scurg uniform și monotone ca bătaiele unui ceasornic de părete.” (O.XVI, p. 216); de asemenea, începutul amintește de o cugetare a sa din Mss.2258,163 v.: „Oamenii veseli comit mai multe nerozii decât cei triști; dar aceștia comit mai grave. Nenorocirea este cel mai bun dascăl; își are metoda lui proprie dar de greș nu dă.”

Vrem să spunem că ne aflăm pe tărâm ferm eminescian din punct de vedere al „realiilor” textului – doar că textul ca text ne lipsește. Putem explica în continuare:

Eminescu a stat la băile de Ia Odesa o lună de zile în 1885: între 12 august și 12 septembrie – iar aceste băi i-au făcut mult bine. Merge acolo împre-

ună cu un grup de prieteni ieșeni, atrași de un prospect al doctorului E. Max (și acesta se află la băi în aceeași perioadă) – dar aceștia se întorc la sfârșitul lui august și el rămâne singur. Stă la început chiar în stațiunea Liman, dar mai apoi se mută la Odesa, chiar în casa doctorului curant, un polonez cu care se împrietește și căruia apropiații poetului îi vor trimite o telegramă de mulțumiri în limba germană („Primiți profundele noastre mulțumiri și îndatorarea pentru deosebita atenție pe care o dovedeți în toate ocaziile pentru Eminescul nostru”). Acești

apropiați ai poetului sunt din Iași, unul este Vasile Burlă, altul Petre Novleanu – iar un altul se numește Bodescu și este directorul „Școlii comerciale” unde Eminescu suplinise cursurile de Geografie și Statistică din toamna lui 1884 până în toamna aceasta a lui 1885 (fiind al doilea salariu al său; primul era cel de subbibliotecar). Desigur, scrisorile rămase către ei sunt cereri pentru bani. Nu prea se știu împrejurările bănești în care este pregătit Eminescu pentru aceste băi, este de presupus că prietenii s-au îngrijit întrucâtva să-l ajute; dar este și cam ciudată această lipsă a banilor într-o perioadă cu două salarii și cu puține pretenții, în fond: era, doar, burlac într-un Iași nu prea scump la chirie, mâncare și băutură – și plin de prieteni de diferite categorii. Spune, de pildă, într-una dintre aceste scrisori că a primit o sută de ruble și i-a dat-o doctorului, dar nu mai are cu ce se întoarce și a mai cerut amintitului director Bodescu „Să-mi trimită o sută de franci ce aveam a-i primi de la Școala comercială”, (scrisoarea din 2 septembrie 1885 către P. Novleanu). Cunoaștem acum, datorită d-lui Marcel-Dumitru Ciucă, arhiva acestei Școli comerciale – și vedem că Eminescu semna statele de plată. Câteva luni la rând, însă, era indisponibil și cerea să fie suplinit (în asemenea cazuri suplinitorul era plătit din suma titularului – care lua, totuși, ceva bani: Ion Creangă și-a plătit ani la rând suplinitori din propriul salariu). Îl suplinea nimeni altul decât Eduard Gruber, prietenul și apoi soțul Virginiei Micle (în general lumea foarte apropiată lui Eminescu este mică, nu trebuie decât să o vezi și o cuprinzi repede între degetele unei mâini). În fine, vom zice că era cam cheltuitor: avea nevoie de tutun, de ziare, cafea etc. Cert este că prima scrisoare din acest lot de patru, cea către Vasile Burlă din 12 august 1885, are o soartă ciudată: destinatarul, profesor de limbi clasice, vechi prieten al poetului, o trimite Ministerului Instrucțiunii și Cultelor ca să-i achite bunului slujbaş la bibliotecă și la școală deplasarea și cura pentru însănătoșire. Nu se știe, desigur, dacă ministerul a dat banii – dar aceștia au venit, o sută de ruble mai întâi – iar apoi alții, necesari întoarcerii poetului. Toate aceste scrisori au o vervă comunicativă oarecum ne-

obișnuită la Eminescu, el este vesel, glumeț, ironic, sigur că prietenii îi vor face rost de bani. Îi spune lui P. Novleanu că a trimis la Iași opt scrisori; se cunosc până acum doar cele trei publicate de Augustin Z.N. Pop în 1962 – și cea către V. Burlă, publicată încă în 1906 de Gh. T. Kirileanu. Octav Minar vine, în 1928, cu „bomba” lui: cartea „Eminescu povestind copiilor” care conține povestiri – cu vorbele editorului repetate sub fiecare dintre ele: „din colecția de povești scrise de Eminescu în 1885 la Odesa și trimise prietenului său Prof. Novleanu pentru a fi publicate.” Această notă a editorului se încheie stereotip: „Reproducerea oprită”. Poate fi aici cauza pentru care cartea n-a fost comentată. Oricum, este destul de obraznică o asemenea ediție: fără o prefață, fără reproduceri fotografice după texte, fără a menționa cum au ajuns textele de la P. Novleanu la editură... Nu s-a mai întâmplat niciodată cu niște inedite eminesciene, chiar dacă sunt destinate copiilor. Încă mai ciudat este textul ca text: plin de greșeli tipografice, chiar de exprimare, unele fraze par aruncate în grabă pe hârtie (parcă ar nota ce aude), vom vedea că unele personaje se pierd în narațiune. Nu știm dacă editorul, Octav Minar, vrea să certifice paternitatea eminesciană prin aceste neatente – care ar putea fi dovada unui Eminescu obosit, bolnav, bătrân la 1885. Chiar așa presupunând că ar fi, acestea sunt texte scrise în prima aruncătură de condei, neverificate, necorectate – nicidecum ieșite dintr-o minte bolnavă. Poetul are nevoie de bani, cum am văzut, și dă de lucru unui eventual redactor, adică îi trimite material brut să-l prelucreze în redacție pentru a trimite „nervum rerum” pe plajă la Liman. Vreau să spun că trebuie să privim cu bun simț asemenea defecțiuni de scris – altfel cădem în capcana pe care ne-a întins-o Minar. Toate „poveștile”, mai puțin această localizare din Poe, au configurație și în manuscrisele eminesciene – sunt, adică, titluri date de Minar (sau de autor) pentru titlurile de acolo. Impresia celui care cunoaște originalele eminesciene din manuscrisele de la Academie (sau edițiile după acestea) este că poetul recompune din memorie, cu unele sincope, textele odată scrise mai de mult.

Nu este, însă, și cazul prelucrării după „Scarabeul de aur” de Edgar Allan Poe; aici se vede că a avut modelul în față, pentru că unele pasaje, mai ales replici, merg neted după originalul francez (sau german). Intervențiile poetului sunt, însă, prea numeroase: mai mult de jumătate din text îi aparține și este invenție pură față de model – motivată, însă, de peisaj: el plasează acțiunea în jurul Insulei Șerpiilor – atât de aproape, în fond, de Odessa, și dezvoltă o legendă a acestei insule cu personaje din mitologia greacă. Nu se poate crede că Minar însuși ar fi fabricat această povestire în numele lui Eminescu – pentru că arhivarul nu era capabil de atâta fantezie. Unde va fi găsit Eminescu o carte de Edgar Allan Poe? Poate prin anticariatele Odessei, dar mai mult ca sigur în biblioteca doctorului Jankelewicz, la care locuia.

Dacă aceste nuvele nu au girul manuscrisului pentru a fi atribuite definitiv lui Eminescu, în schimb ele demonstrează cert un lucru: la Odessa, Eminescu lucra intelectual, traducea, prelucrea, rescria din memorie ce avea scris deja în arhiva lui. Trimitea aceste compuneri la Iași, spre a fi publicate și a primi un oarecare onorariu pentru ele. În epocă se publică enorm de multă literatură prin ziare, și este foarte bine primită de către public, deși nu este tocmai impecabil redată românește – mai ales pentru că traducătorul nu se semna, ori alegea un pseudonim. Nu este de loc exclus ca chiar aceste povestioare eminesciene să fie găsite, cândva, prin atât de puțin cercetata presă ieșeană a momentului.

Este o dovadă de vitalitate, fără pic de îndoială. Teoria dominantă după 1950 fiind aceea că Eminescu a avut, de la 33 de ani în sus, paralizie generală – nu putea să admită că el ar mai fi fost capabil de creație în acest timp: iată un motiv în plus din care asemenea producțiuni n-au fost nici măcar discutate.

156 de ani de la debutul poetic al lui Mihai Eminescu

UN MESAJ, PESTE VREMURI, AL BUCOVINEI

LUI EMINESCU

Când, în 2020, scriitorul Aurel Ștefanachi, directorul Editurii Tipo Moldova din Iași, mi-a solicitat să realizez o *prefață* la o antologie din poezia lui Mihai Eminescu, am așezat în fruntea cărții poemul *La Bucovina*, publicată în „Familia” de la Oradea, unde debutase (Anul II, nr. 25, 14-26 august 1866, p. 292, tipărită în volumul „Proză și versuri” abia în 1890, nepăstrându-se în manuscrise). Poezia face parte din aceeași perioadă a peregrinărilor prin Ardeal, când poetul mai publicase în revista „nașului literar” Iosif Vulcan de la Oradea și alte texte: „De-aș avea” (25 febr./ 9 martie 1866), „O călărire în zori” (17/27 mai 1866), „Din străinătate” (17/29 iulie 1866), următoarele poezii „Amicului F.I.” și „La moartea Principelui Știrbey” fiind publicate în 1869, din timpul sejurului la București. După această primă etapă de tinerețe, Eminescu va publica anul viitor, în 1870, în „Convorbiri(le) literare” de la Iași, cunoscutele poezii trimise de la Viena: „Venere și Madonă”, „Epigonii”, apoi în 1871 „Mortua est” ș.a.m.d.

Poezia „La Bucovina” exprima profunda iubire și atașamentul tânărului Eminescu, conștient de steaua rătăcitoare a vieții lui, față de Bucovina și oamenii apropiați de acolo („Iar tu, iubită Bucovină, ești diamant din steaua lui Ștefan”), provincie purtând „geniul romantic”, „mica Vienă”, cum i s-a zis, în care își petrecuse, cu intermitențe, anii școlarizării sale la Cernăuți (la școala primară/ *National-Hauptschule* 1858-1860, apoi, cu întreruperi, la gimnaziul austriac / *Ober-Gymnasium*, 1860-1866). Va reveni în capitala ducatului în 1875, cu prilejul înființării universității germane (se împlineau 100 de ani de la integrarea Bucovinei în imperiul austriac), când poetul era director al Bibliotecii Centrale din Iași, transportând clandestin o broșură privind istoria provinciei anexată formal de Imperiul Austriac, în ianuarie 1775, cu prețul vieții domnitorului Grigore Ghica al Moldovei. Mai multe exemplare fuseseră așezate de poet la fundul lăzii cu cărți pe care le ducea acolo, abătând astfel atenția vigilenților vameși austrieci, instruiți, desigur, și în chestiuni de propagandă culturală. Este vorba de lucrarea *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, realizată de istoricul Mihail Kogălniceanu, pe care-l cunoscuse în 1871 la serbarea de la Putna, poetul fiind secretarul Comitetului de organizare al studenților aflați la studii în capitala austriacă.

Locuind la V. I. Ștefanelli, fostul coleg de la Cernăuți și Viena, Eminescu venise în capitala ducatului animat de un adânc sentiment patriotic. „Răpirea Bucovinei” fusese distribuită în tot orașul, pentru a fi interzisă de autorități după două zile... În publicistica sa Eminescu va aminti ca un laitmotiv

soarta de martir a voievodului ucis mișelește Grigore Ghica al III-lea (care obținuse tronul Moldovei în 1774, după Tratatul de la Kuciuk-Kainargi, în urma încheierii războiului ruso-turc). Bucovina va fi anexată însă Imperiului Habsburgic invocându-se vecinătatea cu Ardealul, adică legătura directă cu Galiția. Însă domnitorul Ghica și boierii moldoveni se împotriveau mârșavei anexări, la care otomanii consimțiseră. Atras de trimisul sultanului la *Beilic* (casa de găzduire a emisarilor turci trecători prin Iași), domnitorul Moldovei, care era și vârful de lance al împotrivrilor boierești în privința „tranzacționării” Bucovinei, a fost înjunghiat pe la spate și decapitat. Capul i-a fost dus la Istanbul și atârnat mai multe săptămâni în poarta seraiului pentru „luare aminte”. Trupul a fost înmormântat la Biserica Sf. Spiridon din Iași (din 2015, *Mausoleul Grigore al III-lea Ghica Vodă* fiind inclus pe *Lista monumentelor istorice din județul Iași*).

Dar să revenim la poezia scrisă departe de provincia iubită și evocată „cu dor”, peisaj variat și eponim de „munți”, „văi”, „râuri” și „câmpii”, ca o mărturisire de inimă și legatariat de conștiință națională („n-oi uita vreodată, dulce Bucovină”).

Azi, când „dulcea Bucovină” a lui Eminescu, *Țara Fașilor*, este iarăși dezbinată după mârșavul pact Ribbentrop-Molotov (cunoscut ca *Pactul Stalin-Hitler*), încheiat între Uniunea Sovietică și Germania nazistă și semnat la Moscova la 23 august 1939, poezia *La Bucovina* se încarcă de un viu

spirit și înțeles aparte al actualității evenimentelor pe care le trăim. Să nu uităm pleiada de scriitori de la Cernăuți în frunte cu poetul academician Vasile Tărășeanu, publicist patriot în Cernăuțiul ucrainean de azi, pe care l-am întâlnit adesea la manifestări culturale fie la București (ca membru al Academiei), fie la Tg.-Jiu, Alba Iulia, Sebeș, Craiova și în atâtea localități din țară, uneori însoțit fiind de cunoscuții scriitori basarabeni și academicienii Mihai Cimpoi și Nicolae Dabija.

Să ne reamintim, așadar, mesajul eminescian din poezia închinată uneia dintre cele mai vechi și frumoase provincii istorice românești:

La Bucovina

*N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,
Geniu-ți romantic, munții în lumină,
Văile în flori,
Râuri resăltând printre stânci înalte,
Apele lucinde-n dalbe diamante
Peste câmpii-n zori.*

*Ale sorții mele plângeri și surăse,
Îngânate-n cânturi, îngânate-n vise
Tainic și ușor,
Toate-mi trec prin gându-mi, trec pe dinainte,
Inima mi-o fură și cu dulci cuvinte
Îmi șoptesc de dor.*

*Numai lângă sânu-ți geniile rele,
Care îmi descântă frul vieții mele,
Parcă dormita;
Mă lăsară-n pace, ca să cânt în lume,
Să-mi visez o soartă mândră de-al meu nume
Și de steaua mea.*

*Când pe bolta brună tremură Selene,
Cu un pas melodic, cu un pas alene
Lin în calea sa,
Eol pe-a sa arpă blând răsunătoare
Cânt-a nopții dulce, mistică cântare,
Cânt din Valhala.*

*Atunci ca și silful, ce n-adoarme-n pace,
Inima îmi bate, bate, și nu tace,
Tremură ușor,
În fantazii mândre ea își face cale,
Peste munți cu codri, peste deal și vale
Mână al ei dor.*

*Mână doru-i tainic colo, înspre tine,
Ochiul îmi sclipește, genele-mi sunt pline,
Inima mi-e grea;
Astfel, totdeauna când gândesc la tine,
Sufletul mi-apasă nouri de suspine,
Bucovina mea!*

(Z.C.)

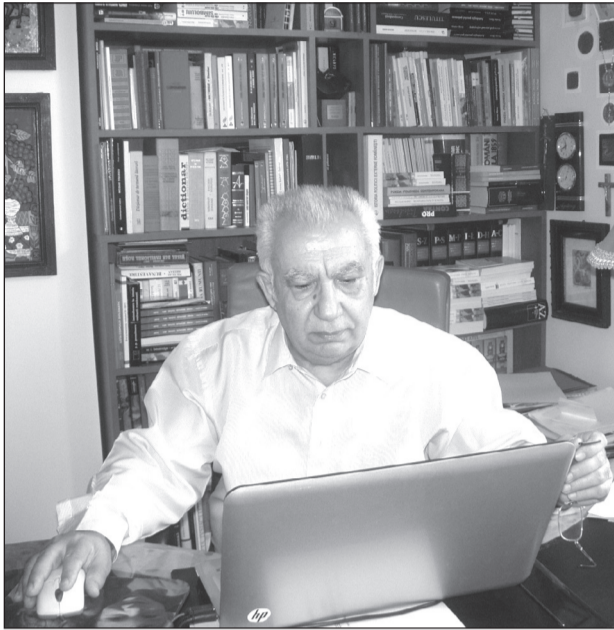
UN MARTIR ÎN NEAMUL GHICA

NICOLAE MAREȘ:

EMINESCU – POLONIA

Antologie româno-polonă și studiu de Nicolae Mareș

(e-Literatura, București, 2022, 500 p.)

Diplomatul de carieră NICOLAE MAREȘ (n. 18 aprilie 1938, Măgurele-Prahova), doctor în științe umaniste, scriitor, publicist și traducător, este unul din cei mai străluciți polonologi din cultura română de azi. Autor a sute și sute de articole în presa română și străină și cărți pe varii teme (diplomație, cultură, istorie, spiritualitate), dl Nicolae Mareș a tradus din literatura poloneză autori de seamă: Henryk Sienkiewicz, Stanisław Wyspiański, Jerzy Szaniawski, Tadeusz Rozewicz, Karol Wojtyła, Zenon Kosidowski, Stanisław Jerzy Lec, Wisława Szymborska, Adam Mickiewicz, Aleksander Omiljanowicz, Jerzy Edigey, Aleksander Nawrocki și mulți alții. De asemenea, autor al unor lucrări monografice și de referință consacrate Poloniei și relațiilor bilaterale româno-polone (Papei Ioan Paul al II-lea, Mareșalului Józef Piłsudski, artistului S. Wyspiański), dl N. Mareș a publicat mai multe antologii de lirică poloneză și „primitivă”, comentate, selectate, prefațate și adnotate. A făcut zeci de traduceri din literatura clasică și contemporană poloneză, a semnat în jur de 70 de cărți, apărute într-un tiraj de aproape cca două milioane de exemplare. Pentru lucrarea „Sfântul Ioan Paul cel Mare”, - dar și pentru altele axate pe receptarea Suveranului Pontif în România („Ioan Paul al II-lea, Papa pentru mileniul al III-lea”, 2000, 2001; „Receptarea Papei Ioan Paul al II-lea în România”, 2004; „Ioan Paul al II-lea – un Papă Sfânt”, 2009), regretatul Pontif Francisc i-a decernat autorului, în august 2015, una dintre cele mai importante distincții conferite de Vatican: *Pro Ecclesia et Pontifice* – ordin instituit de Papa Leon al XIII-lea în 1888. Să amintim că poetul Karol Wojtyła, Suveranul Pontif de fericită amintire, Sfântul Ioan Paul al II-lea, a recitat „Ruga” lui Eminescu în limba română în Piața San Pietro din Cetatea Eternă, difuzând lumii întregi, *Urbi et Orbi*, mesajul spiritualității românești la zi de mare sărbătoare.

Petrecând mulți ani cu misiuni diplomatice în capitala de pe Vistula, domnia sa s-a dovedit un cercetător de mare probitate al tradițiilor culturale poloneze, precum și al relațiilor dintre România și Polonia.

L-am cunoscut în cadrul unor succesive ediții ale Festivalului Internațional „Lucian Blaga” de la Sebeș și Lancrăm, cu prilejul lansării unor „documentare Blaga” la care a trudit ca un om dedicat cercetării de arhivă: „Lucian Blaga – diplomat la Varșovia” (2011, 2012), „Lucian Blaga – epistolarul de la Academia Română” (2012), „Lucian Blaga – traducător, traductolog” (*eLiteratura*, 2020, cu o *Postfață* de Zenovie Cârlogea, 326 p., lucrări

ce luminează multe aspecte din viața și opera marelui poet, el însuși „în serviciul diplomației”, cum scria, vreme de nu mai puțin de 13 ani la Legațiile României de la Praga, Berna, Viena, din nou Berna, apoi ministru extraordinar și plenipotențiar la Lisabona...

Interesul acordat polonologiei, de aproape o jumătate de secol, face din dl Nicolae Mareș un reper în acest domeniu, și nimeni nu ar fi putut aduce din arhivele străine atât material necesar mai bune înțelegeri a relațiilor avute în timp dintre România și Polonia.

Colaborator și redactor al revistei „Portal-MĂIASTRA”, dl Nicolae Mareș s-a dovedit de-a lungul anilor atașat cauzei noastre culturale, încredințându-ne materiale de valoare, multe chiar inedite privind probleme de literatură și istorie, de cultură și spiritualitate. Îi mulțumim pentru prietenia de mare seriozitate, dar mai ales pentru impresionanta putere de muncă grație căreia duce mai departe interesante proiecte editoriale, fiind prezent în aproape toată presa culturală și literară, de la „România literară”, „Lucașfărușul” și „Viața românească”, la „Contemporanul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Vatra”, „Ramuri”, „Polonus” etc., dar și în «boardul» publicațiilor *Economistul*, *Diplomat Club* și *Portal Măiastra*.

*

Destinul face ca însuși dl Nicolae Mareș să lucreze, în urmă cu zeci de ani, la Ambasada României de la Varșovia (prim-colaborator al mai multor șefi de misiune în capitala de pe Vistula) și, urmare a acestui atașament multicultural, domnia sa a scris cărți importante dedicate Poloniei și culturii poloneze (artiști plastici, scriitori, muzicieni). Amintim doar: „Varșovia” (1972), „Dicționar polon-român” (1981), „România – Polonia. Relații diplomatice” (2003), „Încă Polonia ...” (2008), „Ioan Paul al II-lea – un Papă Sfânt” (2009), „Alianța româno-polonă – Între destrămare și solidaritate, 1938-1939” (2010), „Raporturi româno-polone de-a lungul secolelor” (2013), „Józef Piłsudski, monografie” (2015), „Centenar România - Polonia. Istorie – Diplomație” (Ed. Fundația România de Măine, București, 2019, 248 p.) ș.a.

„Recenta lucrare EMINESCU – POLONIA / POLONEZII – EMINESCU” (*e-Literatura*, București, 2022, 500 p.) reprezintă ediția a II-a a studiului „Mihai Eminescu în limba polonă. Studiu și antologie română-polonă” (2018, 462 p), având în vedere o eventuală „transpunere în limba lui Mickiewicz” a noului demers comparatist și istoric-literar, întru o mai bună cunoaștere a poetului nostru național, „un port-drapel al culturii românești”) în spațiul culturii poloneze. „Lucrarea am conceput-o sub forma tripticului menționat în titlu (*Eminescu-Polonia-Eminescu*) pentru a releva în partea a II-a participarea și calitatea transpușerilor creatorilor polonezi la cunoașterea marelui poet român.

Lucrarea constituie, totodată, un omagiu de suflet și conștiință pe care autorul, ca scriitor, istoric literar, comparatist și traducător, îl aduce celor douăzeci de confrăți polonezi care l-au transpus, fiecare după priceperea și harul lui, pe Eminescu în limba poloneză. E vorba de o acțiune susținută, începând din anii 1930 până în 1989, „odată cu ultima sa apariție în marea Antologie de poezie românească, apărută la editura PIW din Varșovia, datorită scriitoarei și traducătoarei poloneze, Danuta Bieńkowska.” (696 p.). Dată după care, scrie dl Mareș, „personalitatea lui

Eminescu a dispărut de pe firmamentul vistulan, numele său devenind numai istorie la Varșovia”, adică nemaitraducându-se nimic.

Cartea de față este într-un fel dedicată „și comunității polonezilor din România, care ar trebui să îl studieze cu mai mult sârg, având la dispoziție pentru prima dată prezentarea succintă și editarea bilingvă a poemelor sale, cu raportări evidente la istoria și cultura poloneză”. De asemenea, transpusă în limba poloneză, lucrarea ar putea constitui totodată „o pildă demnă de urmat și de către celelelalte 19 comunități etnice din țara noastră”, toate având reprezentare parlamentară, „lucru unic în lume” – „temă demnă de reflecție și de preocupare în viitorul apropiat, dacă mai știm ce înseamnă principiul reciprocității”, scrie fostul diplomat, autorul N. Mareș.

În prefața la ediția întâi, „Un captivant spectacol intelectual”, reprodusă acum la pp. 10-12, criticul literar Alex Ștefănescu aprecia că „Printre aceste realizări remarcabile se numără și volumul *Eminescu – universal. Receptarea personalității și a creației poetice în limba polonă. Studiu și antologie lirică bilingvă*. În premieră în cultura română, Nicolae Mareș face cunoscute preocupările marelui poet pentru cunoașterea istoriei Poloniei.” Bazându-se pe o „impresionantă documentație, dar și pe o viziune proprie asupra destinului istoric al poporului polon”, dl Mareș „a examinat însemnările lui Eminescu despre Polonia din perioada studiilor sale succesive la Viena și la Berlin, folosindu-se de ediția anastatică a manuscriselor eminesciene realizată de Academia Română”. Menționând câteva aspecte din istoria Poloniei, „adunate, sistematizate și interpretate de Eminescu” (despre domnitorul Cazimir, despre sfânta Hedwiga/Jadwiga, fiica lui Ludovic cel Mare și soția Marelui Duce de Lituania Jagiello, până la moarte considerată rege și canonizată în anul 1997 de papa Ioan Paul al II-lea, apoi comparația romanticilor de geniu Eminescu – Chopin, precum și reprezentarea poetului român în creația graficienilor Leonard Salmen și Witold Rola Piekarski, ultimul dascăl la Tg-Jiu în epoca interbelică ș.a.), prefațatorul („om care s-a ocupat de Eminescu mulți ani din viața lui”) ne încredințează că „a găsit în cartea lui Nicolae Mareș uimitoare, neașteptate noutăți despre Eminescu.”

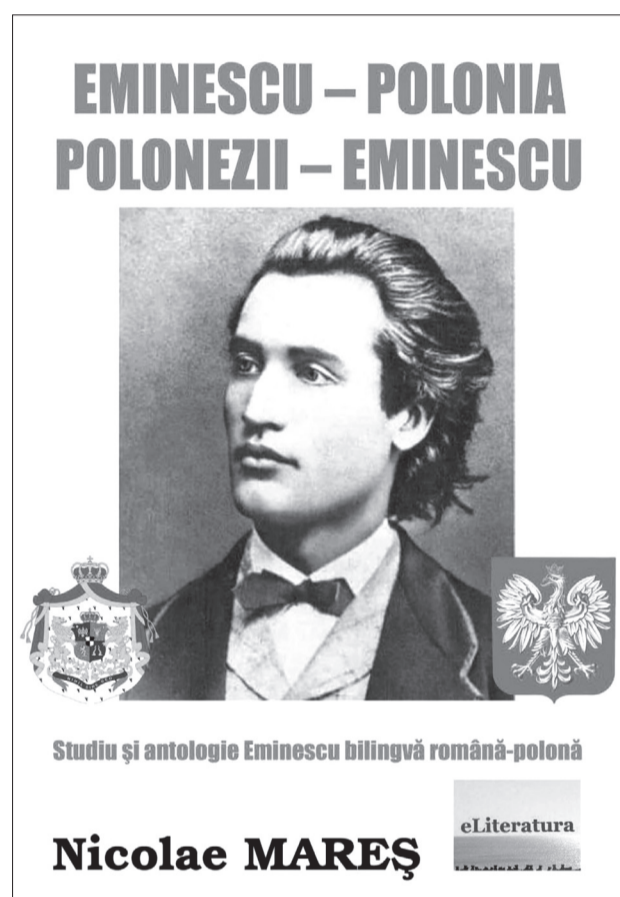
Pe lângă subiectele reținute de prefațator, am mai aminti capitolul VI, „Iorga despre Eminescu în context istorico-literar polonez”, valorificând un text olograf inedit, apoi considerațiile privind „Debutul liric al lui Eminescu în limba polonă sau despre Rugăciunea unui dac” ori „Împărat și proletar în limba polonă” (V), de prin 1932, 1933 și 1937, niciun alt poet polonez nemaiîncumetându-se, vreme de aproape 90 de ani, să-l concureze pe Emil Zegadłowicz. Rețin atenția și alte studii precum „Dobrowolski și Eminescu” (VII), „Eminescu și Skibowski în ambianța Curții Regale” (IX), „Kazimiera Iłkiewiczówna și Eminescu” (X), „Sfântul Ioan Paul al II-lea cel Mare și Eminescu” (XI).

Partea a II-a o „Antologie de poezii eminesciene traduse în polonă” (manuscrisele în facsimil ale traducătorilor fiind primite de la Biblioteca din Poznań). Să amintim textele româno-polone, dispuse, acronologic, în paralel, 43 de toate, antume și postume, de la „Rugăciunea unui dac”, „Oadă, în metru antic”, „Împărat și proletar”, la „Doina”, „Lucașfărușul” și „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie”... Traducerile aparțin, desigur, celor douăzeci de literați polonezi care, vreme de 90 de ani, s-au străduit să

transpună „cu sârg și dăruire”, în grai polon, în limba lui Mickiewicz, Słowacki sau Norwid, „lirica Eminescului” nostru, „opusul poetic eminescian”, către aceștia îndreptându-și autorul „recunoștința noastră și a tuturor confrăților români”.

Lucrarea dlui Nicolae Mareș presupune o muncă asiduă, o informare punctuală privind traducerile respective, drept care se cuvinte să exemplificăm cu propriile considerații ale acestuia unele aspecte ale traducerilor în poloneză.

Ne oprim la cazul traducătoarei Ludmiła Marjańska (1923-2005), poetă poloneză, care s-a confruntat cu dificultățile traducerii „Luceafărului”, așa cum altădată făcuseră Emil Zegadlowicz (autorul transpunerii poemului *Împărat și proletar*, 1932), Włodzimierz Lewik sau Adam Weimsberg, traducătorii cei „Glossei”, evitând transpunerea „Luceafărului” precum nici marea traducătoare de la Poznań, Kazimiera Iłakowiczówna.

La îndemnul dlui Nicolae Mareș precum și la rugămintele făcute de Danuta Bieńkowska (traducătoarea exegezei călinesciene în polonă „Eminescu, poetul și viața sa”), distinsa „ambasadoare” a literelor românești în Polonia în secolul trecut, a prieteniei care o lega de traducătoare, în jurul anului 1980, Ludmiła Marjańska începe traducerea poemului filosofic „Luceafărul”, a celor 98 de catrene, sub titlul „Hyperion”. „Citindu-i traducerea – apreciază dl Mareș - se poate remarca cu ușurință că poeta poloneză a redat cu mare talent interfața dintre cele două planuri, terestru și cosmic, care se află în original, respectând aidoma structura compozițională. Ca și în celelalte limbi în care Luceafărul a fost tradus: germană, italiană, franceză, engleză, Ludmila Marjańska redă în linii mari ritmul și rima originalului, iar nu în ultimul rând a asigurat muzicalitatea poemului, atât cât o limbă consonantică slavă i-a permis. Iată câteva exemple de respectare strictă a rimei încrucișate: 1-3; 2-4.

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

*Jak baśń opowieść się zaczyna,
Słyszana gdzieś za młodu:
Prześlizna była raz dziewczyna
I z królewskiego rodu.*

Pentru a ajunge la forma de mai sus, Ludmiła Marjańska pleacă, în limba polonă, de la următoarea

formă prozodică: *Povestea începe ca-n basmul /Cu a fost odată ca niciodată/Din rude mari împărătești/ Fost-a o prea frumoasă fată.*

Așadar, structura care nu se îndepărtează prea mult de originalul eminescian este continuată consecvent și în catrenele următoare.

Și era una la părinti
Și mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

*Jedyna córka przy rodzicach,
Którzy się nią weselą,
Jako wśród świętych jest Dziewica,
Jak księżyc wśród gwiazd wielu.*

Și așa mai departe mesajul poetic eminescian se încheagă într-o poezie ce amintește de clasicii romantici polonezi. Iată finalul poemului:

Trăind în cercul vostru strâmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.

*Będziecie wewnątrz ciasnych
Cieszyć się szczęściem zmiennym,
Gdy ja w bezkresnym świecie trwam
Chłodny i nieśmiertelny.*

Aici, Ludmiła Marjańska sacrifică parțial muzicalitatea rimelor, păstrând ritmul pentru a reda cât mai fidel sintagma nemuritor și rece. Astfel, rimele date de cuvintele: *zmienny-bezkresny nieśmiertelny* – acoperă eficient golul apărut în ceea ce privește cursivitatea melodică. La fel cum, apariția poemului în limba polonă este acoperită de acest *novum* fericit, rod al muncii a două mari Doamne: Bieńkowska și Marjańska.” (v. Nicolae Mareș, „Luceafărul” în limba polonă – un *novum* fericit, în „România literară”, nr. 25/2020).

Partea a III-a a studiului, începe cu o „Cronologie” Eminescu, continuă cu succint grupaj de „Reflexii și gânduri despre Eminescu – recunoaștere universală”, încheindu-se cu secțiunea „Receptarea primei ediții a studiului”, în care întâlnim texte scrise de Alex Ștefănescu, Elena Trifan, Tudor Nedelcea, Ion Filipciuc...

În totul, noua ediție, îmbogățită și îmbunătățită sub multe aspecte, este o lucrare reprezentativă de „eminescologie” în sensul pătrunderii în cultura poloneză a primelor traduceri și date despre marele nostru poet romantic, în urmă cu aproape un secol, fapt comentat cu acribie și temeinică documentare istorico-literară de dl N. Mareș: „Am identificat pe cei 20 de literați polonezi care au transpus cu sârg, alții cu har, opusul poetic eminescian. La adresa acestora se îndreaptă recunoștința noastră și a tuturor confrăților români.”

Utilă și pentru tineretul studios din unele unități școlare și facultăți, ca și pentru iubitorii culturii poloneze de la noi și de către toți cei interesați de acest dialog al culturilor română și poloneză, lucrarea „Eminescu – Polonia. Polonezii – Eminescu” este oglinda vie a felului în care marele nostru poet constituie, de aproape un secol, un eminent și dificil efort de transpunere și cunoaștere a unui segment de literatură de sorginte latină într-o mare cultură de limbă slavă. În Europa zilelor noastre, între culturile latine și slave ar trebui să existe mai multe oportunități și reciprocități, mai mult „ecumenism” cultural, - fapt ce implică, desigur, și un anumit palier al diplomației culturale, deocamdată în stare de „somniațență” ori aflată sub alte interese! - ceea ce lucrarea dlui N. Mareș (și nu numai aceasta) vine să susțină cu prisosință și autentic profesionalism.

Dan Radu ABRUDAN

vuiet de poduri

mult în toamnă
înaintează septembrie
nu se vede nimic
dar se aude scârțâit
de șenile și vuiet
de poduri trecute

chiar o stârnire
de frunze ca după o repede
trecere a trenului

după care totul se liniștește
vălurelele apei se sting
într-o oglindă fără de răsfrângeri
netedă și nebănuț de adâncă

colț de poem

ca de obicei viața
întrece realitatea
dar nu o poate substitui

cu ochi flămânzi
mă ațintește
un colț de poem
cuvinte nerostite
la pândă
și plină de norii
mâhnirii
o rugăciune
în cerul gurii

candelabre

castanii în candelabre
și poemul
în amieze sorine
deasupra largilor văi

se pornește o ploaie
de cuvinte
arse-n cerul gurii
și cântecul
fără egal
al logostelelor
trezite de furtună

arderea-de-tot

într-un fluier
pe care doar ciobănașul
din lună îl are
sună cu tărie
septembrie
tresaltă duhuri
silvestre,
în foalele potcovarului
pretutindenea arămie –

arderea-de-tot cu fum nevăzut
dar cu auzit foșnet
al sevelor – o rugăciune
scheletică

iscălitură

în tinda de catran
a neantului
s-au ceruit ramele
unui gând hoinar
regăsesc iscălitura ta
pe-o stea-logostea
în ochiul fântânii
în cercuri de apă-ncepută

Zola Elena Deju

NOICA ȘI EMINESCU

Se împlinesc anul acesta 35 de ani de la moartea lui Constantin Noica și 85 de ani de când, într-un an fast, 1937, tânărul aspirant la consolidarea „științei prime și supreme” prin tipărirea celor două cărți: *De caelo. Încercare în jurul cunoașterii și individului* și *Viața și filosofia lui René Descartes*. În galeria personalităților filosofice și culturale frecventate de Noica în cei peste 50 de ani de activitate editorială antumă (1932-1986) care configurează frumoasa aventură a devenirii sale întru cunoaștere, se înscriu nu numai filosofi ci și doi scriitori, Goethe și Eminescu (dar mai ales Eminescu), văzuți ca măști universaliste ale spiritului.

Obsesia Eminescu – mai exact a cunoașterii poetului prin intermediul caietelor-manuscrite – începe de prin 1967 și s-a manifestat în mai multe feluri: nu numai prin articole și cărți, ci și prin intervenții la autorități pentru tipărirea caietelor eminesciene, prin facsimilări, conferințe ș.a..

Vă propun să-i ascultăm pledoaria eminesciană integrală, de aproape trei ore, dintr-o atari conferință (din care, fragmentar - și foarte puțin – am publicat în presă).

DESPRE CAIETELE LUI MIHAI EMINESCU, LA SIBIU

Conferința despre caietele lui Mihai Eminescu, ținută de Noica la Biblioteca județeană „Astra” din Sibiu, la 15 ianuarie 1980, a început la ora 18, evenimentul încheindu-se târziu, după ora 21; sala era arhiplină, inclusiv la balcon - spațiu nepregătit pentru vizitatori - dar amenajat ad-hoc, pentru că avea o acustică foarte bună, ca, de altfel, întreaga Sală de festivități a *Asociațiunii Astra*, devenită, de prin 1950, „sală de lectură” a Bibliotecii județene (sau raionale, după caz). Îndoctrinată și restrictivă, conducerea instituției (a cărei opresiune am simțit-o și eu din plin, vreme de 14 ani) - se abătea arareori de la așa-zisul principiu, conform căruia „cartea nu râde, cântă și dansează”, ne-scoțând această sală din „circuitul lecturii” și ne-redând-o intențiilor originare. Totuși, se mai țineau (rar) și evenimente culturale: conferințe, lansări de carte, nu numai virulente ședințe de sindicat sau de partid. Îmi amintesc de câteva atari evenimente culturale; bunăoară, conferința poetului Ioan Alexandru, aniversări ale Astrei, dezbateră cu Brigada cultural-științifică „Magazin”, lansări de cărți. Până prin 1993, sala de lectură era și foarte friguroasă, mereu neîncălzită. Acum, în anii din urmă, această frumoasă sală are numai destinația dată de întemeietorii: serbări școlare, spectacole de teatru, recitaluri, concerte camerale și alte evenimente culturale.

Așadar, în sala aceea rece, neîncălzită, în 15 ianuarie 1980, lume-lume; de la oficialii culturici și politrucii, la profesorimea sibiană, de la gazetari și oameni de cultură, la medici, funcționari, tineret și pensionari; elevii, pe margini, în picioare... Pe scenă (devenită de ani de zile depozit „de mână” pentru periodice și adăpost pentru porumbei), în fața cortinei de catifea roșie, o masă, unde s-a așezat domnul Constantin Noica și șeful serviciului de lectură, Aurel Cotu („subdirectorul” - cum îl pomenеше undeva, în discursul său, vorbitorul), cel care s-a zbatut eroic - și nu e un cuvânt fără acoperire - ca această Conferință să aibă loc - la cei 130 de ani de la nașterea Poetului - și, mai ales, să aibă loc donația celor 15 *Caiete eminesciene* fotocopyate de Noica însuși.

„M-am întors la Sibiu” - declară Noica (după ce făcuse istoricul bătăliei purtate cu diverși oficiali de rang național pentru fotocopiarea celor 44 de caiete eminesciene, din 1967 până în 1979, inițiative fără succes, însă, mereu zădărnice de câte un „Mister Nobody”) - și continuă: „și prietenul în casa căruia lasasem manuscritele, mi-a spus: «Nu ți le restituie». Prietenul se numește Aurel Cioran [Aplauze!]. Este fratele marelui scriitor tradus în 10-15 limbi, pe care noi nu-l publicăm încă [Aplauze îndelungi]. Iar dacă veți vroi vreodată să scrieți că donația e de la mine, veți face un fals. Donația este de la Aurel Cioran. Lui îi datorăm faptul că pune la dispoziția publicului sibian, pentru prima dată, scrisul lui Eminescu. Cel mult, dacă veți voi să spuneți: *Donația Aurel Cioran și Constantin Noica*.

Așadar, am întâmpinat refuzul unui prieten. I-am spus: - «Dar sînt manuscritele mele!» Mi-a spus: «- Nu sînt ale tale! Și n-ai să le duci la București, fiindcă bucureștenii sînt netrebnici, și se află în treabă, și nu fac treabă. Ai să le lași aici și le duc la Astra și la Astra ai să obții condițiile pe care le vrei».

Și am venit cu Aurel Cioran aici, la Astra și am întâmpinat înțelegerea pe care am întâmpinat-o. Să mă iertați. Fiind pățit, și de rîndul acesta, nu am îndoilei, dar pun condiții. De la început am spus directorului și subdirectorului că donația este limitată la timp: pînă la 30 decembrie 1980. Deci, grăbiți-vă anul acesta să vedeți manuscritele lui Eminescu, fiindcă s-ar putea să fiu în situația, împreună cu prietenul meu, de a retrage donația dacă nu veți facsimila în continuare. Însă condițiile nu se limitează la atîta. Am mai pus o condiție: ca manuscritele să fie *arătate*, [accentuarea vorbitorului], nu puse în vitrină. (...). Să nu vă speriați că se degradează. Vom xerografia altele (...), vom xerografia din nou (...), dar întîlniți-vă cu Eminescu. Și nu așa, cu Eminescu de la cafenea, sau cu Eminescu din redacția „Timpul”.

Manuscritele nu sînt de văzut, sînt de pipăit, de absorbit prin toți porii. Pierdeți două-trei ceasuri, măcar, să vedeți ce miracol este acolo și cum omulețul acesta a vrut să știe tot și cum a trăit sub rușinea de a nu ști tot! Și asta e marea rușine pe care o resimțim cu toții. (...).

Așadar, am ajuns în situația de a fi mai legat de Sibiu, cu ideea mea, decît de orice alt oraș și orice altă așezare din țara lui Eminescu. [Aplauze]. *Săracă țară de sus/ Toată faima ți s-a dus*, am spus Moldovei, și-am venit aici, în Ardealul de unde au venit toate descălecările. Mi-am îngăduit să spun acest lucru, căci eu nu sînt ardelean. Am greșit, după războiul dintîi, spunînd că Ardealul s-a alipit la Vechiul Regat. Vechiul Regat s-a alipit la Ardeal! [Aplauze furtunoase!]. Știți

unde am văzut asta cel mai bine? Am văzut-o întîi prin tot ce este valabil pe arcul Carpaților, în Muntenia și poate în Moldova, am văzut oieri ardelenști peste tot, de la Cîmpulung-Muscel pînă la Buzău, și am văzut, mai ales în cuvinte. În cuvinte. (...) (...).

Vă cer încă o dată: dacă folosiți aceste caiete așa cum ați trece pe lîngă capul îmbălsămat al lui Eminescu. (...), dacă le folosiți, folosiți-le cu adevărat, lăsați-vă îmbibați de ele. Dar trebuie să acceptați un lucru, că a întîlni în versurile acestea pe Eminescu, înseamnă a vă întîlni cu conștiința dumneavoastră cea mai bună. (...).

Din cele 44 [de caiete eminesciene, n.n.], nu sînt fotocopyate decît 15, restul fiind microfiliate. Ceea ce cer eu Bibliotecii Astra, este să transforme microfilmele în film de formatul caietelor. (...) (p.76-77, v. nota 1)*.

Nu voi reda, aici și acum, conferința lui Noica, în toată întinderea și desfășurarea ei, cu logica, argumentația, tonalitățile, uluirile, emoțiile, umoarea, entuziasmul, cărcotelile, ironia subțire, parantezele, persuasiunea sau înflăcărea oratorului aflat în fața unui public empatic și vibrant. De altfel, conferința a fost publicată în volum1 - din care am citat anterior și voi cita în continuare. Ci voi încerca să identific nucleele centrale ale discursului noician - obsesie și temă vechi, deopotrivă, de vreo 13 ani. Și tocmai pentru că erau vechi: și obsesia și îndărătnicia în a vedea xerografiate caietele eminesciene, multe din argumente se repetă de la o încercare la alta. Și cel mai bine se vede acest efort sisific în volumul de care vorbesc, *Introducere la miracolul eminescian* (1992, vezi nota 1), care se deschide cu capitolul *Pledoaria pentru facsimilare*.2

Înainte, însă, de a intra în miezul pledoariei lui Constantin Noica, susținută la Biblioteca Astra în 15 ianuarie 1980, să fac două precizări. Să spun, întîi, că, în presa locală (*Tribuna Sibiului*, *Transilvania*) evenimentul cultural a avut un bun și neașteptat ecou, deși țara era în miezul unor „importante” evenimente politice: al doilea congres al Frontului Unității Socialiste (!), în așteptarea căruia, în luna ianuarie, se țineau conferințe județene, relatate pe larg în presă; plus cronicile „întregerilor socialiste” care umpleau paginile ziarelor, plus „Săptămîna mecanizatorului” (!), plus „vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu în municipiul Brașov”, toate cu hei-rupismul și cu ecourile intrinseci.

Cu toate acestea, s-a găsit spațiu tipografic pentru a informa publicul, atît în avanpremieră, cît și după, despre conferința *Eminescu - omul deplin al culturii românești*, susținută de Constantin Noica la aniversarea celor 130 de ani de la nașterea Poetului; plus un interviu cu invitatul; plus o însemnare despre „Expoziția omagială de documente Mihai Eminescu” ș.a. De asemenea, revista *Transilvania* a publicat aproape lună de lună, în cursul anilor 1980, 1981, articole despre stadiul cercetării ori traducerii notelor germane din caietele eminesciene, aparținînd lui Constantin Noica sau altor colaboratori.

În al doilea rînd, să precizez că, despre necesitatea facsimilării caietelor eminesciene - cu efecte benefice în cultură și-n formația tinerilor, Noica a vorbit și-a scris mult și bine, vreme de aproape 13 ani, așa încît subiectul îi era oratorului cunoscut și arhicunoscut - de aici inerentele reluări (din cărți, articole, rapoarte, jalbe, alte conferințe). Dar atunci, cred că puțini cunoșteau amploarea acestor intervenții și avataruri, dramatica luptă a filosofului cu morile de vînt. Și, cel mai bine se vede aceasta (și eu am luat cunoștință despre acest efort sisific din această sursă, după 1990), din cartea mai sus pomenită (nota 1), care adună tot ce-a spus și a scris Noica despre Eminescu, inclusiv *Pledoaria pentru facsimilare* (p.11-106).

Discursul lui Constantin Noica de la Sibiu (ca de altfel și cel de la Muzeul Pogor din Iași, din 1977, cît și din alte instituții), are trei mari părți: prima vizează istoricul cercetării și valorificării caietelor eminesciene, după ce fuseseră depozitate, încă din 1883, în două lăzi de către Ioan Slavici (în casa căruia locuia Mihai Eminescu cînd s-a declanșat boala), lăzi duse de acesta la Titu Maiorescu. Vorbitorul trece în revistă meritele cercetătorilor asupra documentelor din „lada a doua” (depusă, ca și prima, la Biblioteca Academiei în 1902, ladă care conținea cele 44 de caiete-manuscrite ale lui Mihai Eminescu), cercetări întreprinse în intervalul 1904-1967 - cînd, la nici trei ani de la eliberarea din închisoare (1958-1964), Constantin Noica face cunoștință cu caietele eminesciene, primul cercetat fiind manuscrisul nr. 2258, pe care l-a și publicat în 1975, care conține traducerea făcută de Mihai Eminescu a cărții lui Kant, *Critica rațiunii pure*. E vorba de contribuțiile lui Ioan Scurtu, Nicolae Iorga, G.Călinescu, Perpessicius.

Partea a doua a discursului noician sintetizează propriul efort depus în vederea scoaterii la lumină și a popularizării caietelor eminesciene în integralitatea lor, așadar pledoaria facsimilării făcută pe la diverse foruri oficiale și-n diverse

modalități, din 1967 - când s-a îmbolnăvit, zice el, de „eminescianită”, până atunci, în 1980.

Partea a treia, cea mai amplă, din conferința lui Noica, cuprinde lecturi din caietele eminesciene, făcute după propriile notițe - tot ca parte a pledoariei, adresată mai ales tinerilor, cu scopul de a cunoaște anii de formare a lui Eminescu, adică acel „haos germinativ” care a putut genera creația unui geniu, cu accent pe marea putere de muncă și cunoaștere a lui Eminescu, pe multilateralitatea curiozității lui intelectuale. Voi schița, în continuare, conținutul acestei pledoarii, așa cum se configurează el din aceste ultime două părți sus-menționate, părți care însumează cel puțin șase nuclee de conținut; să ne familiarizăm, acum, cu unul dintre ele.

UVERTURĂ LA MIRACOLUL EMINESCIAN

Un nucleu, de mare întindere, din discursul lui Constantin Noica din 15 ianuarie 1980 de la Sibiu, se referă la necesitatea fotocopierii integrale a manuscriselor eminesciene, la răspândirea acestora în biblioteci și instituții de cultură, pentru a fi consultate de publicul larg, dar, mai ales, pentru a fi cercetate de eminescologi și de poeți. Este o temă veche, această pledoarie, tratată și-n cărți și articole, spusă în dezbateri și conferințe, din 1967 încoace. Cu precizarea că pledoaria lui Noica a rodit târziu, că visul său nu s-a mplinit cât a trăit, ci foarte târziu, între 2004 și 2009, când, din inițiativa lui Eugen Simion se tipăresc caietele eminesciene integrale, în 24 de volume, cu precizarea că noi, sibienii, am avut șansa să cunoaștem o parte a acestui tezaur mult mai devreme, să-l ascultăm pe Constantin Noica, fără alte comentarii.

„Să nu vă așteptați la lucruri geniale. Dar, să aveți permanent în minte faptul acesta, că întregul este altceva decât suma părților. Și să faceți acest efort de a acoperi, în timp, cele 44 de caiete, adică 8.000 de file, străbătându-le cum vreți - nici eu n-am putut să le am în mână mai mult de două săptămâni, spre a vă întâlni, nu cu miracolul eminescian, ci cu conștiința dumneavoastră cea mai bună, dacă vreți să fiți oameni de cultură, sau cu adevăratul miracol care este îndărățul lui Eminescu, miracolul acesta al spiritului în ultima lui trezie, în ultima lui stare de veghe, odată ieșit din noaptea aceea bună, germinativă de care vă vorbeam”. (...)

„Dar întâlnirea asta... [cu caietele eminesciene n.n.] întâi te asigură că nu a scris pentru posteritate; căci nu și-ar fi dat rufele la spălat sub ochii posterității. În al doilea rând, îți dai seama că aici pulsează ceva, ceva care nu încap sub tipar. Și de la om la om, de la mizerie umană la mizerie umană, poate că înțelegi mai bine și gloria pe care o obține, din când în când, în caietele astea”. (...)

„Și, la pagina 150 semnalez poezia - manuscrisul 2600 fotocopiat, îl veți avea aici; *Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri*, zice toată lumea. Și Biblioteca Astra, la fel, a făcut un afiș cu versul acesta, despre care în *Luceafărul* [revista, n.n.] se scria: *cel mai frumos vers al lui Eminescu*. Nu e așa! Și nu mai este frumos așa! Fiindcă dacă e-așa, iambii cad prost. *Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri*. Cade accentul pe *ca*, și pe un endecasilab mecanic.

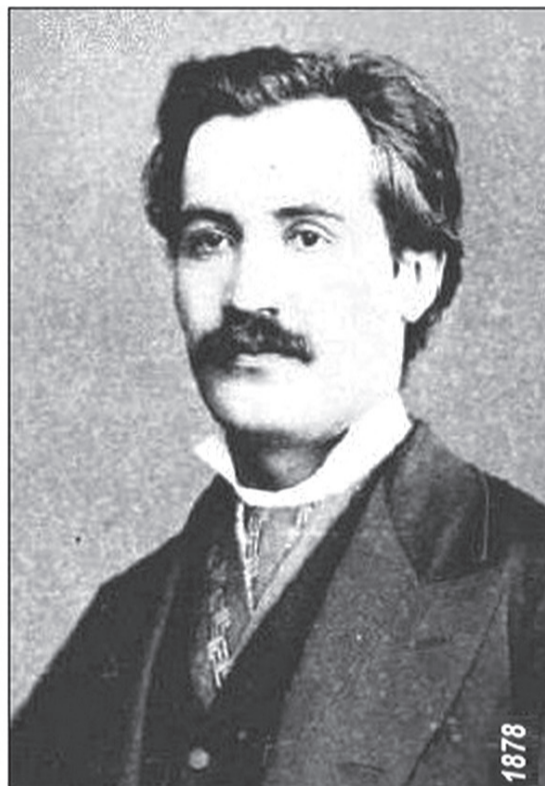
Eu spun - și văd aici: *Trecut-au anii ca norii lungi pe șesuri*. Iambii ies perfect și deasupra iambilor iese parcă o altă creștere de iamb: *Trecut-au anii, ca norii lungi pe șesuri*. Așadar mă bat cu istoricii literari care acreditează versiunea: *Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri*, să vedem dacă o să am dreptate”. (p.89-90).

„În manuscrisul 2262 (...) apar litere chinezești, uneori. A vrut omul să deseneze măcar, dacă nu mai mult, o literă chinezească, și a învățat puțină arabă, și a încercat să umble așa, la tot ce este miracol al spiritului în istorie. (...)

La fila 138, pe verso, apar următoarele gânduri despre ochi. Și mai găsiți poate... știu eu..., în proză (...). Dar ce impresionate sînt aici notațiile acestea: *Ochii se atîrnă de suflet și* - nu știu sigur dacă am o lectură bună - *și de îndemnul minții. Ochii - cei doi luminatori ai trupului; ochii - cei dintîi tîlhari ai păcatului; ochii - sunt cele două mîni fără trup*.

Continuă cu *ochii*, pe urmă continuă cu arabescuri. Dar mai reapare și cite un vers: *La fereastra denspre mare, stă copila cea de crai / Fundul mării, fundul mării fură chipul ei bălai...* și, pe urmă o variantă din poezia către distinsa doamnă care și-a permis să-l critice, doamna von Kremnitz. (...). Doamnei acesteia i-a dedicat *Atît de fragedă ...*

*Atît de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș...*

Dar aici, în manuscris, o să vedeți o variantă:

*Abia atingi covorul moale
Mătasa sună-ncet la pas
Și de la creștet pîn'în poale
Un înger ești, aici rămas.*

Și, pe o filă, iarăși, abătîndu-se de la poezia pe care o avem în volumele obișnuite:

*Iar din albastrul lungei rochii
Răsai de marmură în loc -
S-anină sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi și de foc.*

Dar ce-i interesant e că *loc* și *foc* sînt șterse și înlocuite cu altceva. Mai frumos, și asta ai sub ochi, imediat:

*Răsai ca marmura senină
S-atîrnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi și lumină.*

Ei, miracolul acesta al creației nu îl ai în recuzita lui Perspessicius, ci în adevărul acesta al unei vieți”. (p.91-92). (...).

„Manuscrisul 2269 nu e fotocopiat. (...) Aici apare gîndul: *O lume ca nelumea e posibilă* - ce formații frumoase de cuvinte are el; vorbește de *nemargini* (...). Și aici, o vorbă grea, probabil contra celui Caragiale care îl ironiza, puțin, cu „Kant al lui”: *Om de spirit este acela care în fundul inimii lui rîde de toți și de toate. Om de geniu este cel ce rîde de el însuși. De aceea un geniu nu poate fi rău, pe cînd un om de spirit este totdeauna rău*.

Să mă ierte zeii cei mari ai culturii românești, dar eu cred că un scriitor cum a fost Caragiale intră în categoria asta. N-a fost un geniu, ci a fost numai un om de spirit, de mare spirit, pe undeva neavînd bunătatea aceea de-a ieși din zeflemeaua lui. Și nu se poate zeflemisi orice. Pe Eminescu n-avea dreptul să-l zeflemisească atunci cînd venea să-i spună, cu noaptea lui chinuită și cu beția lui filozofică, să-i spună ce este Kant, n-avea dreptul, el, cu neștiința lui, venit de la cine știe ce, știu eu - cafeana, în care observase tipuri umane și atîta tot; n-avea dreptul să-l batjocorească pe el și pe patronul lui Eminescu, Kant.

În același manuscris sînt figurile silogistice; lucruri elementare, dar vrea să învețe și logică” (p.94). (...).

„Există (și îl aveți) un manuscris, întîmplător numai de 100 de file: 2275B, în care veți găsi minuni de gînduri; nu vi le desfășor aici (...). Aci e și *Luceafărul* întreg, pe o parte, pe partea cealaltă e principiul independenței absolutului „după Laplace” - zice el; pe urmă vine *Glossa*, pe urmă vine *La steaua*, și pe urmă vine gîndul acesta: *Nu noi sîntem stăpîni ai limbii, ci limba e stăpînul nostru*. (...) Ce frumoasă etimologie a cuvîntului *cuvânt*, de la *conventus*, zice el, adunare de oameni”. (p.95).

Și-n memorabila seară omagială, Noica a continuat, vizibil inspirat de publicul participativ, să desfășoare amploarea lecturilor eminesciene, truda atelierului poetic, precaritatea vieții poetului, amprentele geniului dezvăluite de manuscrisele eminesciene. Totul asociat cu fine ironii la contemporaneitate.

AVATARURILE UNUI EMINESCOLOG

Din conferința lui Constantin Noica nu putea să lipsească subiectul confruntării sale cu lumea (recte forurile comuniste de decizie), în lunga pledoarie întru scoaterea la lumină a tezaurului eminescian din *Caiete*.

Din 1967 - când, spune Noica³, s-a îmbolnăvit de *eminescianită*, „care a fost cronică. Dar după cutremur [din 1977 - n.n.] a devenit acută” - de peste 10 ani, așadar, Noica a prezentat și re-iterat această pledoarie pentru facsimilarea integrată a manuscriselor eminesciene, sub diverse forme, scrise și vorbite, pe la diverse uși, astfel:

- ca articole în periodice de tot felul; de la *Glazul patriei*⁴, la *Gazeta literară*, *Scînteia tineretului*, *Ramuri*, *Tribuna României*, *Astra*, *Almanahul literar* (Cluj), *Calendarul „Credința”* (Detroit), *România literară*, *Transilvania*, *Cronica*, *Manuscriptum* ș.a.;

- în cărți: *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975);

- în capitole din alte cărți; bunăoară: *Introducere* la volumul „Mihai Eminescu, *Lecturi kantiene*”, 1975; mai sunt referiri și interpretări la opera

eminesciană și în alte cărți: în *Rostirea filosofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea românească* (1973), *Sentimentul românesc al ființei* (1978);

- în rapoarte, „jalbe”, scrisori către oficialități și foruri cultural-politice: de la Uniunea Scriitorilor (1969), la Biblioteca Academiei, Biblioteca Centrală de Stat, Muzeul literaturii, iarăși la Uniunea Scriitorilor, la Editura Cartea românească, la Editura Eminescu, și iarăși la ... În fine!

În plus, această paradigmă scrisă de nobilul Don Quijote al culturii române, era dublată de paradigma vorbită! Căci Noica era un bun orator, un obișnuit al studiului de radio și al conferințelor culturale (de regulă înregistrate), încă din interbelic. Pe baza acestor înregistrări – păstrate de Noica (unele copiate și dăruite cunoscuților) s-a putut publica, postum (în 2000), volumul *21 de conferințe radiofonice*. Așa că, fluturându-și stindardul eminescian, cu calmul bineștiut și modestia și mai bine jucată, cu vorba iscusită a eruditului, persuasiv cu măsură, cu argumente și logică fără cusur, sigur pe el - pentru că nu și susținea propria cauză, ci una de interes național, C. Noica, încă de prin 1967, începu să vorbească, nu numai în fața oficialilor cărora le înmâna rapoartele (Zaharia Stancu, Marin Preda, Valeriu Râpeanu, Virgil Cândea, Zoe Dumitrescu-Bușulenga - care „este cine este, nu? Era și membră în Comitetul central, atunci” – p. 56 ș.a.), ci și în fața publicului prin conferințe, accentuând ideea cunoașterii lui Eminescu mai ales de către tineri, dar și de publicul larg, a cunoașterii unui model înalt de formare, erudiție, curiozitate, conștiință culturală și patriotică și altele, toate oferite de caietele Eminescu. Și, de aici necesitatea facsimilării lor.

Așa au fost conferințele publice⁶ de la Iași (1977), Sibiu (1980), Ipotești (1987), începute după acutizarea „eminescianitei”, provocată de îngrijorarea reală că, un cutremur, cum a fost cel din 1977, sau altă catastrofă, ar putea distruge comoara pe care o apăra. Pe care o salvează, în primă instanță, pentru sine, prin două modalități: luându-și notițe după caiete, la Biblioteca Academiei („hăituit de custozi”) - pe care le va valorifica apoi în cărți, rapoarte, articole, discuții, conferințe etc. - vreme de două săptămâni, devenind astfel eminescolog: „Am ajuns eminescolog cu două săptămâni de preocupare directă eminesciană! Numai că am mers la izvoare! Am mers acolo unde, spre surprinderea mea, nu merseseră eminescologi adevărați” - mărturisirea Noica, în 1977, la Muzeul Pogor (p. 40).

Apoi, cum-necum, obține acordul xeroxării pentru sine, a 15 caiete eminesciene, din cele 44, fotocopyate și deținute de Biblioteca Academiei:

„Am cerut” - mărturisește, la Sibiu, conferențiarul - „cele 15 caiete fotocopyate, m-am dus pe la diverși prieteni (ingineri, contabili...) și, într-o săptămână, cu 50 de bani pagina, am facsimilat ceea ce aveți aici. E foarte simplu; evident, nu e ideal; e foarte simplu însă, de obținut o primă imagine a manuscriselor lui Eminescu”. (p. 74).

Aceste copii ale caietelor eminesciene dorea Noica să le răspândească în țară, în locuri esențiale pentru ambianța eminesciană: la Ipotești, Botoșani, Iași, Sibiu, punând peste tot condiții: consultarea lor de către oricine dorește și sporirea colecției - prin alte caiete xerografiate după microfilmele de la Biblioteca Academiei.

Dar, mai înainte de periplul prin țară, aventura lui Noica, de facsimilare a celor peste 8000 de pagini manuscrise eminesciene, cunoaște și alte aspecte, mai pragmatice: începe să identifice, în București și în țară, xeroxuri performante și experți în materie; unul dintre aceștia, directorul adjunct al BCS (Biblioteca Centrală de Stat, actuala Biblioteca Națională), Gheorghe Bondoc „consideră că la mașinile xerox existente în țară, se poate oricând întreprinde lucrarea [de facsimilare - n.n.], în ore suplimentare (...). Ca și tovarășul Bondoc, subsemnatul își oferă gratuit serviciile în acest sens” (p.77,78) - îi scrie Noica, în 1970, lui Marin Preda, care promisese multiplicarea caietelor eminesciene la editura Cartea românească. Tergiversând, atât Uniunea scriitorilor cât și editura sa, Noica trece la altă firmă, la Editura Eminescu; acolo, tot așa: entuziasme, promisiuni, optimism; dar ... degeaba! (Măcar i s-a tipărit aici cartea despre Eminescu, în 1975!). Ne-dezarmând, cu tenacitate, Constantin Noica face calcule, face echipe de lucru, precizând oficialităților că nu pretinde nimeni nicio retribuție... Și? Și nimic! NIMIC! Nici un rezultat!

Și vine nefastul cutremur din 1977... Încrederea în oficiali și răbdarea benedictină a lui Noica par să aibă o limită:

„dar sunt nevrozat; v-am declarat că sunt nevrozat, fiind probabil ultima comunicare publică în viața mea, deși vreau să spun, așa, ce-mi stă pe inimă - și pe inima mea stă apăsător acest capitol Eminescu” - mărturisește Noica la Iași, în 1977.

Pentru că:

„Dacă d-voastră, ieșenii, nu înțelegeți acum să luați în mână o problemă care vă privește direct și care v-ar da o înțietate pe care o meritați și pe care v-o dorim, atunci, personal, renunț la o încercare pe care de 10 ani o fac, de a obține această facsimilare”.

Numai că, cu toată argumentația, logica și persuasiunea puse la bătaie în fața oficialilor, nici acolo nu se întâmplă nimic! „Le-au legat. Atâta tot” - concluzionează, cu amărăciune, vorbitorul, la Sibiu, în 1980.

Așa ajunge Constantin Noica la Biblioteca Astra, unde donează cele 15 caiete eminesciene xeroxate prin eforturi proprii, după încercări și-n alte părți (bunăoară, la Muzeul Literaturii române).

*

Împlinitu-s-au acolo, la Sibiu, condițiile donatorului? Adică să se sporească colecția *Caietelor* prin xerografierea altor manuscrise? Ba! Sau, ca să spun drept, s-au împlinit, într-o oarecare măsură. În primul rând, s-a găsit în Sibiu, un germanist devotat și competent, în persoana Mariane Petrescu, lector

universitar la Facultatea de filologie sibiană, care a descifrat cu trudă și chin și a tradus o bună parte a paginilor germane - care-l interesau, în mod special, pe Noica. Fapta Mariane Petrescu, a lui Georg Scherg și a studenților lor, precum și publicarea în cursul anului 1981, în revista *Transilvania* (începând cu nr. 6), aproape număr de număr, a traducerii însemnărilor germane ale lui Mihai Eminescu din *Caietul* nr. 2287, au provocat un real interes național, au provocat dezghețarea unui ghețar, așa încât și alți germaniști din țară încep să traducă notele germane prezente în cele 23 de caiete eminesciene (din 44). Noica însuși se grăbește să laude (în *Transilvania* și-n alte periodice) inițiativa aceluia (Adelia Perju, Marin Bucur, Constantin Barbu, mai puțin ale lui Mircea Scarlat7 - bursier Herder, destul de îndărătnic la efortul de autodidact, și de filologie germană veche, spre care-l îndemna maestrul; „tânărul critic” - cum îl numește Noica - reprezenta „un oarecare răsfăț în generația tânără de azi (...) un sistem al tinerilor de a se lamenta că n-au avut profesori buni (...)”, p. 236.

Apoi, după donația din ianuarie 1980, la Biblioteca Astra s-au pus caietele eminesciene la dispoziția cititorilor. Entuziasm, îmbulzeală și cerere mare: la început... Apoi ... ca la noi!. Apoi s-au făcut copii după copii; s-au legat; dar nu-mi amintesc să se fi facsimilat altele noi, după microfilme împrumutate de la Biblioteca Academiei, pentru creșterea colecției.

În prezent (2020), la Biblioteca Astra există 16 caiete-manuscris ale lui Mihai Eminescu, așadar cu unul în plus față de donația din 1980 făcută de Noica, instituției; probabil, va fi fost xeroxat în plus manuscrisul 2258 (împărțit în două, 2258-I și 2258-II) care conține traducerea parțială a scrierii lui Kant, *Critica rațiunii pure*, făcută de Eminescu, manuscris editat în 1975 de Noica (*Lecturi kantiene*).

ALTERNATIVA EMINESCU

Alternativa Eminescu a fost opțiunea necondiționată a lui Constantin Noica, mai ales vizavi de poezia postbelică din vremea lui. Va fi fost și a altor scriitori interbelici, numai că Noica a susținut-o necurmat, încă din 1967, atât în variantă vorbită (conferințe, dezbateri, intervenții - mai ales legate de necesitatea multiplicării și răspândirii manuscriselor eminesciene existente la Biblioteca Academiei) cât și în varianta scrisă (cărți, articole, rapoarte).

„Să nu intereseze pe critici și poeți modelul Eminescu?”, întreba Noica în 1987, la Ipotești. Să nu-i intereseze anii lui de formație, erudiția, curiozitatea, perfecționismul, patriotismul, tezaurul educativ și altele, care, toate, înseamnă miracolul dezvoltat de *caiete* eminesciene?

Este o parte a întrebării, mai mult sau mai puțin retorică, puse de Constantin Noica, după șapte ani de la conferința omagială de la Sibiu (ianuarie 1980), într-o altă conferință - și ultima - la Ipotești. Semn că încă „capitolul Eminescu” îl apăsa. Semn că, pentru el încă nu se încheiase atunci, la Sibiu, odată cu donația celor 15 caiete eminesciene Bibliotecii Astra, aventura eminesciană, că mai existau nemulțumiri, lucruri de făcut, neliniști...

Intervenția de la Ipotești,⁸ din vara anului 1987, așadar cu câteva luni înainte de stingere (dec. 1987), poate n-a fost de nevoie, ci de plăcere; așa, ca un ultim omagiu adus celui „unic om de cultură”, cum îl definea, adesea, pe Eminescu. Dar, atunci, la Ipotești Constantin Noica nu avea cum să știe că această conferință și acest text aveau să fie printre ultimele intervenții pe „frontul” caietelor eminesciene; textul însuși al conferinței de la Ipotești pare să fi fost scris ulterior (căci Noica face undeva referire la „cititor”). Îl reproducem, parțial, aici, ca un adagiu ultim la aventurile eminescologului Constantin Noica, din 1967 încoace:

„La Ipotești se află, în sfârșit, facsimilate și sînt expuse caietele lui Eminescu. După cum se știe (dar nu se știe îndeajuns), din cele 44 de caiete - cărora li s-au adăugat câteva, îndoelnice sau mai puțin semnificative - șase la număr, nu sînt nici în clipa de față fotocopyate (...), ele fiind în creion.

Rămîn 38 de caiete, dintre care 15 sînt fotocopyate. Greutatea era să se ridice microfilmele la mărimea caietelor originale, ceea ce a reușit să facă un comitet de cultură, anume cel din Botoșani. Cititorul va reține, poate, numele președintelui Jaucă, precum și numele cuiva care a stăruit tot timpul să se întreprindă lucrarea, d-rul Iuliu Buhociu, un ofician privat, ca și cel se semnează rîndurile de față. (...).

Că le trebuie și *alt* Eminescu, o vor vedea abia acum, la Ipotești; și o pot vedea în treacăt - deși mai prost redat - în vitrina cu 10 manuscrise, ce va fi inaugurată la o simplă bibliotecă dintr-o stațiune montană, la Păltiniș.

Vină dar sus, la Păltiniș, oricine vrea să *vadă* cum arată *caiete*; dar meargă de aici înainte la Ipotești să le studieze. Îi așteaptă acolo un eminent muzeograf și custode, făgăduindu-le odăi și tihnă pentru lucru. Dar chiar nu le trebuie studiul acesta, criticilor și poezilor noștri?” (p.100-101).

Să revin, însă, la subiectul titular, căci, prin nu știu ce bizar capriciu de elaborare, am ajuns să închei cu... începutul. Nu înainte, însă, de a face o mărturisire.

O MĂRTURISIRE

În 1980 eram de un an la Biblioteca Astra, încercând să rezist presiunii și tensiunii ideologice din instituție. Nimerisem într-un colectiv aflat sub teroarea unor culturnici mediocri, securizați în cele mai importante posturi-cheie de pe atunci (director, secretar de partid, de sindicat, șef de birou), aproape toți fără studii superioare - dar nu asta era problema (cel puțin nu a noastră, a celor patru-cinci tineri cu studii superioare, angajați de prin 1977); problema era a lor (mai puțin a directorului: un păpușar, manipulat prin șantaj de aceea); erau nu numai

impostori, ci și complexați, revanșarzi, dogmatici, puși pe șicane cotidiene; din conducere, doar șeful de serviciu, Aurel Cotu, era mai evoluat; dar și el era „sub asediu” și marginalizat (chiar și denumirea de „subdirector”, folosită de Constantin Noica, în discursul său, i-a adus neplăceri!! Ce mai! Erau furibunzi după succesul Conferinței, a expoziției omagiale, a donației!).

Atunci, la început de an 1980, și statutul nostru profesional, al celor recent angajați, era incert; ne puseseră împreună într-un birou, „la cucurigu”, adică într-o încăpere de la ultimul etaj, să facem... strategii de dezvoltare bibliotecară! Noi propuneam colocvii, simpozioane, dezbateri naționale, evenimente culturale cu invitați de anvergură, conferințe, făceam teste sociometrice ș.a.; de fapt, ne-au adunat împreună pentru a ne urmări mai ușor, chiar pentru a ne înregistra și asculta; în scurtă vreme, prin primăvară, ne-au trimis „la munca de jos” - spre izbânda acelora. Mie însă îmi plăcea ce făceam: îndrumarea lecturii elevilor; dar nu asta îmi doream; bănuiam că în instituție existau colecții rare, de valoare, care așteptau cercetarea și punerea lor în lumină, așa cum citeam, în presa de specialitate, că se întâmpla la alte biblioteci din țară. Și i-am înfruntat în continuare, cum am făcut-o de la început, de când am constatat impostura, punându-le, fără iertare, reflectorul și oglinda în față. Desigur, n-a fost ușor; am plătit cu trei hemoragii digestive...

În cele din urmă, din 1984, am obținut ce voiam: cercetarea și indexarea cărții de patrimoniu, a cărții străine rare. Însă, timp de 14 ani, am simțit lespede regimului peste mine, încât revoluția din 1989 a fost pentru mine, cu adevărat o Revoluție, o schimbare, o eliberare. I-am lăsat pe toți în plata Domnului! După nici doi ani - răstimp în care mi-am susținut doctoratul, eram cadru-didactic asociat la universitate și apoi, din 1992, angajat al universității sibieni; aveam deja patru cărți publicate: două despre valorile bibliofile din colecția de carte străină rară a Bibliotecii Astra și două cărți despre istoria literară a anilor 1944-1948 (de fapt, teza mea de doctorat); toate patru scrise din 1990! Apoi, a urmat ce a urmat...

Dumnezeu m-a ajutat, pentru c-am avut dreptate! Și m-a pus pe calea mea Restul, e istorie; nu numai a mea, ci și a multor specialiști din răstimpul totalitar, care-au simțit cizma opresiunii pe destinul lor. Cum, a fost, de fapt - dar mult mai acut - soarta lui Constantin Noica.

Revenind la ziua de 15 ianuarie 1980 - când Biblioteca Astra din Sibiu sărbătorea cei 130 de ani de la nașterea lui Eminescu, printr-o amplă expoziție de documente, dar mai ales cu un invitat de onoare: Constantin Noica, prilej cu care acesta a donat respectivei instituții copiile a 15 caiete eminesciene, copii făcute de el însuși, să spun că, nu-l întâlnim, atunci, la conferință, pentru prima dată, pe Domnul Noica. Când cobora din Păltiniș la Sibiu, în cursul anului 1979, îl întâlnisem de câteva ori; venea în biroul domnului Cotu, șeful serviciului relații cu publicul, singurul spațiu mai „elegant” din instituție - care păstra o parte din piesele de ceramică și mobilierul vechi, birou în care aveam să lucrez și eu, după o vreme, la prelucrarea cărții străine vechi; nu stătea mult; își bea ceaiul, fără să-și dea jos paltonul sau balonzaidul (era și foarte frig acolo! vară-iarnă); și nici nu vorbea prea mult... poate aștepta să vorbim noi, cei patru-cinci tineri „de la cucurigu” - adică de la etajul doi, pe care întotdeauna ne chema, la întâlnire, dl. Cotu. Dar noi tăceam cu religiozitate... iar dânsul când vorbea, vorbea despre caietele eminesciene...

Citiseam cartea dânsului despre Eminescu, din 1975 și mă bucuram că, unele lucruri pe care le auzeam la conferință îmi sunau cunoscute; le aflasem din cărticica *Eminescu, sau omul deplin al culturii românești* - care a făcut multă vâlvă în lumea profesorimii din care făceam și eu parte, în anii aceia. Încât, știind că vine Domnul Noica la evenimentul aniversar, am reluat lectura cărții, iar în timpul Conferinței din 15 ianuarie 1980, o țineam în mână...

Apoi, când mergeam la filiala noastră, a Bibliotecii Astra, de la Păltiniș, îl întâlneam negreșit; alteori, îl întâlneam la revista *Transilvania*; dar, nu știu de ce, n-am depășit nicicând nivelul discuției de circumstanță...

Dar, acolo, în Sala de festivități a bibliotecii era alt om! Impunea, nu atât prin înfățișare, cât prin statura spirituală, prin cuceritoarea „poveste” despre *cerurile noastre* [care] *sunt cele ale lui Eminescu*, cu care a fascinat publicul numeros.

Dar care au fost direcțiile discursului noician în acea zi, de fapt seară prelungită, de 15 ianuarie 1980, acolo la Sibiu? Șase ar fi nucleele centrale ale conferinței lui Constantin Noica, publicată, cum spuneam, și în volumul 9 și anume: paginile germane din caietele eminesciene, geniul eminescian („miracolul” - zice Noica) dezvăluit de multilateralitatea curiozității intelectuale, concepțiile înaintate despre limbă și istorie națională ale Poetului, necesitatea fotocopiierii integrale și difuzării „în masă” a *Caietelor*, dezinteresul național față de acest tezaur și avatarurile eminescologului Constantin Noica - despre care am pomenit anterior.

Să continui cu tema paginilor germane ale lui Mihai Eminescu, teritoriu puțin cunoscut de public și de specialiști, pentru că nu erau traduse în românește și nici publicate, cu excepția *Criticii rașuni pure* de Kant, carte tipărită din inițiativa lui Noica¹⁰ însuși, în 1975.

APEL CĂTRE GERMANIȘTI

Despre *Caietul* eminescian („manuscrisul” - zice, uneori, Noica), nr. 2254, nefotocopiat:

„Gândiți-vă: cele 800 de pagini germane, dacă vor fi puse sub ochii germaniștilor de la Cluj, de la Iași, de la Timișoara, de la București și - *last but not least*, cum zice englezul - de la Sibiu, poate își vor găsi transliteratorii. Nu cerem să ni se traducă. Să se translitereze numai. Căci sunt destui cunoscători ai limbii germane și ai lui Eminescu, care să înțeleagă despre ce este vorba. (...). Și chiar dacă o să facă cinci sau zece, transliterarea aceleiași pagini germane,

încă va fi bine, pentru că noi am constatat că fiecare avem greșeli de lectură, în scrisul, totuși foarte frumos, al lui Eminescu. Deci, trebuie facsimilat totul, dacă n-ar fi decât pentru cunoașterea aceasta a paginilor germane, 800 de pagini, din cele 8 sau 9000 de pagini ale manuscriselor eminesciene. (...).

Trec peste ce conține acest volum - care e mare din cauza traducerii *Artei reprezentării dramatice* a lui Röttscher, care a fost publicată recent, de Aurelia Rusu; o să apară în volumul XIV Perpessicius (ceea ce se numește volum Perpessicius). Dar ce-i frumos este cum e copiată.

Vrednicia, acuratețea, pînă și exterioară, a omului ăștuia „neîngrijit”, cum zicea doamna Mite Kremnitz; neîngrijit, da, dar care i-a făcut cîntec să-i dedice poezia *Atît de fragedă...*

Acuratețea asta, mîna lui frumoasă... (...).

Să vedeți ce frumos știa grecește! A rămas corigent la Blaj, la greacă. (...) Dar să vedeți ce eforturi de a-și însuși greaca face, și trebuie corectată imaginea despre el (...), rămînea corigent la greacă, fiindcă nu învățase cîteva verbe neregulate; dar, la cei 16 ani ai lui, îi speriasse pe colegii de la Blaj cu cunoștințele lui.

Această carte a lui Röttscher, care nu merită, pe care a tradus-o... așa...; a făcut o traducere de serviciu, poate pentru un ban aruncat din mila lui Millo sau a cine știe cui, această traducere, în manuscris, cel puțin ca imagine a vredniciei lui Eminescu (...) pentru că este o carte proastă, cartea d-lui Röttscher”. (p.81).

În caietul nr. 2276 - „care e fotocopiat, îl veți avea”:

„Sar peste note în limba germană, peste lecturile lui, peste acel frumos: *Cum pe dulcea-i liră Horațiu cîntă/ Îndoind în versul adonic limba-i / Încercat-am, barbarizînd, în graiul tracoromanic*. A barbarizat, sigur... noi barbarizăm. Dar, de-am barbariza ca el!” (p. 96). (...).

„A fost fotocopiat manuscrisul 2287 care este unul dintre cele mai frumoase, un caiet al moralității în sensul francez, cu reflecțiuni de prim ordin (...). Iată ce spune el în 1870. Este o scrisoare către Negruzzi. (Știți că a învățat în Germania; știți că avea o germană - cîteva germaniști spun că mai bună decît a lui Maiorescu, care învățase la Theresianum; învățase la Viena, la Berlin, și avea o germană splendidă). (...) Iubea, admira poporul german; și, totuși, în '70-'71, are intuiția aceasta, într-o scrisoare către Negruzzi: *Ah, tăcuții, gînditorii, umanitarii germani! Unde sînt ei? Te încredințez că nu îi mai găsești*. Și spune lucrul acesta, care trebuie să ne pună azi pe gînduri: *O parte din soarta lumii e azi [în '70-'71] în ceasul victoriei lor; în mîinile lor. Veți vedea ce vor face*.

Avea simț istoric omul acesta, care încheia manuscrisul de care vă vorbesc cu gîndul: *Fiecare lucru poartă în sine însuși, măsura sa.*” (p.97-98).

Primul și cel mai rapid efect al conferinței lui Noica de la Sibiu (efect, de altfel, scontat și calculat) a fost că doi germaniști competenți: Mariana Petrescu și scriitorul Georg Scherg, împreună cu studenții lor de la facultatea sibiană, au început traducerea notelor germane, impulsiv și alți germaniști din țară, astfel că, în cîteva ani, toate notele germane din cele 23 de caiete eminesciene au fost traduse și, în final, publicate într-un volum din ceea ce numim ediția Perpessicius. Adică circa 800 de pagini din manuscrisele eminesciene.

MODELUL EMINESCIAN ȘI POEZIA CONTEMPORANĂ

E vorba de poezia românească postbelică din anii '70, '80 ai secolului trecut, căreia, spre ridicarea calității și profunzimii estetice, Constantin Noica i-a oferit, constant, modelul eminescian de formare intelectuală, erudiția și multilateralitatea cunoștințelor lui Mihai Eminescu, travaliul poetic trudnic și constant, aspecte puse, aproape întotdeauna, în contrast cu figura poetului contemporan și a poeziei din vremea sa. În plus, din cîteva caiete eminesciene cercetate la Biblioteca Academiei, vorbitorul încearcă să-și cucerească publicul prin configurarea cîtorva opinii despre limbă, istorie, popor, ale lui Mihai Eminescu. Apoi citește ciorne cu rime poetice sau gînduri eminesciene ș.a.; voi reproduce, aici, o parte a acestei pledoarii.

Așa, prezentarea caietului eminescian 2257:

„Deci, ce conțin notele astea de istorie? Note de logică, la pagina 14. Alte note filozofice între paginile 17-20. Note germane, toate. Am vrea să le știm. Pentru ca, la pagina 32, să apară gîndul: *A primi, în locul unei vorbe românești bune, una latină, care să însemne tot același lucru, nu mi se pare potrivit*. El zice: ... *nu mi se pare consultu*. Așa se zicea la d-voastră, în Ardeal, pe atunci. (...) Și apoi, spune lucrul acesta grav, grav de tot: *În genere, vorbele nouă iau un înțeles abstract, cele vechi păstrează un înțeles concret*. E o sentință asupra destinului limbilor: cu cît se cultivă limbile, cu atît se îmbogățesc la suprafață și sărăcesc la adîncime. (...).

În același caiet, iată gîndul lui Eminescu despre neamul nostru: *Iubesc acest popor bun, blînd, omenos, pe spatele căruia diplomații croiesc charte și resbele, zugrăvesc împărății despre cari lui nici prin gînd nu-i trece. Un popor nenorocit, care geme sub măriștea tuturor palatelor de ghiață ce i le așezăm pe umeri*. (...).

Dar să trec, să vă citesc ce spune la pagina 239 despre cuvîntul „samă”. Zice: *Să luăm, de pildă, cuvîntul samă - care-i maghiar - și să dăm la toate locuțiunile, echivalentul lor german*. Să vedeți ce joacă face! Poeții noștri nu știu că asta-i o școală de poezie și ei nu se joacă așa de frumos cu cuvintele.

Ei... merg la onirism, așa..., sau la *dictée* a suprarealiștilor (...). El zice: să luăm echivalentele germane: *A băga de samă - bemerken; a lua sama - aufmerksam sein; sînt de-o samă - gleichen Alters, gleicher Höhe; știe sama unui lucru - continui - o samă dintre ei, a-și face sama, a-și da sama, a lua... și a da samă (...); a ține samă de ceva, a-l ține în samă pe cineva...* Și da echivalentul german al tuturor acestor forme, spre a concluda: (...) *Ia-se cite un cuvînt nou, și nici unul din ele nu va exprima așa de bine lucrurile ca aceste șabloane vechi*, zice el. Ei, limba aceea concretă pe care noi, luminații, o stricăm (...); pentru ca la pagina 345 să traducă câteva pagini în legătură cu Machiavelli și să încheie cu câteva cuvinte grecești cu rădăcina porn-: *pornografie*. Să nu ne rușinăm, fiindcă, într-un ceas în care, știu eu, pornografiile unui poet de-a 12-a mină, ca Ion Pribeagu, se vînd în zeci de mii de exemplare, putem suporta câteva pornografii, mai ales în limba greacă, ale lui Eminescu” (p.85-87). (...).

Cînd am ajuns la manuscrisul **2257**, care nici el nu este fotocopiât, mi-am spus: «Nu se poate! Așa cum sînt, învălmășite, trebuie publicate, trebuie publicate!». Am simțit, după răsfoirea a trei caiete, că haosul ăsta este binecuvîntarea noastră. Opt file încep în limba germană și sînt despre istorie. Pot fi note de curs, dar ne interesează și asta (...). Și, de altfel, fiindcă vorbim de note de istorie, eu cred că tot miracolul eminescian și toată binecuvîntarea Eminescu țin de un vers. Dacă nu era versul: *Braț molatec ca gîndirea unui împărat poet*, noi n-am avea, poate, astăzi, miracolul Eminescu. (...).

Așa încît trebuie să știm ce cunoștea Eminescu, pentru că versul acesta: *Braț molatec ca gîndirea unui împărat poet*, ăsta nu-l scrie tinerelul nostru de astăzi. Fiindcă tinerelul nostru de astăzi nu știe istoria Romei. Și nu știe ce-au fost împărații-poeți, nu-n Roma împlinită, ci în Roma decadentă. (...) Și numai din această metaforă răsturnată (...) - numai din versul acesta îți dai seama că omul știa ceva, nu avea numai geniu poetic”, p.83-85.

„La manuscrisul **2260**, care este fotocopiât, am exclamat: «Cum să rămînă nefacsimilat manuscrisul ăsta!» Mai întîi, uitați-vă, și o să vedeți, ce încîntătoare inversiuni face: *plăcutu-mi-a, părutu-mi-s-a, purta-ne-vom, părea-ne-va și păre-ni-se-va, veni-ne-va*. Și mi-am amintit de vorba femeii care, din nu știu ce sat de aici, din jurul Sibiului, mi-a spus «Plăcutu-ți-a?».

O să rămînă o singură inversiune - minunea asta de care vorbește undeva Eminescu; o să rămînă *fire-ar* (în „fire-ai tu să fii!”). E un miracol acel „fire”, infinitivul ăsta împletit cu imperativul. (...) Și țineți minte versul: *Plutire-am lin pe apa adormită...; plutire-am lin...* (...). (p.88).

„Manuscrisul **2264** nu este fotocopiât (...); să nu abuzez de timpul d-voastră, deși ați fi datori să-l ascultați pe Eminescu, că nu e vorba de mine. E o constatare: 438 de file, vă dați seama ce poate conține aici... O constatare istorică: *Nu există aproape nici o limbă în Europa care, limpezită prin formele culturii clasice, să nu fie în stare de a cuprinde și reda întreaga cultură omenească*. Și citează: limba cehă, polonă, croată, maghiară, română, greacă, bulgară, armeană, spre a încheia: *Occidentul extermină economic Răsăritul - dar nu și spiritual, căci iată, ne ridicăm și noi*. (p. 92, 93). (...).

„Manuscrisul **2265**, nefotocopiât nici el, de 305 file, este de rime. Și, aici apare o rimă care spune ceva, fiindcă el s-a bătut așa de bine cu Kant, și s-a bătut cu Hegel. Și e o rimă: *Hegel - nege-l - renege-l*. Mai tîrziu, va scrie niște pagini în limba germană cu Hegel și tare sîntem interesați, (...), ce receptivitate avea el pentru Hegel. Apare o rimă frumoasă: *în sine-mi - ține-mi - nimeni*. Sau, rima aceasta de care nu mă mai satur ascultînd-o, și pe care o consider un poem: *destul-mi-i, cu inimi*. Eu văd un poem întreg în rima aceasta și încă o dată îmi spun: păcat de poezii de astăzi că batjocoresc rima, care le oferă asemenea miracole”. (p.93).

Că Noica n-avea „organ” pentru o parte a poeziei din vreme - e vorba de poezia fără minimă armonie lirică, fără rimă și ritm, ori cea declamativă, „gen Ion Pribeagu” - poet onorabil în vreme, apreciat de Florin Piersic, pe care l-am auzit recitîndu-l cu patos - e evident în multe comentarii. Dar, să mai spicuiim câteva exemple din încercarea lui Constantin Noica de a oferi poezilor modelul perfect de erudiție eminesciană, de cultură, formație, profunzime, multilateralitate, râvnă, temeinicie și altele, care, toate au un nume: poetul autodidact!

Din manuscrisul **2256**, Noica dă ca exemplu, poezilor din vreme, extraordinarul travaliu poetic eminescian:

„Aici încep rimele, rimele acelea (...) care nu mai spun astăzi nimic tinerilor și care totuși ar trebui să fie o lecție, o lecție de umilință. Tinerii fac poezie cu duiumul, dar fără supunere, fără școală, fără tehnică. (...) Ce știe astăzi un poet? Dă drumul imediat unui gînd într-un vers liber, pe care își permite să-l ritmeze cu o idee deținută numai de el și uită că există și un meșteșug. Și nu are decît să rîdă de rimele lui Eminescu: *barzi - leopardzi sau lăzi - ogrăzi sau n-auzi - lauzi* și alte rime pe care poate am să le menționem. (...) (p.83).

„Să trecem la manuscrisul **2262**, care e fotocopiât. Vă semnez unele vorbe cutremurătoare: *Dumnezeu la adițiunea lumii a greșit. Eu sunt un punct în cartea destinului, care nu trebuia să fi fost*. Era ceva în sufletul omului acestuia. (...).

Și rime; rime: *basmе - fantasmе - protoplasmе - Erasme*. De ce nu? Poezii noștri de astăzi disprețuiesc rima. Dar [ei] nu știu de ce. Ei nu știu că o

disprețuiesc fiindcă au disprețuit-o francezii. Francezii o disprețuiesc fiindcă nu au accentul bun. Toate cuvintele franceze au accentul pe ultima silabă. Și atunci nu iese nimic. (...) Rima știți că este de la ultima silabă accentuată. (...) Și-atunci, maimuțăresc pe francezi, care, neputînd face poezie cu rimă, fac ce pot și ei... suprealism, sau... poezie de idei... sau își închipuie că triumfă asupra platitudinii - pentru că rima este și un izvor de mare platitudine - când ești un versificator ca Ion Pribeagu, să zicem (...)”, p.90,91.

„Și-acum apar trei manuscrise, în care se interesează de magnetism, de matematici, o notă de fizică. Și, trîntește, la un moment dat, cînd vorbește de efectul soarelui, în loc de *insolițiune, insolire*. Ei bine, e greu să ceri unui tînăr să-ți spună: *am făcut o insolire*, în loc să spună: *am făcut o insolație*. Dar, să ne mai gîndim nițel, să ne mai gîndim, să nu pierdem lucrurile, așa...

Bun. Științe, deci. Economie; statistică. A citit pe Adam Smith, a citit pe Ricardo, și note de bizantinologie. (...) Apar o serie de concordanțe la note istorice. Bizanț cu Roma, Bulgaria cu Serbia, Polonia cu Moldova, Țara Românească cu Ungaria. E ceva aici... Pe urmă, despre căldură, chestiuni de fizică și traduce *Vorausbestimmung des Geschlechts der Haustiere* cu *hotărîrea de mai înainte - Vorausbestimmung*; nici azi n-avem cum spune - *predeterminarea sexului?* - cum poți să spui?, căci în curînd o să avem oameni în eprubetă și o să facem ce vrem: vrem femeie, femeie; vrem Eminescu, Eminescu... Dar, *hotărîrea de mai înainte* este încă valabil.

În manuscrisul **2271** sînt rime: *Moldova - slova - încotrova, sau vâpaie - copăie - a ta e; acest a ta e* mă încîntă, căci dintr-o dată intri, așa, sub semnul acesta poetic, al întrebării, intri într-un alt climat decît cel al rimelor mecanice.

Dar, o să zică poezii de astăzi: «Nu sînt interesante astea!», p.95.

*

Sunt acestea doar o parte a subiectelor abordate de Constantin Noica în cadrul acelei memorabile întîmplări culturale, subiecte care, toate, se doreau a fi dovezii și argumente privind multiplicarea, măcar prin xerografiere, a celor 44 de Caiete eminesciene deținute de Biblioteca Academiei și răspîndirea lor în bibliotecile țării, spre cunoașterea și consultarea lor de publicul larg, de tineri, mai ales.

EMINESCU ESENȚIAL ÎN ROSTIREA LUI CONSTANTIN NOICA

Aflat în mare vervă, vorbitorul a aruncat în arenă o mulțime de subiecte, plus o portretistică înfloritoare, spre deliciul ascultătorilor, dovadă cele două casete pline cu înregistrările conferinței, pe care le dețin, dar și textul publicat postum (v. nota 1).

Adevăratul spectacol al geniului și al miracolului eminescian, desprins din caietele eminesciene pe care oratorul le prezenta publicului, s-a întîmplat în partea a doua a expunerii, în prima parte, Noica vorbind despre cercetătorii eminescieni, despre eforturile zadarnice ale lui de a se facsimila integral caietele eminesciene, despre condițiile donației manuscriselor eminesciene, făcută bibliotecii județene în acea seară și celelalte subiecte expuse anterior.

Avea, acum, în față câteva foi cu notițele despre caietele consultate, din 1967 înapoi:

„Vă spun așa, cu mîndrie, că am luat în mînă manuscrisul **2258**, cu *Critica rațiunii pure*, tradusă de Eminescu. Era în 1967. Am luat în mînă acest manuscris ca să editez, așa cum am și făcut, traducerea lui Eminescu. Și văzînd ce conține, în afara acestei traducerii, (...), mi-am spus că e interesant de văzut restul. Și-am mai cerut un manuscris, am mai cerut pe al treilea... (...) m-am bătut și am obținut să văd toate cele 44 de manuscrise eminesciene, care conțin toată opera antumă, toată opera postumă, plus o mulțime de lucruri...” (p.72).

*

La Sibiu, în acea seară magică de iarnă, Constantin Noica a făcut un tur de forță (nemaifiind condiționat de timp de vorbire□, ca la Iași, în 1977). Atunci, la Sibiu, a comentat sau numai a pomenit - (de exemplu, despre caietul **2266** zice doar atât: „pare din epoca nebuliei”, p.93) - așadar a pus în discuție cele mai multe caiete eminesciene dezbătute vreodată într-un cadru! Mai multe decît la Iași11, mai multe chiar decît în cartea sa de debut în eminescologie: *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești*. În această carte, autorul a fructificat și a făcut referi - dacă am numărat bine - la 18 caiete eminesciene, majoritatea nefacsimilate, nefotocopiate. La Sibiu a comentat 22 de manuscrise eminesciene, mă rog, 21 de caiete, dacă-l excludem pe cel din „epoca nebuliei”. Dintre acestea, 15 caiete eminesciene fuseseră comentate în cartea sus-citată, precum și la Conferința de la Iași. Nou-comentate, aici, la Sibiu, sunt șase caiete și anume: manuscrisele nr. 2600 (cel cu *Trecut-au anii, ca norii lungi pe șesuri*), 2263, 2265, 2267, 2271 și 2275 - majoritatea cuprinzînd rime, dar și rezumate ori reflecții din cele mai diverse științe și arte, teatru, prozodie, lingvistică, istorie, chimie, fizică, matematică, logică, silogistică, filosofie ș.a., toate dovedind amplitudinea efortului autodidactic și a meșteșugului liric eminescian, precum și și multilateralitatea erudiției eminesciene.

Dar, să ascultăm, evident, o parte a pledoariei lui Constantin Noica, fără alte comentarii:

„Iată, de pildă (...) manuscrisul 2254. El este nefotocopiat. Deci, nu l-am putut xerografia spre a-l da bibliotecii dumneavoastră. Manuscris de 457 de file. Apare: *Histrion*, dramă într-un act; un vers întâmplător: *Căzut e corpul nostru, când sufletu-i căzut*, apare ceva curios, un gând: *Ne-înțeles ca ruina al cărei trecut nu se scie*. (Așa scrie el). Și apare, în sfârșit, așa, scris de-a curmezișul, un vers, un vers pentru care jumătate din poezia ultimelor decenii mi se pare că poate fi lăsată de-o parte. Este versul despre care am scris: *Ca o spaimă împietrită, ca un vis încremenit*. Veți vedea, când se va facsimila acest vers, cum apare el: întâi, cuvântul *împietrită*, abia se poate citi. Am stat două zile, am citit: *împietrită, încifrată...*; nimic nu mergea. Până când, o doamnă de la Biblioteca Academiei a reușit să citească: *împietrită: Ca o spaimă împietrită, ca un vis încremenit*. (...). Versul nu există (...) nici în *molozul*, adică în categoria aceea de versuri răzlețe a lui Perpessicius. Dar, chiar dacă există, *aici* este fascinant; *aici* te emoționează.” (p.80). (...).

„Manuscrisul 2255 - nici el nu este fotocopiat. Are *Geniu pustiu*, are note în germană, apoi are, la p. 10: *Moartea este stingerea conștiinței identității numerice*. Ce va fi vrînd să spună? (...). O filă începe cu: *Toată minunăția consistă în împrejurarea că omul nu-și dă seama de proprietatea numerelor binome*. Pe vremea aceea poate că, sub numele binomului, se va fi înțeles altceva decât înțelegem astăzi, dar notația e curioasă. Și o întrebare: *Este numărul formelor în natură mărginit sau nu?* (...).

Sînt foarte multe gînduri încifrate în Eminescu, vreau să spun, cu cifrul lui, dar îți vorbesc. Uitați, ideea aceasta că o *tăietură prin centru* - la care adaugă: *egal divizibilitate infinită* - ideea aceasta că tăind în nuclearitatea lui un lucru, îl faci să explodeze într-o infinitate, pe când mergînd pe orizontalitatea lui nu ai infinitate. Ideea aceasta spune ceva. Și de la capătul acestui manuscris, de la pagina 256, vă citesc gîndul - l-am folosit cîndva -: *Pămîntul nostru e mai sărac în genii decît Universul în stele fixe și mai lesne se naște, în văile nemăsurate ale haosului, un nou sistem solar decît pe Pămînt un geniu.*” (p.82).(...).

„În manuscrisul (...) 2256 apare și o mică răutate la adresa părintelui lui, Maiorescu, despre care zice: *Profesor universitar de metafizică, estetică, logică, morală, psihologie și istoria filozofiei; profesor, de altfel, și de istorii la Școala Centrală de Fete din Iași*. (...). Dar Eminescu își bate joc și de el și zice: *Dr. Michailus Eminescu, vecinic doctorand în multe științe nefolositoare, fost bibliotecar, cînd a și prădat biblioteca - știți că a avut procesul - fost revizor la școlile de fete, fost redactor en chef al „Foii vitelor de pripas” și al altor jurnale necitite - colaborator*. Și, spre sfîrșitul manuscrisului apar opt versuri splendide, care încep - n-am copiat decît începutul: *Un luceafăr, un luceafăr înzestrat cu mii de raze...*, pentru ca imediat dedesubt să apară: *Duminica Tomii, 4 cămăși, 3 gulere, 4 părechi de izmene*. Vă rog, spuneți-mi, ce tipărim de aici? Lista de rufe de dat la spălat? Versurile? (...)” (p.82). (...).

„Manuscrisul 2259 este fotocopiat, e manuscrisul cu poezii; totuși aș vrea să vă citesc și să vă spun, ce miraculos apar Replicile poetului aici, față de Replicile tipărite. E vorba de un Eros. Eros cosmogonic. Poetul, care zice:

*Tu ești o undă, eu sunt o zare,
Eu sunt un flutur, tu ești o floare,
Tu ești o noapte, eu sunt o stea,
Iubită mea.*

Și iubita care-i răspunde:

*Tu ești o zîină, eu sunt un soare,
Eu sunt un ostrov, tu ești o mare,
Eu sunt un templu, tu ești un zeu -
Iubitul meu.*

Și tot ea spune:

*Tu ești un rege, eu sunt regină,
Tu ești un caos, eu o lumină,
Tu ești o arpă muiată-n vînt -
Eu sunt un cînt.*

Sau, ultimul vers pe care vi-l citesc. Poetul care spune:

*Eu sunt o frunte, tu ești o stemă,
Eu sunt un cuget, tu o problemă,
Privesc în ochii-ți să te ghicesc -
Și te iubesc!*

Eee..., ăsta nu e amor, nu e freudism aici. Nu explicăm cu Freud lucrurile astea. E un Eros cosmogonic care te trimite la grecii de altădată” (p.87, 88). (...).

„În sfîrșit, ultimele manuscrise; 2276 - care e fotocopiat, îl veți avea; căutați gîndul acesta: *O idee se naște într-o țară bătrînă, interesează o zi și trece*. *Aceeași idee intră în sufletul unui popor tînăr și face o revoluție*. Poate că un istoric al lui 1917 ar avea ceva de făcut cu vorba asta. Și vorba: *Sufletul trebuie tratat ca pămîntul, să i se dea ce-i trebuie spre a fi productiv*. (...).

Și aici, o filă pe care, vă întreb: cum poate fi tipărită? Între două pagini cu versuri, apar: *Datorii*, în stînga: *Moise 100. Tata 1 200. Wachtel 200...* Continuă... și: *Total 3 010 lei*. Trei mii zece lei aur, vă dați seama, doamnelor și domnilor! În dreapta: *Datorii presante: Wachtel 200*. Și continuă: *940*. Și imediat apoi:

*Cînd luminat/Și luminînd
S-au arătat/ Din cînd în cînd*

Al lunii disc/ Ce trece lin

Pe orice pisc/ Plutind senin...

Ce-i asta? Ce e miracolul ăsta, decît viață? Viață! Și nu-l găsiți în Perpessicius, și nu-l găsiți în nici un tipar.

Iar două pagini mai tîrziu, aceleași versuri sînt modelate:

Răsare lin/ Al lunii disc

Venind senin/ Pe orice pisc

Căci luminat/ Și luminînd

S-au arătat/ Din cînd în cînd.

Ei, mi se pare că manuscrisele trebuie facsimilate!” (p.96). (...).

„Iată ce scrie el [în caietul nr. 2287, n.n.]: *De cîte ori voi să-mi închipuiesc figura unui om nobil și inteligent pe care nu-l cunosc, îmi iese Ilie 'nainte* (el a avut un frate, Ilie, cu cîțiva ani mai mare; și Ilie părea o promisiune (...); el îi povestea, îl învăța și spune:) - *precis văd înaintea mea ochii lui albaștri, de cîte ori citesc un pasagiu înțelept, îmi pare că-l aud citit de glasul lui... Este asta numai în cazul meu?... Chiar dacă mă-nchipuiesc mare, onorat, sapient, îmi pare că aș voi să fiu sub forma lui și nu sub a mea*.

Gîndiți-vă că, în anii împlinirii lui, simte totuși nevoia să treacă în urma lui Ilie. Ce va fi devenit acel Ilie? Și-am spune: *De ce cînd cineva citește biografia unui geniu cearcă a găsi sau încifrează chiar trăsături ale individualității sale în acele trăsături mari ale unui bărbat însemnat? Fiindcă într-adevăr în fiecare organism omenesc în potenția - în putere - există omenirea întregă. Este un același om care trăiește în noi toți! Și el simțea că trăiește în Ilie*.

Lăsînd-o așa, pagina asta sub tipar nu ne spune nimic. Dar, poate că... văzută aici... a fost un gînd pentru el, n-a fost pentru gloria și mizeria tiparului?” (p.98).

UN GRAN FINALE

„Arborii nu cresc pînă în cer.

Nici noi nu putem crește dincolo de măsura noastră.

Și măsura noastră este Eminescu.

Nu vom crește mai mult decît atît. Atît însă să creștem. Pentru că sufletul trebuie hrănit, ca pămîntul.

Și dacă nu ne vom hrăni cu Eminescu - nu cu un Eminescu idealizat, nu cu un Eminescu trimis în genialitatea lui, ci cu Eminescu acesta, cu Eminescu acesta al haosului germinativ - dacă nu ne vom hrăni cu *Eminescu acesta*, atunci vom rămîne în cultură, mai departe, înfometate!” (p.98). [Aplauze furtunoase!]

Ana SELEJAN

NOTE

1 Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian*. Ediție îngrijită de Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu. București: Humanitas, 1992, p. 67-100. Este ediția din care citez, cu menționarea paginilor citate, în text; în redarea Conferinței de la Sibiu, aduc puține completări, luate din casetele proprii, adăugiri legate, mai ales, de atmosfera evenimentului: aplauze, etc.; de asemenea, păstrez ortografia discursului, valabilă în vreme.

2 Ibidem, p. 11-106

3 La Iași, în octombrie 1977, în conferința rostită de C. Noica, la Muzeul Pogor, publicată în cartea *Introducere la miracolul eminescian*. București: Humanitas, 1992, p. 38-66. Este ediția din care citez, notificând paginile citării în text și păstrînd ortografia din vreme.

4 Vezi cartea mea, *Glasul patriei, un cimitir al elefanților în comunism*. București: Vremea, 2012, p. 47-49. Precizam eu acolo: „nu cunosc toate articolele publicate aici și pentru faptul că anii 1969 și 1970 sunt incompleți în colecțiile Bibliotecii Academiei (...). Interesant este că ideea facsimilării caietelor eminesciene, a avut-o filosoful încă din 1968: „Un lucru extraordinar se poate face - și se va face în curînd în cultura noastră: editarea întocmai, facsimilat a caietelor lui Eminescu. Sunt 44 de caiete” (...). (În nr. 11/446, 10 apr. 1968).

5 Vezi partea *Întîlnirea cu manuscrisele eminesciene*, din vol. *Introducere la miracolul eminescian* de Constantin Noica.

6 Constantin Noica, op.cit., p. 35-106

7 Vezi articolul *Tineretul de astăzi și Eminescu*, în vol. *Introducere la miracolul eminescian*, p. 232-237.

8 Constantin Noica, op.cit., p. 100-106.

9 Ibidem, p. 67-100.

10 Mihai Eminescu, *Lecturi kantiene*. Ediție de C.Noica și Al. Surdu. București: Editura Univers, 1975.

11 („Mă veți ierta, deci, că voi depăși cele 40 de minute care mi s-au dat” - la Iași, n.n.). Ibidem, p. 39

12 În octombrie 1977, la Muzeul Pogor din Iași, C. Noica a comentat șase caiete eminesciene, „care nici astăzi nu sînt fotocopiate sau microfilmate”, și anume: manuscrisele nr. 2258, 2254, 2265, 2268, 2269 și 2278; cu excepția ultimului manuscris, celelalte au fost comentate și la Sibiu. V. C. Noica, *Introducere la...*, p. 38-66.

O recuperare literară relevantă:

Pompiliu Marcea - romancier

Critic și istoric literar așezat temeinic în orizontul valorilor perene, precum și universitar de atitudine militând pentru o mai justă promovare a fenomenului cultural românesc, POMPILIU MARCEA (20 octombrie 1928, Ștefănești-Gorj – 27 martie 1985, București) ilustrează, în literatura noastră, specificitatea unui tip alutan de veche tradiție în care spiritul pandur, identificat de el la unele personaje din scrierile lui Sadoveanu, reflectă în sens psiho-comportamental atât o „metafizică” a situației într-o istorie de ecouri ancestrale, cât și o mai pragmatică înțelegere a vieții, în sensul unui „activism” civic de asumată responsabilitate.

Deseori îmi vine în minte ziua de 23 iunie 1975, când, susținându-mi licența în filologie la Universitatea din București („Temele poeziei lui Lucian Blaga”, coordonatorul lucrării: conf. univ. dr. Eugen Simion, și el recent întors în țară, de pe un post de lector la Sorbona, colegul său Marcea având un itinerariu mai amplu, pe la universitățile din Paris, Bonn, Köln, Aachen și Düsseldorf), rămăsesem impresionat de felul în care el însuși, ca președinte al comisiei de licență, aflând că sunt gorjean de undeva de pe lângă Târgu-Cărbunești, îmi pusese câteva întrebări, dorind să afle mai exact din ce zonă gorjenească provin (era perioada când se aplicau indicațiile de „strămutare”/ „demolare” a satelor în ideea redării terenului în circuitul agricol, inclusiv a Colibașilor, Marcea fiind un vajnic contestatar adresând memoriile conducerii de partid și de stat) și, mai ales, ce m-a determinat să-mi aleg de pe „lista lui Simion”, colegul său de catedră, tema respectivă. Fiind absolvent de secție umanistă al Liceului teoretic din Balș (mai târziu, în cadrul unor simpozioane comemorative organizate în Gorj începând cu 1995, aveam să aflu că din acea zonă a Romanășului, mai exact din suburbanul Leotești, provenea și dna Zoe-Florentina, soția profesorului), avusesem privilegiul de a studia în clasa terminală, a XII-a (1968/69), pe autorul „Poemelor luminii”, în premieră introdus în programa școlară, așadar mi-a fost ușor să dau un răspuns adecvat și oarecum empatic, mai ales că, încă de atunci, debutasem cu poezie („Gazeta Gorjului”, 19 oct. 1968), domeniu de care nu m-am despărțit niciodată...

În perioada 1985-1989, făcusem parte din echipa de „tineri critici luferiști” (e vorba de hebdomadarul „Lucașul” editat de Uniunea Scriitorilor din România, în care P. Marcea publica încă de la debut și care-i dedicase, cu prilejul morții din 27 martie 1985, pagini de consistent omagiu), încercând să înțeleg mai bine personalitatea istoricului și criticului literar dedicat exemplar cercetării operei sadoveniene (crescuse în cultul acestuia, ca elev, vreme de șapte ani, la Colibași-Scoarța și, apoi, din 1942, încă opt, la Școala Normală din Tg.-Jiu, fiind șef al promoției de normaliști din 1950, din care au devenit universitari Ion Diaconescu din Milostea – Vâlcea, Aurelian Popescu din Jupânești – Gorj și Petre Brâncuși din Brădiceni – Gorj).

Amintirea ilustrului cărturar „slaviciolog” (trei ediții) și „sadoveanolog” - distins cu premii ale Academiei Române și Uniunii Scriitorilor, - a fiului de țărani din Colibași de pe Blahnița și Ștefănești de pe Gilort, care trăise miracolul blagian al „veșniciei” din spațiul natalității, chiar și atunci când se afla cu o misiune didactică în orașe supercivilizate ale Occidentului, a fost păstrată vie aici în Gorj, prin înființarea Fundației Culturale „Pompiliu Marcea” (1995), atât în cadrul Societății de Științe Filologice (ani buni subsemnatul fusese președintele „Filialei Tg.-Jiu” al S.S.F.R.) cât și, prin organizarea de către nepotul scriitorului, Ion Marcea din Colibași, a unor simpozioane „naționale” anuale, la Scoarța și Tg.-Jiu, culminând cu decernarea titlului de „Cetățean de Onoare” al Comunei Scoarța, dar și de „Cetățean de Onoare post-mortem” al municipiului Tg.-Jiu, comemorativul „laudatio” fiind susținut de mine în ședința festivă de la Sala Maură a Consiliului Județean Gorj (21 mai 2014).

„Om de o cultură rară, de o înțelegere perfectă și de o iubire fără de seamă pentru Eminescu și neamul românesc” (Fănuș Neagu), „om deștept și loial în prietenie” cu o nedezmințită „voință de a face cultură și abnegația lui pentru valorile spiritului” (E. Simion); „figură luminoasă a literelor scrise românești, un om de-o mare noblețe sufletească și alese însușiri umane și spirituale” (Marin Sorescu), „pandurul nostru (...) cu teze excelente, cu lecția clasicilor (...) și bogăție de sugestii” (Șerban Cioculescu), interpret al „fidelității” în planul unor „varietăți literare” și „atitudini critice”, dar și al unor „concordanțe și controversate”, al amplei investigații privind „umanitatea sadoveniană de la A la Z”, primul dicționar de personaje din literatura noastră (Sadoveanu l-a fascinat, prin originea gorjeană dinspre tată declarată în 1937, încă din copilărie), precum și comentator vizionar al relației în plan cultural dintre „național” și „universal” ori editor experimentat al unor „clasici” români, de o remarcabilă verticalitate morală și profesională, Pompiliu Marcea a fost cu siguranță „cea mai importantă personalitate literară dată de Gorjul istoric literelor românești după cel de-al Doilea Război Mondial”, un „scriitor gorjean de rezonanță națională”, după cum se specifica în referatul de acordare a titlului „Cetățean de Onoare post

mortem” al Municipiului Târgu-Jiu, profesorului universitar, criticului și istoricului literar, scriitorului și publicistului.

Spirit integru, tenace, ținând mereu la statutul asumat al modestiei și discreției, de o intransigență sigură pe sine ce nu se negociază, cum s-a văzut în confruntarea cu intenția de discreditare și demolare a Poetului național, bătălie culturală câștigată, însă, cu prețul vieții, sfârșind misterios dar în chip eroic, Pompiliu Marcea a scris în anii din urmă, mai exact în 1983, un roman cu subiect deopotrivă românesc și exotic, *Pacient în Galapagos*, despre care știau mai mult cei apropiați. O asemenea scriere, desigur, cu toată localizarea sud-americană și criptica personajelor, - căci pentru cine cunoștea pe autor și evenimentele culturale mai recente în care omul de cultură se implicase, totul trimitea destul de clar ori chiar translucid la registrul biografic și tumultul anilor ,80, - nu putea fi tipărită în țară. Faptul acesta îl cunoștea nu numai familia, dar și apropiații, astfel că, după moartea scriitorului, mai exact a soției sale (2017), romanul în forma lui dactilografiată a ajuns la fiica scriitorului Corina, stabilită, ca medic, în USA.

Să precizăm dintru început, romanul își plasează acțiunea în lumea medicală, mai exact spus în mediul sanatorial al unor stabilimente, la „Elias” în capitală, dar și la „Helios” în Galapagosul din Pacific, aparținând jurisdicțional statului Ecuador cu capitala la Quito. Desigur, o bună cunoaștere a cadrului în care scriitorul își urmărește personajele ne duce cu gândul la faptul că intenția primară a scriitorului a fost aceea de a da examen la Medicină, dar, precum Alecsandri la Paris, oripilat de disecțiile pe cadavre, tânărul s-a reorientat, dând apoi examen la Filologia bucureșteană, terminată ca „șef de promoție” și fiind reținut în cadrul Facultății de limba și literatura română (mai întâi preparator sub îndrumarea lui Tudor Vianu, după care va urca treptele ierarhiei universitare până la profesor, șef de catedră, prodecan etc.).

Pacient în Galapagos este o scriere-mărturisire, oarecum terapeutică, încifrând o experiență de viață menită a-i explica personalitatea fermă și multe din întâmplările/ atitudinile vieții, așadar o scriere cu valoare testamentară, iată de ce ea este unică în bibliografia lui Pompiliu Marcea, care, la vârsta deja semicentenară, își propunea să abordeze beletristica, mai exact romanul... Se știe că, dezavuând scrierile de ficțiune, în general

„fichionalizarea” în sensul artei gratuite, „pentru artă”, cum sună o veche teză estetică, găsind-o inadecvată în evoluția / substanța medulară a literaturii, dar crezând în „activismul” pedagogic al scrierilor clasice, al operelor în general, în forța lor socială și etică, de modelare educativă, răspunzând imperativelor epocii, sensului istoric și nu unei ideatici suficientă sieși în plan literar-estetic, autorul era conștient totodată că mesajul romanului său avea un impact imediat, scenariul epic fiind cu atât mai ușor de decodificat cu cât evenimentele la care trimitea biografia unor personaje erau prea apropiate în timp, altfel zis ecurile lor încă nu se stinseseră.

Sub acest aspect, având în vedere realismul apăsător al situațiilor și faptelor de viață evocate, ar fi foarte instructiv și pilduitor un studiu special, un fel de „tablă a numelor”, ca la alegorică *Istorie ieroglică* a lui Cantemir („la începutură cu *scară a numerelor dezvoltătoare*, iară la sfârșit cu *a numerelor streine tâlcuitoare*”), în care să fie devoalată identitatea fiecărui personaj în parte, criptat de autor fie cu onomastică românească, fie mai ales cu nume din patrimoniul culturii latino-americane. Căci o spunem cu convingere, Pompiliu Marcea ne-a lăsat această unică scriere documentar-beletristică, în maniera unui „roman à clef” cu elemente conexe, ca autobiografie, alegorie, truc narativ (tehnica folosită în teatru și cinema), mărturisindu-se în fața posterității într-un mod „decent”, decența fiind una din liniile psiho-comportamentale ce-i înobilează portretul. Citind „Pacient în Galapagos”, mi-am amintit de studiul „Le Suicide” (1897) al sociologului francez Émile Durkheim, binecunoscut studenților la psihologie, lucrare care ilustrează că sinuciderea, ca formă extremă de anulare fizică, are nu numai cauze individuale, ci mai ales sociale. Sau de unele romane scrise în această manieră „à clef”, de la „Clopotul de sticlă” al Sylviei Plath, obsedată nevrotic de ideea sinuciderii, de „Un sezon în purgatoriu” al lui Dominick Dunne, de „Fiesta” al lui Ernest Hemingway, precum și de câțiva scriitori români moderni și contemporani, care au ajuns la „mitul lucidității extreme”, la care autorul P. Marcea face trimitere în câteva rânduri...

Multe personaje din preajma profesorului și cărturarului Adrian Ionescu (protagonistul-narator sub identitatea căruia îl regăsim pe autor) sau a sud-americanului Rinaldo Jesus (un *alter ego*, cu nume predestinat, destul de străveziu) sunt recunoscutibile. Sunt sigur că mulți care au trăit în apropierea profesorului-scriitor pot identifica, nu cu mult efort, personajele, fie ele și exotice, care populează scrierea lui Marcea... Este vorba de un text cu caracter complex, deopotrivă roman *social și de moravuri*, roman *erotic*, roman *eseistic*, roman *filosofic*, dar și roman *politic* (totul „în travesti”), de vreme ce avem a face cu întâmplări și evenimente petrecute în anii ,80 ai societății românești, în paralelism tematic cu ceea ce se întâmplă în Republica

Pompiliu MARCEA

Pacient în Galapagos

Socialistă Galapagos, de fapt una și aceeași complexă problematică social-economică și cultural-politică...

Luându-și această libertate de travestire epică, scriitorul înaintează cu prudență, iar de la o vreme totul este atât de aluziv și transparent încât procedeul compozițional nu-i mai ajută să joace în decor latino-american. Câci „travestirea” biografică devine atât de vizibilă pentru cititorul contemporan, cu toate că romancierul perseverează în scenariul său epic insinuând o autentică marcă de Galapagos, cu faună și floră specifică, într-o biodiversitate culturală care probează o anume documentare în materie, dar și un mare efort de transfigurare/ „încifrare” epică. Să precizăm că avem a face nu numai cu ceea ce se întâmplă în lazaretul „Helios” din Galapagos, dar și cu evenimente istorice, culturale și politice, de stringentă actualitate, de unde ideea că scriitorul a avut la îndemână, pentru „paralelismul” și „similitudinile” imaginate, o amplă documentare privind localizarea sud-americană, identitatea unor personaje din tradiția Galapagosului, evenimente mai vechi sau mai recente, totul studiat cu un fin simț de observație socială și psihologică în crearea / sugerarea unor situații și fapte de viață autentice.

Scris în perioada ianuarie-noiembrie 1983, romanul *Pacient în Galapagos* este o scriere „esopică” și poliestică în bogata-i cuprindere și semnificație, având ca motto o sentență aparținând marelui istoric și pedagog cultural, atât de prețuit de Pompiliu Marcea, Nicolae Iorga: „Să nu crezi în poveștile de vitejie ale ostașului care nu le poate pecetui cu rănile sale.” Cu alte cuvinte, vrea să spună autorul, nu cu „povești” vom avea a face în lecturarea textului, ci cu fapte scrise cu sânge, cu răni încă nevindecate, aduse în pagină de o conștiință verticală, onestă, moștenită dintr-un neam de „plugari milenari” de profesorul și literatul Adrian Ionescu, pornit din Colibașii Gorjului ca să-și facă educația și un rost în viață. Recent internat la „Elias”, acesta își rememorează deseori parcursul greu al vieții, învingând tot felul de greutăți și impedimente grație unei voințe de nezdruccinat de a schimba pentru întâia oară „sapa-n condei și brazda-n călimară”, cum zicea Arghezi în „Testamentul” său din „Cuvinte potrivite” (1927): „- Cred că da, am trecut prin multe, ca elev (la Școala Normală din Tg.-Jiu, n.n.) mergeam pe jos 25 de kilometri săptămînal, simbăta, pentru că n-aveam bani de tren, am tras cu dinții de carte, eu, nu altcineva, ca să fiu printre primii, să am bursă, fără de care nu puteam face față, părinții de-abia puteau să-mi facă o haină de dimie, iar primii pantofi și primul costum de haine civilizate le-am avut în clasa a șasea, în 1948, când am luat premiul I la un concurs literar pe țară. Îmi aduc și acum aminte tema: *Munca în literatură*. Premiul I pe țară, mă înțelegeți? Eu singur. Nu am nici un chef să-mi împart meritele cu altcineva.”

Dintr-un aluat granitic și rămas fidel unor convingeri de nezdruccinat, manifestând un simț de-a dreptul justițiar pentru moștenirea culturală, dezavuând procedeul restituirii trunchiate, manipulatorii, Adrian Ionescu (alias P.M.) este, în fond, o fibră țărăneasă autentică, neperversită, convins, cum spune deseori în roman, că vine dintr-un neam milenar care a reușit să dea, floral, în vârf „rodul durerii de vecii întregi” și să schimbe pentru prima dată „sapa-n condei și brazda-n călimară”, potrivit asumatei mărturisiri testamentare argheziene.

Preopinientul său, dr. Dincă („fiul ciobanului George Dincă din Novaci, care putea rămîne, ca și strămoșii, înfipt în baltag”, potrivit caracterizării autorului) observă că ambii se află „pe calea cea bună”, asumându-și împreună statutul de „homo novus” în contextul noii societăți: „- Iată, sîntem pe calea cea bună! Prin urmare tu ești parțial măcar produsul, privilegiat al unor vremuri. Ai făcut primara, liceul, ai avut bursă, ai intrat în competiții – îmi aduc aminte de premiul național precum și de bucuria profesorului nostru de română, Emil Isac, care are probabil și el meritele sale în cultivarea înclinațiilor tale, e drept? (Dau aproximativ din cap). Și atunci de ce eu aș fi exclusiv produsul meu însumi, un fel de auto homunculus?” (pag. 131).

Încă din primele rânduri, aflăm că într-un salon al spitalului bucureștean sunt repartizați patru suferinzi, cu varii probleme: un dascăl de filozofie în vîrstă „cu convingeri de poligam” (Niță), un ofițer pensionat (col. Cioran, necruțator cu un poetul consătean Emilian Stoica, cunoscut în lumea literară), un preot convins că „fără religie omul e o fiară” (părintele Veniamin) și naratorul: „Să mă prezint: *Adrian Ionescu, gazetar și profesor de istorie și, la nevoie dacă vreți, literat.*”

Sunt de remarcat confruntările peripatetice, cam eclecticice, ale spitalizaților amintiți, pe varii teme, romanul deschizându-se pe acest ton înalt al considerațiilor și reflecțiilor pe teme filosofice (așa-zis „idealiste”), religioase, aplicabile sau nu la viață (fiind menționați „niște păcătoși de filosofi”: Socrate, Platon, Kant, Leibniz, Hegel, Marx, Schopenhauer, Nietzsche, care „procustează” adevărul...). La un moment dat, această observație: „La senectute vrem o moarte euthanasică, ori un „subit” și ne chinuim ani de zile într-o promiscuitate corporală respingătoare. Vrem atunci să ne sinucidem. Dar ne lipsește curajul. Care nu le-a lipsit unor Socrate, Chatterton, Kleist, Eminescu, Jack London, Maiakovski, Esenin, Fadeev, Hemingway, Montherlant.”

Antrenați în astfel de discuții de acută problematică, *filosoful, colonelul, părintele și naratorul Adrian Ionescu* își susțin propriile concepții, dovedindu-se atât „pe problemă” cât și într-un orizont divagant mai larg, nelipsind acel „demon al contradicției” care face conversația mai interesantă, cu atât cu cât problematica respectivă este întoarsă pe toate fețele, cu argumente *pro* și *contra*, ca într-un peripatetism de fervori aristotelice...

Se discută despre politică, mai exact „pedagogie politică”, aducându-se în atenție cazul primarului „cu multe mandate”, mai grijuliu cu opoziții decât cu partizanii fidelizați. Ofițerul deschide discuția despre *dictaturi și tiranii*, modele sociale existente de-a lungul istoriei omenirii: „-Poate tiranul chiar crede sincer că cine e împotriva lui e împotriva țării și atunci face totul din rațiuni de stat, nu personale. Convins că e predestinat, că fără el dispăre țara, în numele căreia comite sacrificarea atîtor oameni admirabili, el e de bună credință.” Sunt date exemple de dictatori din cunoscutele romanele pe tema puterii (confruntarea „dreapta” – „stînga”) *Toamna patriarhului* al lui G. G. Marquez din 1975, laureat Nobel în 1982, și *Racul* lui Al.

Ivasiuc din 1976 (cu evocarea unei junte militare sud-americane), cu precizarea că „toți dictatorii din literatură sunt trași la șapirograf.”

Atît de străvezii sunt astfel de judecăți privind „paranoia puterii” (dându-se exemple: nicaraguianul Samosa, centrafricanul Bokassa etc.), în context social românesc, la nuanțarea cărora filozoful intervine: „- Teoria asta circulă, dar în realitate noi complicăm niște lucruri foarte simple. Performanța gîndirii sănătoase nu este însă aceea de a complica, ci de a desprinde schema esențială. Stalin era un paranoic, un cinic dement, cu voluptatea, gustul puterii, de unde anxietatea, provocată de grija de a nu o pierde, deveniseră dimensiuni ale monstruoșității. (...) – Da, reia filozoful Niță din Vrancea, sînt cel mai greu de înlăturat. Depun o energie uriașă și o putere de conservare fantastică, pe care omul normal nu le are sau nu le folosește malefic. În fața anormalului, a monstruosului, cel care cedează totdeauna e normalul. Cînd dintr-un grup se ridică un paranoic, nimeni nu se pune cu el, paranoicul domină, conduce. Ca-n jocurile de copii. Cel mai dur comandă, ceilalți ascultă, execută. Copiii se pregătesc pentru viață. Pentru infanticid.”

Foarte interesante, discuțiile ample, pe varii teme, la care sunt antrenați pacienții, conferă romanului un caracter absolut *reflexiv*, ceea ce, de fapt, remarcă și dr. Dincă, care-l întâmpină pe vechiul amic cu replica: „- Adrianule, repetă Tudor, cred că sîntem prea abstracți ceea ce nu probează deloc, în treacă fie spus, că sîntem și inteligenți, adică eficienți; abstracția e mai mult o metodă decît o virtute. Să fim puțin mai terestrați! Îți vin cu o scenă dintr-o familie primitivă.”

Dar se discută și despre „Literatura ca mitomanie, ca ficțiune perversă, ca balivernă scornită de minți uneori obsedate de sex, de hipersexualism, o compensație a hiposexualismului”. Precum și despre „educarea eficientă a omului nou etc. Ceea ce, teoretic, este excelent. Dar numai teoretic și numai pentru insul evoluat”: „Și-apoi noi sîntem la început, zidim ceva nou, dar nu cu aceleași cărămizi anacronice și, chiar dacă o vreme putem pierde, cîștigul ulterior va fi enorm.”

Desigur, teza „*omului nou*” aflată în documentele programatice ale partidului și statului comunist, împărțită de Adrian Ionescu, este enunțată astfel: „- Fără ținta omului nou, superior, orice cuceriri sînt derizorii. El, omul nou, va fi cea din urmă și adevărată cucerire. Și cînd se vor crea toate condițiile, acest om va apărea: strălucitor, frumos, superb! De altfel greșiți ignorînd ivirea, de pe acum, a atîtor germeni dătători de speranțe, atîtea exemplare umane splendide! Vă luați, cred, mai degrabă după literatură decît după realitate.” Teză întâmpinată de părintele Veniamin astfel: „Revin la avantajele religiei. (...) Fără religie, omul e o fiară.”

Dar internații sunt antrenați și în discuții mai terestre, despre „câini și pisici” bunăoară, cu păreri *pro* și *contra*, temă față de care naratorul mărturisește că „rămîn un iremediabil caninocid și vreau salvarea omucidului!”...

„Și cam acesta era stilul discuțiilor noastre, consemnează povestitorul. Ne erau suficiente prin ele însele, nu prin cine știe ce pretenții descoperitoare. Eram oameni lucizi fără infatuarea omniscienților, a dictatorilor de conștiințe.”

Într-un anume sens, în convorbirile lor purtate în contradictoriu, dr. Dincă este și un *aler ego* al lui Adrian Ionescu (vizînd utopic la o „lume a adevărului” cu ierarhii echitabile, susținută *coram populo*, nu la cea „sucită, idioată și cretină”). Discuțiile au un caracter spontan și ilustrează un fel de „antiteză”, în sens hegelian, la „tezele” susținute de narator, pentru ca, în final, să rezulte „sinteza”, din armonizarea „contrariilor”, pacificarea sufletului, înțelegerea superioară a faptelor, aspectelor și fenomenelor văzute pe toate laturile, în toate „ipostazele”...

Adrian Ionescu este un fel de Nicolae Moromete din al doilea volum predist, crezînd ca acesta în „noua religie”, în reformarea omului, interogându-l astfel pe părintele Veniamin: „Dar o religie nouă, a omului de azi, credibilă, care să nu fie contestată pe bază dogmatică ci care să se implanteze în conștiința omului în mod firesc, de la sine, nu pe calea convertirilor de bilci, a ceremonialelor stupide! O religie care să-i înfrumusețeze viața și, mai ales, să i-o justifice! Nu o crezi posibilă, Sfinția ta?” / „Am rîs zgomotos, cum de obicei încheiam asemenea dialoguri care, firește, neducînd la nimic, aveau tocmai prin lipsa oricărei finalități, prin gratuitatea de cafeana, șarmul lor.”

Preotul, ins strălucitor, tată a șapte copii, puritan sadea, cunosător excelent al femeilor, „era meșter și în dezbateri pe teme foarte lumești și vreau să spun că aici era uneori mai tare și decît ofițerul în retragere”, colonelul Cioran - un ardelean ajuns în București, dintr-un sat cu poetul Emilian Stoica, „clasic în viață”, „mutra de guzgan”, cu certificat de infertilitate, căzut în grațiile unei artiste care-i cere „să se trateze de impotență”, dar care lasă gravidă o studentă de la filologie, viitoarea profesoară Dora Popescu „care-l predă la școală”!).

La discuții participă, așadar, în timpul liber, și dr. Tudor Dincă, „oltean din Novaci”, cel care îngrijea de pacienții din salonul respectiv, aleși pe un anumit criteriu, o somitate recunoscută în materie, care își făcea vizitele însoțit de sora Dolores „sclipitoare, cu ochii albaștri, visători, angelici”, de atenția căreia Adrian se bucură „de la-nceput, ca de o dulce tandrețe” (și părintele Veniamin vedea în ea „un înger de femeie”, „un elixir, un balsam”). Însă dr. Dincă îl aduce la realitate: „- Cît timp ești în spital stai cuminte, băiatule! Trebuie să te refaci!”

Cu dr. Dincă, și el trecut de 50 de ani și începînd a fi încercat de boli („nevralgii reumatice, grețuri după anumite mese, o stare de iritabilitate nervoasă care a luat, în cele din urmă, forme îngrijorătoare”), prietenul din anii școlarăzii la Tg.-Jiu, Adrian Ionescu, discută și în plimbările făcute împreună pe aleile spitalului Elias, pe teme destul de abrupte, disforice: „viața, ca o frustrare”, „curajul de a muri”, „moartea euthanasică”, sinucidere...

„-Am folosit din plin – îi mărturisește dr Dincă - relațiile cu oamenii în halate albe, am urmat tratamente repetate și îndelungi. Și, cînd totul părea ameliorat, am fost năpădit de o specie de eczemă asemănătoare cu pelagra, pe care eu, și nu dermatologii, am numit-o *lepră*. Iritat și cu echilibrul nervos deteriorat, aveam voluptatea masochistă a dramatizării lucrurilor.

– Asta-i *lepră*, numai Cristos o vindecă, îi spun doctorului Dincă, fost coleg

de liceu, un eminent specialist, cu studii la Chicago, unde și-a luat și doctoratul.”

De aceeași boală fusese internat la Elias și Adrian Ionescu, care-i spune franc amicului său în halat alb: „- Să știi, îi spun, că de voi constata că e incurabilă, într-un an cel mult doi, mă aranjez singur... Ce nu face omul la disperare? (...) Cu un calm care era nu numai profesional, ci și structural, celebrul dermatolog îmi spune că nu există om în această lume căruia să nu-i fi trecut măcar o dată prin cap ideea suicidului.”

Dr. Dincă – „copoi bătrîn”, cum îl vede sora Dolores - este desigur „un tau-maturg” care vindecă „nu numai trupuri bolnave, ci și suflete”! Consemnul lui e clar: niciun „acuplaj”, care tulbură trupul și mintea, oricât de „serafică” și „tigrăoică” i-ar părea sora Dolores, ci „liniște, odihnă, respectul strict al tratamentului.”

Și, totuși, pentru a-i abate gândul sinuciderii, dr. Dincă îi propune s-o cunoască pe sora Cabiria, discuția revenind repede la tema *suicidului*. Invadat de eczema virotică numită „lepră”, Adrian Ionescu (alias autorul) mărturisește că are de gând să-și pună capăt zilelor. Expus pe larg, cu toate implicațiile morale și filosofice, sociale și profesionale, gândul sinuciderii și problema morții revin des în roman (v. pag. 61-66, 77-78, 226-229, 262, 283 ș.a.). Naratorul: „- Da... Nu putem gândi însă și altfel? Și anume că sinuciderea este un gest al lucidității extreme? Un act îndelung rumegat, cu toate consecințele previzibile. Sinucigașii se recrutează mai ales din rîndul celor cu preocupări filozofice, nu al oamenilor de rînd.” Sau, mai abrupt, această „întă” interogativă: „- Pe mine în ce categorie mă încadrezi? În nici una, desigur, deci în cea a prezumtivilor sinucigași.”

La fel de interesantă această constatare a dr. Dincă: „- Ai mers mai departe decât mine. Ceea ce nu e, din punctul de vedere al stării tale, deloc rău. Oricum, de la gîndul sinuciderii la cel al acuplării este un drum, nu? Am putea spune că sînt două drumuri care, deși par netangente, se intersectează. Amîndouă exprimă, în fond, o opțiune și presupun un consum de energie care provine dintr-un excedent de energie, un individ-stas rămîne impasibil și la farmecele Cabiriei, și la perspectiva metafizică a autolichidării. Oricum, cred că sinucigașii se recrutează din rîndul colericilor, al celor cu exces temperamental. Nu știu să se fi stabilit categoria hipocratiană a unor celebri sinucigași precum Hemingway, Chatterton, Maiakovski, Montherlant, Kawabata, dar cred că erau colerici.” Este amintit și cazul Veronicăi Micle, relația cu Caragiale („deși blondă, nu era genul lui”)...

Părintele Veniamin (vizitat de preoteasă, remarcată de Colonel), văzându-se instalat „numai cu păcătoși și eretici” (având în vedere pregătirea pacienților, pentru a-i supune pe unii influenței altora, dr. Dincă hotărâse astfel), peripatetizează despre credință, cu exemple din literatură și viață, despre „cunoașterea femeilor” și marea „frustrare” numită „căsnicie”, chestiune mai profundă și de mare actualitate, în ciuda „virocentrismului” îndătinat, insensibil la feminitate... Dacă filozoful Niță are înclinații și convingeri de poligam, dr. Dincă, văzând „înclăștarea verbală” dintre pacienții săi, vine, precum Pirgu din romanul lui Mateiu Caragiale, cu obișnuita replică: „- Ia mai lăsați domnilor ciubucele și mai vorbiți despre muieri!”

Și îndemnul doctorului dă apă la moara unor istorioare erotice din lumea bună, din care vedem că instinctul este deasupra etichetei. Aflăm, astfel, preț de pagini consistente și numeroase, istorioare interesante despre anumite femei tinere din București. De fapt, despre femei se „peripatetizează” destul de mult, romanul având acest apetit ce întreține interesul cititorului, mai ales că istorioarele, nu neapărat decameronice, sunt destul de apetisante, „felii de viață”, cu oarecare notorietate... La un moment dat, profesorul Adrian vorbește despre „văduvele de război”, cu un statut aparte în cadrul comunității, justificându-și admirația deplină față de această categorie socială pe care o cunoscuse bine în viața satului, în anii copilăriei sale din perioada interbelică, o indelebilă amintire, condamându-se, totodată, cu exemple celebre, *freudismul* din literatură „de succes”: „Ele însă n-au loc în literatură unde îți înțelnești tot felul de nevrozate, bovarice, proxenete, invertite, pervertite etc.” Sunt, de asemenea, evocate multe episoade din viața de copil și adolescent, de reținut fiind cele privitoare la familie, la oamenii din sat, la felul în care, în anii secetei de după război și ai lipsurilor, tatăl știa să-și procure, în complicitate cu paznicul, roadele câmpului de pe moșia boierului Stroescu ș.a.

În acest sens, al istorioarelor de amor, ne-am putea întreba cine e „ministreasa” Ralu Ionescu, profesoara de filosofie, colegă de cancelarie cu profesoara de muzică Mirela, viitoarea soție a ing. univ. Gelu de la Politehnică, în mintea bovarică a căreia se înfiripă ideea, apoi hotărîrea de a o detrona pe filozoafa cocheta, de pe soclul de „regină a dascălimii”... Cine este, așadar, Mirela Volvoreanu, tânăra de o frumusețe distinctă, impecabilă și înrobitoare („cea mai expresivă feminitate”, „divinitate ivită între oameni”), devenită „femeia fatală” („dar nu în sensul de vampă, ci în sensul de unică, inimitabilă, fascinantă, miraculoasă”), al cărei suflet, în comparație cu pragmatica „modistă” Ralu, ministreasa cu Mercedes la scară, este analizat infimezimal de Adrian Ionescu?!

Sau cine sunt cadrele Stîncă și Bodomac, prieteni și apoi dușmani de moarte ai lui Adrian Ionescu? Sau „Niță filosoful”, colegul de salon la Elias? Cine e „amicul Soreanu”, autor a două romane, chinuit în continuare de demonul creației?! Cine este femeia-savant Vera Lenau, profesoară literată cu limbaj neologistic intraductibil pentru eventualul soț (*orfism, entropie, epifanie, mensuetudine, indelebil*, chiar *lucrative* sau *specios*, lexeme care, la Vera, aveau alt sens decât cel activ sau special), un inginer agronom socotit ignorant, la care veritabila snoabă renunță? În principal, pentru ignobilă postură a prietenului de a nu fi citit romanul lui Balzac, „Le cousine Bette”, acesta crezând că e vorba de „Bucătăria animalelor”! „- N-ai citit nici măcar *Le cousine Bette*?” Apoi, privirea detașat critică a prietenei sale Coca: „Vera Lenau a devenit o variantă a domnișoarei Bette. Victimă a propriei infatuări profesionale.” Apoi, cine este voluntara Delia, care, integrată în societatea femeilor angajate, cu darul frumuseții sale, idealizată de pacienți, fusese un fel de tau-maturg pentru „leproșii din Helios”, părăsind locul *incognito* după tratamentul brutal la care o spune un in-

ternat rus, maniac oscilând între adulație mistică și defulare senzuală (v. mărturisirea epistolară a siluirii, de un teribil neorealism lubric) ?

Cine este colegul Henri Ornaru ori profesorul Gelu de la Politehnică, conștanțean căsătorit cu frumoasa studentă de la Conservator, Marlen, care pleacă pentru o specializare de șase luni la Paris, timp în care soția lui, devenită între timp profesoară, apoi mamă a unei fetițe Minodora, va căpăta un apetit special pentru lux și mondenitate. Ca o „miss a metropolei”, este atrasă de un director de fabrică, pe când inginerul-profesor, plămădit din pasta martirajului („El a trăit mai intens, mai puternic, înlocuise „carpe diem” cu „exegi monumentum”), moare de inimă la Elias, în brațele medicului Dincă?! Prea detaliată această poveste de viață, cu evoluție de caractere surprinzătoare... („Nu-i cumva vorba de Mirela Volvoreanu de la liceul 288?”).

Cine este, în definitiv, dr. Tudor Dincă, prietenul conjuțean al lui Adrian de la Spitalul Elias, mare observator al vieții literare, condamnând „literatura priapică, de inspirație freudiană”: „El raportează literatura la viață, nu la literatură, avînd acest enorm avantaj”? Și care, în general, exprimă judecăți interesante despre literatură, estetică literară, critică, concepții scriitoricești, creație și psihologia creației? „Controversele cu doctorul Tudor Dincă, prietenul meu, scrie naratorul, erau nu numai delectabile ci și instructive. Chiar pentru un «specialist» ca mine, o recunosc loial.” Să reținem însă și remarca aceasta: „-Da, Roland Barthes, Todorov, Cristeva, Greimas și alți critici «francezi» – *en vogue*. Ca să fiți sincronici. Pe Iorga l-ați uitat. Mai uitați-vă prin el, prin Cioculescu, prin *factologi*!”

Cine sunt colegii de catedră Senzio Casals (numit la 28 de ani profesor, fără studii de specialitate și doctorat!) și Juan Pablo, „care a devenit, din medic dentist, șef al catedrei de filozofie”, precum mulți alți „havezi” pe care nu i-a clintit de-a lungul vremii nimeni?... Dar „prietenul Ion Chiojdea”? Cine sunt, apoi, acei „părinți ai patriei”, fără a-și negocia neamul, precum Herera, Giorgione, Rama, Amintore, Calderon, Mario Marini, Sevilla etc. Dar personajele din mediul medical: Dincă, sora Dolores, Flondor, Andrada Jordan, Martinez Omar, Delia devenită dr. Flondor, soția șefului de la Helios ș.a.?

Cine este Carotta, președintele Uniunii Ziariștilor din Republica Socialistă Galapagos, numit acolo „pe motive extraprofesionale”, crezând că este o „eminentă” și „luîndu-și-o în cap” („mitizarea proliferază la multe nivele ale structurii sociale și e nevoie de mari eforturi ca să se clarifice confuziile, să se distingă valorile de caricaturi travestite”? Deopotrivă cu această observație foarte critică la adresa „politicii de cadre”: „proliferarea prin sciziparitate a pseudovalorilor în statele socialiste unde omul are în spate statul, o categorie cam abstractă, și nu propriile-i merite, verificate prin acumularea de bunuri concrete” (p. 213).

*

Dacă o pătrime din roman este dedicată internării la „Elias”, următoarele sute de pagini își plasează „acțiunea” în spațiul exotic sud-american, mai exact la Sanatoriul „Helios” din Galapagos, unde, din cauză că „exema se agrava, devenea insuportabilă” (caz rarism, dar întâmpat și altor colegi care fuseseră în Africa), profesorul Adrian Ionescu este îndrumat de dr. Dincă. Acesta îi recomandă unui medic renumit, prieten al său, care, plecând din țară, devenise directorul spitalului, recunoscut îndeobște, în toată lumea („miraculosul sanatoriu *Helios* din Galapagos, singurul loc unde mai pot nădăjdui”).

Și astfel protagonistul „se trezește” în avionul de Havana, după care îl va lua „pe cel de Galapagos”. Coborând în unicul aeroport ecologic din lume, Seymour, din insula Baltra (energia este asigurată numai de căldura soarelui și instalații eoliene), Adrian Ionescu merge să se interneze în renumitul sanatoriu „Helios”, în care dr. Aurel Flondor, „un transflug” ajuns aici din RFG, rămas celibatar și fără avere, ajunsese „vedetă”, „un mare nume”, chiar președinte al *Societății Internaționale de Dermatologie* (între timp aflaseră și ai noștri de succesele acestuia și Societatea de Științe Medicale „vrea să-i acorde titlul de *doctor honoris causa*”: „A fost invitat în țară, nu știu dac-o să vină, omul e căpos rău. Un bilet de la mine te va introduce imediat!” Plătind taxa de internare de 5000 de dolari și îmbrăcând „uniforma de pacient”, urmând să-și achite, apoi, „costul tratamentului” (unul cu totul special, bazat pe starea de „eudemonie”, de echilibrare și armonie sufletească), noului venit i se repartizează „o garsonieră confortabilă, la etajul 6 al clădirii care era un imens și luxos hotel de fapt.” Pe lângă acest „exercițiu” de erotizare și idealizare, de idolatrizare și platonism, de hedonism și empirism chiar, un mare accent se pune pe lectură și trăire/ contemplare artistică, un experiment *sui generis* cu rezultate din ce în ce mai bune ce duceau fama instituției în lumea largă:

„-Vei afla însă, în bibliotecă, literatură beletristică mai ales din categoria celei amuzante, delectabile, reconfortante nervos, deconectante, relaxante, începînd cu autorii cei mai vechi, cu Susarion din Megara, Epicharm din Sicilia, Aristofan, Cratinus și Chionides din Atena, apoi Menandru, Philemon, Diphil, cu Plaut și Terențiu la romani, cu Aretino (cam licențios, observ, dar Flondor îmi dă cel mai convenit răspuns: «naturalia non sunt turpia»... Ceea ce e natural nu e impudic), cu Machiavelli, cu Lope de Vega, apoi Scanon, Cyrano de Bergerac, Shakespeare, Ben Johnson, Swift, Hans Lach, Hugo, Molière, Caragiale, Shaw etc. Apoi: „Am să te duc prin tot spitalul. Încă nu-l cunoști. E decorat, în părțile capitale, cu reproduceri după Brâncuși, Grigorescu, Pallady, Paciurea, Ciucurencu, Țuculescu, Anghel (vei vedea *Eminescul* lui Anghel). Ei sînt așezați la un loc cu Picasso, Miro, Kandinski, maeștrii italieni, olandezi, cu Dali și Paul Klee. Cum vezi, la mine-n birou este schița mărită a lui Călinescu făcută de Ștefan Dumitrescu. Acum observ.”

Aici, Adrian Ionescu, bolnav de „leprozită” și „misoginită”, cum îi zice el doctoriței de culoare Andrada Jordan, va rămâne 20 luni, timp în care autorul evocă atât viața de sanatoriu, figurile umane (caractere foarte interesante) cu care noul pacient vine în contact, precum și „istorii” mai vechi sau mai recente din viața Galapagosului, privitoare la aspecte istorice, etno-sociologie, politice sau, mai ales, culturale.

Mai pasionat decât dr. Tudor Dincă de la „Elias”, cu o înțelegere mai profundă a vieții, profesiei și chiar a gratuității estetice ce caracterizează operele de artă, văzând în arta criticii „conștiința de sine a unei culturi”, dr. Flondor, el însuși fost pacient al sanatoriului, avusese aceeași boală, căpătată în Zambia („unde fusesem trimis ca medic”), din cauza căreia luase drumul străinătății, refuzând să se mai întoarcă în țară dintr-o ieșire în Occident. Foarte interesantă este natura tratamentului practicat în sanatoriul „Helios”, punându-se accentul pe acel sentiment de transfigurare emotivă a erosului, în acest sens unitatea medicală având contracte încheiate cu femei tinere și frumoase, a căror prezență făcea bine internaților (lor li se va adăuga Delia, o poveste de viață foarte interesantă, personaj viu, evoluând de la idealități privind profesia, la un pragmatism confortabil)...

Adrian Ionescu acceptă regimul sanatorial, observând „curățenia ireproșabilă, iar curtea spitalului o grădină cu palmieri, cocotieri și aluni americani, portocali și mandarinii, lăsa impresia de rai. Erau și păuni, papagali de-ai locului și o mulțime de păsări în scopuri turistice. / Totul regizat cu premeditare în scopuri terapeutice, evident sub raport psihologic, nervos. Când i-am spus mai târziu doctorului Flondor aceste gânduri, el m-a asigurat că această grădină, ca și ambianța internă din spital, comportarea personalului, chiar selectarea după criterii estetice a fetelor de serviciu și funcționarelor, a surorilor, curățenia, senzația de frumusețe în general fac parte din tratament, căci, mă asigură el, și sînt constrîns să-l cred, bolile de piele au, în majoritate, o cauză nervoasă. În acest sanatoriu, îmi va explica, se urmărește ca pacienții să fie nu numai mulțumiți de totul, dar și încântați sufletește, pentru relaxarea nervilor. Mi se îndeplinește orice dorință.”

Modul de comportare a tuturor angajaților, de la portar la medici, intra în recuzita tratamentului, „medicamentele nu erau în sine miraculoase, rezultatele nu le dădeau numai ele, ci întregul angrenaj spitalicesc, pe care Flondor îl vedea ca pe o casă de odihnă în care oamenii folosesc și prilejul de a se trata.”

Discuțiile purtate de protagonist cu dr. Aurel Flondor, „dezbaterile noastre își aveau farmecul tocmai în cruzimea înfruntării, în tăria sincerității noastre, reeditînd pe cele care le purtam cu doctorul Dincă, amicul nostru comun”.

Iată cum este exprimată admirația și prețuirea purtate doctorului Flondor: „– Dragă Aurică, orice lucru are reversul lui. Ai devenit o celebritate, ești printre marile nume ale medicinei, printre acele nume care circulă mereu peste tot. Și pe la noi. Să știi, doctorul Dincă era foarte edificat și era convins că alegerea ta ca președinte al Societății Internaționale de Dermatologie ne slujește și pe noi. De altfel văd că ai făcut din Helios, acest splendid edificiu medical, o mărturie a energiei și capacității românești. Și a artei noastre.”

Aici, în sanatoriu, cunoaștem, printre alți sudamericani ca Martinez (și el chinuit de o „furunculoză mizeră”), cuplul de tineri patrioți galapagoși Rinaldo Jesus și Rozina, funcționari în ministerul de externe, a căror amplă confesiune „este o eliberare de durere și suferință”. Prin ei, suntem purtați prin îndepărtate sate galapagos, cu tradiții și mentalități specifice, dar și prin lumea culturală a momentului, Rinaldo Jesus, profesor și literat, fiind „înzestrat” cu multe elemente din biografia autorului.

Dintre „leproșii sanatoriului”, profesorul și literatul Adrian Ionescu îi preferă pe „amfitrionul” Rinaldo Jesus, om de-al locului „cel mai îndrăgit și mai necesar” (cel care până la urmă se va vindeca și va pleca într-o misiune diplomatică), pe Martinez Omer și pe dr. Aurel Flondor. Ar mai fi de amintit prietenul lui Rinaldo, gazetarul Cliron de Andaluzia, rămas profund marcat de legătura cu Alina, de unde hedonismul erotic fără opreliști, lecuit apoi de orice posibil mariaj și devenit celibatar înrăit, brută de alcov, ba chiar „un trădător” al bunul prieten...

Autorul face loc unor interesante întâmplări istorice, fapte sociale și politice, personalități ale Galapagosului (și Cordiliei) de ieri și azi, în general dezbate „problematice naționale” a Republicii Socialiste Galapagos, de parcă ar vorbi despre istoria românească mai veche sau mai nouă, desigur în cheia unei evidente specificități aluzive (doar avem a face cu un „roman à clef”). Uneori transpare și felul în care este văzută România în lume, profesorul și literatul Adrian Ionescu fiind un caracter moral, îndărjtit, căruia deseori i se reproșează că și-ar aroga rolul de „deținător unic și infailibil al adevărului despre țară” (p.139).

„Cum vedeți, Galapagos e un stat mic din Sudamerica, cvasinecunoscut, sanatoriul Helios îl scoate din anonimat”, spune pacientul Rinaldo Jesus. Micul stat cu unitate internă de fier a căzut, prin anumite strategii pan-sud-americane, sub imperiul parșilor [rușilor, n.n.] infiltrați în structurile socio-politice ca apostoli ai unei noi umanități, penetrând, prin filotimie, intelectualitatea și lumea politică”. La ora respectivă, acolo avea loc un subtil joc politic: supralicitarea lui Costas Ioanid în defavoarea marelui scriitor Herrera provenind din rădăcina autohtonă...

„S-au perindat la conducerea Galapagosului zeci și zeci de politicieni. Mulți foarte inteligenți, cu studii la Rio, Moscova, America etc.”, spune un personaj,

profesorul academician Morini, autor al cărții „Marele exemplu”... Și, din regat, Galapagos a devenit „democrație”, dând dreptul tuturor să „se înfrupte din marele ciolan al țării”... Pe rege, continuă profesorul, adept al „totalitarismului” democrat, îl cunoscuse bine: „Eu l-am cunoscut pe penultimul dinastic, ne-a ajutat pe scriitori, era un om subțire. Păcat c-a plecat din țară. Era cel mai mare. Și în afară, cum se întâmplă cu mai toți oamenii de artă, care se desprind de rădăcinile ancestrale. Pălesc, se usucă, nu-i mai bagă nimeni în seamă. E plină lumea de scriitori, deși cărți bune nu prea văd.”... (parcă acad. Morini ar vorbi de Carol al II-lea, supranumit „Brâncoveanu al Culturii Române!”).

Iar replica următoare trimite la Iorga ucis în 1940 de legionari în pădurea din comuna prahoveană Strejnic: „– Lasă-mă, dragă, cu aștia de la Libertad [Radio „Europa liberă”, n.n.]. Ei o întorc cum vor, dar eu știu bine pe omul cu pistolul sub sutană care îi amenință, pe studenții mai liberi în convingeri. Iar el era căpetenie și acum face opoziție la regimul de azi. A fost mereu în opoziție, dar nu în opoziția

față de respectul și demnitatea față de om. De-alde ca el l-au ucis pe cel mai mare învățat al nostru: Giorgione, împușcându-l într-o pădure.”

De la un moment dat, Rinaldo Jesus (unde va arătându-se mândru că vine dintr-un neam de „țărani alutieni de veacuri”, p. 140), devine personajul care „preia” o mare parte din identitatea autorului, căci pe seama lui (care exprima „inteligenta de veacuri și milenii înmagazinată a galapagoșilor”) sunt evocate întâmplări mai de mult (o scrisoare de atitudine este datată „24.VII.1941, Quito”) sau mai recente, din anii '80, care l-au marcat iremediabil pe scriitor (replia dură dată unui critic rus care criticase romanul unui confrate român, polemica epistolară purtată cu șef-rabinul cultului mozaic etc.), totul fiind „travestit” în veșminte specifice culturii galapagos, cultură din care „au pornit nu atât mari apostoli ai religiei, cât mari erudiți și artiști, mai ales scriitori”.

Călătorind cu trenul sute de km prin țară, de la Quito (capitala Ecuadorului) la Puerto Montt, traversînd sectorul Quito-Valparaiso, apoi districtele Paresi, Calabreza, Constantza și Helio, Ronaldi scrie într-un articol, folosind un citat din Topârceanu: „Un moment mi-a plăcut să-mi închipui că strămoșii îngropați sau căzuți aiurea, ca acel «drumeț sărman muncitor cu sapa» dintr-o Baladă scrisă de un mare poet de-al nostru, sau căzuți de veacuri întru apărarea pământului, milioanele și milioanele de strămoși, mulțumiți de munca îndărjită și cinstită a urmașilor, s-au gândit să-i ridice, în țeava tulpinei de maiz (porumb, n.n.), seva lor, veșnic nepieritoare. Toți cei din tren cu care am stat de vorbă spuneau că a fost o recoltă «cum nu s-a pomenit»”.

Dar fără puțință de tăgadă sunt referirile la fapte și întâmplări din viața scriitorului Pompiliu Marcea. Alegem din angrenajul mărturisirii gazetarului și literatului Rinaldo Jesus (alias autorul) două indelebile și indimenticabile „episoade”, reactualizând totodată contextul cu proba documentului inamovibil: replia dată unui critic literar sovietic și implicarea în „scandalul” apariției vol IX din Publicistica eminesciană, care a stârnit reacția șefului cultului evreiesc în România, rabinul Moses Rosen. Amintim, mai întâi, că în 1983 (când era gata de tipar și vol X din *Eminescu – Opere*), în „România literară”, universitarul Pompiliu Marcea ia atitudine împotriva criticului sovietic Pinem Buianov care în articolul „Cu pumnii împotriva istoriei”, publicat în „Literaturnaia Gazeta”, critica aspru trilogia românească „Pumnul și palma” a lui Dumitru Popescu apărută la Editura Eminescu (1980-1982), în privința evocării „tendențioase” a unor aspecte româno-ruse. Pompiliu Marcea reproșează, în articolul „Cu foarfecile împotriva istoriei” (publicat în paralel cu articolul criticului rus, pe două pagini de revistă), „cascada de neadevăruri, invective și etichetări denigratoare, de o gravitate excepțională” care „eludează cu desăvârșire conținutul de idei și semnificațiile romanului și construiește după bunul său plac o imagine falsă, denaturată despre carte, pe care apoi, cu degetul ridicat în sus, mândros și amenințător, o combate înverșunat”, într-un „atac lipsit de responsabilitate și onestitate elementară, de natură să impieteze asupra relațiilor, atât de cordiale, principiale și tovarășești dintre scriitorii celor două țări” (regretatul profesor gorjean V. Andrițoiu compara gestul de mare curaj al lui Marcea cu acela făcut de Argezi prin publicarea în 1943 a pamfletului „Baroane”, în care poetul îl batjocorea, făcându-l „cu lături și oțet”, cum se spune, pe gauleiterul Germaniei hitleriste la București, fapt pentru care poetul va fi internat în Lagărul de deținuți politici de la Tg.-Jiu, 2 oct. – 20 dec. 1943).

Replia polemică dată criticului rus îi sporește literatului și ziaristului Rinaldo Jesus celebritatea. O delegație „nordică” („nordicii” din roman sunt „occidentali”) vine să-i ia un interviu, pe considerentul: „– Mi-a plăcut corectitudinea Dumneavoastră: pe o pagină reproduceți recenziile la *Palmada*, pe pagina alăturată răspunsul Dumneavoastră. Excelent!”

Dar miza interviului era una politică, după cum apreciază însuși interviuatoarea Capone: „Răspunsul Dumneavoastră este de o fermitate neobișnuită în polemica cu parșii (rușii, n.n.). / Nu credeți că în ultima vreme, mai ales sub noua conducere,

parșii adoptă o atitudine mai dură față de vecini? Nu numai față de dumneavoastră. Cordiliezii au fost, de asemenea atacați în presa parșă.”

În răspunsul dat, Rinaldo Jesus, alias Pompiliu Marcea, obiectează că în 1953 literatura română avea deja patru scriitori demni de premiul Nobel: „Să-i numesc: Amintore [Arghezi, n.n.], Broma [Blaga, n.n.], Calderon [Călinescu, n.n.], Sevilla [Sadoveanu, n.n.]. Pe varii motive au fost respinși, Nobelul fiind atribuit lui Churchill (Angletre), autor de *Memorii*. Vorbiți despre egalitate, echitate, dar țările mici, precum a noastră, sînt excluse de la festinul vieții.”

Cât despre politica țării („de stimă, respect reciproc, echitate, întrajutorare, renunțarea la forță etc.”), în comparație cu a „marilor puteri”, preopinentul Calderon ajunge să declare, în privința ideilor exprimate: „- Noi le sprijinim cu toată căldura și considerăm că politica țării dumneavoastră, a președintelui Nicolas Julio Rodriguez [Nicolae Ceaușescu, n.n.] este un exemplu pentru orice țară din lume.” Să amintim și această remarcă din roman privind convingerile democratice ale personajului Rinaldo din *Jurnalul* trimis prietenilor la *Helios*: „Sînt produsul noului regim fără de care aș fi rămas plugar în sat ca strămoșii. Datorz totul socialismului.”

Și încă precizarea lui Jesus privind acuza de „dictatură” adusă țării sale: „- Domnule Capone, voi fi tot atît de sincer ca și pînă acum. Un stat cum este Galapagosul, considerat de către cei care nu ne știu ori sînt de rea credință, drept «dictatorial» sau «naționalist» este, în realitate, supus imixtiunilor de tot felul din afară. Ca orice stat mic. La noi toți vor să dicteze. Și, fiindcă subiectul a fost cultura, să rămînem aici, ca să fie totul mai circumscris. Parșii [rușii] vor să dicteze, recenzia la *Palmadad* e numai o probă. Havezii [evreii], chiar din interior, vor să dicteze, cererea de retragere din circulație a lui Ermilio, marele nostru filozof e o dovadă de imixtiune. Cine subvenționează postul-pirat *Libertad* [Europa Liberă, n.n.], care vrea să impună, din exterior, principiul, ierarhii, să dicteze în cultura galapagos? Fac politică, nu cultură./ Dictaturii nu i se poate răspunde decît prin dictatură. Democrația e o floare fragilă înăbușită de buruiana dictaturii.”

Tema aceasta (v. destinul micilor națiuni în contextul dominat de superputeri, „nordicii” fiind modul generic „occidentalii”) este prezentă și azi și mult mai activă, lumea aflându-se, cum deseori se spune, în preajma unui nou război mondial.

Dar evenimentul care l-a consacrat pe Pompiliu Marcea drept un cărturar de un activism patriotic aparte este legat de apariția vol. IX din *Publicistica* lui Eminescu (1980) și de intervenția intempestivă din anul următor a șefului rabin Moses Rosen, la Academia Română și la forurile de partid și de stat, ca volumul, cuprinzând articole „antisemite”, „xenofobe” (la adresa evreilor) să fie topit. Volumul, apărut toamna, fusese difuzat deja, intrase și în unele biblioteci de peste hotare, iar intervenția șefului mozaic a fost întâmpinată cu fermă justițiaritate de universitarul și literatul român, acesta demontând punct cu punct învinuirile aduse Poetului național.

Cunoscut ca patriot de justițiară atitudine, neînduplecat la concesiile, Pompiliu Marcea transferă această calitate notorie personajului Rinaldo Jesus, publicist și literat cu statut profesional implicat în realități cultural-literare (cazul editării volumului I de Opere ale vestitului scriitor-filozof autohton Ermilio, din Galapagos, alias Eminescu). Acestuia îi recomandă unii conducători de reviste să fie „mai cumpănit” și să rezolve „amiabil” unele litigii de idei privind relațiile interetnice vechi, de mai bine de un secol, din Galapagos, între „havezi” [evrei] și „antihavezi”, atât de prezente încât s-a ajuns la retragerea unor cărți din biblioteci. Sau, reprodușă *in extenso*, adresa Federației Comunităților Havede din Republica Galapagos (Cancelară sacerdotului-șef) către Președintele Academiei Republicii Socialiste Galapagos, în octombrie 1980, protestând împotriva editării sub această egidă a vol I din *Operele* lui Ermilio Costa, conținând „numeroase articole violent antihavede” (paralelism foarte transparent cu volumul IX de jurnalistică din *Operele* lui Eminescu, atât de incriminate de rabinul șef al comunității evreiești din România, fapt de notorietate în care a fost implicat și Pompiliu Marcea).

Iată felul în care autorul transfigurează în paginile romanului de atmosferă sud-americană realități românești, existând foarte multe trimiteri la istoria noastră mai veche (asasinarea lui Iorga) sau mai nouă (epoca totalitarismului ceaușist)... Sub acest fel romanul este o alegorie, căci, fiind plasat într-o țară din America Latină, el vorbește, pînă la urmă, și de realități românești, precum organizarea socială a statului, problema democrației, libertatea individului, a literaturii (cu reeditările unor scriitori „cu probleme”... xenofobe) și presei, realitățile interetnice, problema evreiască (paralelismul editării operelor lui Emilio Costa / Eminescu!). Iată cum era formulată o notă critică din scrisoarea de reproș adresată Academiei din Galapagos de Federația Comunităților Haveze, atât de asemănătoare cu reproșul evreiesc al rabinului-șef, scandal cultural-politic de amploare, în 1981, ajungând pînă la Ceaușescu...

La pag. 136 se vorbește despre „Havedul dogmatic”, expansionist în numele textului sacru: „și în această țară au început a se îmbulzi, în orașe și sate cetele internaționale havede, poporul menit de Biblie de a domni asupra pămîntului întreg”. „Galapagosul – spune Ronaldi Jesus - a fost un liman de viață ușoară; de aceea împotriva lui au venit dezmoșteniții lui Babel.”

Să amintim că rabinul-șef Moses Rosen, citind articolele „antisemite” ale lui Eminescu, îl calificase pe acesta drept „*fascist, rasist, antisemit, demont, pornografic, mincinos, huligan și sifilitic*”, producând un întreg scandal, adresându-se Academiei, Președinției... Iată citate din cartea lui Emilio Costa, în care spiritul lui Eminescu antievreiesc din articolele sale politice este ușor de recunoscut, puse pe seama „verbului aprig” al „celui mai mare filozof galapagos, care era în același timp scriitor genial și nu trebuie să slujească întreținerea unor resentimente pe care istoria le-a depășit și rațiunea le reproabă” (după cum citim în scrisoarea adresată Academiei): „O seminție care câștigă toate drepturile fără sacrificii și muncă este cea haveză”; „Havezii rămîn străini de rit necreștin” și mai departe: „Oriunde e teren pentru neagra speculație, havedul e acasă” și, în sfîrșit, „Ei sug în mod neomenos țările pe care au căzut ca lăcustele”; „Plece 99 procente în America ca să-și

cîștige acolo prin muncă productivă pîinea cea de toate zilele și atunci cu cei ce vor rămîne, ne vom împăca ușor...”. În concluzie: „Ermilio își definește clar poziția în problema havezilor din Galapagos. Filozoful se declară împotriva acelor havezi care speculau munca poporului galapagos (99 procente, cum afirmă autorul – n.n.) și nu și împotriva aceluia care depuneau o muncă utilă țării”(adică unu la sută –n.n.). De fapt, cum se știe, poetul avea buni prieteni evrei, el vizând nu etnia în întregime, ci pe „speculanții” care prosperaseră și se ridicaseră cu varii pretenții, susținute de organizații internaționale, nu neapărat de indigenizare...

Și pentru a ne convinge din plin că scriind despre Emilio Costa, Marcea avea în vedere pe Poetul nostru Național, reproducem partea a doua a întâmpinării adresată de sacerdotul-șef Academiei din Galapagos, evidențiind paralelismul alegoric dintre *România socialistă* a anului 1980 și *Republica Socialistă Galapagos*, fiind de domeniul evidenței, de unde spiritul incitant aluziv, intenționat esopic, subversiv, evident de parodie critică al romanului lui Pompiliu Marcea, una din scrierile de sertar memorabile despre realitatea românească din deceniul al nouălea al secolului trecut. Iată acuzele teribile, dar nefondate din scrisoarea de protest a celui ce reprezenta etnia „havezilor” în România:

„Ne oprim aici. Exemplele citate sînt destul de concludente. Nu socotim necesar să mai cităm și altele.

Ne exprimăm, deci, consternarea că este cu puțință ca, în anul 1980, în Republica Galapagos, sub egida Academiei să se publice asemenea materiale care incită la ura rasială, care afirmă ideile de bază ale fascismului, care îndeamnă la huliganism.

Respectăm pe „luceafărul” spiritualității galapagos. Geniul său poetic, gîndirea sa filozofică fac parte din patrimoniul culturii universale.

Tocmai de aceea este o insultă pentru memoria sa, este o profanare a personalității sale, cînd se dau publicității asemenea articole ce le-a scris dînsul, sub influența deșănțatei propagande antihavede din acea vreme.

Am văzut personal, în manuscris, la un prieten, poezii pornografice scrise de Ermilio. Oare a trecut cuiva prin gînd să le publice?

Știm cu toții că soarta vitregă a lui Costa l-a făcut să-și piardă mințile, în perioada finală a vieții. Publică cineva cele ce a scris el în acea perioadă?

Încercările D-lui Alessandro Ortega [pag. 32-36, Al. Oprea] de a da o interpretare nouă ideilor xenofobe, antihavede, rasiale din articolele cuprinse în acest volum, reușește doar să le dea o justificare, ceea ce e și mai grav. (v. roman, p. 234)

Girul celui mai mare gînditor galapagos dat fundamentării antihavezismului constituie un act periculos pentru populația havedă din țară cît și unul de răspîndire a unor idei diametral opuse celor care călăuzesc Galapagosul socialist.

Protestăm împotriva acestui fapt și vă rugăm să supuneți forurilor superioare de Stat și de Partid rugămîntea noastră de a retrage din circulație volumul sus-amintit.

Primiți, vă rog, încredințarea deosebitei mele considerațiuni,

Șef Sacerdote Dr. Antonio Rolandes-Perlo

Președintele Federației Comunităților Havede din Republică Socialistă Galapagos”.

*

Solidar cu gazetarul Ortega, profesorul Rinaldo, asumându-și riscul expunerii în chestiune, dorește el însuși să ia atitudine, scriind, la 1 noiembrie 1980, o scrisoare sacerdotului șef „Dr. Antonio Rolandes-Perlo”, ceea ce făcuse și Marcea în privința lui Eminescu:

„Recitind scrisoarea, mi se pare prost scrisă. S-o reiau? Să las lucrurile așa? Ce efect poate avea? Eram obosit, dar îmi spun că dacă tac în această chestiune, cînd filozoful național este atacat cu vulgaritate și impertinență, atunci nu merit să fiu nici universitar, nici gazetar, nimic. Înseamnă că sînt un laș și atunci ar fi cazul să merg singur la plug, să fac agricultură, nu cultură. E mai folositor. Îmi trece în același timp prin gînd ideea că s-ar putea ca nimeni să nu reacționeze, cunosc bine breasla din care fac parte și mă înspăimînt și mai tare. Înseamnă că Ermilio, acest mucenic al culturii galapagos s-a sacrificat pentru niște lași? Nu se poate, îmi zic, și cu această stare sufletească tulbură și totodată clară, reiau scrisoarea. Spre ora unu noaptea, e aproape gata. Îmi venea, în timp ce-o scriam, ideea s-o dau, pentru a fi semnată de 100 de oameni de cultură: scriitori, filozofi, profesori, ca să fie trimisă sacerdotului și, în același timp, conducerii statului.”

În scrisoarea sa, profesorul Rinaldo Jesus, „în calitate de universitar și simplu cetățean”, răspunde *punctual* sacerdotului șef, luând apărarea filozofului-artist Ermilio (reproducem ideile, administrînd între parantezele drepte numele personajelor reale din viața lui Eminescu, travestite sub identități exotice, galapagosiene:

1. Pe vremea aceea, *havezii* [evreii, n.n.] nu erau încă „indigenizați”, fiind „adică străini în sensul literal și efectiv”, iar „A extrapola lucrurile, înseamnă a comite o eroare logică și, deopotrivă, istorică”;

2. Ermilio nu era xenofob, ci „un spirit universal, superior”, mîndrindu-se cu faptul că poporul din care face parte este „cel mai tolerant popor din lume”, căci, zice el, „un popor care a suferit, precum cel galapagos, nu poate provoca suferință altora” („Stima, mai mult, cultul pentru Alessandro, Senzio, Paludo, prietenia cu Marco Solo și Beno Haricote dovedesc că filozoful poet prețuia valorile reale, indiferent de condiția originară, detestînd mediocritățile și impostura fără partizanat etnic.”);

3. „Fapt unic în publicistica lui Ermilio [Eminescu, n.n.] și chiar în presa vremii, el face de șapte ori în numai patru luni (din februarie pînă în mai 1877) publicitate violonistului Thomaso Machado [Toma Micheru, 1858-1892, n.n.], haved și nu țigan cum se credea pînă nu demult, pe care Ermilio îl cunoscuse în cercurile studenților galapagos din Santa-Lucia [Viena, n.n.]. Adora pe Nora [Natalița, n.n.], sora lui Machado, și dacă fata nu pierdea într-un accident, probabil că se căsătoreau. Cele șapte articole, unele sub formă de note și anunțuri, laudă pe violonist și repertoriul său din compozitori exclusiv havezi. Mai mult, l-a recomandat călduros lui Herera

[Titu Maiorescu, n.n.], care era ministrul culturii, spre a-l ajuta în carieră spunând că, „dacă tânărul Thomaso nu este încă un Rubinstein, el poate deveni”. Cum știți, datorită lui Ermilio, Herera i-a dat suma de 1000 de lei, considerabilă pe atunci, spre a-l trimite la Conservatorul din Santa-Lucia, motiv pentru care a și fost interpelat în Parlament pentru „deturnare de fonduri”. Pentru nici un galapagos Ermilio nu s-a luptat atât. Și aceasta pentru că era convins de talentul prietenului său.”;

4. „Ermilio Costa, temperament profetic și moralist intransigent a lovit, fără alegere, în toți infractorii morali, indiferent de originea etnică, procedînd ca și Cristos cu neguțătorii care făcuseră din templu tarabă. A atacat și pe conservatori, proprietari ai ziarului *Tiempo* [„Timpul”, 1877-1883, n.n.], unde slujea după 1877, și prietenul său Tancredo [Ioan Slavici, n.n.] nu glumește susținînd că patronii ziarului „aveau frică de Ermilio”, dar, oameni subțiri și înțelepți, nu luau „măsurii administrative”. A lovit cu putere mai ales în liberali, între care se aflau atîția fii de plugari galapagos. Nimănui nu i-a venit în gînd să-l facă teoretician antigalapagos.”;

5. „Ermilio, teoretician al «păturilor superpuse», elogiînd pe producătorii direcți, adică pe țărani și meseriași, și detestînd pe îmbuibaiți și asupritori, avea o poziție de clasă și nu de rasă. Deși a trăit cu un veac în urmă, era superior, ideologic, celor ce-l acuză astăzi de xenofobie de pe poziții de rasă, nedistingînd faptul, esențial, că filozoful lua apărarea celor săraci și năpăstuiți indiferent de nație, și lovea în bogați, indiferent de nație.”;

6. „Referitor la ținuta havezilor: caftan, barbă etc. neacceptată de parși („fericita Parsie”, cum zice Ermilio), nu este vorba decît de încercarea de a-i determina pe havezi să adopte ținuta locurilor în care se stabilesc spre a nu oferi localnicilor prilej de susceptibilitate. Spre a nu-i considera „stat în stat”;

7. „Ținînd seama de cele de mai sus, evident puține din cîte s-ar mai putea adăuga, extrase din tonul pe care-l propuneți să fie retras, am fost surprins și îngrijorat de metoda pe care o adoptați în judecarea lucrurilor: omiteți toate faptele ce contrazic poziția pe care vă situați, aprioric stabilită, exceptînd cuvinte, expresii și fraze ce țin mai ales de registrul temperamental al poetului filozof și care, luate izolat, vă conduc la formularea acuzației de antihavezism. Metoda a funcționat, o știți prea bine, între anii 1948-1965 și a avut consecințe nefaste, adeseori tragice, pentru mulți din semenii noștri. E cu totul surprinzător că o actualizați, cu sau fără voie. Personal mi-o amintesc cu o adîncă tristețe. Știți bine că pe baza ei au fost condamnați atîția scriitori, oameni de cultură și știință, gazetari: galapagos, havezi, evrei, cordiliezii ș.a., fără a avea cea mai neînsemnată culpă. Unii nu și-au mai revăzut familiile. Mă consolam cu ideea că trecutul ne-a învățat multe, că practica aceasta a fost abolită, o dată pentru totdeauna. Se vede că am fost naiv.”;

8. „Ca cercetător al operei lui Sevilla [Sadoveanu, n.n.], de peste un deceniu, am aflat că în 1957 (sper să nu mă înșel) Domnia-voastră ați mai făcut o propunere similară, cerînd să se elimine din capodopera sa, *La hacha* [„Baltagul”, n.n.], primele pagini în care se face o tandră șarjă la adresa unor nații ca parșii, cordiliezii, cartezii, galapagos, havezi etc. [„țigani”, „jidovi”, „unguri”, „turci”, „sârbi”, „ruși”, „boieri și domni”, în sfîrșit „munteni”, cf. capitolului întîi din romanul sadovenian], cu o desăvîrșită detașare, proprie scrisului lui Sevilla. Fără nici un umor intelectual, eliminarea s-a produs, din nefericire, o vreme, dar din fericire s-a revenit asupra ei după ce a fost calificată de Sevilla o „inepție nemaipomenită”;

9. „Antihavezism, stimată concetățean, nu există în Galapagos. Am, de peste două decenii, mulți colegi havezi la catedra de istoria presei galapagos; au fost, multă vreme, majoritari. Am scris cu prețuire despre lucrările lor, fără a le sugera vreodată reciprocitate, mulți îmi sînt prieteni apreciați și-mi vor fi. Antihavezismul, poate actual în alte părți, aici nu există, iar invocarea lui nu este numai o eroare dar, îmi îngădui să spun, și o imprudență”;

10. „Ca orice patriot, Ermilio își iubea cu înflăcărare țara, dar niciodată împotriva sau în dauna altora. «Respectă patria oricui, iar pe a ta iubește-o!» obișnuia să spună. N-a scris el, ocupîndu-se de Herera [Titu Maiorescu, n.n.], acele profunde cuvinte despre «naționalitate în marginile adevărului»? După care «ceea ce este neadevărat nu devine adevărat prin împrejurarea că-i național; ceea ce-i injust nu devine just prin aceea că-i național; ceea ce-i rău, nu devine bun prin aceea că-i național». Căci el nu vedea lucrurile conjunctural, ci *sub speciae aeternitatis*, respectînd mai mult decît oricine principiul *Amicus Plato, sed magis amica veritas*”;

11. „Teza „xenofobiei” lui Ermilio „nu e nouă”, ea a mai fost emisă de liberali și reluată, apoi, de Acecuza [editorul și omul politic A.C. Cuza, n.n.] și „soluționată definitiv în *Opera* lui Ermilio Costa, de Georgio Calderon, 1934-1936”, - e vorba, desigur, de G. Călinescu, autorul volumelor „Opera lui Mihai Eminescu”, care constatase că „poetul-filozof avea o poziție bazată pe criteriile economice și morale, și nu rasiale”.

În concluzie, îi scrie prof. dr. Rinaldo Jesus, membru al *Uniunii Oamenilor de Litere* [alias Uniunea Scriitorilor] sacerdotului-șef [șef-rabinul Cultului Mozaic]: „Reluarea, astăzi, a tezei «xenofobiei» lui Ermilio / Eminescu înseamnă aderarea la pozițiile liberalilor, ale lui Acecuza și ale epocii sociologist-vulgare. Eludarea, ignorarea lui Calderon echivalează cu alinierea la poziții antiștiințifice, infamante și jiguitoare pentru memoria unuia din marile spirite ale sfîrșitului de veac XIX sud-american. Căci, să nu ne înșelăm: indiferent de faptul că Acecuza aplauda «xenofobia» poetului, iar liberalii și proletcultiștii o detestau, rezultatul e același: calomnierea filozofului. Sper că nu vreți să se revină la trecute și triste vremuri. (...)

Vă scriu toate acestea în deplină cunoștință de cauză: ani de-a rîndul ocupîndu-mă de Juan Fama [Ioan Slavici, cele trei ediții ale monografiei, în 1965, 1968 și 1978, plus o ediție franceză în 1967, n.n.], coleg cu Ermilio la *Tiempo*, am citit nu numai ceea ce scria Fama ci, în egală măsură, tot ceea ce aparținea lui Ermilio, astfel că opinia mea este expresia celei mei adînci convingeri că acel spirit superior, Ermilio, n-a fost, nu putea fi teoretician sau practicant al discriminării rasiale, al xenofobiei descalificante. A fost un suflet de o totală onestitate intelectuală și morală, un arhanghel și un martir al adevărului și dreptății. Și nu altceva.”

În fine, este amintită hotărârea „confratelui de la Academie” care a respins toate acuzațiile aduse filozofului național, considerînd pretențiile petentului „ridicole”: „Îmi îngădui, în acest final de scrisoare, să consider că propunerea dumneavoastră de retragere din circulație a *Operelor I* și motivarea acestei propuneri este urmarea necunoașterii faptelor reale. Atitudinea de la Academie a profesorului Sandro Carretilla [Șerban Cioculescu, n.n.], filolog eminent, haved, care a respins acuzația adusă filozofului național, care cred că v-a fost adusă la cunoștință, este relevantă. Evident, Domnia-voastră, avînd atîtea preocupări în slujba obștei pe care o păstoriți, pe de altă parte neavînd o pregătire de profil, nu puteți, obiectiv vorbind, ști totul. Nici chiar specialiștii nu pot emite o asemenea pretenție, fără a deveni ridicoli. Căci opera lui Ermilio este ciclopică și proteică. Tocmai de aceea mi-am permis, cu întregul respect de care vă încredințez, să vă trimit aceste rînduri, în absența posibilității de a purta o discuție cu dumneavoastră pe alte căi.

Quito, 1 nov. 1980

Prof. dr. Rinaldo Jesus,

Membru al *Uniunii Oamenilor de Litere*” (roman, p. 241)

Întîmpinarea dr. Rinaldo Jesus – în cazul de față un, de netăgăduit, *alter ego* al scriitorului - nu este decît reluarea *mutatis mutandis* a atitudinii lui Pompiliu Marcea în privința contestării volumul IX din publicistica lui Eminescu, volum apărut în toamna lui 1980. Se vede foarte clar cum Pompiliu Marcea transfigurează în roman propria lui experiență de viață, lupta lui curată și dreaptă dusă în apărarea lui Eminescu. Și o face într-un mod temeinic, elevat și deopotrivă destul de transparent pentru cititorul contemporan, pentru confracții de breaslă, știindu-se caracterul său integru, atitudinea răspicată luată în atîtea situații și împrejurări sensibile în probleme de literatură, de istorie, critică și estetică literară (precum răspunsul amplu dat în „România literară” criticului sovietic care în „Literaturnaia Gazeta” răstălmăcea spiritul unor scrieri românești aparținînd fie lui Marin Preda, fie lui D. Popescu)...

La întîmpinarea epistolară a lui Pompiliu Marcea, rabinul-șef Moses Rosen / „Șeful sacerdot al cultului haved din Republica Galapagos”, din jurnalul lui Rinaldo Jesus, răspunde la 8 octombrie 1980 (dar și la 26 noiembrie 1980) indignat despre ceea ce se întîmplă cu „*Lucașfărul*” liricii galapagos”: „Am sesizat Academia nu pentru ceea ce s-a scris între 1870-1877, ci pentru ceea ce s-a editat în 1980. (...) Trăim în 1980 în Galapagosul socialist, unde nu se pot «justifica» asemenea insulte și incitări împotriva noastră de către înaltul for de cultură care este Academia Republicii Galapagos.”

Acțiunea de întîmpinare critică a prelatului hesidic (cultului mozaic) este viu dezbătută în comunitate, Rinaldo avînd simpatia și aprobarea unor buni colegi (primește scrisori, telegrame, articole, „sute de mesaje de susținere”), alții fie îl suspectează de mașinații și complicități politice, ceea ce nu era cazul (autorul o spune repetat), fie se retrag, se distanțează, din rațiuni meschine, confortabile... Cazul unui bun prieten, universitarul Cliron din Andaluzia, devenit stipendiat al postului de radio „Libertad”, este destul de grăitor... Cine să fie oare acest *Cliron din Andaluzia*, coleg de catedră cu Pompiliu Marcea?!

După plecarea din sanatoriul „Helios”, se află vestea că Rinaldo, în urma editării la Quito a volumului „din opera celui mai mare filozof al țării”, este acuzat de „antihavedism”. Puțin mai târziu la sanatoriu sosește într-un plic voluminos și jurnalul lui Rinaldo Jesus, precizându-se într-o scrisoare a aceluia că „textul din *Revista nuestra* este o mistificare grosolană”, iar „bătălia pe care am dus-o privitoare la *Operele* lui Ermilio este interpretată în fel și chip” (totul fiind notat în amănunt, cu probe, în jurnalul său, îndeosebi scrisorile către „sacerdotul șef” și multe alte evenimente cultural-publicistice)... Importante sunt trăirile intense la care este supus protagonistul, precum și amenințările (unele cu moartea) pe care le primește în scris și telefonic, inclusiv amenințarea familiei sale (în unele episoade este menționată soția, profesoară [Zoe-Florentina, n.n.], la curent cu acțiunea contestatară a soțului, solidară cu cauza lui, și fiica literatului, Madeline [Corina, n.n.]: „soția și fetița erau într-o stare dificilă, speriate de-a dreptul.”

După cele două scrisori adresate sacerdotului-șef, care rămâne inflexibil și pe deplin convins că interesele comunității haveze au fost lezate de ediția tipărită din publicistica eminesciană, iar el de-a dreptul ofensat/jignit în statutul său de prelat cu susținere internațională, amenințările de orice fel, în general anonime, ne(cam) fiind luate în serios, proliferază. Dar, odată realizată primejdia care s-ar putea abate asupra familiei, autorul realizează pagini de mare tensiune psihologică, în care se reia reflecția mai veche pe tema morții, a suicidului chiar, ideea preocupînd chiar și familia... Mai ales că articolele acestuia de atitudine treziseră și interesul celor de la radio „Libertad” (alias „Europa Liberă”) și al oculteii internaționale venind în apărarea intereselor comunității haveze. (Privind zbuciumul sufletesc al literatului, ne amintim, în acest sens, de unele pagini din romanul postum al lui Blaga, „Luntrea lui Caron”, publicat în 1990, pe acest raft de literatură putînd fi așezate cele două scrieri, deopotrivă postume și antisistem, în grade deosebite!)

Atitudinile curajoase ale lui Pompiliu Marcea nu au scăpat de răstălmăciri (cum că articolele sale ar fi fost „comandate”, ca „sarcină de partid”, știindu-se că profesorul-scriitor este un bun patriot și un social-democrat convins, care „s-a dat cu regimul”, unul din intelectualii susținători al regimului... care luase atitudine împotriva postului de radio „Libertad” etc. O astfel de postură a fost respinsă de scriitor și tot așa se reflectă ideea și în roman. Amenințările primite, telefoanele injurioase etc. fuseseră însoțite de fapte concrete: soției i se refuză o excursie în Partia (la *Moscova*, n.n.) din cauza expunerii soțului prin articolul polemic la adresa unui cunoscut literat rus, apoi găsește cauciucurile mașinii Renault tăiate, ba chiar în bloc apar afișe în care este făcut „huligan fascist”, deschizându-se o anchetă exasperantă...

În jurnalul său, Jesus Rinaldo aduce laude și mulțumiri doctorului Flondor „binefăcătorul meu căruia, după părinți, îi datorez viața”. Îl consideră de-a dreptul „zeul din Helios”, „mia de pacienți de la *Helios* n-au nici cea mai mică îndoială că asupra lor veghează un zeu, nu un om”. Rămân neuitate „colocviile noastre cu argumentele pe care nici un filozof profesionist nu le vehiculează cu atîta logică,

VLADIMIR UDRESCU

AUORALE (1962-66)**La statuă...**

Acoló șezum și plânsăm...
În genunchi, în tinda odăii
Lui de priveghi asupra
Neamului. Dincolo – suete de
Lucru; o utopie în burta unui vacarm
Dogmatic -

La statuă, ochiul nostru
Ce nu mai poate
De-atâta străinătate...

De aici se văd toate capilarele
Limbii române –

Acoló șezum și plânsăm...
În rugăciunea-apocalipsă; poate
Nicăcând fluturii cu aripi
Celeste n-au suferit ca acum de
cangrena
Politică. Un microb-împărat
E la ordinea zilei și versul
Se naște cu forcepsul. Dar nu s-a
Spus totul, El trece prin rafalele
De aer morbid: de ce taci când
Sufletul nostru tremură în fața
Leviathanului?

Piară-mi ochii
Nevrednici de-a privi fuzeele
Unei fraze lipsite de
Pedeapsa capitală!

Acoló șezum și plânsăm...
Cu viața la o margine de discurs;
Din statuă, la un veac de la
Facerea lumii de către El,
Iese eternitatea națională
În sandale de aur...

Ipotești-Botoșani,
11 februarie 1966
(la un secol de la debutul liric al lui
"M. Eminoviciu, privatist":

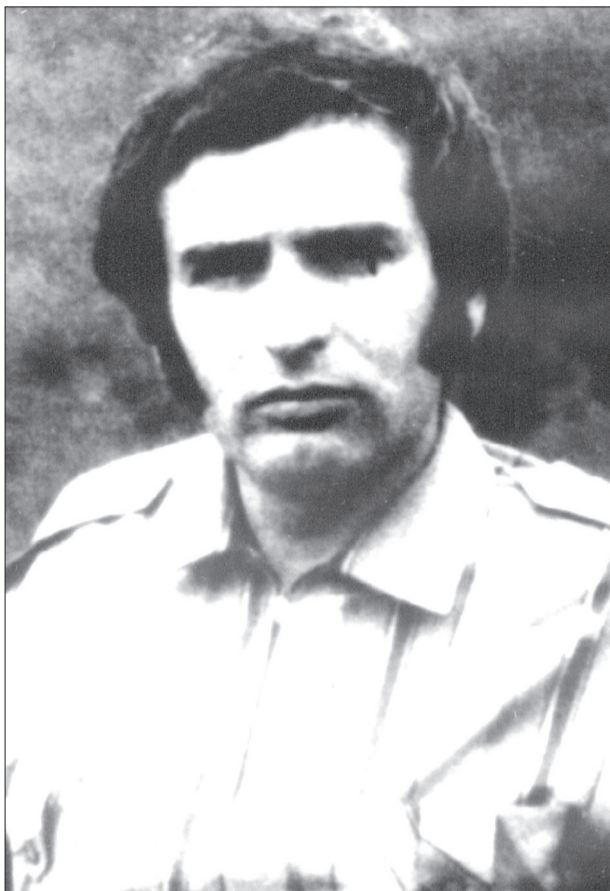
16 ianuarie 1866)

Ouden saphes

Din plâns de te oprești, cuceritorul
Dă porunci cu broderie getă.
De jur-împrejur,
O idee moare cu vârsta și uceniciei
se-ascund
Sub cântece de biruință: *ouden saphes...*

Vin din câmpiile fondatoare – însă
Această doctrină îmi e necunoscută
(până târziu
Cei duși târâsc un ritm al jertfei) și drept
Pedeapsă șoimul se întoarce
În natură. Cine mai știe de cei
Unsprezece magistrați?

De învățături divine au parte și furnicile –

Cum mă uit peste părțile verbului,
Sufletul mi se-ntunecă și cade-n prăpastie;
O muzică între corzi, un animal hăituit
Ca o monografie despre dublu
Citită de orbi.

Tot ce străbate până la tine e o definiție
A nimicului irizat.
Rămas bun, spune judecătorul; veacul
În care mă gândeam la utopii și vini
morale
E demult sub cenușă. Zborul albinei
Nu se mai aude. Vinovații-s absenți.
Un bănuț de rouă e ceasul de mâine
Al lumii.

V-aș vorbi deci despre victime,
Dar leacul este de un albastru
Întunecat. Așadar, *Criton*, îi sunt
Dator lui *Asklepios un cocoș*.
Da, da. Vă rog să nu uitați
Să i-l dați.

Cluj, 14 aprilie 1964

Fost-am odată zeu...

Fost-am odată zeu; cândva biruitor
Asupra-mi. Ca fiarele trăgeam
Întunericul cu dinții prin crenelurile
Acelei lumi de vedenii.
Nu era fărădelege
Care să mă ocrotească.

Sub pictogramele solare, cărăbușii-mi
intrau
În piele. Asemeni vocalelor luminau
În cuvintele înșelătoare – *False Friends*.
Fericit puteam fi în orice arșiță
A hieroglifelor cu carnea
Împărătească a suflării aproape.

Îndată, îndată, ziceam, și-n aerul de cuarț
Se schițau cu tânără durere
Scrieri unciale. Zeu eram,
Pe pleoape galaxii de himere; de ce
Atâtea viscole în propria-mi izbândă?

Și ce mai era? O, da, la poluri sădeam
Begonii nimicioare ce m-adormeau
Într-o depărtată propoziție. Zeu eram
Și frigul cosmic ardea cu pălălăi
În puținii-mi ochi.

Ce dulci se coceau fructele mâniei!
Și câte distanțe n-am adorat
Sufând rouă pe munții cei vecinici
Ai învinșilor! Psalmul furișat
În oase înflora în spuza eternă.
Și totuși,
Acum n-am nicio fiară alături.

Fost-am odată zeu, boieri
dumnevoastră...

Cluj, 24 octombrie 1963

Vesperală

Era pe colini când morții înnoptau
de glorie.
Boncăluitul postum al univesului urca
Până aici
În iarba-nserată cu popoare
De gâze cotropitoare și stranii.

La porțile orașului, între suliți,
Albăstrea un străin
Dintr-o țară străină.
Nu-ntreba nimic, *sapientii sat!*

Am rupt un fir de nalbă și, brusc săgetat,
Aerul s-a-nveninat, curbându-și coloana;
Peste orizont un flutur uriaș,
Cu flăcări gigantice-n aripi, s-a prăvălit –
Sub iarbă, morții nemuriți
Au strigat: oare cine-a fost
Câștigat în bătălia cea mare
Și fără-ndurare?

N-ai zis nimic, *sapientii sat!*
În oraș era larmă și-ai luat-o
Spre asfințitu-n vâpăi.
Se surpau concepte pe câmpiile lumii,
Tropot de îngeri prin ploaia
Privirii unui nenăscut.

Un sclipăt de iluzii și-am plecat
Sfios
C-un ocean mai jos,
Urmărit de un fior celest:
Quid vesper ferat, incertum est.

Brașov, 17 iulie 1962

VERONICA BĂLAJ:

OCHIUL FANTAST / EL OJO FANTASEO

Edición rumano-española.

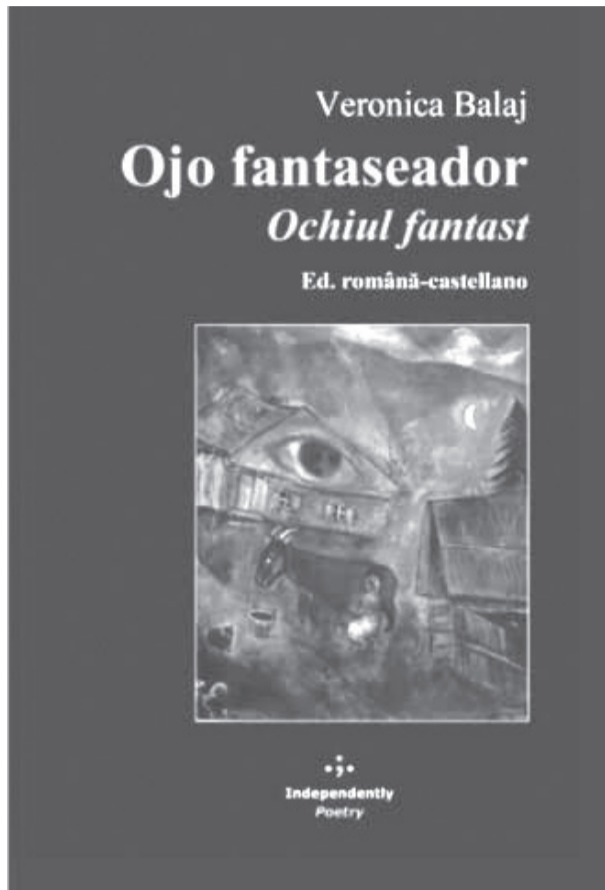
Traducción: Prof. univ. dr. Hispanista, Carmen Bulzan

LOS „POEMAS EN PROSA” DE LA VIDA EN SUBLIMACIONES MITOLÓGICAS
(espíritu litúrgico y orfismo)

Poeta, prosista, ensayista, periodista, productor de programas de radio y televisión, miembro, galardonada, de la Unión de Escritores de Rumania, de la Academia Rumano-Americana y de otras Uniones de creación de Rumania, Francia, Italia, España, Austria, Suiza, Canadá, etc., autor, de más de 40 libros, algunos publicados en ediciones bilingües y presentados en salones y ferias del libro, con éxitos insaciables, en el espacio euroatlántico y más allá (Bruselas, Nueva York, Neuchâtel, Viena, Budapest, Roma, Montreal, Jerusalén, Madrid, etc.), VERONICA BĂLAJ sobresalió en un poema del diario, sirviendo de marco para notaciones de eco profundo del alma o para una auto-recuperación en recuerdos de una **reflexividad confesional**. Tales „poemas en prosa, como los del volumen „Cotidiene pariziene” (2020), realizados en registros líricos más concisos o detallados, todos contienen *in nuce* un registro, un boceto épico, una secuencia de estructuración del recuerdo, desarrollando un lirismo de **versolibrismo tembloroso**, de una **musicalidad interior**, el testimonio de un alma sensible, probada, buscadora de equilibrio, brillos, virtualidades curativas.

Cultivando esta **fórmula poética de sublimaciones del alma y amplias disponibilidades artísticas**, como en în „Cafeneaua anticarului”/ *La café du bouquiniste* (1999), „De șapte ori viața” / *Sieben mal das Leben* o „Piruetă pe catalige”/ *Pirouette auf Steizen*” (2009), el poeta se instaló en un área temática, enriquecida de un libro a otro con sorprendentes motivos y leitmotivos, todos hablando, después de todo, sobre el amor (aquí hay un „complejo orfético”, asumido a través de la experiencia de vida, una especie de „Mediodía no curado”, según el título de la novela de 2019), más precisamente sobre un amor perdido, implícitamente sobre la soledad, los viajes, las pequeñas alegrías y una cierta auto-recuperación (desde el área parisina, itálica o magrebi), o desde el otro lado del océano, a Ottawa, Toronto o en las „fantasee” y pacíficas orillas del lago Saint-Laurent...

La soledad, de la que el poeta parece huir, levanta frente a él „innumerables colinas y desiertos / apenas puedo soportarlos más”. Y, sin embargo, la memoria del amor perdido regresa como un leitmotiv abrumador, bajo este signo se encuentran los primeros poemas de esta selección, como „Orfeo”/ *Orfeo*, „Mesa la Vatican”/ *Misa en el Vaticano (In memoriam, Doni)*, *Aniversario y corte de suerte*, *Leyenda añadida*, etc. Todo parece comenzar con un sueño („Era que Orfeo / había descendido de alguna parte”), poniendo desde el principio un significado a la historia del alma que el „fantaseador ojo” nos revela... La sensación de perder al amado (la reanudación inversa del famoso mito orfético) hace que Eurídice tenga **la visión del vagabundeo del alma por el vacío de las aduanas cósmicas**, esperando su curación „de oscuridad y aire” y, por supuesto, en el paradisíaco „reencuentro”: El diluvio de aguas de sauce/ en el techo de la Sixtina.../ tal vez aquí te perdí/ tal vez hay un Noé en otras Galaxias/ tal vez también has subido/ en su nave vagando/ a través del azul viscoso/ de un diluvio reprogramado/ teniendo permiso/ de a-temporalidad/ curado de oscuridad y aire.../ en una grava extranjera,/ cuento mis pasos/ nos encontraremos de nuevo/ en un paraíso/ con reglas aún no que-

madas”. (Leyenda añadida). Todo es una búsqueda tenaz, siguiendo los pasos de los viajes de antaño, en paisajes de dolorosos recordatorios, sin contar con un exotismo espectacular, extravagante, mirabolante. Y qué puede ser más sugerente que **aquel imaginario „metafísico”** de la calzada romana bordeada por olivos, de la que hablaba el filósofo Luciano Blaga, encarnada por el famoso camino empedrado imperial, bordeado por tumbas, que atravesaba la península itálica, desde Roma hasta Brundisium: „En Via Appia abajo,/ me haces señales de la lluvia/ tambores celestiales/ rebelión de voces/ sin nombre,/ acercándome,/ pasando por mí/ muy lejos.../ Te grito,/ tengo astilla en mi voz/ el camino está crucificado/ entre los olivos? (...) / Via Appia lo ves subiendo,/ o descendiendo?/ Me fotografío/ en forma de soledad indecente/ tus ojos,/ el puente termina en los espejos/ podría disipar la disputa del miedo,/ pasar descalzo/ de un tiempo a otro? (Vía Appia).

Leitmotivos del tiempo secuencial, y la „resucitación” de algunos recuerdos, en diferentes situaciones de vida, también nos encontramos en otras piezas como en *Fantasia Heráldica* (con la mención del „pira de cobre / del primer amor”), en *Con piedad, Júpiter* (con la visión implacable de un *Deustonans* „perdido / entre puntos cardinales”), en *Razón del viejo libro* (con la intuición cofradía de un Job que „podía ascender / del dolor al cielo, / a través del amor”, y que „me llamó / a una confesión agotadora / con cobardía,/ me alejaba en un barco utópico / de palabras flotantes / entre el gran juicio / y la poesía”) o en *Rojo edénico* (con la evocación en imágenes lapidantes del paraíso, todavía imperdonable por completo, desde la memoria exorcizada: „Te pedí, vamos, / ven y tú a pasar la noche/ en medio de un vuelo/ hay allí un manantial / milagroso, sin nombre, / de liberación roja”).

Tanto „búsquedas” como „recuperaciones” de algunos recuerdos perdidos, pero que sólo la poesía resucita, trasladándolos al plano de la creación, estos „poemas en prosa” capturan un espacio

lleno del escalofrío habitual de la vida citadina e itinerante, así como el demasiado lleno de una comunión resonante del alma, desde la predestinado viviente del „pecado”, como la pareja original, hasta **la idea de redención, de liberación y salvación**, junto con toda la „historia secreta / del cielo, de la tierra / y de nosotros / estirada sin aliento / sobre la Vía Láctea” (*La Arca de Noé*, *Miedos en su lugar*, *Caballos de nieve*, *Exótico I* etc.).

Las referencias a la mitología y la cultura griega resuenan con temas y motivos bíblicos, entre los cuales la imagen del „Edén”, del paraíso perdido es epónima, de gran expresividad. En un poema, como el edén reinventado, el poeta recuerda la separación de la „semilla de la discordia” de la pareja adámica, pero también del „camino iniciático”, asumiendo imaginariamente la ipseeidad avatar de una Eva en busca de sombras y... certezas: „Eva sigue buscando/ el hombre primordial/ La soledad es un vampiro/ Ella está agarrando de las espaldas, de aliento/ el Edén está derretido/ de tanta luz ceremoniosa”... Y, sin embargo, **más allá del drama „orfético”** de la nuestra Eurídice, la idea de felicidad/ de recuperación „andrógina” en un espacio imaginario e ideacional, combinando el sentimiento restante de devoción matrimonial con la experiencia real de antaño, aparece como un triunfo del espíritu, más allá del tiempo existencial, en la eternidad: „... somos una canción/ Y tú, el baile.../ Quemamos bosques con sentimientos/ brotados en la mirada/ del ojo divino,/ derramados en nosotros,/ más allá de mí, más allá de ti.../ Querubines dan/ significados e indulgentes.../ Buscamos círculos/ desde el árbol primordial/ nos hacemos regalos a nosotros mismos,/ aprendiendo la lección de venir-salir/ cuánto verde, cuánto verde,/ brota en la cima!” (*Día de suerte*).

En todas partes, **el yo profundo vive fantasmalmente** con la imagen de la pareja perdida, siente cómo en su alma „las palabras retorcidas / en la cara y al revés / enrojeciéndose con el trabajo” o fingiendo estar „volando con plumas rojas / arrojado en anticipación / te pedí, vamos, / ven y tú a pasar la noche / en medio de un manantial / milagroso, sin nombre, / de liberación roja”. Revivir en el recuerdo es también una especie de terapéutica del sufrimiento, como en este final de un poema de especial belleza despoblada, en el que las „sombras” se comunican más allá de la muerte a través de una corporalidad congruente-empática, **experiencia plasmática-alucinatoria** y al mismo tiempo **confesional-curativa**: „Y era que yo era una piedra/ y tenías miedo de poner la suela/ no convertirla/ en una montaña de silencio/ y se hizo que yo fuera el espejo/ de un agua rebelde/ siempre pecando, renegando de sus orillas/ en busca de un verde audaz/ y venías de las estrellas/ riendo/ ay, qué terrestre, qué vida puedes ser,/ una maravilla de una mujer/ tienes en tus pies el sello de los amores anteriores/ me tientas,/ sombra insatisfecha, curativa”. (*Rojo edénico*).

Esta colección es **un admirable libro de amor**, en el que encontramos, en la misma orquestación llevada al denominador común de su propia biografía sentimental, el tema de la espera a Ulises vagando por los mares, de ahí el elogio de una Penélope con reflejos del mito de la odisea, comunicado en algún lugar de esta manera, en clave alegórica:

OCHIUL FANTAST...

← pag. 30

„Mujer, mujer,/ siéntate y florece/ para marchitarte/ en el islote/ con bancos en movimiento/ no querías/ tejer de los pelos de tu cabello/ una llamada de expectativa?/ canta el mar/ en falsas parábolas.../ mujer, susurra las aguas / en un extraño pacto/ vagabundo sobre las aguas/ tu expectativa será una obra de arte...” (*Por el bien de la espera*).

Poesía del hecho de la vida, nada „elaborada” bajo el aspecto lírico, por el contrario, de una franqueza y cotidianidad relacionada más con una modernidad romántica que con una posmodernidad con aleatorias libertades de significados y lenguaje, la colección rumano-española *Ochiul fantast / El ojo fantaseo* de señora Veronica Bălaj - enriquecida con gráficos inspirados, firmados por temible pintor y artista gráfico Emil Grama, y en la maqueta de Emilia Țuțuianu, constituye en todo **una meditación aplicada**, tanto a algunas resucitadas „ferias” itinerantes como, especialmente, a la fe inquebrantable en el poder de la palabra / poema de transfiguración, sublimación, consagración de todo lo que la memoria almacena en las almas. Se trata de un mecanismo del discurso poético, con **sus virtudes imaginarias e imaginativas**, que resucitan, a través de evocaciones en cadena, sentimientos y realidades, sobre el antiguo principio proustiano de „buscar” y „recuperar”, por supuesto, aquel tiempo de la experiencia de la vida.

A la palabra, es decir, en un sentido más amplio, al poema, se le atribuye esta **estaca de perspectiva soteriológica**. Se trata, en otras palabras, de una **terapéutica del imaginario poético**, no en un sentido místico, sino en una acepción de revivida pacificadora, curativa, de equilibraría interior.

Estos poemas, independientemente de que tengan como referencialidad paisajes de Francia, Vaticano, Italia, Cartago, Adygea-Abjasia, Canadá, etc., son „fragmentos” concretos y auténticos de retratos, aspectos y sentimientos, con frecuentes introspecciones respecto a la relación con la realidad itinerante evocada, con el mundo de la palabra y el poema, en la idea de recibir, en el registro de evocaciones itinerantes, el más-lleño del significando/significados o la poción del olvido, como opción terapéutica y salvadora.

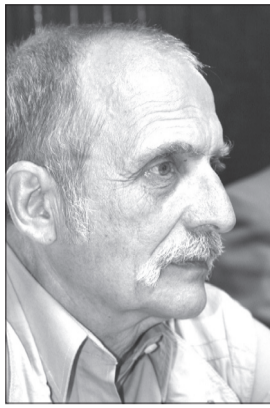
Una lírica del hecho de vida y de los hipóstasis deambulatorios diarias con engramas órficos y litúrgicos.

Desplegándose tras un hilo interior de lógica poética, con **eufonías y rimas interiores** que resaltan un dolorismo melódico retenido, los textos parecen decir más de lo que registran como tales, revelando una sensibilidad de un escalofrío espiritual y asociativo, al mismo tiempo que una colocación lúcida en el contexto evocador, plasmados melódicamente en la traducción de doña Carmen Bulzan, buen conocedor de la poesía hispánica. Siempre en busca de la memoria perdida, la mirada „órfica” del poeta, Verónica Bălaj, a través de la metáfora *Ochiul fantast / El ojo fantaseo*, identifica, nombra y transfigura una experiencia vital, en textos de modulación estética ochentera, **cultivando con inteligencia y refinamiento un lirismo de alta vibración, descargado y fijado en una idealidad autorreferencial.**

*Prefacio de Zenovie Cârlușea
Târgu-Jiu, diciembre de 2021*

EUGEN DORCESCU:

„APROAPELE. 111 PSALMI ȘI ALTE POEME”

Continuându-și opera de valorificare (deopotrivă și hermeneutică) și a unor texte inedite aparținând scriitorului EUGEN DORCESCU, precum, bunăoară, senzaționalele pagini de jurnal editate în două masive volume, în 2020 (I. „Îngerul adâncului, 1991-1998”; II. „Adam, 2000-2010”), d-na Mirela-Ioana Dorcescu ne propune, de astăzi, într-o compactă ediție critică, volumul „APROAPELE. 111 Psalmi și alte poeme” (Eurostampa, Timișoara, 2022, 149 p. + Anexe foto color), cu o postfață de Florin-Corneliu Popovici.

Volumul „Aproapele” – sugerând, prin substantivizarea unui adverb de apropiere, metafora-simbol a unei „profunde, permanente și fecunde legături dintre eul creator și Creatorul absolut” –, conține 111 Psalmi, specie cultivată de poet cu recunoscută vocație spirituală și indimenticabilă virtuozitate artistică (a se vedea „Psalmii în versuri” din cele două ediții ale „Biblicelor” din 2003 și 2021, împreună cu „Ecclesiastul în versuri”, „Pildele în versuri” și „Rugăciunea regelui Manase în versuri”). Este vorba de recuperarea din manuscrise (cu acordul autorului, desigur, dar nu ușor înduplecat) a unor texte scrise după perioada de definitivare a „Psalmilor” binecunoscuți și înainte de contribuția Poetului la editarea Bibliei sau Sfintei Scripturi, diortorisită după „Septuaginta” de marele cărturar și prelatul ortodox al Clujului, Vadului și Feleacului, Bartolomeu Valeriu Anania, căruia i se dedică, în memoriam, volumul de față. Psalmii, care văd acum lumina tiparului, sunt, ne lămurește îngrijitoarea cărții într-o „Notă asupra ediției”, texte mai vechi, scrise în urmă cu 22, ba chiar 30 de ani, lăsate deoparte de Poet pe considerentul, *expressis verbis*, „că nu au forța și estetica poemelor deja publicate”, deși editoarea, lecturându-le în prezența autorului, era incredințată că „Psalmii aveau fluență, muzicalitate, varietate, în lectură interveneau adeseori străpungeri de emoție, vedeam pe chipul Poetului uimire, încordare, tensiunea, tot mai mare, plana copleșitoare asupra camerei noastre de lucru. Simțeam că se naște o carte... Ceea ce s-a și întâmplat.”

Structurată triadic, APROAPELE cuprinde cei 111 Psalmi, prevăzuți de un prolog și un epilog, o secțiune de poeme spirituale publicate recent și, în sfârșit, discursul omagial al dlui Florin-Corneliu Popovici, încheindu-se cu atașarea unei biobibliografii și a unei Anexe ilustrative.

„Strigătul către Dumnezeu (prin acești Psalmi) este rugăciunea cu care se identifică Poetul”, precizează realizatoarea ediției de acum, nimeni alta decât aceeași instanță literară care, de la „Nirvana. Cea mai frumoasă poezie” (2015), ediția critică, ne varietur, însoțită de un substanțial eseu hermeneutic, până la antologia lirică „Sub cerul genezei” (2017), „Agonia caniculei” și consistentele „Pagini de jurnal” din 2020, precum și alte lucrări reprezentative („Despre opera lui Eugen Dorcescu. Interviu. Crestomație critică, 2014-2020”, 2020; „Eugen Dorcescu în «Timișoara». Volum omagial 80”, 2021), continuă a derula un program admirabil de valorificare și fixare în conștiința literară a Operei unuia dintre cei mai de seamă scriitori români de azi, poet de înalt orizont metafizic, memorialist de autentică frescă socială, eseist de varii aspecte literar-filosofice și spirituale, pe scurt zis - un clasic în viață, corespunzând perfect aceluia tip poetic goethean „de linie înaltă”, cum se exprima Lucian Blaga, el însuși încadrându-se în această tipologie.

Cartea „Aproapele. 111 Psalmi și alte poeme” își are ca moto un citat de-a dreptul horațian, de regăsit în Psalmul 117, 17: „Nu voi muri, ci voi fi viu

și voi povesti lucrurile Domnului.”

Cine a citit cele două volume ale Jurnalului lui Eugen Dorcescu a putut realiza modul spiritual de a trăi al autorului, având aproape numele Domnului și idealul mântuirii creștine, fapt care și-a pus amprenta nu numai pe versificarea cărților biblice amintite, care sună atât de profund, mistic și deopotrivă personal, cât și pe întreaga sa poezie ce dă expresie unui discurs ideatic. „Cel mai mare dintre poeții români în viață”, cum îl vede, în spațiul literar hispanic, Luis León Barreto, este perfect încadrabil în acea „tradiție a sublimului” despre care scria Andrés Sánchez Robayna, pe scurt zis „un poet european” (Rosa Lentini, A. S. Robayna)...

Conștient de propria-i predestinare, Prologul, datând din 1992, dă gas acestei neliniști (interogative) asumate, deocamdată fără a întrevede „nimic, nimic, nimic”:

„Sunt ancorat pe viață-n suferință,/ Ca un otgon teribil, nevăzut./ Vrea oare să mă scoată renăscut/ Divinul braț din marea de căință?/ (...) / Mi-e mare spaima, pe cât sunt de mic, / Fiindcă intru-n cosmos prin durere./ Știu cine sunt și știu ce mi se cere, / Dar nu-ntrevăd nimic, nimic, nimic.” (20.10.1992)

„Făptura de pământ”, umblând „doar printre cele revelate”, conform preceptului din „Deuteronomul”, nu va întârzia să aducă, însă, laudă „Acelui ce nu te pierde” printre „deprimări, crime și minciuni” (1). Poetul îl simte în sufletul său încercat pe Yah Elohim, nutrinde convingerea apropierei de Duhul Atotcreatorului: „Și curg spre El și ceruri, ca un fuior de fum” (2). Invocarea instanței divine este totodată un gest salvator spre care tinde fără ezitare spiritul poetului: „Nu mă uita, Yah Elohim, mă scapă!” (4/ 1993).

Fie că se exprimă în versuri șlefuite prozodice și solemne de 10-11 silabe, în ritmuri iambice, fie că, nu de puține ori, gândul canonic se desfășoară după libertățile versului liber, este de regăsit în acești psalmi atât drama unui suflet care conștientizează impasul ontologic al omului, cât și năzuința întru salvare și eliberare. Iar acest deziderat este, desigur, de referențialitate spirituală, de trăire biblică, întru numele Domnului, adică într-o metafizică de ordin creștin, deschizătoare de ceruri și de pacificări redempționale. Iată-l pe poet, într-un Psalm din 14.10.1998, făcând trimitere directă la rugăciunea regelui Manase, conștient de „greșelile mele” și „rușinându-se” de ele („zid netrecut între mine și Tine”), dar totodată hotărât a nu renunța: „Stau deoparte acum și/ implor și mă zbat, / zgura grea, întărită în/ sine-mi, s-o alung, s-o/ străbat. / Am aflat acum nebunia/ ce-nseamnă. / Sunt o iederă veche pe/ divi-nul obstacol, în/ thanatica toamnă.”

Pretutindeni întâlnim trimiteri la cărțile sfinte, de la „Geneza” și „Ieșirea”, la „Deuteronom”, „Regi”, „Timotei”, „Cartea lui Iov”, „Ioan”, „Corinteni” etc.

Iată cum, într-o dialectică a transfigurării și transcendenței, Poetul îl descoperă treptat și într-o perspectivă soteriologică, pe Dumnezeu, figurația metaforic-simbolică încercându-se de trimiteri la textele biblice, vetero- și neo-testamentare. Opțiunea spirituală devine, în texte, de o tranzitivitate fără rețineri: „Sunt tot mai departe de mare, tot/ mai aproape de munte. / Adă-mă, Doamne, pe muntele Tău, / lângă norul/ ce-și desfășoară în jurul pantelor repezi/ fuiorul, / adă-mă dincolo, să fiu viu în/ sfârșit, să rămână, / jos, printre iarbă, și oameni, și flori, / pumnul – ce-am fost – de țărână.” (7/ 28.09.1996).

Deloc trufaș, dimpotrivă, având sufletul plin de nădăjduire dumnezeiască, poetul speră la grația divină, într-un discurs poetic strunit, sprinten, cu rime interioare, precum un David care, după descoperirea Duhului Sfânt, aspiră la intrarea în rezonanță și „armonizare” a propriilor contradicții (Gilbert Du-

→ pag. 31

← pag.30

rand). Vocea poetului capătă rezonanțe care amintesc de David, regele psalmilor, dar și de un închinoviat Argezi al neliniștilor onto-existențiale, râvnitor la Duhul solar al Creatorului, într-o „priveghere” statornică: „Sunt singur și sărac. Nădăjduiesc/ sub aripile Tale/ să mă adăpostesc./ Pentru flămânda trup, un/ colț de pâine/ îmi e de-ajuns astăzi/ până mâine./ Și-asemeni, setea trupului/ mi-adapă/ o jumătate de ulcea cu/ apă./ Dar duhul? Sfâșiat de/ priveghere./ să se topească-n Duhul/ Tău ar cere./ Așa cum, în amurg, sleitul/ soare/ coboară lin și se/ topește-n mare.” (52/ 19.10.1998).

Aspirația către Divinitate, transcrisă cu majuscule într-o deferență consacrată de tradiție, nu poate trece decât prin „suferință”, „amărăciune”, „disperare”, „chin”, idee-lait-motiv de acută rezonanță, de unde nevoia și opțiunea urgentă de salvare, de transgresare a condiției telurice: „Și chipul meu și trupul mă dezgustă./ Un eremit hieratic m-aș dori./ Un glas șoptit, chemându-Te: «Mai vii?/ Condu-mă pe cărarea cea îngustă!»// Privesc lăuntru meu cu disperare./ Căci e-un tumul de umbre și lumini./ Oriunde-aș fi, sunt doar printre străini/ Și să-mi găsesc esența nu-s în stare.”

Ajută-mă! Redă-i făpturii Tale/ Seninătatea ei de la-nceput./ Tot cea-am pierdut, eu însumi am pierdut./ Învălmășit în jalnice greșale...// O umbră sunt. Prin urbea întomnată/ Îmi port făptura trudnică. Aș vrea/ Să nu fi fost nicicând. Să-mi pot ierta/ Că nu trăim aici decât o dată.” (26.10.1998).

Cititorul îl poate simți aici pe Argezi din Psalmii lui (volumul „Cuvinte potrivite”, 1927), mai ales în iambii „suitori” care traduc o stare de „tânjire”, o dorință de revelare, de intrare în rezonanță cu Divinitatea. „Vechi diac, întomnat/ și amar” (66), Poetul nostru, cu întreaga perspectivă a lumii în față și omului „de lut”, tânjește și el după o Divinitate care să-i acorde atenție: „Printre nenumărații Tăi/ slujitori./ socotește-mă, Doamne./ măcar uneori./ căci nu am alt gând/ decât a slăvi Numele/ Tău oriunde și-oricând/ (...)/ Căci tu ești Dumnezeu cel viu./ că, prin Domnul Iisus,/ calea ne-ai arătat/ către cel de Sus./ Că și morți de vom fi./ totuși, fi-vom, înșine, vii./ noi, aceste făpturi de/ duh și pământ./ Vii vom fi, într-un/ chip teribil și simplu:/ crezând.” (67/ 26.10.1998).

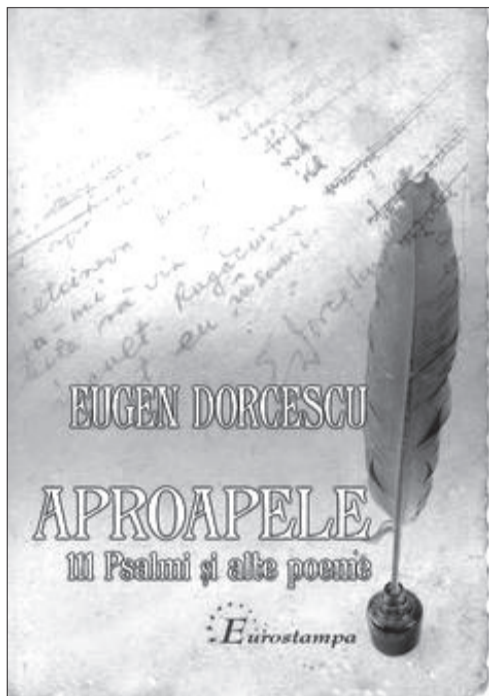
Visând la dulcea și caldă „Cetate divină” (81/ 19.11.1998), atotrugătorul nu încetează „să Te găsească”, de unde implorația-limită onto-existențială: „Fie-Ți milă, răspunde-i./ să nu se/ târască./ pe lespezi de fum, peste pajiști de zimți, pe/ covoare de iască.” (82/ 19.11.1998).

Cu cât imaginile cetății decăzute (Sodoma și Gomora), a lui Cain și Abel (războiul fratricid), în genere a „tristului Babel” sunt prezente în discursul poetic, cu atât imprecizia psaltică este mai urgentă și acută: „Avem, oricare, îngerul la ușă./ Spre-a cântări făptura-ne impură./ Căci asta suntem: vase mari de ură./ Izvoare de trădare și minciună./ De-aceea, știu, vom merge, împreună/ Cu zisele cetăți, spre nimicire./ Cu zisele cetăți din amintire./ Pedepsa, deci, ne mână și ne poartă/ Spre ele, în adânc, sub Marea Moartă.” (83/ 06.01.1999).

„Strig, din adânc./ precum David, când-va:/ «Iubi-Te-voi, Doamne!»” (85/ 13.02.1999), mărturisește poetul, precum în Psalmul 17, 1, versificat de d-sa în „Biblice” (2021, p. 47).

Totul este o luptă a duhului cu „omul de pământ”, de unde opțiunea depășirii „infernalei” condiții, către o isihie curată și plăcută Domnului Dumnezeu: „La răstimpuri, când/ fauna ploii își face sieste./ tresari și ai vrea să/ te smulgi din Infernul acesta./ Or, Infernu-i chiar trupul. Pentru/ el este gerul, pentru el e zăduful./ Pentru el este moartea.”

Pentru viața-i doar Duhul.” (86/ 22.02.1999). Pentru comentatorul care ar dori să urmărească, în cadrul acestei poezii, o anumită structurare și dinamică a antinomiilor imaginare, aceea care pune în relație trupul cu sufletul/ Duhul, precum în poezia și teatrul expresionist blagian, este de prim-plan și în lirica lui Eugen Dorcescu. De unde dramatismul acestei poezii, aplecată peste marile întrebări ale lumii și existenței, din care nu lipsește, însă, acea năzuință de salvare și mântuire, de redempțiune sub imperatiile învățaturii creștine. Vorba Poetului, care rămâne mereu într-o neostoită sete de Dumnezeu și mântuire: „Cerșesc Lumina Ta să mă re-nvie./ Lumina Ta, la Sfânta Liturghie.” (91/ 02.03.1999)

Mereu, în acești psalmi, este vorba de o „nădăjduire” salvatoare, mărturisită apăsător, într-o reiterație de neclintit: „Nădăjduiesc. Deși n-am cum să știu/ De vor vedea făptura mea sau nu./ Nădăjduiesc că-n tot acest pustiu./ Ce crește ne-ncetat, mă afli Tu.” (99/ 22.07.1999).

Însă, tot acest zbulc capătă, după cum era de așteptat, o nouă perspectivă în textul „Aproapele” (datat 9 iulie 2021), comunicând o pacificare a sufletului, o convingere că, da, Dumnezeu este „viu și concret”: „Voi, frați nefericiți

preafericiți./ Ce vă-ntrebați și căutați mereu! Vă chem pe culmea sufletului meu./ O, dacă-ați ști, dacă-ați putea să știți/ Ce viu și ce concret e Dumnezeu!”

Așadar, vrea să ne spună Poetul, iluminarea s-a produs, intrarea în „rezonanță” cu Duhul divin i-a deschis sufletul către o stare de armonie și pacificare. Dumnezeu „viu, și „concret”, manifestat în tot ceea ce există, i-a trimis un mesaj esențial, spre bucuria celui ce se simte, astfel, scris „în Marea Carte”: „Aici, în parc, la numai câțiva pași/ de casa mea și, totuși, ce departe/ de lume, de viață și e moarte./ de n-ar fi fost ca Duhul să mă poarte./ spre lumea celor scriși în Marea Carte./ aș fi rămas, pe veci, cu cei rămași.” (Zefirul, 5 mai 2022).

Pe lângă antinomia trup vs. suflet, un alt raport antinomic, pe care se structurează lirica acestor psalmi, este cel dat de relația „aproapele” vs. „departele”, astfel clarificându-se „scenariul” celor 111 Psalmi implicând și „alte poezii”... Este vorba, așadar, de o rugăciunea-strigăt a Poetului cu care acesta „se identifică”, ieșind, în sfârșit, biruitor și deasupra „Infernului”, imanentă și transcendentă sugerând iarăși un demers poetic îndreptat către isihia și iluminarea soteriologică, pacificatoare, în-Duhovnică și mult râvnitoare întru Dumnezeu regăsirii...

„Poet al ființei” (Mariana Anghel), Eugen Dorcescu reface, pe cont propriu, experiența iluminării, proprie marilor spirite, marcând o apăsătoare urmă de lumină în cultura română.

Cărturar rasat (1), voce sonoră a „polisului” (2), „om plăcut lui Dumnezeu” (3) „justițiar, demn, vertical, onest” (4), „tălmaci inspirat” (5), „chintesențial, om-strigăt, om-întrebare, al crucii și răscrucii, lepădat de sinele păgubos” (6), jertfitor și altruist (7), dezavuând „zarva” și „ieșitul la rampă” de vreme ce Poetul rămâne el însuși, adică „Scribul”, „Ioanitul”, „Templierul”, adică „oștean al lui Hristos” ca în „Biblice” (8), spirit paideic îndemnând pe cei dispuși să ducă mai departe „făclia cunoașterii” (9), în sfârșit, relația de cuplu ideal cu D-na Mirela-Ioana Dorcescu, „îngerul” său veghetor (10) – iată cele „10 motive” pentru care Florin-Corneliu Popovici a declarat că-l admiră pe Eugen Dorcescu, într-o meritată „laudatio” („decalog” admirativ) susținută la 18 martie 2022, la Biserica Ortodoxă din Piața Dacia, Timișoara, cu prilejul aniversării Poetului (n.18 martie 1942, Tg.-Jiu, Gorj). Subscriem, cu veche și sinceră prețuire!

Z. CÂRLUGEA

Taina poeziei

1.În cartea pe care o citesc
am pus gândul
și-mi beau
cafeaua de dimineață
călătorind cu sufletul
prin dragostea pentru vers .

2.Rătăcesc prin mine
căutând prin litere
copilul de ieri
care citea timpului
despre taina Poeziei.

3.E atât de mirific
în pagina cărții
încât binecuvântarea prinde metafora
de ecoul cuvântului.

lumina

peste credință
poezia așterne
multă lumină

Vântul 2

Bate vântul pe
Malul lacului din timp
Strică o clipă

Nedeia

Sunt veșnic tânăr
Nu am vreme să îmbătrânesc
În satul străjuit de coline
Sub soarele bunătații

La Giurgiova la rugă
Brâul și hora
Unește cerul cu satul
Peste care Dumnezeu
Revarsă izvor răcoritor de vers.

Seara sub clar de lună
Stau la poartă
Să o privesc
Cum își scrie poezia.

Simfonia

Sunt aproape o izbucnire
Un val rătăcit de poezie
Ce bate purtat de Cuvânt
La poarta lui Dumnezeu
Revarsă nemurirea
În brațele mamei
O clipă de iubire
În vreme ce la un fluier se aude
Copilăria cum cântă
Sub umbra frunzelor de tei.
Seara mă reflectez pe chipul
Unei stele de pe bolta
Care înghite pasărea
Ce vine la mine
Purtând pe aripi
Simfonia vieții

Iulian BARBU

ANDRÉ VELTER:

AL CINCILEA ORIZONT

(La vie est plus vaste que les livres et l'inconnu plus vaste)

Viața e mai vastă decât cărțile
și necunoscutul mai vast
decât praful timpului.
Infinitul, imposibilul, așteptarea
cu cine vreți să luptați?
Frumoasa albastră, frumoasa neagră sau cea albă?
Unde să inscripționezi refuzul care numele vostru
va fi?
pe ce stelă, pe ce ecou
pe ce portic, pe ce folio?
Carnea nu e tristă sufletul meu
Chiar dacă tu inventezi un nou orizont.
nu poți primi grația invizibilului
fără Dumnezeu nici credință nici lege fără altă tentație
decât să lase prada celuilalt.
Am călătorit ca niciodată
înaintea tuturor călătorilor
pe spatele unui
ungur
care servea la liceu drept ecran lecturilor mele.
O nebuloasă ale lui
Lebedev
măsurători ale umbrelor
Castelului
efemeră regalitate
Dravot
asupra țărilor
kafirilor înainte ca o maree de sânge

să n-o supună
Luminii
Mi-am recunoscut mai multe pasiuni fatale
că nu mai găsim cuvinte la
Goethe
Dante
Shakespeare
Hoog
nici insomniile nici abisuri nici faruri
încât nu se mai numără firele din bărbile profeților
și nici imparabile cuceriri
decât în ochii arși ai lui Alexandru
sau alergările șchioapete ale șchiopului
Tamerlin

zic
Valmont,
Fabrice,
Nastasia
Filippovna
Meursault,
Balsamo,
Joseph
K.

Plume,
Alvaro de
Campo,
René
Leys

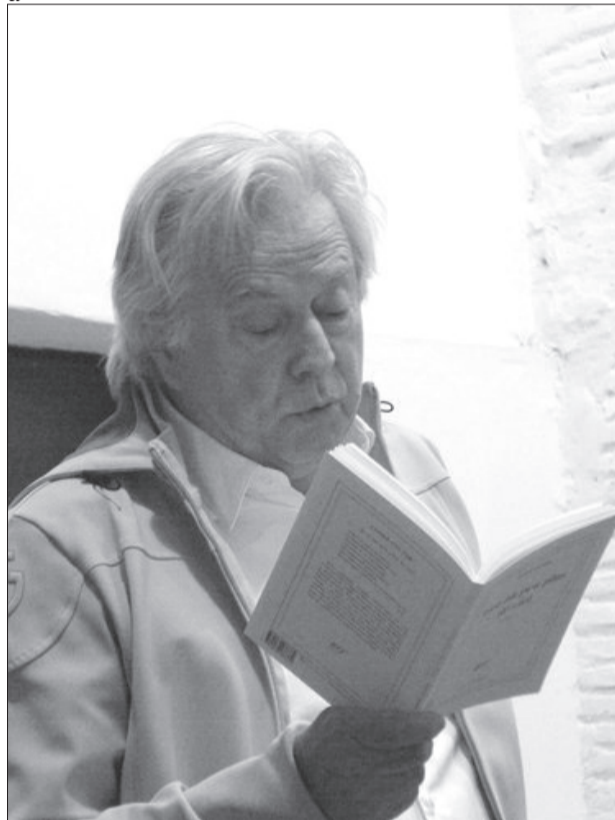
zic haita clanului
Rougon strigătul

lui Siang-tse în
Pekinul anilor 30
drumurilor de nisip ale lui
Lawrence
Thesiger și
Xingte

Muntele
Analog
Tobeale ploii
zic

Tynianov
Henri
Miller
Istrati

tot
Villon tot
Rimbaud și ultima strofă
a

Casei ciobanului, căci zic și voi zice
întreg amorul tău taciturn și mereu amenințat...

Da.
al cincilea anotimp scapă timpului
precum al cincilea orizont se eliberează de spațiu.
Este în lumea tainei care nu-i
așa departe de această lume
ci în inversul legilor sale
în suma avansată din economii
în debandada interdicțiilor sale,
este arta obscură
magnetică care-mi place –
soarele negru care-mi oferă
știința în pârlăoagă și visul răsunător.

CU JABES

(Les sources du désert sont dans le Livre.)

Izvoarele deșertului sunt în
Carte.

Izvoarele
Cărții sunt în deșert.
Scriitura încredințată nisipului și luminii goale.
Ecouri ale unei memorii imense între degetele uitării.

Mâna creează, sapă, șterge.

Vocea dispare când moare un scaiet.

Nu mai e cale de întors.
Asigurat de umbra ta tu ascuți.
La semnul prezenței tale, te îndoiești.
În pragul absenței tale, tu vezi.
Nu mai e nicio enigmă.

La semnul prezenței tale, te îndoiești.
În pragul prezenței tale, te îndoiești.

Nu mai e nicio enigmă.
Izvorul deșertului este în tine.

PIANO BAR

*(Il reste trop de pays inconnus auxquels nos songes
ne songent plus, le soir passe)*

Rămân prea multe țări la care visele noastre nu
visează, seara trece

într-o ceață de țigări și sub obiecte se strecoară acor-
durile timpurilor brusc dezacordate

fata care vine fata care trece cu inima ca o poartă
batantă ziua care vine ziua care trece pentru acest
crooner al iubirilor moarte

pumnii la miezul nopții se dezleagă claviatura este
un umăr alb care nu freacă la suflul rece ale unei
alte absențe

jocul nostalgiei este un joc fără de noroc

a fost de ajuns o singură notă

ca să se șteargă până mâine

spectrul și zgomotul său de dublură

viața nu e nimic viața nu mai este decât frisonul unui
dulce dezastru între speranță și spirit între negru și
noapte

cu un coniac la refren o băutură fină cu apă sau un
vin alb sec, povestea este o altă poveste pierdută sub
destinul umbrelor

fata care trece fata care vine cu inima ca o poartă
batantă ziua care trece ziua care vine pentru acest
crooner al iubirilor moarte
și somnul escortează zorii și insomnia cântă uitarea

Traduceri de EMANUELA BUȘOI

André Velter (1945-), poet, eseist, om de radio. André Velter nu-și recunoaște decât o singură calitate: „aceea de călător”. A călătorit enorm: lungi șederi în Afganistan, în Himalaia, apoi în Tibet, în India, în tot Orientul. E cunoscut pentru numeroasele sale recitaluri (poezie, muzică) în Israel, Indonezia, Vietnam, Mexic, India. A fost responsabil al colecției *Poésie* la editura Gallimard. Creează împreună cu Jack Lang și Emmanuel Hook *Primăvara poezilor*, în 1999. Mai mult de 50 de cărți de-ale sale sunt ilustrate de fotografi și de pictori celebri. A primit *Prix Mallarmé* (1990), *Prix Louis Labé* (1993), *Prix Goncourt de poésie* (1996). A publicat 30 de volume de poezie, 15 de eseuri (amintim aici și eseul despre Gherasim Luca *Passio. Passionément*), 6 volume de antologii, 4 de traduceri, 13 de discografie și videografie.

Din aproape în aproape către o panoramă literară regională

LÖRINCZI FRANCISC-MIHAI: DE APROAPE

Pe lângă cele vreo 11 volume de poezie, dl Francisc-Mihai Lörinczi a publicat și două cărți de eseuri, „Popas pe malul gândurilor” (2013) și „Năvoade” (Editura CronoLogia, Sibiu, 2021, 208 p.), cărora li se adaugă acum volumul DE APROAPE (Ed. CronoLogia, Sibiu, 2022, 264 p.), reconfirmând, dacă mai era nevoie, pasiunea unui lector atent față de textele unor confrăți (poeti, prozatori, critici și istorici literare), unii dintre aceștia regăsindu-se în cea de-a treia apariție editorială de gen.

Dacă în „Năvoade” (2021) dl Lörinczi dedicase eseuri critice unui număr de 15 scriitori, în majoritate ardeleni, șaizecești, optzeciști și nouăzeciști, - de la buzoianca Daniela Șontică (1), băcăuanul D. Ichim aflat în Canada (1) și regretatul poet bănățean O. Doclin (1), la Ana Blandiana (2), Ladislau Daradici (2), Ioan Mărginean (2), Ioan Popa (2), Constantin Stancu (2), Letiția Vladislav (2), Liliana Ursu (1), Nicolae Crepcia (3), Valentin Marica (1), Ioan Pinteș (1), Elisabeta Bogățan (1), Nicolae Suci (4), - de data aceasta sunt cuprinși, pe lângă o parte din autorii aflați deja în vederea criticului, și alte nume. Este vorba de un număr de 25 de autori, unii din nou comentați cu una sau mai multe cărți, când nu beneficiază de o privire mai generală a operei menită a evidenția autenticitatea și specificitatea viziunii scriitoricești (Nicolae Suci, Ioan Popa, Ovidiu Vasilescu). Și de data aceasta, autorul își subintitulează volumul „eseuri” și nu „cronici și recenzii”, ceea ce vorbește de la sine de un anumit sistem de lectură care, integrând aspecte ale criticii tematice și stilistice, se deschide într-un comentariu mai cuprinzător, de receptare subiectivă cu multiple considerații atingând aspecte literare, filosofice și științifice, fără pretenția de exhaustivitate, de unde profilul degajat dar concentrat pe impresia estetică al eseurilor în discuție.

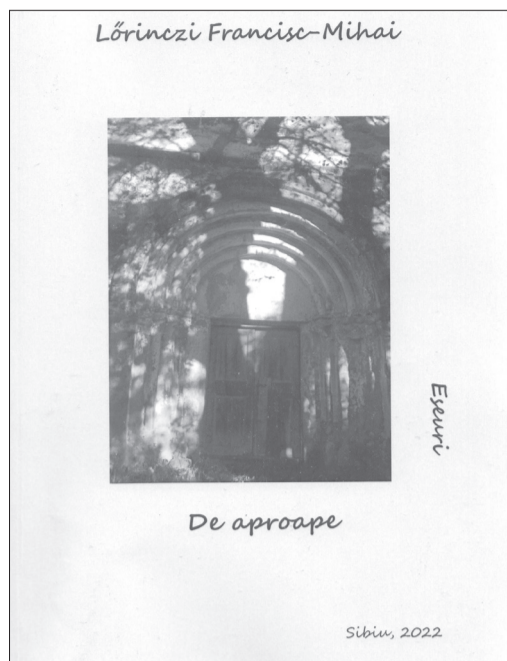
Deschizându-și *Prefața* cu aceste observații privind specificitatea genului eseistic (cf. DEX-ului), dna prof. Maria-Daniela Pănăzan, remarcă faptul că eseurile acestea „deschid universuri de așteptare inedite”, comentariile distingându-se printr-un „ochi critic sensibil” privind „teme și considerații subiective care particularizează lecturile și interpretările într-un stil pe care-l pot considera deja personal, înconfundabil” și evidențind totodată „amprenta eului creator al lectorului ce se lasă absorbit de puterea cuvintelor și de fascinația lumii reinventate prin scriere”. Am avea, așadar, de a face cu *critica unui poet* care nu se dezmente în comentariile pe marginea cărților, implicându-se cu sensibilitatea și viziunea sa, vădit empatic, în relevarea unor autentice valori estetice și viziuni artistice.

Scrim în cronică la volumul precedent de eseuri, „Năvoade”, că textele dlui Lörinczi sunt, evident, „pescuiri” în ape literare limpezi și, într-un fel anume, expresia unui „exercițiu de admirație”, de o empatică rezonanță hermeneutică pentru autorul care surprinde cu „ochi critic”, cu „migală” și „efort creator” aspecte importante ale operelor abordate, potrivit precizării formulate de scriitoarea Maria-Daniela Pănăzan în *Prefața* intitulată „Neliniștea cuvintelor”, pe considerentul că acest tip de scriere ar fi „o formă a neliniștii” (Alina Pamfil). Sub această vrajă a cuvintelor, eseurile d-lui Lörinczi intenționau a fi, într-un demers programatic, niște „năvoade” iscusit țesute, menite a aduce din lumea profundă a operelor mărturie ale unor elemente compoziționale, de viziune și gând, specifice fiecărui autor comentat în parte. „Truditor al încărcăturilor afective – îl recomandă prefațatoarea – autorul se regăsește pe sine, stăpân al geosfericității literare, al *năvoadelor* care adună rodul artistic.”

„Năvodarul” în cauză, însă, își alege scriitorii și operele, deja validate, fapt pentru care nu are niciun sentiment de complexare, dimpotrivă, caută unghiul potrivit de a arunca plasa, de a accesa lumea imaginară a operei și a se pronunța într-o deplină legitimitate a gustului estetic. Scriind despre anumite structuri și „figuri” ale operelor, eseistul observa nu numai anumite aspecte particulare ale acestor creații, dar făcea diferite corelații și sugera anumite afinități literare atât în arealul literaturii transilvănene cât și în cadrul mai larg al literaturii naționale.

Comentariile cuprinse în recenta culegere „De aproape” merg, iarăși, pe o viziune programatică, evidențind o anumită „apropiere” față de textele literare comentate. Pe scurt zis, autorul intenționează a lua „de aproape” pulsul estetic al acestor imagini privind operele confrăților, demers în care se simte o anumită empatie, altfel zis, o intrare în rezonanță cu tematica și ideatica textelor, cu spiritul vizionar și creator al autorilor, indiferent că este vorba de poezie, proză, dramaturgie, eseistică.

Dar, dincolo de orice exemplificare, să amintim lista autorilor comentați în număr de 25. Mai întâi este reținut poetul Nicolae Crepcia, al cărui volum de poeme haiku „Pe cor de inorog” modelează „la cald, un metal liric de sorginte niponă, poeme haiku, pe care le-a îmbrăcat în haină transilvană”, un fel de „rugăciuni ale sufletului, tainice emoții decantate în adâncimi nebănuite ale ființei”, „poeme-cer, poeme-duminică, diaclaze înspre acel univers liric cu filoane în afectivul natal profund, cu rădăcini metafizice, înspre sferele ascunse ale poeziei, la care nu are acces omul simplificat” (*Viori transilvane*). Undeva, scriind despre dolorica „emoție a nașterii poemului” într-o poemă precum „Poate voi cumpăra o bicicletă”, eseistul apropie ideea lui Crepcia de ceea ce Blaga metaforiza prin versul „Pomii simt dureri de muguri” (nu „simt naștere de muguri!”), din poezia „Focuri de primăvară” (ciclul „Cântecul focului”). Comparația cu „subterana docliniană” (poate doar sub aspect formal minimalist de maniera *multum in par-*

vo, Doclin fiind un virtuoz al poemului scurt) nu cred că este cea mai potrivită, haijinul de la Botruna având, după cum observă și criticul, un univers „cu iz transilvan” de o poeticitate aparte (o boltă înaltă cu „speleoteme lirice”), pe când poetica bănățeanului Octavian Doclin este eminentamente obsedată de eul poetic în relație cu moartea, cu „subterana” în care se refugia periodic la modul stănescian, terorizat de mitul lucidității extreme („subterană” pe care o locuiește azi!) și din care „renăștea”, resetat, cu o trezvie impresionantă de „punct. Și de la capăt”, vorba lui... Aceluiași poet „original, subtil și meditativ, contemplativ și discret”, cu mare apetit estetic și filosofic, Nicolae Crepcia, îi este recenziată antologia „*Uitat în țipăt*” (2021), cu „nostalgii și emoții adânci” gravate „pe lacrima poeziei”, într-o „splendidă demiurgie a cuvintelor” vizând bucuria, eliberarea, libertatea, din supremele „clipe de kairicitate”... (*Fiziomiile interioare ale tăcerii*). A treia carte comentată a poetului Crepcia, *Poeme resuscitate* (2022), se constituie „într-o confesiune artă-poetică”, poetul și poezia fiind „un singur strigăt”, potrivit versului emblemă: „prezența mea în viață/ o justifică/ poezia”: „Citind poezii-

le din acest volum, *Poeme resuscitate*, am trăit ca într-o covârșitoare derulare cinematografică, o adevărată alunecare lirică, cu viteză sangvinică, parcă clepsidra lirei s-ar fi spart și tot nisipul cuvintelor ar fi curs, o poezie cu o vivacitate, cu un dinamism violent, un fel de dezgăzuire, ca o eliberare de o povară, o filtrare de esență, o condensare și o tectonizare a cuvintelor până la recristalizare lirică...” Pasajul ilustrează nu numai demersul empatic cât și intrarea într-o rezonanță profundă, participativ-morigeratoare, cu universul poetic comentat (*Siluețele poeziei*)...

Dacă Lazăr Zăhan este autorul unui roman despre afecțiune și tandrețe, „înfoliind un topos afectiv de un farmec aparte”, adică burgul sășesc, Sibiul, pe relația unui București al tranziției (*Concertul alb*, 2020), dar și al unui volum de poezii „bine ozonate” cu „substrat filosofic năvodind înțelesuri profunde” (*Cartea poemelor târzii*), scriitorul Nicolae Suci din Dumbrăveni Sibiului este autorul unor cărți de reală performanță ideologică și estetică, de la volumul de debut „*Ziguratul iubirii*”, un fel de *primus movens* (*primus movens*, ne-ar atenționa prozatorul, profesor de latină!), la „*Didactica nova*”. Creator „înzestrat, scriitor și pictor, preocupat de omul interior, de acele abside spirituale ale ființei profunde, de acel timp elastic de factură proustiană, dar impregnat cu iz transilvan”, Nicolae Suci „survolează în scrierile sale un teritoriu larg de conștiință și afectivitate, cu o dinamică umană într-o declanșare covârșitoare, într-un evenimential social dinamic, dovedind o capacitate de analiză profundă, prin raportările arhetipale și ontice, prin translatări în hotarele mitului și ale imaginarului”. Este, într-adevăr, un prozator „productiv” (dar și eseist și dramaturg de reală forță postmodernistă, chiar de registrul absurdului), „un observator exigent și riguros al realității, realizând o radiografie lucidă a acesteia.” (*Ne-dezvăluire și dez-legare în opera lui Nicolae Suci*). Al doilea eseu are drept temă „*Considerații și interpretări în opera dramatică*”, eseistul relevând că scriitorul din Dumbrăveni, care declarase că „cel mai bine se exprimă prin teatru” – și a cărui operă o cunoaștem și noi foarte bine, scriind nu de puține ori despre autor și realizările lui în varii domenii – „este creatorul unei geografii a spațiului natal cu prelungiri, de sorginte blagiană, în mit. Natalul este înzestrat cu valențe transcendente, locul, oamenii, limba-jul sunt elemente ființiale ordonatoare ale unui orizont ficțional al nebănuțului. Într-un joc al oglinzilor, al magicului, prin filtrul sincerității, scriitorul ne poartă prin labirintul lumilor plăsmuite într-o aventură a conștiinței abisale (...) Cheile de dezlegare trebuie căutate în drama omului modern de a nu se sustrage de sub povara stereotipiilor...” sau, mai pitoresc spus, „să depășească curpenișul dur al cotidianului...” E vorba de volumele „*De-a teatrul sau imaginează-ți că trăiești*” (2015) și „*O lume cu raita-n sus*”, ediție bilingvă româno-franceză, (2018), despre care dl Lörinczi a mai scris, reluând ideea că tâlcurile operei dramatice, dar și ale operei privită în ansamblul ei, cu referențialitatea ei livresc-problematică, „trebuie căutate în chorematica teatrului absurdului, în subterana metaforică și alegorică, la joncțiunea absurd-ridicol, mitic-fantastic.”

Un alt prozator de mare talent este Constantin Stancu din Hațeg, autor al romanelor „*Vadul Ars*”, „*Migranți fără bagaje*” și „*Judecătorul și jurnalul ars*” – despre care am scris și noi comentarii la obiect: „În holarhia tentaculară a societății tranziției, scriitorul surprinde, printr-o analiză fină, lucidă, de profunzime, fenomenologia schimbărilor societale, mentale, psihologice, cognitive, demografice, profesionale cu toate cutumele, șariajele și fiziomiile acestor metamorfoze, urmărite la nivelul cotidianului și până în absida interioară a persoanei. Este un roman amplu, etajat despre metamorfozele și multifățelele ultimului deceniu, cu toate meandrele și vicisitudinile societății în schimbare accelerată, cu furia spațiului virtual, cu tentația puterii, cu tehnicile de manipulare și supunere a maselor, o societate sleită de patima confortului și furată de iluzia puterii, aruncată undeva la periferia realității, un creuzet complex și original prin care scriitorul obține judecăți de valoare.” (*Trilogia romanescă a tranziției post-decembriste: Vadu Ars*, 2016; *Migranți fără bagaje*, 2019; *Judecătorul și jurnalul ars*, 2021).

Scriitorului Nicolae Băciuț, editorul revistei „*Vatra Veche*” de la Tg.-Mureș, neobositul polihistor și mare profesionist în jur-

Cântecul „de lebădă” al unui „Orfeu al Apusenilor”...

TEOFIL RĂCHIȚEANU:

„LEBĂDA, CÎND MOARE, CÎNTĂ”

- de din alte vechi-noi scrinuri -

(Napoca-Star, 2021, 173 p., cu o prezentare pe coperta finală de Constantin Cubleşan)

Sunt 25 de ani de când, în „Lucafașul” de altădată, scriam despre poezia lui Teofil Răchițeanu („Planete de melancolie”, 1986), remarcând câteva elemente de specificitate ale acestei poetici, rămasă pe pozițiile ei antentice și refuzând orice cochetare cu postmodernismul care era, este și, probabil, încă va mai fi în prim-planul „modei” literare.

Au trecut anii, poetul și-a rotunjit perseverent și armonios o operă poetică (la care se adaugă publicistica memorialistă, epistolarul, interviurile cu Marin Iancu etc.), este, în general, un nume peste care nu se poate trece ușor. Este și convingerea criticului și istoricului literar Constantin Cubleşan, care în prezentarea de pe ultima copertă crede cu convingere că „despre acesta se va scrie cândva într-o istorie a literaturii noastre, alcătuiră fără parcimonii (...) E un poet cum puțini alții în literatura noastră actuală, singular, ca să nu spun unic, și poate tocmai de aceea îi stă bine de a fi înafara tuturor coralelor clipei celui rezezi pe care o trăim noi ceilalți, cu toții.” (coperta a IV-a).

Recentul volum pe care Teofil Răchițeanu (n. 5 ianuarie 1943, Răchițele, Cluj) ni-l trimite este amprentat cu aceeași „rouă de Răchițele” din Apusenii lui dragi și însoțit de o epistolă din care aflăm că este „foarte bolnav”, deși „am stat într-o clinică din Cluj 2 săptămâni” dându-i-se „niște diagnostice care nu-mi dau speranțe”. Revenit acasă, și-a alcătuit în grabă acest volum de poezii, un fel de *Addenda*, cum precizează într-un „Cuvânt lămuritor”, în care își adună poemele care „n-au fost incluse în niciunul din volumele publicate de-a lungul ultimilor cincizeci de ani ai vieții mele”. Să precizăm că poetul, debutând editorial cu „Elegii sub stele” (1969), a revenit spectaculos cu „Somn de Voevod” (1980), continuând cu „Planete de melancolie” (1986), iar apoi, din 1990, cu „Poeme-nserate”, „Poesii de mai demult” (1994), „Partea mea de dragoste” (1996), „Ora singurătății” (1998), „Tărâmul de rouă” (2002), „Efulgurații,” (2002), până la „Efulgurațiile” mai recente, de toate cam treizeci de cărți, despre care s-a scris și continuă a se scrie relevându-se specificitatea și duhul autentic al montanității apusene ce substanțializează această lirică pe latura unui dolorism muzical și reflexiv.

„LEBĂDA, CÎND MOARE, CÎNTĂ” este explicit un volum care strânge în sine texte din mai toate etapele anterioare, propunându-ne un fel de legat poetic în itinerantele desfășurări ale creației. Prin urmare, având în vedere această creație de-a lungul câtorva decenii, putem spune, fără teama de a greși, că se regăsesc aici teme și motive asupra cărora poetul a meditat temeinic și în măsură să-i explice spiritul onto-existenței sale, într-un orizont dat dar cu largi deschideri către meditații acute, esențiale, rezumând un destin poetic împlinit.

Bunăoară, metafora-simbol a *lebedei* ne-a amintit de volumul „Lebăda neagră” (2011), dar și de consemnarea noastră de pe coperta finală, pe care o reproducem aici, pentru a marca încă o dată faptul că poezia lui Teofil Răchițeanu își păstrează, în autentica ei corporalitate, neatinsă, temele, motivele, mărcile specifice, tonul doloric, în special duhul unui spațiu geografic absorbit cu toate elementele în decantări prozodice de vituozități tradiționale:

«Desfășurată pe o gamă largă de sonori și

ritmuri, consubstanțiale fiindu-i fiorul arhaicității și folcloricitatea de esență litanică, poezia lui Teofil Răchițeanu și-a dobândit o indicibilă specificitate, într-o aventură care nu este atât una a limbajului cât a marilor idei rotitoare de năzuințe și zări, căci spiritul acestuia consună cu eminescianitatea gravă, cu metafizica blagiană, cu dorința mai puțin aprigă, oarecum resemnată, de intrare în rezonanță cu Divinitatea, toate în regimul unor tulburătoare clasicități.

Acest Orfeu al Apusenilor, care nu e mai puțin autentic și expresiv, aduce în poezia de azi drama unui însingurat de sub geană de brazi, tânjind, la o „margină neagră de lume”, după „o ultimă rază a ultimei stele”.

De data aceasta, întristarea poetului, care percepe „zvornuri aherontice”, este mai acută. Peisajul se întunecă excesiv, în ritmurile unui timp diluvian. Dumnezeu s-a retras „pe stele pustii”, lăsând lumea asta în bătaia morții, abia clipind deasupra creștelor din străfunduri stelare. Ca un faraon în „colosul de piatră” al Apusenilor, poetul, „țărână gânditoare” – gustând din plin „picătura deșartă a gloriei” –, trăiește un împovărat sentiment de pustiire sufletească („târziul din vreme”). Planeta întregă („steaua amurgită”), rătăcitoare prin mările întunericului cosmic, e un osuar. Se aud lătrând Cățelul Pământului și Sfinxul Pustiei, în timp ce Dumnezeu tânguindu-se de „prea greul veșniciei”, rămâne „mai departe decât depărtarea”.

Doininda Lyră orfeică revărsă „sunete de comând” peste „amara poveste”... »

*

Deloc învechită, Lyra acestui *Orfeu al Apusenilor* o auzim acum din nou, comunicând, parcă, un spor de oboesală, dar mai ales un fior thanatic, vorba poetului din recenta epistolă: „Știu că nu mai e mult până departe (...) Ascultă ce cântă această *lebădă* și iartă-i păcatele care, sînt convins, le are; cu nesfârșită recunoștință pt. tot ce, de atâția ani, ai făcut pentru mine, Teofil Răchițeanu”.

Dar nu numai despre „Lebăda neagră” ne amintește recentul volum de poeme, ci și despre alte

cărți, precum „Tărâmul de rouă” (2002), „Alizeul de dor” (2006), „Patimile după Iancu” (200), „Lumina din lacrimă” (2007 ș.a.), până la „Somn de voevod”, volum necenzurat (2015), „Împărat singurătății” (2017), „Picătura deșartă a gloriei” (2018) sau mai recente cărți „de poche” numite „Efulgurații” (2021), „În ziguratul gîndului)Noi-vechi-noi efulgurații” (2022)...

Iată solemnitatea caldă din piesa inițială, „Se aude, se aude”, comunicând un presentiment grav, deopotrivă o împovărare sufletească vecină cu „Aminul”:

„Se aude cum în Munții/ De Apus se face seară./ Cum pe-o rază de Lucafaș,/ Îngeri triști din cer coboară./ (...) / Se aude, se aude/ Greul Lui, prea greu, suspinul/ Ultimul, și nu pot, nu pot/ Ostenit, să-i zic Aminul./ (...) / Orfan, sufletul meu, bietul/ Jeluie-i cu lungi suspine./ Nime-nime nu-l aude/ Căci nu mai e nime-n lume.”

O senzație de gol și finitudine apocaliptică se lasă peste sufletul îndurerat al poetului, versul căpătând simplitatea gravă a bocetului și comunicat ca atare într-o lungă „osteneală” cu valurile vieții: „Și-am să mor curând. Să nu plângi./ Tot ce-i om odată moare./ Să se hodine i-i și să/ Uite ce-a durut și doare./ (...) / Nu mai plânge, asta-i scrisa./ Mâna mea nu va mai scrie./ Nu fi tristă, totul piere./ Tot ce-a fost o să mai fie!...” (*Cântec pentru Doamna mea*, Cristinei). Desigur „bătrânețea” își spune cuvântul, „povara anilor” e grea: „Și tinerețea e-o fantomă/ Ce-ți dă târcoale și te-mbie/ Cu dulcele-i de altă dată/ Ce, vai, nicicând n-o să mai fie...// Ți-i greu ca piatra trupul. Stai/ Pe prispa ta și privești norii/ Ce, prea înceți, spre nu știu unde/ Se duc, tot duc... tulburătorii...” (*Cântec de bătrînețe*).

Întâlnim în aceste poeme tot ceea ce poezia lui Teofil Răchițeanu a decantat vreme de o jumătate de secol, totdeauna poetul venind cu un spor de imagine și prospețime, acea „Rouă de Răchițele” (de elegii și litanii) din antologia de 278 pagini apărută la „Tipografia Moldova” în 2014), redefinind acest alodiu poetic de dolorice limpezimi sufletești. Vom aminti aici câteva elemente imagistice ale universului poetic, precum Apa Obîrșiei curgând lin printre „Munții de Apus”, nourii în falangele încet-călătoare „spre neunde” („Parcă nave erau, sfinte/ Navigând spre Dumnezeu”), brazii gânditori, izvoarele locvace, gureșe, roua „până-n ceruri”, amintiri („răni care cântă”) „dintr-o vară tristă”, Făgădăul „cu vin dulce și amar/ Amarul să-mi îndulcesc”, cucul cântând „în vîrf de fag”, amintirea celor dragi trecuți în altă lume, între care Mama și surioara: „Măică, măicuța mea./ Aici stau sub crucea ta./ Lacrimi vărs de foc și plâng/ Nu m-auzi de sub pămînt...” (*Aici stau sub crucea ta*, doină). Sunt câteva poeme, subintitulate „doină”, muzicalizând - într-un registru preluând spiritul „naiv”/ simplu al liricii populare – marile teme, cu o încărcătură sufletească copleșitoare: moartea, ursita, soarta trecătoare, amintirea celor dragi, în general o filosofie/ viziune a extincției implicând desigur și persoana poetului: „Doamne, nu te-ai gîndit bine/ Din fete să faci bătrîne/ Și nici, cum ai da din mîini./ Din feciori să faci bătrîni./ Că bătrînețea-i amară./ Nu cu parul te omoară;/ Ci cu nopți lungi și cu gîn-

„LEBĂDA, CÎND MOARE, CÎNTĂ”

du’/ Că nu știi cînd vine rîndu’/ Să te ia Aia cu Coasa/ Ce-ți lăsa pustie casa...”

Exprimându-se în astfel de „doiniri” proprii folclorului din Țara Moșilor, poetul are conștiința simplității discursului liric, care, în astfel de „icoane” naive, comunică stări umane și convingeri poetice grave. De aceea poetul nu trăiește complexe de unii „tradiționalist”, dimpotrivă este convins că un astfel de mod liric îl exprimă pe deplin, substanțial, autentic. Prin urmare își invită prietenii să urce în Apuseni, în tărâmul „străbunilor zei”, în peisajul montan în care Mumele ies din „din trunchiuri de fagi” și „șes peste munți, surfîzînd, curcubeu”. Numindu-și prietenii (Marcel Mureșeanu, Mircea Borcilă, Horia Bădescu, medicul chirurg Teofil Lung), Teofil îi cheamă în tărâmul „de rouă” să se vindece, să-și aline dorurile:

„Veniți și vedeți-le și trăiți-le! Eu
Le văd, le trăiesc de cînd lumea. Ci vouă
Balsamuri pe suflete vi le vreau! Vă sărut
Cu nou-vechea dragoste – din Tărâmul de
Rouă.”

(Scrisoare către patru prieteni).

Chemarea este, însă, mai veche, și mulți scriitori au urcat, asemenea lui Geo Bogza, în munții lui Teofil, bucurându-se de ospitalitate dar mai ales de privilegiile montane, de muntele Vlădeasa cu celebra cascadă, de păstrăvii prinși cu mâna și pregătiți pe jar, de popasul în cabana poetului etc. etc... Acolo, sub „celebra corabie” a Orionului cântat de Geo Bogza: „Celebra corabie străbate iar cerul/ Lumii acesteia sporindu-i misterul...” În alt poem este omagiat autorul „Nebănuitelor trepte”: „Duhului Celui de la Lancrăm/ (Pe Noiembrie e vară)/ Pe Feleac, de unul singur./ Înspre Clujul-burg coboară.” Remarcasem altădată nu numai surdina eminesciană a versurilor acestui „Împărat al singurătății” (din recuzita melancoliei eminesciene, reținem „sunetul de corn”), dar și o oarecare gravitate a meditației blagiene, însă, dincolo de acestea, spiritul elegiac al poeziei lui Teofil Răchițeanu este unul tranzitiv și apăsător, racordat la amintiri sfâșietoare, întruchipând „o mare de melancolie” cum zice poetul: „E o tristețe fără nume./ O nu se știe de ce teamă./ Octombrie din cornu-i sună.../ Îmi sufletul la el mă cheamă./ (...)/ Un plîns, un vaier e în aer./ Al cui e? Nimenea nu știe.../ În galben învelită, lumea/ O mare-i de melancolie...” (Elegie în galben).

Neavînd complexe în privința modului tradițional abordat, care – să recunoaște – îl exprimă foarte bine, Teofil Răchițeanu nu dezavuează alte maniere, dimpotrivă întreține cordiale prietenii, iar în ceea ce îl privește se declară confratern cu poetul Dumitru Mălin, de pe Valea Arieșului, și acesta adeptul unei estetici poetice tradiționale, dar la fel de cutreierată de neliniști și grave meditații. Numai că, pe cînd D. Mălin, stabilit la Alba Iulia, în Cetatea Carolină, și cu o experiență de funcționar în cultura județeană, care aduce în poezie, oarecum rememorative și esenian, imaginea satului natal arieșan și icoanele celor dragi, avînd o viziune „secularizantă” și antidogmatică, Teofil Răchițeanu s-a întors, după studii filologice la Cluj, în satul natal, scriind o poezie „de la fața locului”, cu amintiri trăite și evocate în acest cadru, mereu în atingere cu spiritul chtonic, cu duhurile montanității natale. Dedicîndu-i „Trei poeme pentru Dumitru Mălin”, Orfeul Apusenilor de lângă Huedin regăsește în poezia confratelui arieșan „Piatra ta cea Cîntătoare” dar și alte elemente constitutive ale mesajului poetic: „Nu te știusem. Dorul meu cu-al tău/ S-ai întîlnit, și-acum, acum se cheamă./ Iancu al tău se poartă și pe-aici/ Și peste munți

ființa și-o destramă.// Ci vino-n carne și-oare Dumneata./ De voi fi trist, cu tine-o să mă-nsenin,/ La Piatra Cîntătoare-a mea să vii/ Să ne-ntîlnim. Adu-l și pe Esenin!...” (Superbă Piatra ta cea Cîntătoare).

O comparație a celor doi poeți ar releva apropieri și deosebiri din cele mai interesante, de unde conștiința de sine și a poetului Teofil de a merge pe un drum personal, departe de cel bătătorit de generația postmoderniștilor, atât Esenin (de care amintește poezia confratelui) cât și Omar Khayyam din gândul lui, fiind repere eterne ale Poeziei, deci nu ar avea de ce să trăiască anumite complexe de creație:

„Noi scriem poeme-n ritm și rimă.
Multora astea nu plac, neam.
Tu prea ești frate cu Esenin,
Eu și mai și cu-Omar Khayyam...”

Ce scriem noi nu e la modă
Și nu ne-acordă nimeni premii,
Alea se dau doar unor care
Nu-s doar poeți ca noi, ci genii...

Muri-vom și noi. Și pămîntul
Ca pe-orice om ne va-nghiți
Cu geniile-acelea alături
Ce-astemenea ca noi vor fi...

Că, vremea vremuie, sub țărîină
Ca noi și ei s-or așeza
Și cît vor fi ele de genii
Le-or viermii, ca pe noi, mînca...”

Desigur, ironia este aici una *pro domo*, specială, și ea privește nu în sens axiologic cât antropologic, căci poezia lui Teofil Răchițeanu vorbește în versuri „simple” despre marile probleme ontologice, ca în această „Profetie” dedicată „Tot lui Mălin”, în care poetul ne comunică convingerea că scrisul lui „va rămîne”:

„În Apusenii noștri dragi
Poemele le scriu cu rime.
Ele la modă nu-s, dar plac,
Totuși, la cine și la cine.

Ci modele și ele țin
Cît țin, și mor, frate Măline,
Ci desuetul nostru scris
Eu sunt convins că va rămîne

Căci gloria-i doar o bășică-i.
Cît suflă-n ea se tot întinde
Și-odată sparge-se. Uitatea
Pe toți la fel ne va cuprinde...”

Desigur, și noi suntem convinși că poezia lui Teofil Răchițeanu (cu care încă nu am reușit să stăm „face-à-face”) este una care „va rămîne”, într-o „istorie a literaturii noastre, alcătuită fără parcimonii” (C. Cubleşan), adică în mod profesionist și dincolo de orice partizanat, ca o panoramă a dezvoltării genurilor literare în variabile moduri și specificități creatoare, în ultima jumătate de secol... Ba mai mult, Opera lui Teofil Răchițeanu ar putea interesa viitorii monografi, decelîndu-i *figura spiritului creator* nu numai din poezie ci și din celelalte lucrări „de frontieră” pe care autorul s-a străduit să le lase posterității literare, în vederea unor asemenea demersuri probante, echitabile, corect restitutive.

Mircea IERUBA,
Tg.-Jiu, 08.07.2022

ALEXANDRU CAZACU

La capătul verii

Umbrele noastre din ce în ce mai tăioase
din ce în ce mai prelungi
cînd razele soarelui de August
vătuiiau ferestrele
iar liniștea parabolilor antice
tulbura îmbrățișări
O singurătatea galantă
își aduna în portofoliu exponatele
precum se adună frunzele
în gheara unui pui de vrabie
cînd ne iubeam
ca și cum de asta depindea supraviețuirea
unui continent undeva departe
iar orele se îmblânzeau
sub acordurile tangoului
ieșit din cutia unui radio demodat
la capătul verii ce se adăpostea în oraș
ca un zelot în fortăreța Massada

Locul geometric

Soarele lunii Septembrie
printre frunzele castanilor
precum flacăra gălbuie ascunsă în
sticla lămpilor cu gaz
într-un sat uitat de câmpie
Locul geometric și sufletească al acestei zile
ce ni s-a dat cînd se adună
pașii de pe-un coridor îngust
odată cu drumurile pe care
vrei să le duci pînă la capăt
din dorința de-a nu greși
acolo unde uitarea este o formă
de bunăvoință înfrîngere

Ora de toamnă

Ora de toamnă
cu aburul ei ieșit din întinderile câmpiei într-un
timp
dinainte pierdut și răscumpărat dinainte
Mirosul de flori proaspete
și vorbele tale pe care le auzeam atent
și aș fi vrut să nu se mai termine
Razele lunii frînte în paharele cu vin
lângă o aglomerare de lucruri
pe masa de la care ne-am ridicat împreună
Totul acoperit de seara ce se aruncă
în ferestre și pe acoperișuri
Cu fiecare pas făcut în cameră
aceasta se mărește odată cu fraza lăuntrică
pe care gândurile o continuă
cînd totul este deopotrivă
ostil și propice despărțirilor

Întrebările

Să lăsăm ziua care a trecut în pace
chiar dacă încă mai dor neajunsurile ei
Totul se micșorează în vagi amintiri
despre tinerețea unei străzi ce astăzi nu te mai
cunoaște
precum iarba ce se înalță
în curtea imensă a unei case bătrânești
unde vorbele înseamnă prea puțin
iar noul anotimp pleacă odată cu dragostea
prin lumina lividă a ferestrelor
cînd fericirea și frica își refuză culorile
sub ochii încercănați de zăpezi și orașe
cînd față către față ne privim
iar întrebările se adună precum spectatori
într-o sală de teatru cu câteva minute
înainte de ridicarea cortinei

Un Bacovia (ironic și fantezist) de Heidelberg:

MIRCEA M. POP:

„ȘAPTEZECI POEME & ANI”

(Tipo Moldova, Opera Omnia, Poezie contemporană, 2018)

Poetul, criticul literar și traducătorul **Mircea M. Pop** (n. 8 mai 1948, Mișca-Arad) s-a stabilit în 1989 în Germania, lucrând de peste douăzeci de ani, conform studiilor sale filologice, într-o bibliotecă juridică a Institutului Max-Planck din Heidelberg, pe adresa căruia i-am trimis revista „Portal-MĂIASTRA” cu colaborări lirice și comentarii literare. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România (2003) și al Uniunii Scriitorilor din Germania (2013). L-am cunoscut la Festivalul Internațional de Poezie „Lucian Blaga”, fiind traducătorul în germană al volumelor de poeme din creația lirică a lui Lucian Blaga: „*Psalm an die Liebe und 46 andere Gedichte / Psalm dragostei și alte 46 de poezii*” (Azur Verlag, Mannheim, 2013), „*66 poeme / Gedichte*” (Traducere în germană de Mircea M. Pop și Joachim Schwietzke, Editura Altip, Alba Iulia, 2016).

În 2012 și 2013 a reperat un nou succes prin traducerea și popularizarea literaturii argheziene în cadrul Festivalului Internațional „Tudor Arghezi” de la Târgu-Jiu, fapt repetat în 2022, la cea de-a XLII-a ediție, cu traducerea-album „*11 Poeme*” (Editura CJCPCT Gorj, 2022, ediție bilingvă, supliment al revistei „Bilete de papagal”).

„ȘAPTEZECI POEME & ANI (Tipo Moldova, Opera Omnia, Poezie contemporană, 86 p.) este un volum dens și sprinten, prilejuit de o aniversare, în care își găsesc loc poeme scrise începând din 2014 încoace și publicate în reviste din țară („Convorbiri literare”, „Euphorion”, „Poezia” și „Portal Măiastra”), doar poemul „Omagiu” datând din 1976, fiind inserat în volumul „Omagiu lui Brâncuși”, editat de revista „Tribuna” din Cluj-Napoca cu prilejul aniversării centenarului. Cu acest „Omagiu” se deschide culegerea aniversară și, în mod simetric, se încheie cu poemul „Brâncuși”, un fel de portret omagial-contemplativ sugerând semnificațiile esențializate ale *Trigemenei* sculpturale de la Tg.-Jiu: „Mic de statură/ dar mare la suflet,/ cu barba albă/ ca un fuior de lână./ ai cioplit dibaci/ materia/ dându-i viață:/ fie pasăre prinsă în zbor./ ori poartă de sărut nemuritor./ sau masă a tăcerii de dincolo de viață./ ori coloană fără de sfârșit/ tinzând spre infinit...” (p. 79).

Simplă, unanim accesibilă, de o tranzitivitate lăsând mai totdeauna deoparte artisticitatea tropilor și figurilor de stil, poezia lui Mircea M. Pop comunică, într-un fond principal de cuvinte, idei, gânduri, stări de spirit, în general acea „stare poetică” pe care autorul o

trăiește în preajma temelor și subiectelor ce-i trezesc interesul și-i incită spiritul. Despre poezia lui (cu debutul în 1972, prin concurs, la „Facla”) au scris, din 1985 încoace (în periodice): Florin Bănescu, Olimpia Berca, Constanța Buzea, Petru M. Haș, Vasile Dan, George Vulturescu, Gheorghe Grigurcu, Zenovie Cârlușea (alias: Mircea Ieruba, Dan Radu Abrudan), Lucian Gruia, Cornelia Luther, Laurențiu Kock, iar în volume: Johannes Bettisch (2007), Gheorghe Mocuța (2013), Zenovie Cârlușea (2022).

Prezent în antologii germane de poezii, începând din 2006, Mircea M. Pop a editat volume de poezii atât în română cât și germană, fiind membru al respectivelor Uniuni de creație (*O mână de cuvinte*, 1996; *Invocații și alte micropoeme / Anrufungen und andere Mikropoeme*, 2002; *Heiratsanzeige*, 2006; *Inventar: 88 Gedichte*, 2010; *Arta de a fi vesel*, 2012; *Glasul poetului*, 2014; *Șaptezeci poeme & ani*, 2018).

Reținem, totodată, volumele care înmănușează activitatea de critic literar, cu predilecție pentru literatura din spațiul germanic de azi, îndeosebi pentru scriitorii de origine română transferați în acest areal cultural: „*Secvențe literare germane*”, 2013; „*Pagini literare germane*”, 2015; „*Über Literatur und Geschichte Rumäniens im deutschsprachigen Raum*”, 2017; „*Pagini literare româno-germane*”, 2017; „*60 scriitori români din diaspora*”, ediția a doua revizuită și completată”, 2020.

O constantă a poeziei lui Mircea M. Pop este aplecarea autorului către *artele poetice*, mai exact zis atitudinea acestuia față de „scriitura” menită a da seama, în mod demistificant, despre lumea poetului și raporturile sale cu realitatea. Folosind în aparență un limbaj simplu, de oralități pliate pe stilul vieții curente, poetul exprimă de fapt, cu detașări ironice, anumite teme și motive pline de gravitate, de vădite problematizări. Declarându-se „anticalofil” și, deci, difuzor al unei atitudini netede, poetul afirmă într-un „*Baschetbalist literar*” că nu-i place „foaia de hârtie / goală / (se poate zice și nudă?) / de aceea/ măzgălesc pe ea/ ceva/ în grabă/ doar așa/ ca să am motiv/ să o mototolesc/ și să o arunc/ apoi/ la coș/ (ca un baschetbalist/ ...literar)”. Imaginația joculară, din care ar izvorî această lirică, amintește de „zmângăleala” argheziană (și nu numai din „Cântec de adormit Mitzura”) cu mize mai profunde, fiind în fond o meditație de simplități „problematică” asupra „scrisului”, izbucnind uneori în ironii la adresa poezilor („majoritatea!?”) care „dorm/ cu creionul după ureche/ și cu coala de hârtie/ în buzunarul de la pijama”, în caz că, venindu-le o idee ori visează ceva, „să poată de îndată scrie/ înainte de a uita”. „Oare cum dorm poetele?” se întrebă în final liricul nostru, ironizând, de fapt, nu vreun obicei al contemporanilor, ci mai vechea deprindere (a lui Coșbuc, bunăoară) care dormea cu caietul sub perină, fiind gata să aprindă lampa în miezul nopții pentru a consemna fugitivele gânduri. Însă, nu la Coșbuc se referă poemul, ci, evident, la lipsa de inspirație a unor autori postmoderniști, spontani, deșirați, risipiți într-un verbiu parazit și foarte puțin elocvent în relație cu lirismul profund.

Că poetul nu se joacă, în gratuități imaginare, cu cuvintele, ne-o spune într-o *Odă cuvântului*, în care se declară căutător „flămând” al lexemelor „sfinte” rostite „pe pământ”, menite a exprima atât „adevărul” cât și „jurământul” de prestidigitator inspirat: „Cuvânt sfânt, sfânt cuvânt, deopotrivă adevăr, deopotrivă jurământ// te caut flămând/ și mă frământ./ neștiind unde te găsesc// Cuvânt sfânt, sfânt cuvânt,/ zămislit în cer,/ rostite pe pământ.”

Nu lipsește, așadar, din această poezie a dicției orale, de aparentă simplitate, o anumită „mistică” trăită de poet în numele cuvântului, menit, ca la Eminescu,

a exprima „adevărul” lumii și un anume legământ al creatorului de valori și frumuseți artistice. Un spațiu ideal sugerat al Poeziei ar fi Ithaca, alodiu odiseic, către care se îndreaptă opțiunea liricului nostru, într-o artă poetică de reale frumuseți imaginare, exprimând pe deplin un mesaj ideatic, nemijlocit: „Să vrei să ajungi în Ithaca/ precum vor alții în Paradis./ să fie Ithaca paradisul tău terestru./ chiar departe fiind de Ithaca/ să te simți aproape./ să fie Ithaca idealul tău terestru./ să fie Ithaca fereastra/ prin care să poți privi și înțelege/ lumea de ieri și lumea de azi./ să te apropii de Ithaca/ chiar când te îndepărtezi./ să poți intra cândva în Ithaca/ chiar cu prețul propriei vieți./ să mori liniștit și convins/ că ți-ai atins țelul propus/ devenit obsesie pe viață...” (*Ithaca, paradisul tău terestru*). Se vede destul de clar cum, pornind de la un „mitolog”, de la o imagine odiseică, poetul continuă a medita pe seama acestei *idei-obsesie*, reușind a se exprima pe deplin în idealitățile demersului său poetic. Acest demers poetic, pornit de la simplități și vizând complexități și profunzimi, este, în cazul dlui Mircea M. Pop, marcă poetică înregistrată.

Perceperea / înțelegerea poeziei este, în fond, mai diversificată, precum în cele „Trei ipostaze posibile” ale Poemului, când „tinctură de iod” vindecătoare, când „cuțit” sfâșietor, când „parfum” care înfrumusețează viața (*Poemul. Trei ipostaze posibile*). Altundeva poetul ne spune că „Poeții scriu noaptea sau ziua./ ori de câte ori inspirația îi ispitește./ pun pe hârtie frământările lor/ dând la iveală nucleul poemului/ menit a fi ștafetă pentru cei de mâine.” (*Despre poezi*). Un „privilegiat de soartă” și „altruist” se dovedește și dl Mircea M. Pop, pentru care poezia este „apăsare pe bemolii tristeții” cu „degetele amintirii”, rămânând astfel cu o rană „de sânge” pe suflet, căci: „Bemolii negri ai tristeții/ își au muzica lor aparte/ și te poartă într-o lume/ cu totul și cu totul aparte./ neîntâlnită în nicio carte.” (*Apăs pe bemolii tristeții*). În alt poem, „*Vând tristețe*”, liricul nostru este de o tranșantă luciditate, ironic, fantezist și plin de „poetica” deconcertărilor existențiale, sugerând o terapie prin asumarea „tristeții”:

„Vând tristețe la kilogram./ ba chiar la tonă dacă doriți./ dar ca să nu vă fie / prea multă/ și prea scumpă/ o aveți alături/ frumos împachetată/ în pungulițe/de câte două sute de grame./ Luați tristețea/ că ea vă înobilează/ și vă face mai sensibili/ la tot ce se întâmplă/ în jur...”

Mircea M. Pop este nu atât un introvertit cât un poet al lumii „care curge” și al materiei care „plânge”, concentrat într-un solilocviu prozaic, de cenușie pustietate sufletească, precum un Bacovia al zilelor noastre, după cum se mărturisește în poemul „*Astăzi, despre ce am făcut ieri*”, datat „03.04.2016”, dezarmant de simplu (ca la Bacovia) dar nu lipsit de angoasa existențială: „N-am citit nicio carte./ n-am scris nici un cuvânt./ n-am ieșit din casă/ că a fost ploaie și vânt./ n-am deschis radioul./ n-am privit la televizor./ n-am ascultat de fel muzică/ ci mi-am făcut un ceai de urzică./ am vorbit într-una, fără glas./ cu mine însumi, doar în gând/ și-am ascultat atent «materia plângând»”.

Au atâta limpiditate în ele aceste poeme și atâta referențialitate de profunzimi și gravități încât, dacă le-ai comenta, ar însemna să comiți un comentariu ta-tologic, de aceea poeziile spun mai mult în forma lor pură decât ar putea cuprinde un comentariu, valabil doar în marginea stării poetice, a viziunilor decantate și, desigur, a artisticității, care, încă o dată, ne amintește de simplitatea versului bacovian plin, însă, de gravitatea și tragismul datului existențial cu care poetul vine în atingere, prin afinități sufletești de electivă rezonanță...

„ȘAPTEZECI POEME & ANI”

← pag. 37

Iată-l din nou pe senzitivul postmodernist Baco-via „bâjbâind” în „nesiguranța” nopții, trăind vagul, incertitudinea, lehamitea stării de a fi într-un „infern” existențial, precum în poemul „Senzație”:

„Broasca țestoasă a nopții/ mă acoperă cu carapacea metalică/ lăsându-mă să înot în întuneric/ ca într-o mare din infern// nimic mai neplăcut decât nesiguranța/ pe care ți-o toarnă în vine și viscere/ necunoscutul, făcându-te să bâjbâi/ acolo unde ar trebui să te simți ca acasă.”

Reflecțiile poetului privesc lucruri minore din preajma noastră, problematizate fiind ca temă și motive într-o manieră ludică de mai largi sugestivități, precum „Cuiul”, care, când nu este „suport” de haine, în perețe, sau stabilind „o legătură/ între două obiecte”, ca în scândură, poate fi „cauză de ceartă ori neplăcere”: „mă gândesc la cuiul lui Pelele[a] și-mi vine să zâmbesc...// Cu un clește bun îi vii cuiului de hac...” Filologul Mircea M. Pop intuiește exact valoarea semantică a lexe-melor denominative, drept care multe din poemele sale merg pe analogii și surprize polisemantice, scontând înțelesuri pline de tâlc.

Ca în „Historiile” prévertiene, jocurile de cuvinte, părând banale, conduc la efecte de umor și divertismenturi, dovedind un spirit mereu viu, nonconformist, inedit în resuscitarea banalului ca demers poetic. Inclusiv meditația despre Poezie, în această „Definiție” de surprinzătoare „banalități” gravissime:

„Ce e poezia?// Poezia e haina pe care o îmbrac./ e aerul pe care îl respir./ e pâinea pe care o mănânc./ e femeia pe care o iubesc.// Poezia e însăși viața.// Bineînțeles că și moartea/ e și ea tot poezie/ dar cu mult mai tristă...”

Deseori, însă, tenta gravă și „seriozitatea” unor abordări este tranșată de surpriza unei ironii menită a reconforta spiritul, a-l readuce cu picioarele pe pământ, într-o existențialitate raportabilă la propria-i individualitate – acest demers „demistificator” de replică-poantă (de anecdotă à la Jacques Prévert sau Marin Sorescu) este, desigur, o luare în răspăr a unor inconveniente, precum în „Microinterviu”:

„Bună ziua domnule Pop/ (fost până mai ieri tovarăș)/ vă preocupă mai mult/ politica internă/ ori politica externă?// Sincer să fiu, dragul meu./ cel mai mult și mai mult/ mă preocupă acum/ propriul reumatism/ și durerile de șale...”

Totul este adus înspre domeniul creației, al Poeziei, și chiar dacă poetul gândește la lucruri triste, grave, definitive, o relativizare prin ironie și umor vine să îndepărteze pe cititor de eventuale disforii lecturale, precum în poemul „XXX”, în care, punându-și problema sfârșitului, a aceluși „când nu voi mai fi”, poetul cere îngăduința de a spune „ce simt și gândesc”: „rebele, cuvintele mele/ tind sus spre stele/ deși uneori, negreșit./ mergând, peste ele ați pășit.”

Am pășit și noi, desigur, în acest comentariu, peste cuvintele „rebele” ale Poetului și am realizat că, locuind „de peste douăzeci de ani/ la etajul șapte” (în Heidelberg), putem spune, - dincolo de anecdotică, de spirit ludic și ironie, - despre liricul Mircea M. Pop, cu cuvintele lui: „și mă consolez cu gândul/ că astfel sunt mai aproape de cer.” (*Eu și vecinii mei*)

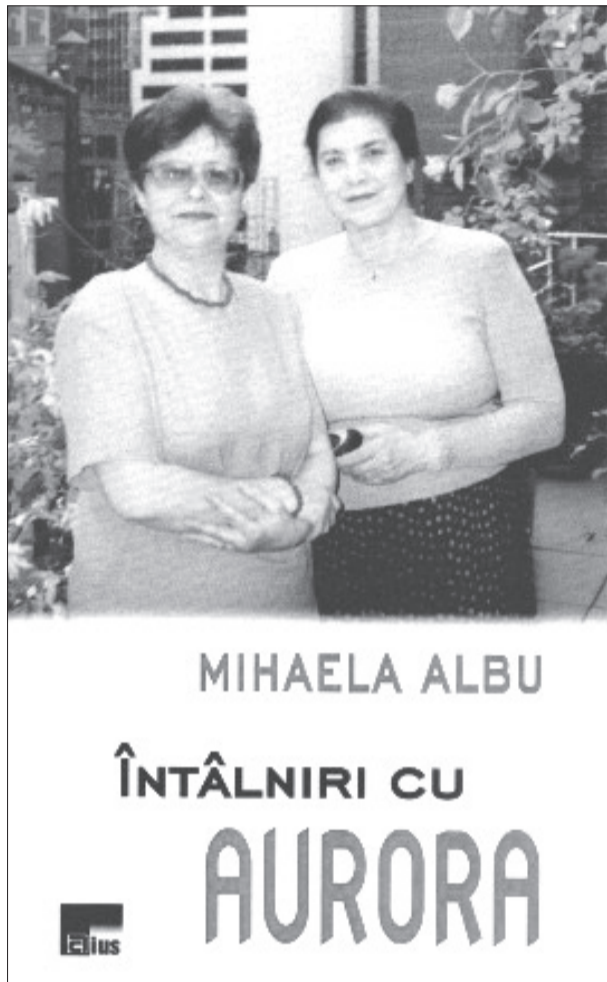
Expresie a maturității septuagenare, volumul „Șaptezeci poeme & ani” este reprezentativ pentru formula poetică de mare impact în contextul contemporaneității literare, MIRCEA M. POP fiind un poet de atitudine și de substanță, care, deși locuiește în străinătate, își revendică un loc binemeritat, de specificități și diferențieri, în literatura țării natale, contribuind, în calitate de critic literar, la „aducerea acasă” a atâtor zeci de scriitori români care trăiesc și publică în spațiul germanic.

Fabian MUREȘAN

MIHAELA ALBU:

„ÎNTÂLNIRI CU AURORA CORNU”

(Ed. Aius, Craiova, 2021, 163 p. + 14 fotografii color)

Prima soție a lui Marin Preda, poeta, prozatoarea, traducătoarea și, apoi, actrița de cinema AURORA CORNU (6 decembrie 1931, Provița de Jos, Prahova – 14 martie 2021, Paris, covid), este consemnată de Raymond Queneau în „Histoire de la littérature”, 2, „Encyclopedie de la Pleiade” (Gallimard, 1968, 2128 p.), alături de alți literați români, „jeunes écrivains: Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ion Alexandru, Ștefan Bănuțescu, D. R. Popescu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu”.

Absolventă a Școlii de literatură „Mihai Eminescu” din București (1951), a fost redactor-șef la secția de poezie a revistei „Viața Românească” (1950-1954). Din 1955 până în 1959 a fost căsătorită cu Marin Preda, fiind atât martora scrierii capodoperei prediste „Moromeții” (vol. I), dar implicându-se discret și în editarea romanului.

Frumoasa poveste de dragoste preț de un lustru, acea „dragoste-primăvară care ne-a unit atunci”, restituită nouă prin „scrisorile lui Marin Preda și fotografiile noastre” – după cum scrie însăși protagonistă în „Argumentul” cărții „Scrisori către Aurora” (Editura „Albatros”, 2001) – a făcut-o cunoscută publicului nostru cititor pe acea tânără poetă care în 1965 părăsea România pentru a se stabili la Paris, apoi la New York, în calitate de soție a lui Andrei Cornea, inginer de sunet la Televiziunea franceză. A locuit alternativ între cele două metropole, continuând să scrie literatură și să colaboreze cu articole și poezii la revistele exilului românesc („Limite”, „Ființa Românească”, „La Nation Roumaine”, „România”). I-au apărut, după volumul „Distanțe” din 1962, „La Déesse au sourcil blanc” (Paris, 1984), „Poezii” (1995), „Castel pentru o persoană” (2004), „Romanian Fague in C Sharp” (apărut în engleză în 2003, în SUA, și editat în franceză la Paris în românește, în 2005). Ca actriță, reținută în istoria cinematografului, a jucat, printre altele, rolul titular în pelicula regizată de Erich Rohmer, „Genunchiul Clarei”, apoi ea însăși încercându-se ca regizoare și actriță într-un film ocut, „Bilocation”, la Londra, dar, deși încununată cu un prestigios premiu festivalier la New York și Montreal, a renunțat considerând că „A fi scriitor e mult mai sigur” (cf. mărturisirii lui Sorin Preda din interviul publicat în „Formula As”

din 10 aprilie 2001). Pe „scriitoarea și omul european” Aurora Cornu, universitara craioveană Mihaela Albu a cunoscut-o în vremea cât a funcționat ca *visiting professor* la Universitatea Columbia (New York), mai exact în perioada 1999-2004, după ce o primă „întâlnire” o avusese lecturând volumul pe care Eugen Simion i-l dedicase în 1998 (*Convorbiri despre Marin Preda*) celei ce fusese iubita și soția prietenului său: „ceva inexplicabil m-a atras și m-a determinat să o cunosc mai bine”. Prin urmare, autoarea a consemnat toate întâlnirile și conversațiile, nu puține, chiar „numeroase și esențiale” (Iordan Datcu) în jurnalul său american: „*Et in America. Lumi în oglindă. 1999-2009*” (Eikon, 2010) și „*Lumi în oglindă. Jurnal, 2010-2015*” (Eikon, 2017).

Volumul de față, *Întâlniri cu Aurora*, reproduse, într-un mozaic memorialistic, cele consemnate la momentul respectiv în Jurnal, dar și „cele gândite despre cărțile sale, cele *auzite*, în interviu, dar și cele *imagine* într-o scurtă povestire și într-un poem dedicat ei”. Este vorba, cu alte cuvinte, despre consemnările jurnaliere din anii 1999-2004, 2006-2013, 2020-2021, pagini prevăzute de eseu „*Aurora Cornu sau Poezia ca libertate*” cu un „*P.S. Scrisori către Aurora*” și urmate de un „*Dialog cu Aurora Cornu despre Eli Lot(h)ar, Giacometti... și nu numai*”, de povestirea „*Je ne regrette rien*” (intervievata, cu abilități de magie și ezoterism, regăsindu-se în această proză sub numele de Minodora) și de poemul „*Noaptea aceea*” reprodus din volumul „*Armoarul cu poeme*”, 2018).

Suficiente pentru a ilustra prețuirea pe care autoarea o poartă prieteniei sale new-yorkeze, materialele respective reușesc a contura portretul unei femei (deopotrivă inteligentă și frumoasă, cum rămăsese în conștiința lui Marin Preda), toți cei care au cunoscut-o vorbind despre ea „la superlativ, fascinați cumva de personalitatea ei puternică”. „Prietenia cu ea, scrie autoarea, zilele, orele petrecute împreună pe mine m-au îmbogățit.” Află de la cea care se oferise a fi un „îndrumător” pentru ea, în metropola new-yorkeză, că ea și nu altcineva a hotărât ca relația cu Marin Preda să înceteze, dându-i acestuia „șansa de a avea copii, de a avea o viață normală” și pe deasupra gândind că „din această suferință (a despărțirii), el, ca scriitor, va avea de câștigat”. Dar reținem și dubitația din finalul consemnării: „Cine știe dacă nu și-a făurit singură o motivație sau o salvare a propriei conștiințe?”

Fie că o vizitează în apartamentul de la New York, „în Manhattanul înțesat cu zgârie-nori”, locuind undeva în apropiere, fie că, împreună cu alți scriitori din comunitatea românească, se află la sediul Institutului Cultural Român, la restaurantul „Casa Română” sau la Sala socială a Bisericii românești ori în alte locuri, Aurora Cornu se bucură de prietenia și prețuirea autoarei, mereu curioasă să afle cât mai multe din viața fascinantei „matroane”, din viața petrecută alături de cei doi soți, Marin Preda și Andrei Cornea, din relațiile acesteia avute cu o seamă de scriitori și oameni de cultură, Aurora fiind „o persoană deosebită prin felul de a fi, prin felul în care povestește, prin experiența de viață pe care a avut-o”, exercitând „o atracție pe care numai ființele alese o pot avea”. Astfel, din întâlnirile frecvente și tihnite din apartamentul new-yorkez, aflăm date despre scriitorii români din New York, alături de care autoarea apare în fotografiile reproduse: Pr. Theodor Damian (Mihaela Albu a avut o activitate susținută la editarea interesantului periodic new-yorkez, *Revista de spiritualitate și cultură românească / Review of Romanian Spirituality and Culture „Lumină lină”/ Gracious Light*), M. N. Rusu, Mirela Roznoveanu, Dumitru Radu Popa, Mircea Săndulescu, C. Negoită, Anca Pedvis, Ion Manta, Liviu Georgescu ș.a. O figură aparte face Nina Cassian, și ea stabili-

tă în metropola americană, între aceasta și Aurora instalându-se o antipatie reciprocă, greu de suportat, consemnată de Mihaela Albu cu fină intuiție feminină („Aurora și Nina – dușmance pe moarte și pe viață”; Nina „mai spune, printre altele, că totdeauna s-a temut de Aurora și că a stat în preajma ei ca un iepure speriat”; „O inhiba frumusețea Aurorei sau e un fel de alint târziu?”)... Dar, înainte de toate, portretul Aurorei este de reținut: bruneta cu pielea albă încă își iubește soțul, pe Andrei, „un bărbat plin de talent, frumos, o amintire vie în inima și gândurile celei care i-a fost soție și (pe) care l-a iubit”. Dar și amintirea lui Marin Preda este vie în mintea scriitoarei, care-i povestește tot felul de amintiri și-i arată seturi de fotografii, scrisori etc. În amintirile împărtășite prietenei Mihaela revin figurile celor mai interesanți oameni de cultură români și străini, precum Eliade, Elias Canetti ș.a. „Homo viator”, împărțindu-se periodic între New York și Paris, Aurora „este în egală măsură cetățean al celor două capitale ale lumii”. Nevoia de a-și împărtăși amintirile și gândurile o face pe matroană să vorbească mai tot timpul, mai ales dacă are alături o conștiință scriitoricească ascultând totul cu atenție și îmbogățindu-și astfel cunoștințele în varii domenii. Și, pe deasupra, condeiul vizitatoarei prietene se dovedea vrednic, chiar în privința Aurorei Cornu... Cei cinci ani new-yorkezi au trecut repede, apoi în 2006 Aurora Cornu revenind de la Paris și-a editat romanul în versiunea franceză și română. În 2007 „e bucuroasă că reușește să facă mănăstirea”. Vizitele la Aurora continuă, când autoarea se află la New York, și în 2008 și 2009. Legătura cu prietena din America continuă în anii 2010 -2013, prin diverse apeluri telefonice, mesaje.

La 6 decembrie 2012, aflându-se în țară, autoarea consemnează: „Azi e ziua de naștere a Aurorei. Îmi lipsesc întâlnirile cu ea!” Frecventând unele activități culturale din țară, gândindu-se deseori la Aurora. În martie 2013, cu prilejul Salonului de Carte de la Paris, organizat de Institutul Cultural Român, Mihaela Albu se reîntâlnește cu Aurora: „am dormit la ea, și m-a primit cu aceeași prietenie dintotdeauna”. În 2020, la 6 decembrie, Aurora Cornu, stabilită la Paris, după ce vânduse apartamentul de la New York (ajutase la ridicarea unei mănăstiri în țară), împlinise 89 de ani. Întrebată la telefon de prietena sa când mai vine în țară, aceea răspunde: „Nu mai vin, puică, sunt bătrână. Vino tu!” Este ultima consemnare în viață, căci la 15 martie 2021 autoarea este anunțată de Mariana Șipoș că prietena lor Aurora murise „într-un spital din Paris”, răpusă de Covid: „Nu pot să cred! Un capitol din viața mea s-a încheiat, amintirile comune mi-au rămas numai mie. / Sunt fericită că le-am consemnat, fie și pe scurt, la momentul respectiv./ Ca să rămână.”

Urmând paginilor de jurnal, foarte interesant ni se pare „Dialogul cu Aurora Cornu despre Eli Lot(h)ar, Giacometti... și nu numai”, publicat inițial în revista „Hyperion. Caiete botoșănești”, nr. 1/ 2002, apoi în volumul „Azi despre ieri” (2018). Realizat cu prilejul expoziției retrospective „Alberto Giacometti” care a avut loc la MOMA (Museum of Modern Art) de la New York, în perioada octombrie 2001 – ianuarie 2002, dialogul respectiv aduce în discuție „lucruri interesante și surprinzătoare” despre fiul lui Arghezi, Eliazar / Eli Lothar, - rezultat din legătura cu prima soție a poetului, profesoara Constanța Zissu, - care la 16-17 ani a fugit din țară, revenind să-și vadă tatăl la 59-60 de ani, prin 1963. Aurora Cornu l-a cunoscut pe renumitul fotograf și cineast la Malvina Urșianu (soția lui Paul Anghel, publicistul și autorul romanului ciclic „Zăpezile de-acum un veac” din anii ,80 ai secolului trecut): „Eu eram pe atunci dornică de a ajunge la Paris. El avea cam 60 de ani, dar arăta de 90 (...), ne-am împrietenit aproape amoros. Și apoi am corespondat (...) I-am dat telefon când am ajuns la Paris. El își petrecea atunci aproape tot timpul cu Giacometti (sculptorul, n.n.) și cu amanta acestuia, Caroline, care îi era și model. (...). El îmi arăta Parisul... cu bani de la Giacometti.” Acest sculptor îl avea foarte

apropiat pe boemul stilat Eli Lothar, celebru fotograf prin anii 30, ajuns „un tip complet în afara lumii materiale”, care făcuse filme cu Jacques Prévert, Buñuel ș.a. Bustul ce i-l făcuse Giacometti (unul din seria „Lothar”) se află, însă, amplasat pe mormântul sculptorului din Elveția...

Provocată să-i descrie portretul, Aurora Cornu spune despre fiul lui Arghezi: „De statură potrivită, era frumos ca o statuie de împărat antic. Era frumos. Curat, luminos. Boema franceză nu implica neîngrijire. El era mai boem decât orice boem ce a trecut prin Paris. Elegant, frumos. Fără să vrea să pară ceva, el era! Avea un cap alb, cu mâini frumoase, de marmură. Eli avea în plus o formă de gentilețe și de evaziune care aduceau aminte de o pasăre frumoasă. Dar pe plan practic... era zero. Mare băutor de whisky, doctorii i-au spus că va muri în doi ani dacă va continua să bea. Cred că eu i-am prelungit viața cu câteva luni pentru că el ... nu mânca. Dar cum mergea cu mine și cu Șerban Sidery, un alt scriitor de origine română, seara la baruri unde eu mâncam câte o duzină de stridii (descoperisem stridiile!), era obligat să mănânce și el.” Ducându-se să fotografieze casa în care s-a născut Eliazar, Aurora ne mai spune că pe mama acestuia, profesoara Constanța Zissu, „a omorât-o doctorul Juvara, uitându-i o pensetă în burtă la operație!”

„Întâlniri cu Aurora” este, la rândul ei, una din piesele marelui proiect de recuperare și evaluare critică a exilului literar românesc, însumând multe volume, pe care profesoara Mihaela Albu îl derulează, începând cu „Presa literară în exil, recuperare și valorificare critică” (2009, 2011) până azi, la recenta lucrare „Jurnalism cultural în exilul românesc, 1948-1989” (Editura Academiei Române, 2021, 311 p.), dedicată tuturor scriitorilor și jurnaliștilor care

„s-au cheltuit” în exil, departe de Țară, slujind cu noblețe și har limba și cultura română”. Este vorba de un impresionant program de restituire culturală, derulat cu o râvnă pilduitoare și o neobosită putere de cercetare nu numai în ansamblu ci mai ales în detaliu, pe sfere geografice, autori, teme culturale, studii de caz, interviuri etc., a tot ceea ce a însemnat exilul românesc vreme de aproape o jumătate de secol.

Să amintim, totodată, și periodicul „Antilethe” (*Împotriva uitării*), „revistă pentru rememoraarea exilului românesc”, fondată în 2017 la Craiova, ajunsă în al V-lea an de apariție, cel din urmă număr (Nr. 2/14, ianuarie-aprilie 2022, 95 p.) fiind dedicat marelui poet-filosof (autorul, printre altele, al volumul „Kairos” din 1974) și „unul dintre ultimii cavaleri ai rezistenței românești”, cum aprecia Vintilă Horia în necrologul din „Buletinul Bibliotecii Române” (vol. XV/XIX din 1989) - *HORIA STAMATU* (n. 9 septembrie 1912, Vălenii de Munte – d. 7 iulie 1989, Freiburg im Breisgau).

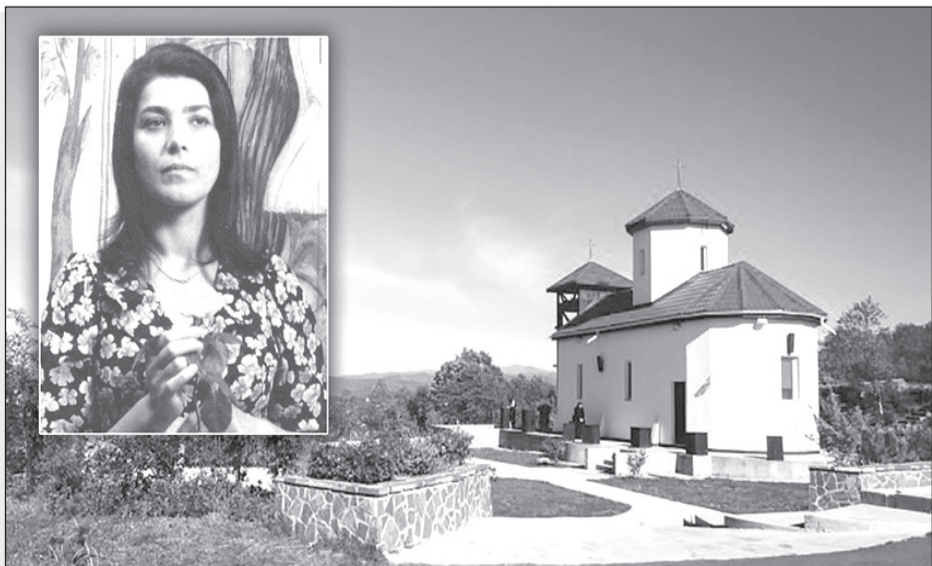
Remarcăm în tot acest demers recuperator de istorie literară o documentare foarte bună, la sursă, precum și o viziune structurantă clarificatoare în subiectele și tematicile abordate, ceea ce vedem din plin și din „dosarul” cu contribuții proprii - substanțialele „întâlniri” ale d-sale cu scriitoarea Aurora Cornu (1931-2021), nume de o fascinată specificitate din exilul românesc.

ZENOVIE CÂRLUGEA, Tg.-Jiu,
3 iulie 2022

PS. Recent, într-o frumoasă evocare publicată pe pagina d-sale de facebook (de fapt un articol mai vechi apărut în „România literară” nr. 26/ 2020), criticul literar Alex Ștefănescu evocă o întâlnire avută cu Marin Preda „cu câteva săptămâni înainte de a muri”, în biroul acestuia de la „Cartea Românească”. Tratându-și musafirul cu cafea, în timp ce el bea whisky, Marin Preda „era încă amețit, ca de șampanie, de succesul noului său roman *Cel mai iubit dintre pământeni*, ceea ce-l făcea mai binevoitor decât de obicei.” Printre altele, i-a vorbit celui ce tocmai îi editase cartea „Jurnal de critic” despre „femeile, în număr de trei, cu care fusese căsătorit (cu ultima încă era). Mi-a explicat că prima dintre ele, Aurora Cornu, era frumoasă și inteligentă, următoarele având numai câte una dintre aceste calități! (Celelalte două soții fiind: evreica Eta Vexler/ Elena Mitev, rămasă și ea în Franța, și Elena Preda, ultima dăruindu-i doi copii, Nicolae și Alexandru – n.n.)

Mi-am dorit foarte mult, încă de pe atunci, să o cunosc pe Aurora Cornu, care apare ca personaj (*Matilda*), reprezentare a feminității capricioase, în romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*...” Și criticul povestește cum a cunoscut-o în 1999 la New York, reîntâlnind-o apoi în București (mergând împreună într-un supermarket, Aurora l-a rugat să-și aleagă un obiect care să-i aducă aminte de ea, criticul optând pentru „o foarfecă de grădină uriașă, cu mare putere de tăiere”)...

Să fie Aurora Cornu prototipul „Matildei” din romanul lui Marin Preda?! Nedumerit, i-am cerut dnei MIHAELA ALBU o părere, aflând de la aceasta că nu Aurora, ci „fosta gazdă a lui Marin Preda” îi sugerase scriitorului personajul feminin capricios și negativ din „Cel mai iubit dintre pământeni”... Sper ca pe afabilul maestru Ștefănescu chestiunea respectivă să nu-l supere! „Diferențul” în chestia Matildei va fi, desigur, cu Mihaela Albu...

Despre exilul românesc

Se vorbește, se scrie în ultima vreme mult și bine despre exilul românesc, mai ales despre cel literar. Este îndreptățită o astfel de abordare și aducere în actualitate a creației unor mari scriitori și gânditori români obligați să ia calea exilului, după cel de Al Doilea Război Mondial și în urma Decretului regal nr. 2134 / noiembrie 1944, care interzicea întoarcerea în țară a scriitorilor diplomați. Exilul este greu de suportat „*Când mi-am pierdut eu țara, atunci mi-a fost pieirea. Atunci mi-a fost moartea dintâi și cea mai grea*”, scria Publis Ovidius Naso.

În excelența sa lucrare, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (Chișinău, Editura Arc, 1996, ajunsă la a V-a ediție), savantul de la Chișinău, Mihai Cimpoi scrie despre drama culturii basarabene și a autorilor săi, definind „*exilul basarabean ca exil interior*”, care constă în „înstrăinarea de patria culturală adevărată, în privarea (până prin 1956) de accesul la valorile clasice, apoi prin limitarea acestuia (Eminescu, Creangă, Alecsandri fiind considerați clasici moldoveni, iar Caragiale și Coșbuc nemoldoveni). *Deosebirea fundamentală dintre cele două exiluri* – continuă argumentația Mihai Cimpoi – *este că exilul vestic nu impune o alegere între două spiritualități și între două limbi, ci numai găsirea unei soluții mai bune (esopice) pentru a păstra spiritualitatea și de a o feri de vânturile năprasnice ale înstrăinării*”.

Exilul (de la lat. *exilium*, ex = afară; solio = a sări) este, juridic vorbind, o pedeapsă, care duce la izgonirea în afara țării, surghium; pe când *diaspora* (de la gr. *diaspora* = împrăștiere) a fost inițial termenul care se referea doar la comunități evreiești, aflate în afara Palestinei, în urma cuceririi babiloniene. Sau cum scrie Ion Vianu, fiul marelui cărturar Tudor Vianu, „*exilul este individual, diaspora este colectivă*”.

Exilul românesc, în special cel umanist, cuprinde personalități românești marcante care n-au încăput într-o Românie postbelică bolșevizată de părinții celor care azi ne dau lecții de moralitate sau de cei atașați de „*valorile*” staliniste; unul, de pildă, scria în „*Steaua*” (nr. 8, august, 1958) poezii precum *Pe Lenin îl poți recunoaște sau Primele tancuri sovietice*, în timp ce Gh. Gheorghiu-Dej l-a convins, ajutat și de palincă, pe Hrușcov să scoată trupele sovietice din țară. Unul e blamat, celălalt prezent în publicistica literară oficială.

Creația literară românească, cultura română în speță este unică, indiferent dacă creatorii lor sunt din Bulzești sau Honolulu. Pentru mulți exilați, Țara era aceeași, iar Eminescu era colacul de salvare al sentimentului românesc al Ființei, fiind, după expresia lui N. Iorga, „*expresia integrală a sufletului românesc*”,

sau „*românul absolut*”, cum bine grăia Petre Țuțea.

Pentru Eminescu, beneficiem de apariția recentă a unei cărți mult așteptate: *Din exil... acasă... „cu Eminescu de mână”*, antologie de studii și articole despre opera eminesciană apărute peste hotare, ediție îngrijită, cuvânt-înainte, note și comentarii de Mihaela Albu, cu o pertinentă postfață a acad. Theodor Codreanu. Sintagma expresivă îi aparține lui Vintilă Horia, speranță sa și a altor exilați – „*ne vom întoarce acasă cu Eminescu de mână*” – rămânând doar un vis. De altfel, el a transfigurat acest sentiment al dorului de țară într-un roman de mare succes: *Dumnezeu s-a născut în exil*, încununat cu premiul Goncourt, autorul fiind obligat să refuze premiul datorită unei companii furibunde de „*ură și invidie*”; în Țară, oficialitățile bolșevice l-au condamnat la 21 februarie 1946, pe nedrept, măsluind documentele, iar după „*Revoluția din 1989*”, Institutul „*Wiesel*”, finanțat din bani publici l-a re-condamnat, folosind aceleași acuzații absurde ale Tribunalului Poporului din 1946, prezidat de Al. Voitinovici. Tribunalul Dolj a infirmat, la 14 februarie 2018, sentința de retragere a titlului de cetățean de onoare al orașului Segarcea. Și nu este un caz izolat.

Antologia Mihaelei Albu, *Din exil... acasă... cu Eminescu de mână*, ne îndreptățește să-l privim pe Eminescu prin două oglinzi paralele. Una, cea oficială, din România sa bolșevizată, în care lui Eminescu îi era permis să fie cunoscut cititorilor de tip nou doar prin două poezii, *Vieața* și *Împărat și proletar* (fără final). Ulterior, prin eforturi logistice ale unor intelectuali-editori (Perpessicius, Vatamaniuc etc.), Eminescu a fost redat publicului cititor în dimensiunea sa reală, inclusiv cea publicistică (începând cu apariția vol. IX, *Opere. Publicistică 1870-1877* din 1980, următorul volum, X, stârnind un scandal internațional, neputând fi difuzat decât după 1990).

În schimb, în exil, Eminescu era puntea de legătură spirituală dintre cei exilați și Țară. „În exil, Eminescu a fost, din primele momente, un reazim și un îndemn”, mărturisește Emil Turdeanu. „*Pentru noi, Eminescu nu e numai cel mai mare poet al nostru și cel mai strălucit geniu pe care l-au zămislit pământul, apele, cerul românesc. El este, într-un anumit fel, întruparea însăși a acestui cer și a acestui pământ, cu toate frumusețile, durerile și nădejdi-le crescute din ele. Noi, cei de aici, ruși de pământ și de neam, regăsim în tot ce-am lăsat în urmă, de la văzduhul munților noștri și de la melancolia mării noastre, până la cerul nopții românești și teiul înflorit al copilăriei noastre. Recitându-l pe Eminescu, ne reîntoarcem ca într-un dulce somn, la noi acasă*”, scris, în septembrie 1949, Mircea Eliade, și el prigonit pe nedrept de ai săi.

Sau cum spune Mihaela Albu, „*cei mai mulți dintre cei aflați pe pământ străin, înstrăinați fizic, dar rămași români în întreaga ființă, și-au pus activitatea culturală și sub semnul operei eminesciene, salvatoare a identității*”. Sunt antologați, „cu Eminescu de mână”, personalități marcante ale exilului românesc, unele mai puțin cunoscute publicului nostru din varii motive (Mircea Eliade, G. Racoveanu, A. Răuță, Al. Busuioceanu, C. Amărieștii, Vintilă Horia, Leontin Jean Constantinescu, N.I. Herescu, Victor Buescu, I. Guția, Basil Munteanu, M. Niculescu, Titus Bărbulescu, Virgil Ierunca, Horia Stamat, Mircea Popescu, E. Turdeanu, G. Uscătescu, N.A. Gheorghiu, Anneli Ute Gabanyi, O. Buhociu, L. Boz, Oct. Vuia, G. Bălan, Nicu Caranica, Al. Ciorănescu, L.M. Arcade, Ovidiu Vuia). Lipsește, curios, din această listă Monica Lovinescu.

„*Eminescologia exilului* – este în opinia lui Theodor Codreanu – *piatra unghiulară a rezistenței prin cultură*”.

Sociologul, eseistul, istoric literar Adrian Dinu Rachieru ne oferă o nouă carte incitantă: *Voci*

din exil. Alte polemici de tranziție (București, Ideea Europeană, 2022). Vocile din exil din acest prim volum (autorul ne amenință cu alte volume de *Voci*) provin din spațiul francez, fiecărei personalități caracterizând-o printr-un titlu definitoriu: „*Panait Istrati sau exilul planetar*”, „*Cioran, exilatul apatrid*”, „*Eugène Ionesco (!) și «exilul» românesc*”, „*Leonid M. Arcade sau «mitologia unui cenaclu*”, „*Vintilă Horia, exilatul itinerant*”, „*Constantin Virgil Gheorghiu: un exilat «clarvăzător»?*”; „*Un duet parizian: Monica Lovinescu – Virgil Ierunca*”, „*Petru Dumitriu: «exilul ca ispășire*”, „*Basarab Nicolescu și recuperare exilului*”, „*D. Țepeneag și «pedagogia curajului*”, „*N. Breban sau exilul intermitent*”, „*Paul Goma, «exilatul absolut*”, „*Virgil Tănase sau «irelevanța» exilului*”, „*Ilie Constantin, un «exilat atipic*”, „*Bujor Nedelcovici: exilul ca «revelație*”, „*Matei Vișinec: exilul ca navetă culturală*”. O pleiadă de exilați de formule și structuri diferite, plecată din Țară sau rămasă în străinătate în etape diferite, după pacea postbelică sau chiar în plină epocă socialistă, acestora atribuindu-se o denumire peiorativă și nedreaptă: transfugi.

Adrian Dinu Rachieru distruge mai multe etape ale „*stării de exil*”, ei fiind nevoiți să plece în exil în mai multe valuri: cei plecați imediat actului de la 23 august 1944, erau „*emigranți politici plecați în bejenie, hrănindu-se cu iluzia provizoratului*” și cu speranța reîntoarcerii, fiind și mai intrasingenți. Aceștia au conștientizat obligativitatea „*continuității culturale*”, a „*rezistenței prin cultură*”, în fața hibridării poporului român de către ideologia sovietică. Alt val îi numără pe cei plecați în plin regim comunist, patronat de Silviu Brucan, Leonte Răutu, Miron Constantinescu, Gogu Rădulescu etc.; ultimul val, postdecembrist, a plecat din motive economice.

Din pleiada de exilați, autorul se oprește asupra „*exilului creator*”, în care au fost „*dislocați, obligați la deșțărare, suspecți că ar avea misiune ideologică, respinși în numele unor războaie personale sau de teama unor «comparații fatale*”, după expresia lui M. Ungheanu. Pentru aceștia, „*readucerea lor acasă, entuziastă, greoaie, capricioasă, suportând alte blocaje, semnifică o reintrare în normalitate a vieții culturale românești*”, precizează A.D. Rachieru, care are curajul, bazat pe argumente, de a puncta esențialul. Revizuirile axiologice sunt necesare în orice etapă a istoriei, mai cu seamă în cea postdecembristă, ele presupunând recitiri în contextul social-politic dat. „*Schimbările în / de canon sunt opera colectivă, nu se decretează în forță*”, afirmă cu teme A.D. Rachieru; a înlocui triada Ionesco-Cioran-Eliade cu o alta (N. Manea-V. Nemoianu-Matei Călinescu), cum s-au rostit voci înfierbântate, pare o rocadă fantasmagorică”.

Se vorbește în *Voci din exil* de războaie „*personale*”. Exilul românesc, chiar cel creator, nu duce lipsă. Deși colegi întru deșțărare, o parte din marii scriitori se revoltă unii împotriva celorlalți cum e cazul Constantin Virgil Gheorghiu, obiectul unui atac concentrat inițiat și întreținut de români asupra unui scriitor cu un destin aparte, transfigurat în celebrul său roman, *Ora 25*, transpus magistral pe ecran, la Hollywood, cu Anthony Quinn și Virna Lisi în rolurile principale. A. Quinn a jucat și în *Zorba grecul*, grecii l-au adulat pe actor pentru că le-a popularizat pe întregul Mapamond dansul lor, sirtaki. Celebrii actori americani, jucând hora românească în costume naționale, au intrat într-un anonim românesc grosolan și nedrept.

Constantin Virgil Gheorghiu era un bun român, antibolșevic scriind cărți interzise în patria sa natală: *Ard malurile Nistrului* (cu prefața lui Tudor Arghezi), *Am luptat în Crimeea, Cu submarinul la sediul Sevastopolului*, dar romanul *Ora 25* a cunoscut o notorietate mondială, apreciat de Mircea Eliade,

A fi sau a nu (mai) fi canonic

pentru că radiografiază „*teroarea istoriei contemporane*”, dar desființat de Monica Lovinescu, care l-a tradus, nu sub numele ei, ci Monique Saint-Côme, atacurile mârșave asupra romanului și romancierului semnându-le însă cu propriul nume. C.V. Gheorghiu este un „*lingău*”, opera sa fiind o „*tonă de manuscrise*”, „*reportajele scârboase ale unui ins vulgarizator*”, un transfug necunoscut, autorul unei „*escrocherii morale*”, care a dat „*măsura exactă a imposturii*” fiind o „*suprapunere de dezgusturi*”, un „*personaj demonic*”, acuzat de toate viciile umane: spion, agent dublu, antisemit (deși soția sa era evreică), comunist, „*agent al tuturor securităților*” etc. Motivul acestei uri viscerale: nemulțumirea pentru suma primită ca traducătoare pentru care au ajuns și la tribunal. În ton cu soția, Virgil Ierunca numea *Ora 25 „ora imposturii exacte”*.

Cum e posibil ca o personalitate de talia Monica Lovinescu (în tandem cu Virgil Ierunca), cu o autoritate dată de undele radio, să atace atât de furibund un concetățean autocomunist, autorul unor cărți de notorietate universală? Totul, orice este posibil, astfel încât atunci când abordăm exilul românesc să-l examinăm diferențial cu bune și rele. Dacă Sadoveanu nu scapă de stigmatul „*Mitrea Cocor*” nu trebuie să-i negăm întreaga operă. Membrii comunității românești din exil trebuie judecați după poziția lor față de Țară, nu după opțiunile lor politice sau din motive pur personale.

Înainte de a scrie romanul *Napoleon*, Stendhal era bântuit de „un simțământ religios”, de o idee: „*să fim de folos patriei*”; Napoleon a fost de folos patriei, deci, merită un roman pe măsură.

Dar românii noștri din exil s-au dovedit folositori patriei (și nu regimului politic, care se știe, este trecător)? Din păcate, nu întotdeauna. Și-mi susțin ideea cu *Declarația de la Budapesta*, 16 iunie 1989, când un grup de „români” au semnat-o, în care se specifică clar: „*Transilvania a fost și este un spațiu de complementaritate*”. Cei șase români semnatori sunt: Stelian Bălănescu (din partea Cercului Român din RFG), Mihnea Berindei (vicepreședintele Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului, stabilit la Paris, fiul acad. Dan Berindei), Ariadna Combes (fiica Doinei Cornea), M. Korne (director al revistei „*Lupta*”), Ion Vianu (Liga pentru Apărarea Dreptului Omului în România din Elveția), Dinu Zamfirescu (membru PNL); ulterior au mai semnat: Neagu Djuvara, Paul Goma, Virgil Ierunca, Eugen Ionescu, Monica Lovinescu, Vladimir Tismăneanu, Doru Braia etc. Majoritatea românilor din exil, care detestau regimul de la București, au condamnat această declarație, considerând-o „*act de trădare națională*”. Cea mai grăitoare voce a fost cea a lui Ion Rațiu: „*Declarația a făcut un mare deserviciu și chiar viitorului poporului român. E prima dată când un grup de români a recunoscut că Transilvania nu e pământ românesc, că ne-am format acolo împreună cu ungurii*”, scrie venerabilul om politic în ziarul său londonez „*Românul liber*”, V, nr. 9 septembrie, 1989 (Apud Alexandru Amititeloae, *semnătura ex-regelului Mihai pe Declarația de la Budapesta din 1989 – inconștiență sau trădare?*, în „*Lumea*”, XX, nr. 6, 2014, p. 84-94).

Să privim tot în oglinzi paralele această declarație nedeazăuată încă oficial, cu activitatea proromânească a Elenei Văcărescu sau Martei Bibescu, și ele gonite din patria lor de regimurile politice ale vremii, dar care nu și-au condamnat Țara. Dimpotrivă!

Am inserat acest text aici, acum, ca să se știe; să nu ne mai mirăm (sau să facem pe naivii) când avem parte mereu de noi provocări iredentiste.

Exilul românesc trebuie încadrat critic istoriei și culturii naționale!

Tudor NEDELCEA

Ca să nu rămână doar un demers jurnalistic (care oricum nu era unul oarecare), dezbateră inițiată de poetul, criticul și eseistul Virgil Diaconu în revista piteșteană *Cafeneaua literară* pe seama unei liste cu 100 de poeți canonici, avansată de *România literară* în nr. 16/2019, a ajuns recent o carte de critică autentică pe un subiect cât se poate de sensibil: valoare și valorizare oficială în poezia românească. Volumul, realizat prin contribuția a șizeci și doi de scriitori, a apărut la Editura Contrast, București, 2020 și se intitulă *Poezia canonică românească*; coperta I deschide cartea cu o sugestivă imagine din aventurile cavalești ale lui Don Quijote de La Mancha și simbolică moară de vânt. Ancheta astfel realizată de revista *Cafeneaua literară* reunește într-un volum omogen opiniile și comentariile scriitorilor intervievați, publicate în zece numere consecutive, din august 2019 până în iunie 2020. Opiniile antologate – unele mai cuminiți, altele mai temperamentale; unele concesive, altele necruțătoare; unele mai directe, altele mai rezervate – oricum, toate obiective și atente la fenomenul literar românesc actual, motive pentru care merită a fi recitite în contextul întregului oferit de acest volum de contracritică literară cât se poate de rațională în argumentele ei.

După un cuvânt lămuritor, Virgil Diaconu reia textul anchetei – cele șase întrebări și lista canonică: 100 de poeți români în 100 de ani (1918-2018) după care răspunsurile sunt așezate în ordinea alfabetică a autorilor lor. Le-am parcurs și de această dată cu interes, deși știam că toate cele șase întrebări, alese cu abilitate jurnalistică, au fost la fel de provocatoare și au antrenat sincerități și competențe constructive. Ele au vizat legitimitatea unui astfel de top, după criteriul valorii percepute în diacronia fenomenului literar românesc de-a lungul unui secol cu toate împlinirile și neîmplinirile lui. Judecata de valoare a aparținut (cu număr egal de voturi) tuturor celor 35 de jurați. Și cu toate acestea, ambiguitatea *canonului* a antrenat discuții ample, competent argumentate și imparțial motivate. Evident că lista s-a arătat vulnerabilă, revizuibilă chiar nedreaptă în unele cazuri. Cât privește evoluția greu predictibilă a poeziei, rațional și nu numai, cei mai mulți intervievați au socotit că, în numai două decenii, lista va mai păstra doar numele care vor rezista judecății timpului. Virgil Diaconu, după ce el însuși se alătură intervievaților săi cu un comentariu detaliat (p.68-92), aduce în finalul volumului despre care vorbim un studiu – *Canonul anxietății influențelor literare* sau *Canonul literar occidental bloomian* – al cărui scop evident este acela de a situa discuțiile din sumar într-un cadru occidental la fel de preocupat de tema *canonului literar* (stranietatea și anxietatea, principii estetice definitorii în viziunea lui Harold Bloom sau a lui Ernst Robert Curtius).

Vorbind despre *Canonul occidental* al lui Bloom, Virgil Diaconu ne găsește cu lista canonică a *României literare* în aceeași situație: „...operele din lista canonică (cea de a patra secțiune a cărții lui Bloom, n.m.) nu ilustrează, toate, canonul literar, conceptul literar constitutiv sau producător de opere literare, descris de autor în primele trei secțiuni ale volumului. O bună parte dintre operele «canonice» aflate în lista canonică elaborată de Bloom nu sunt, așadar, opere literare canonice, deci opere literare estetice, ci sunt opere cvasiliterare și opere extraliterare, care se pot declara canonice doar în temeiul altor canoane decât cele literare...” (p.234). Dezbateri largi pe aceeași temă a conceptului de *canon literar*, nu mai puțin interesante, găsim și în ancheta *Cafenelei literare*. Iată, de pildă Ioana Cistelecan socotește „canonul mai degrabă o unealtă la-ndemână, utilizabilă în speță în scop didactic. Acest canon ar trebui să fie mobil, să se definească și redefinaască în pas cu vremurile, cu realul. Esențială rămâne coordonata valorii estetice” (p.37). Teoretic, mai toate răspunsurile la această întrebare sunt în sfera și în conținutul conceptului. Ioan F. Pop notează: „Privit din punct de vedere strict conceptual, canonul este o *unitate* de măsură a literaturii (poeziei, în cazul nostru). Pentru mine, poet canonic este acela care re-inventează poezia într-o manieră profund personală, cel care scrie din adâncurile de-ne-descriș ale ființei, mizând total pe autenticitate, cel care rămâne imun la sirenele succesului facil și la aranjamentele de culise” (p.141). Iar Radu Ulmeanu consideră cuvântul *canonic* ca fiind la el acasă „când se referă la cele sfinte, ținând de religie. Când depășește acest hotăr, el tinde să capete un sens peiorativ, de aceea nu mi se pare prea fericită alegerea. Noțiunea are un caracter rebarbativ, însemnând cu totul altceva decât și-au dorit cei care au impus-o acestei liste...” (p.201).

Ca atare, poeții *canonizați* ridică o suspiciune taxonomică și sunt exilați deja sub această aură într-o arie protejată, într-un alt biotop poetic. Și de la onesta constatare a lui Gheorghe Grigurcu („lista reprezintă un sondaj de opinie, nimic mai mult și nimic mai puțin decât un sondaj” – p.107) la ostentarea simțului valoric, nu numai în cazul poezilor, e doar un pas: „Cât despre *pre-supușii canonici*, multe nume e de mirare că apar acolo (de fapt, nu mă mai miră nimic, de vreme ce la noi totul se cumpără, inclusiv notorietatea!), în vreme ce poeți cu adevărat importanți strălucesc prin absență” (p.198). Dezaprobarea *listei* înseamnă decanonizare, iar asta se face în ancheta revistei *Cafeneaua literară* pe toate tonurile de la aprobare la contestare, de la concesivitate la vehemență, de la ambiguitate la complicitate, de la acceptare la *silenzio stampa*, încât recăderea în profan a unora dintre înăureolaiți este iminentă, tot așa cum iminentă este așezarea cât de tardivă la locul convenit a celor omiși din sau fără culpă. Desigur că, de cealaltă parte, lipsa curajului de a-și spune punctul de vedere (nu cred că lista nu a zgândărit toate vanitățile!) face tocmai *medium*-ul hipnotizării spiritului censor – Virgil Diaconu reține în sumarul cărții și astfel de prilejuri. Iar cei care s-au exprimat public în legătură cu lista amintită au făcut-o *sine ira et studio*.

Prima țintă a fost însuși juriul: Mai întâi, imposibila mulțumire a tuturor („Nu există cei mai potriviți în a decide ceva absolut în arte, y compris literatură. Totdeauna vor fi aleși numai unii și vor fi lăsați deoparte alții” – p.96), apoi prezența unor recuzabili („Juriul e cât se poate de discutabil în anumite puncte. Regăsim în el, alături de personalități de nerecuzat ale literaturii române contemporane, și câțiva membri care nu cred că aveau competența să se pronunțe asupra unei chestiuni atât de delicate”), lucru cu care este de acord și Adrian Dinu Rachieru (p.155) când semnalează absența din juriu a lui Gheorghe Grigurcu, iar Magda Ursache (p.208) găsește, explicit, o vulnerabilitate deontologică: „Ce-i ofensator în ancheta lui Virgil Diaconu? Nimic. Doar că opinia îi ofensează pe unii care au alta. Evaluatorii – 35 la număr – au și ei dreptul la judecățile lor. Nu și Horia Gârbea, aflat în juriu, dar și ultimul pe listă.” Mai mult, Liviu Ioan Stoiciu (citat de Virgil Diaconu, p.68), nota pe blogul personal la 16 iunie 2019 o dezamăgire legată tot de valorizarea valorii: „S-a ajuns la o situație inadmisibilă, nu se mai premiază valoarea unei cărți, ci autorul (și *tabăra* din care provine). Am considerat că Premiile Uniunii Scriitorilor sunt cele mai importante, de vreo cinci ani nu mai cred asta (se împart doar indulgențe, sunt autori ajunși la o vârstă care sunt răsplătiți pentru serviciile aduse Uniunii Scriitorilor, având funcții în fruntea unei filiale a Uniunii Scriitorilor sau a unei reviste literare, organizatori de tot felul de manifestări pe bani publici...”

Dincolo însă de astfel de puncte de vedere, se cere să reținem din ancheta revistei *Cafeneaua literară* vulnerabilitățile nu neapărat prin prezențe, ci prin absențe, ceea ce face lista mai puțin canonică, mai puțin ortodoxă. Cei mai mulți intervievați au venit cu adăugiri în legătură cu care juriul nu ar putea avea contrargumente; scriitorii se cunosc și se recunosc între ei, fiindcă se citesc și de aceea se sensibilizează cu ușurință în numele tănuitelor speranțe la un loc în panteon. Cu atât mai greu de înțeles absența din listă a unor nume peste care nu se poate trece fără explicații: Eugen Dorcescu, Liviu Damian, Horia Zilberu, Ioana Diaconescu, Doina Uricariu, Dimitrie Stelaru, Ion Brad, Adrian Munteanu, Emil Manu, Ioanid Romanescu etc. Personal, am convingerea că membrii juriului au deliberat criterial în cele mai multe cazuri, fiindcă mi-ar fi greu să cred că Irina Petraș, Ion Buzăși, Ion Pop, Gellu Dorian și alții câțiva și-ar fi pus semnătura pe altceva decât vor fi admis ca ținând de *canonic* și de canonicizarea poeziei pe criterii consecvent operante de-a lungul unui secol de lirică românească în care arta literară, contra unor mode și a unor ingerințe ideologice, va fi decis structuri și trasee lirice remarcabile, emblematice, echilibrate, originale – dacă și originalitatea ține de „canonic”.

În aceste condiții, cartea lui Virgil Diaconu *Poezia canonică românească* se vrea un test de imunitate estetică și morală care vine, prin urmare, să consemneze cu un *refresh* reacțiile unei generații de poeți, de critici și istorici literari a căror identitate reclamă, iată, permanenta restartare a esteticului, dar și a exigențelor morale cu care îl promovează.

Iulian CHIVU

O panoramare (aniversară) a drumului parcurs

ȘTEFAN ION GHILIMESCU:

URME PE TREPTE

Primum de la dl ȘTEFAN ION GHILIMESCU (n. 16 martie 1947, Tomșani, Dâmbovița) lucrarea în format academic URME PE TREPTE (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2022, 450 p.), îmbogățită cu o secțiune finală, „V. Amintirea timpurilor mele”(pp.371-412), reproducând un bogat material iconografic în alb-negru (fotografii, desene, facsimilări cu dedicații de la autori români contemporani).

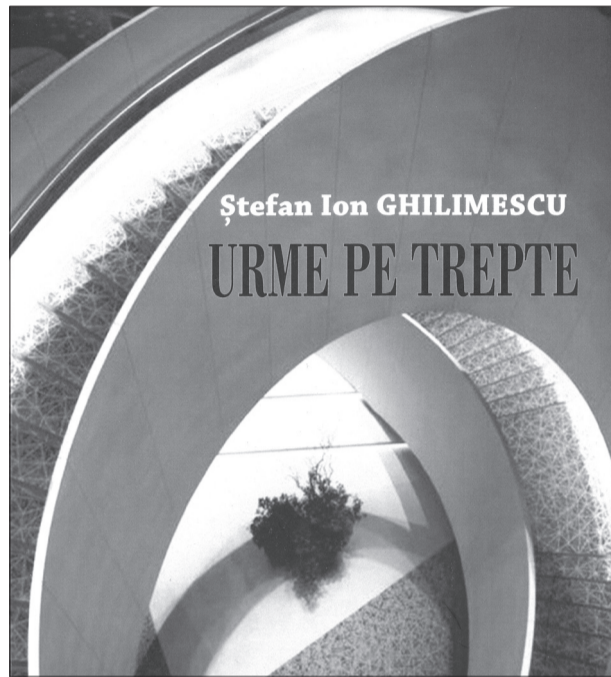
Urmărind secțiunea finală, „Câteva reperi bio-bibliografice”, constatăm, fără a ne sugera măcar ceva autorul în această chestiune, că opul consistent de acum marchează, într-un fel, împlinirea a 75 de ani de viață. Este, cu alte cuvinte, un gest cultural bilanțier, panoramic, de recapitulativă privire asupra unei bio-bibliografii recunoscute îndeobște. Dl Ion Șt. Ghilimescu este, fără înconjur, un critic și istoric literar de vădită acritie și erudiție filologică, un călănescian în substanță, crezând în statutul de „știință inefabilă și sinteză epică” al criticii. Domnia sa, căruia nu-i lipsește nici acel lirism al decantărilor imagistice și de emergență ideatică (v. volumul „Grădina lui Athis”, poeme, 2002), a abor-dat cu gust, accent și nuanță scriitorii clasici români, învederând în comentarii convingătoare proprii „recitiri”, „evaluări”, „digresiuni”, în general „atitudini critice”, de la „Moștenirea Văcăreștilor” (1998), la „Proximitatea lui Eminescu” (2000), „Seduția clasicilor” (2018), „Clasicii noștri” (2020) și „Cabinetul de stampe” (2022).

Într-un comentariu recent la volumul „Cabinetul de stampe” (Aius, Craiova, 2022, 397 p.), obseram că, denumindu-și cartea după rubrica de istorie literară pe care a susținut-o într-un periodic cultural, dl Ghilimescu considera titlul drept „o grilă de lectură” (desigur „peste mode și timp”!), apropiindu-se în acest sens de concepția gadameriană privind procesul receptării operei artistice, care, rămânând identică în sine sub forma „ad acta”, în ipostază muzeistică, conține în același timp „posibilitatea de dezvoltare și rotunjire estetică în funcție de evoluția gustului, canon, mentalități, bose, amprenta mâinii care o fuzionează critic etc. etc.” O evoluție, așadar, în timp a valorii estetice (Lovinescu lansase teoria „mutației valorilor estetice”). Declarându-se, așadar, apropiat de concepția lui H. G. Gadamer, dar și a unui Paul Zumtor, criticul nu face decât să pună în relație „mărcile istoricității” cu „poetica” ulterioară a diverselor interpretări, relevând astfel „nu numi un repertoriu aglutinat de referințe catoptice, dar și un fascinant exercițiu de creație intermediară”... Această era „filosofia” ce a stat la baza conceperii tabletelor de istorie literară (numite și „pastile”), în definitiv „niște operații de stampare într-un sui-generis cabinet de... istorie literară...”

Minte mobilată din belșug cu vocație clasicistă, fără a ilustra un academism uscat, dimpotrivă, făcându-și comentariul critic vivace, plăcut, cu delicii filologice, doct dar nu trecând dincolo de judecățile de valoare oneste, clare, implicând retușuri și îmbunătățiri (corecții) acolo unde se cere, deloc triumfalist, dar nici intimidat de numele unor autori comentați (v. referirile la Istoria lui N. Manolescu), dl Ștefan Ion Ghilimescu ilustrează, în diagnozele sale critice și cu necesitate în peisajul cercetării literare de azi acel, un veritabil „spirit de finețe”, căruia nu-i este străină o anume privire de „geometru”. Se simte în textele sale, de o artisticitate mărturisită, o fervoare a simțului de „custodie” privind „artefactele” literare cercetate (însăși istoria literară are calitatea de „artefact artistic”) și datorită de a le pune în valoare, de unde un „scenariu” anume: înaintează metodic și, după o documentată „expune-

re” a faptelor, după o acribioasă orientare biografică și bibliografică, formulează idei valide, probante, funcționale, judecări pliate pe realitatea faptelor de cultură cercetate, realizând mai peste tot „conexiuni și interferențe”, judecări „plurative”, „vederi și atitudini critice”, în definitiv „recuperări și „contribuții” de o indimenticabilă valoare.

*

Titlul noului volum „Urme pe trepte”, sugerând conotația unui „excelsior” în domul Literaturii și a unor semne mărturisitoare (Lovinescu edita vreo două volume de „Pași pe nisip” prin 1904-1906, reluând unele judecări de valoare în „Critice”), este o carte de mai dreaptă punere în valoare a propriei contribuții pe tărâm literar, amintindu-ne de mai-recente lucrări aniversare semnate de poezii Eugen Dorcescu (Timișoara), Radu Ulmeanu (Satu Mare), Nicolae Sîrbu (Reșița) ori de istoricii și criticii literari Tudor Nedelcea (Craiova), Stan V. Cristea (Roșiorii de Vede) ș.a. ...

„Timpul este uneori nedrept, - remarca autorul în eseu dedicat lui Petru Verussi din lucrarea Cabinetul de stampe, - iar modesta noastră încercare de recuperare va aduce la suprafață implicit, sperăm, și cauzele în aparență doar misterioase ale acestei nedreptăți”. În acest sens, toate eseurile erau „încercări de recuperare” a unor figuri din cultura, literatura și istoria României, din epoca veche până mai aproape de noi.

Așadar, devine tot mai convingătoare ideea că, la un bilanț (de obicei jubiliar) al vieții și operei unui artist, se impune editarea unei lucrări (așa-zis omagiale), în care să se reflecte, în frunte cu CV-ul de rigoare, „vocile” cele mai reprezentative în plan cultural, literar, obștesc, constituind efigia cu care merge în posteritate respectiva posteritate. Desigur, nu de o „obsesie a posterității” ar fi vorba – deși despre asta unii comentatori scriu, în varii cazuri, cu convingere -, ci de o lucidă stare de conștiință asumată, unii dintre artiștii vizați având tăria de a-și amenaja acel loc de veșnică odihnă, în kimitrionurile noastre betonate și cu cât mai puțină verdeață...

„Totdeauna ne străduim să facem ceva pentru posteritate, dar anevoie am vedea posteritatea făcând ceva pentru noi”, observa cu amară luciditate Joseph Addison, un poet și eseist englez de acum trei secole, de aceea, poate, pe considerentul că posteritatea se pregătește din timp (cineva a spus asta), personalități culturale și științifice (și nu numai acestea) doresc să lase, încă din timpul vieții, imaginea cât mai exactă a trecerii lor prin lume, prin oglinzile alterității, prin conștiința semenilor...

Nu e nimic spectaculos ori teatral în acest gest de livrare a imaginii, iar atunci când acesta vine din partea unor personalități îndeobște recunoscute, gestul ca atare constituie deopotrivă un bilanț pentru contemporaneitate și o întâmpinare pentru posteritatea mai mult sau mai puțin grăbită a se interesa/ ocupa de „cazul” în discuție.

Să rămânem, însă, la ideea de „bilanț”, într-o contemporaneitate concretă, cu precizarea că astfel de cărți, dincolo de marcarea vreunui jubileu, constituie instrumente de lucru foarte importante pentru comentatori/ cercetători, furnizând acel pachet biobibliografic, întocmit de-a gata, care i-ar necesita monografistului respectiv un timp relativ considerabil, ușurându-i astfel accesul la indicii bibliografici, ba chiar la texte reprezentative, definitorii pentru personalitățile în cauză.

*

Desigur, potrivit unui motto din Mallarmé, „Lumea există pentru a deveni o carte!”, iar bio-bibliografia dlui Șt. I. Ghilimescu este destul de consistentă pentru a contura un prim volum din URME PE TREPTE – cu materiale literare datate până în vara-toamna lui 2020 (de aici încolo, bănuim că vor continua „urmele” pe treptele de marmoră ale Domei literare). În treacănt fie zis, noi înșine am tipărit recent o culegere cam de aceeași formulă, „TRIADA DE AUR – EMINESCU, ARGHEZI, BLAGA” (Tipo Moldova 2022, 560 p.), conținând proprii cronici literare despre cărți privind poezii respectivi, dar și comentariile altor critici la cărțile noastre pe asemenea subiecte.

Prima secțiune a cărții cuprinde „I. Interviuuri, Anchete, Convorbiri” (pp. 7-104), din care rezultă „ce reprezintă scrisul” pentru autorul care, debutând editorial după 1990, nu a făcut „niciun compromis”. Intervievat de Alin Zaharia în preajma împlinirii unei „vârste frumoase”, dl Ghilimescu mărturisește că a fi critic nu înseamnă „nimic deosebit”, ci că „trebuie doar să citești mult și, structural, să ai vocația admirației”: „Pentru mine critica este o maieutică specială și o operație hermeneutică de revelare a sensurilor celor mai ascunse ale operei literare. Unii cred că a fi critic (literar) înseamnă să fii negativist. Nu, un critic mai curând afirmă și impune valori, stabilește ori pune în discuție ierarhii. Repune în drepturi nume uitate sau ignorate; se pune, s-ar putea zice, în slujba adevărului, binelui și dreptății, triadă prin care anticii defineau frumosul. Criticul literar veritabil este și un animator cultural în sensul cel mai generos al cuvântului. Mai mult decât atât, criticul trebuie să fie și un umanist de vastă cultură, un spirit neliniștit, profund atașat canonului unei meserii foarte grele. În limba greacă, cuvântul care denumescă această disciplină huliță de ignoranți înseamnă, pur și simplu, creator.” Funcționând la Direcția pentru Cultură a județului Dâmbovița (numit în 1990 de Andrei Pleșu) dl Ghilimescu a avut mult de lucru pentru a îndrepta ceea ce în 50 de ani „fusese distrus sistematic de către propaganda partidului unic: vocația înaltă cărțurărească a vechii cetăți de scaun a Țării Românești”. Astfel, s-a străduit să restituie culturii naționale și deopotrivă „arealului” dâmbovițean acea „identitate culturală pierdută ori deteriorată”, în primul rând punând în locul pe care îl merită de drept „Școala prozatorilor târgovișteni”, socotită de critic „cel mai important curent literar postbelic”, „o mișcare literară care reînnoadă legătura cu literatura interbelică valoroasă și, prin ea, cu pașoptismul.” Și care reprezintă pentru el „în primul rând, aceeași înaltă considerație pentru valoarea cuvântului scris”, într-o Târgoviște „comparabilă adesea cu o Florență... valahă”.

Declarându-se „un solar și un vitalist frenetic”, dincolo de ranchiune, invidii și de sindromul „encefalitei negre” atât de vizibil la unii colaboratori și confrăți de breaslă, dl Ghilimescu „crede cu umilință în cuvântul lui Dumnezeu și în toate socotelile lui cu mine”, ferindu-se astfel de compromisuri „în deplin acord cu conștiința mea și cu dezideratele unei literaturi de înaltă exigență.”

Este de mirare cum un istoric și critic literar de talia dlui Ghilimescu a fost „ocolit” de periodicele noastre literare, interviul din care am citat apărând în ziarul „Dâmbovița” (8 martie 2002), iar în altul din 2 februarie 2004, publicat de Angela Baciș și în cartea „Mărturiile dintre milenii” (2007, ed. II, 2012), criticul mărturisind ca fiindu-i cea mai dragă suflului său cartea editată în 2000, „Dinastia de cărturari a Ciorăneștilor”, scrisă în urma „întâlnirilor providențiale” avute cu ilustrul cărturar Alexandru Ciorănescu, cel mai important reprezentant al acestei „dinastii”, care i-ar fi declarat *expressis verbis* că „sunt singurul bărbat din România pe care l-a îmbrățișat și sărutat din toată existența sa.” Mai este, între altele câteva, și un interviu acordat lui Ion Iancu Vale și publicat în „Climate literare” (6/7, 2008), sau altul, cel mai întins și mărturisitor ca „în oglindă” privind viața profesională, felul de a fi, preferințe, concepții etc., inserat de Angela Baciș în „Despre cum nu am ratat o literatură grozavă” („Junimea”, 2015).

Nu putem a trece cu vederea interviurile luate, la rândul său, de ISG poetului Mircea Ivănescu, dnei Ileana Iordache (Streinu), argeșeancă de origine, actriță de profesie, unica fiică a cunoscutului critic și istoric literar, poet, publicist și traducător Vladimir Streinu (despre care aflăm multe lucruri inedite, îndeosebi despre „calvarul” la care a fost supus de regimul comunist). La fel de interesant este interviul cu fiul lui Tudor Arghezi, Barbu T. Arghezi, pe care l-am cunoscut și noi în 1980, devenindu-ne din 2005 colaborator la „Portal Măiastra”, din care aflăm multe aspecte din biografia, dar și amintiri despre mamă și ilustrul tată („bunicul meu după tată s-a născut la Cărbunești-Gorj, din partea mamei-mi o singură sursă, Buneștii Bucovinei”). Barbu T. Arghezi nu a supraviețuit cercetării lui Ferenczes Istvan, scriitorul din Miercurea Ciuc, laureat al Festivalului Arghezi de la Tg.-Jiu (2015) pentru monografia în care documentează originea secuiească a mamei Poetului, din satul Vlăhița: „ARGHEZI – ERGÉZI”, documentar de Istvan Ferenczes (Harghita Kiadóhivatal/ Editura Harghita, Csikszereda/ Miercurea Ciuc, 2015).

În același plăcut (maieutic) spectacol al con-vorbirii sunt realizate interviurile cu Alexandru George („Eu m-am afirmat împotriva programului oficial comunist”), Alexandru Ciorănescu („Am revenit acasă în mod ideal”, după 43 de ani de exil...; „Modelul spaniol...”). Să nu trecem cu vederea cărțile dedicate de SIG „dinastiei” Ciorăneștilor...

A doua parte a lucrării (II. Cronici. Mențiuni) înmănușează toate cronicile, recenziile și mențiunile privitoare la acest „slujitor al literaturii” (cum îl numește Alexandru George, 1997), din varii periodice și aparținând unor nume alese, de la Ionel Necula („Contemporanul. Ideea europeană”, 1997) la Teodor Vărgolici („Adevărul literar și artistic”, 456/1999), Constantin Cubleșan („Eminescu în exegeze”, Junimea, 2014), Barbu Cioculescu (cop. IV, placheta „Lola Lolita Bonita”, C.R., 2000). Despre cărțile dlui Ștefan Ion Ghilimescu au scris, d-a lungul anilor, în reviste centrale și regionale: Geo Vasile, Victoria Milescu, Al. Săndulescu, Teodor Vărgolici, C. Stănescu, Ștefan Cazimir, Nicolae Florescu, Barbu Cioculescu, Gabriel Enache, Mihai Sorin Rădulescu, Radu Voinescu, Petre Isachi, Georgeta Drăghici, Titu Popescu, Ionel Săvișescu, Gheorghe Grigurcu, Ana Dobre, Petru Pistol, Mircea Petean, Mihaela Albu (despre „Tema exilului”, recurentă în preocupările autorului).

Pline de interes pentru istoria literară este și secția de „III. Scrisori, Bilete”, din care reținem

corespondența purtată cu Alexandru Ciorănescu, Galatea Ciorănescu și Ana Iza Ciorănescu (1991-1996), Gheorghe Grigurcu (1998), Barbu T. Arghezi (2000-2004), Al. George (1998-2009), C. Cubleșan (2010), Ion Lazu (2010-2011), Ioan Nistor (2012-2020),.. I-au mai scris cronicarului literar, cu diferite ocazii, Nicolae Florescu, Dragoș Morărescu, Andra Rotaru, Dorin Mureșan, Mircea Constantinescu, George Izbășescu, Crisula Ștefănescu, Nicolae Tzone, Simion Bărbulescu, Dan Ciachir, Simona Grazia Dima, Marian Drăghici, Eugen D. Popin, Nicolae Prelipceanu, Adrian Dinu Rachieru, Vasile Luțai.

A IV-a, Dictando divers, cuprinde articole din ziare referitoare la evenimente culturale organizate de Inspectoratul județean pentru Cultură (amintind aici îndeosebi Concursul Național de Literatură „Moștenirea Văcăreștilor”, ajuns în 1998 la a XXX-a ediție, lansări de carte, expoziții etc.), dar mult mai interesante unele atitudini critice luate de autor în diferite împrejurări (inclusiv cu concitadinii de la revista „Litere”, în special cu redactorul-șef Tudor Cristea, subaltern pe linie instituțională, care-i refuză dreptul la replică și pe care-l caracterizează „complet desfigurată de un elephantiasis de vanitate cu totul inavuabilă” (nu cunoaștem împrejurările, dar „de mortuis nil nisi bene”...). Surprinzător, la pag. 362-366, sunt reproduse „10 poezii inedite de Ștefan Ion Ghilimescu”, niște poeme în proză scrise cu aldin sub titlul sibilin „Fenixul literelor”, criptografiind stări poetice, gânduri, în general o lume de obsesii și idei fantasmatică transcrisă cu vădită artisticitate de substrucție livrescă...

Anexa fotodocumentară (V. Amintirea timpurilor mele) cuprinde copertile cărților proprii (22), portretele părinților și imagini cu scriitori în diferite împrejurări - singular portretul făcut criticului de Marin Sorescu: Al. George, Gh. Grigurcu, M. H. Simionescu, Costache Olăreanu, Ileana Iordache, Cezar Ivănescu, George Geacă, Ion Iancu Vale, Gh. Izbășescu ș. a.), precum și dedicații din partea acestora (Mircea Nedelciu, Răzvan Petrescu, M. H. Simionescu, Ileana Mălăncioiu, Mircea Constantinescu, C. Olăreanu, Gh. Izbășescu, Iulian Boldea, Lucian Vasiliu, Marin Sorescu, Cornel Regman, Barbu Cioculescu, Al. George, Nicolae Florescu, Mircea Drăgănescu, Ion Benone Petrescu, Teodor Vărgolici, Ioan Viștea, Andra Rotaru, Simona-Grazia Dima, Ioan Pinte, Petre Isachi, George Vulturescu, Dan Ciachir, Dan Angheliescu, Liviu Ioan Stoiciu, Eugen D. Popin, Mihaela Albu, Marian Drăghici, Ileana Iordache-Streinu, Gh. Grigurcu, Nicolae Prelipceanu, Ion Tudor Iovian...

Cam singulară în cadrul operei, în ansamblu, URME PE TREPTE este cartea pro domo, de „bilanț” a unei personalități (75), care, permițându-și un răgaz de retrospecție și scrutare a drumului, face cinste nu numai Valahiei târgoviștene, ci, întru totul, Culturii naționale, prin cărțile sale cu teme și mize majore, dovedind deopotrivă un real profesionalism dar și o indimenticabilă calitate umană, departe deci de provincialismul „arțăgos” și, a fortiori, de păcătoasele moravuri ale unor breslași, care, din bula lor elephantiasică, nu văd prin cețuri decât realități fără contururi...

ZENOVIE CÂRLUGEA

Tg.-Jiu, 18 septembrie 2022

NB. Aflând din carte că tatăl criticului a fost „secretar și comisionar particular al lui Nichifor Crainic”, mă uit în biblioteca de alături și văd teza de licență a tatălui meu, preot Nicolae Cârlegea (1912-1994), absolvent al Facultății de Teologie de la Universitatea din București, intitulată „TINEREȚI ORTODOXE. Probleme pentru educația tineretului ortodox discutate la Congresul ortodox de la Salonic din 1930” (1936).

Din comisia de examinare au făcut parte: Preot Prof. Dr. Grigore Cristescu (Președinte), Pr. Prof. Dr. Nicolae Popescu (1), Pr. Prof. Dr. Haralambie Roventă (2), Dl. Prof. Dr. Vasile G. Ispir (3), Dl. Prof. Dr. NICHIFOR CRAINIC (4) - membri. Cu Nichifor Crainic tatăl meu a urmat un curs de mistică germană...(Z.C.)

Nicolae MAREȘ

Autobiografie

Printr-o viață simplă și dreaptă am trecut
Am fost verde ca frunza din copac
Fost-am iedul care tot timpul am zburdat
Pe-un câmp întins și larg.
Și-am rămas așa până ce coarnele
mi-au căzut.
N-am plâns că s-au rupt că s-au dus.
Că aripile îngerilor m-au mângâiat.
M-am bucurat.
Acum tac și iar tac.
Singurul lucru drag.

6 ianuarie 2022

Înțelesul neînțeles

De e pace
De-i război
Curcubeul rămâne neschimbat
E tot plin de culori.
Ce-i pasă curcubeului
De vremurile turburi pe care le trăim?

Vai ce mult sufăr
Când îl aud pe Ares bătând nerăbdător în ușă!
Cine mai știe azi
Ce se va întâmpla pe lumea aceasta?
Știm doar că de zeii războiului ne despărțim
Numai prin moarte trecând.
Aștept să trăiesc clipa luminoasă
Când rândunele se vor întoarce acasă
Să-și facă cuiburi sub streșină.
Trăiesc cu speranța că facturile la gaze
Și la lumină vor scădea o dată și-o dată.
În fine
Îi aștept pe Biden și pe Putin
Să se înțeleagă.
Mor de ciudă când văd
Cât e lumea de neroadă.

București, 12 februarie 2022

Rugă

Scriitorului D. R. Popescu

Doamne!
Ajută-ne să aruncăm
cât mai grabnic
din grâu neghina
Prea mult s-a buruienit lumea!

Doamne!
Azvârle neghina în pustiu
Să-și facă loc
Frunza, mugurele viu!
Și să vedem cu ochi mai proaspeți
Stelele, soarele și lumea!

Quo Vadis, Domine?

De vreți sau de nu vreți
Trecutul începe în fiecare zi.
Fără Trecut
Cu toții
Schilozi pe lumea aceasta am fi.
În vecii vecilor.

De trecut nu ne putem despărți.
Niciodată.

Quo Vadis, Domine?
În toate limbile s-a rostit
De două mii de ani
Și se va rosti neconținut.
Și azi Și mâine
În fiecare zi.

București, 11 februarie 2022

LUCIAN GRUIA

Raveca Vlașin – Din marea gândului

Raveca Vlașin a publicat până în prezent, cinci volume de versuri. Primele două sunt dedicate copiilor (*Cartea copilăriei* – ediție trilingvă româno-franceză-engleză, Ed. RoFrEn, 2004; *Scame de zâmbet*, Ed. Astra, Dej, 2005) a treia, autobiografică, reprezintă întoarcerea autoarei spre propria-i copilărie (*Fresca amintirilor albastre*, Ed. Astra, Dej, 2008), celelalte două (*Decarefecții*, Ed. Astra, Dej, 2006 și *Dodecarefecții*, Ed. Astra, Dej, 2009) reprezentând meditațiile asupra vieții, ale poetei ajunsă la maturitatea creației artistice.

Raveca Vlașin este membră ASTRA în Despărțământul „Dr. Teodor Mihali” Dej și a Ligii Scriitorilor, Filiala Cluj.

Volumul *Din marea gândului*, completează *Dodecarefecțiile* și *Decarefecțiile* cu poezii inedite și adaugă capitolul de respirație mai largă, demn de tot interesul, întrucât remodelează stilul poetei, *Epistole de dincolo de șoapte*.

Noile *Dodecarefecții* și *Decarefecții* confirmă viziunea asupra lumii conținută în volumele anterioare, aceea tradiționalistă, bazată pe moralitate și credință, pe cultivarea obiceiurilor strămoșești și a dragostei de popor și de țară. Poeta, înzestrată cu harul bunătații, își dăruiește visele cu dragoste curată cititorilor, făcându-i părtași la visele senine din tinerețe, înobilate cu nostalgie, la maturitate. Viața este văzută ca un dar care trebuie cinstit și pentru care trebuie să mulțumim lui Dumnezeu și părinților. Poeta dedică poezii pline de dor părinților defuncți și pline de dragoste ficelilor sale. Versurile cu rimă induc o stare incantatorie potrivită încărcăturii sentimentale transmise: „Culoare-am strâns din jungla de idei,/ După-nclinarea razei pe condei.../ Și recunosc că m-am lăsat condus/ De-a inimii nedescifrat impuls.” (**Poetul către cititor**)

În poemul care dă titlul cărții la care ne referim în continuare, autoarea se imaginează navigând pe valurile vieții: „Visul pânzele-și încearcă/ Pe marea unui gând./ Pana-i vâsla de la barcă,/ Drum prin valuri descifrând”. (**Mareea unui gând**)

Un sentiment duminical reconfortant se degajă din versurile cărții: „Cu dragostea de mamă sunt datoare,/ Pentru copii, nepoți și-acest pământ/ Pe care-l calc, îl plâng și-ncerc să-l cânt/ Ca un aed, la zi de sărbătoare.” (**Sunt datoare**)

Desigur, poeta amendează bulversarea actuală a valorilor, lipsa de moralitate a guvernanților și conducătorilor de state, datorită cărora pericolul de autodistrugere se conturează la nivelul speciei: „Sub stângăcia lumii/ Cărările se-ncurcă./ Te-ntrebi de unde vin,/ Și, unde-or să ne ducă?!-/ Nici eu,... nu mai sunt eu,/ un altul cântă-n mine/ Când văd în jungla vieții/ Pândind și-n

om jivine –/ E zvon c-o să se stingă/ Al vieții marș forțat.../ Că nebunia vremii/, Nu-i boală de tratat.” (*Nebunia vremii*)

Odată cu trecerea timpului, poeta meditează asupra rostului vieții sale pe pământ și asupra extincției. Misterul morții nu induce tragicul, fiind îmblânzit de credința creștină: „Pe dincolo de moarte m-așteaptă veșnicia,/ Aceași veșnicie din care am venit./ Mă-ntreb: din veșnicia avută-n prima parte/ Ce fel de interese la viață m-au trezit?” (**Dincolo de moarte**)

Epistolele de dincolo de șoapte aduc un suflu nou în lirica poetei, o respirație largă și o adâncire a meditației existențiale cu gust de parabolă (**Bărbatul și femeia**) sau de alegorie (**Urmându-mi cărarea**). În prima dintre acestea, mitul platonician, despletit în mai multe variante devenite populare, al despăcării sferei androgenului în bărbat și femeie, predestinați să se caute și să se reunească prin căsătorie, este versificat limpede, finalizat cu următoarea concluzie: „Și se pare, asta-i soarta/Omului pe-acest pământ./ Să își caute perechea/Patru zări cutreierând./ Mărginit, încearcă,... vede.../ Jinduind perechea lui,/ Mângâios în soartă crede/ Și-n steaua norocului.” (**Bărbatul și femeia**)

În al doilea poem, **Urmându-mi cărarea**, tragismul condiției umane efemere, accentual de trecerea timpului și misterul vieții se regăsesc în alegoria autoarei care se visează agățată de vârful unui turn (o cumpănă existențială): „Dar iată! Ieri noapte în vis se făcea/Că m-aflam atârnată în mâini, de ceva./ Pe un vârf de clădire, un turn mai precis/Mă găseam agățată-n fantasticul vis/ (...)/ Nici scară n-aveam, nici aripi să zbor/ Ca flamura-n vânt vibram în decor./ Să urc era greu. Mult prea sus să cobor./ Cu turnul în brațe puteam chiar să mor.” Odată depășită situația, apar trei căi posibile de urmat, fără să le potă fi anticipată destinația: „Șerpuind în trei părți sub frunzișul înalt,/ Însă vezi, doar pe una poți pleca în asalt./ Nu puteai bănui fiecare ce-ascunde/Trei direcții ce duc către ce,... până unde...”

Poemul, care glosează pe ideea că viața e vis, se sfârșește cu trezirea la realitate.

Am recurs la aceste exemplificări pentru a sublinia că poeta, utilizează în capitolul *Epistole de dincolo de șoapte* formule lirice mai complexe care sporesc valoarea textelor.

În concluzie, Raveca Vlașin ne demonstrează cu acest volum că putem visa frumos și că trebuie să ne bucurăm de darul care ni s-a dat, viața pe care suntem datori să o ocrotim.

Andreea Cristea – Iernile bunicilor

La galeria numeroaselor cărți despre al doilea război mondial, iată se adu-gă acum și romanul *Iernile bunicilor* scris de Andreea Cristea. Am mai citit de aceeași autoare volumul de versuri încă dibuitor, *Rezervația de vise* (Ed. Astralis, 2019). Romanul *Iernile bunicilor* (Ed. Betta, 2020) este altceva, bine construit, incitant, dramatic.

Romanul pornește de la fapte reale, întregite de imaginație. Să descrii fapte de război credibile este o încercare temerară. Andreea Cristea a reușit acest lucru, pornind de la relatările bunicului. Într-o iarnă când împlinea 90 de ani, bunicul Gheorghe, simțindu-și sfârșitul aproape, îi povestește nepoatei/autoarei cărții, viața plină de evenimente din timpul războiului al doilea mondial și de după (perioada comunistă).

La 18 ani, în 1940, Gheorghe și Ion (cel mai bun prieten al său) sunt recrutați și trimiși pe frontul de Est, în prima linie. Ziua se duceau lupte grele, noaptea era liniște și ostașii priveau din tranșee stelele și se gândeau acasă.

Fiecare zi se desfășura sub amenințarea morții dar două evenimente sunt înfiorătoare/zguduitoare. Românii, trecând pe trei poduri un râu pe care curgeau sloiuri de gheață, cad într-o ambuscadă, tunurile rusești distrugând podurile și tăindu-le soldaților români, calea de retragere. Trebuia să treacă prin râu, mulți pierind înecați sau înghețați; Gheorghe și Ion se salvează trecând râul călări.

Altă dată, la Cotul Donului, într-un atac nimicitor al rușilor care nu luau prizoneri, împușcând tot ce mișcă, Gheorghe și Ion se salvează ascunzându-se în burta unui cal mort, pe care, cu baionetele, îl spintecă.

Dar, după 3-4 zile de mers spre Vest sunt prinși și trimiși în lagărul 29 din Kazahstan, lângă pustiul Karakum, unde stau până în 1944, când lagărul se închide, dar nu sunt trimiși acasă ci în alt lagăr (Spassk 99), tot în Kazahstan, la minele de cărbuni din Karaganda.

De aici, în sfârșit, în anul 1950, după 9 ani de chinuri în lagăre sunt eliberați, preluați de Crucea Roșie Internațională și repatriați.

Întâlnirea cu mama este memorabilă și înduioșătoare. Din 200 de flăcăi recrutați din sat în 1940, Gheorghe și Ion au fost singurii supraviețuitori. Primesc câte un hectar de pământ fiecare.

Iată și un moment idilic, Dochța, iubita lui Gheorghe îl așteptase și, după căsătorie vor avea trei copii (Mircea, Veronica și Teofil).

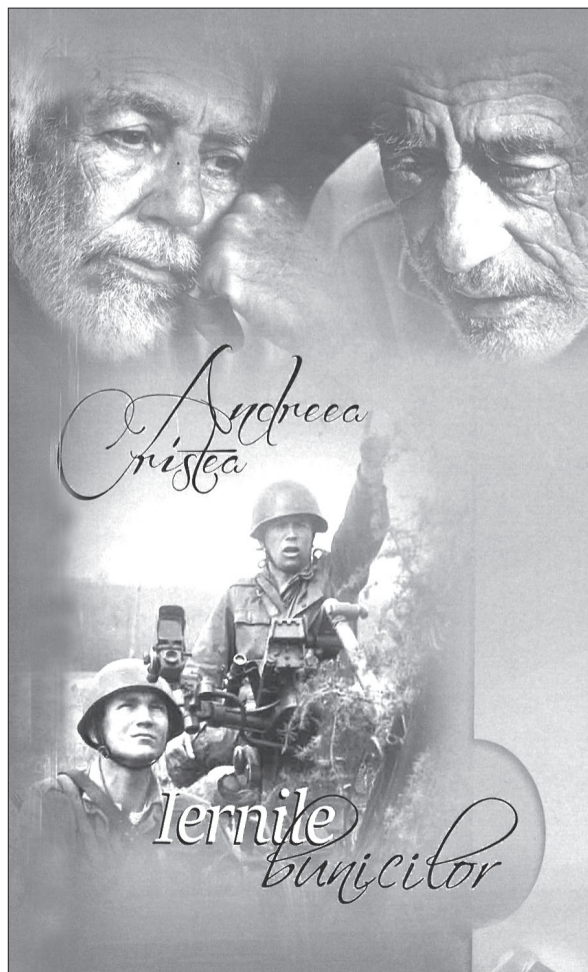
Dar vremurile sunt tulburi, colectivul le ia pământurile primite ca primă de război, dar și pe cele 10 hectare ale tatălui lui Gheorghe, cumpărate de acesta după ce muncise ani buni în America.

În anul 1976 Gheorghe se stabilește la București, lângă copii.

Pe front și în lagăre, Ion adunase într-o ladă scrisorile neexpediate ale soldaților decedați și le aduce cu el acasă. La moartea lui Ion, acestea ajung în podul lui Gheorghe. Romanul se sfârșește cu transcrierea unei asemenea emoționante scrisori.

Romanul se încheie rotund, cu sfârșitul povești și a vieții bunicului Gheorghe. Textul este construit clasic, respectând momentele desfășurării epice: expozeul (prezentarea personajelor), intriga (recrutarea eroilor în armata), desfășurarea acțiunii (evenimentele din viața actanților), punctul culminant (ascunderea lui Gheorghe și Ion în burta calului la Cotul Donului), deznodământul (întoarcerea acasă a eroilor) și finalul, moartea bunicului.

Autoarea știe să încheie romanul unitar. Proza-toarea îmbină realismul cu fantasticul într-o unitate remarcabilă. Ne-am aștepta ca romanul să fie realist dar sunt convins că și imaginarul are partea sa binevenită. Andreea Cristea a devenit o povestitoare de talent, care promite cărții interesante pentru viitor.

Angela Dina-Moțățianu - *Casa morților*

Angela Dina-Moțățianu s-a remarcat cu numeroase volume de proză (în special fantastică): proze scurte și romane, a căror valoare a fost recunoscută prin numeroase premii literare.

Comentez, în continuare, volumul de proză scurtă fantastică *Casa morților* (Ed. Rafet, 2020 – format letric și Ed. Biscara, 2020 – format digital), care a obținut premiul „Fănuș Neagu” la Festivalul Internațional „Titel Constantinescu” ediția a XIII-a, Râmnicu Sărat, 2020.

Teoretic, prozele pot fi: realiste, imaginare și fantastice. Chiar și prozele realiste apelează la imaginar pentru selecția și organizarea textelor, astfel încât întregul să fie rotund. Prozele imaginare pot fi verosimile sau nu, iar cele fantastice încalcă legile fizice referitoare la spațiu și timp. Cu cât prozele sunt mai realiste sau imaginar-verosimile, cu atât saltul în fantastic devine mai spectaculos.

Angela Dina-Moțățianu știe foarte bine aceste lucruri, întrucât le aplică în scrierile sale.

Să urmărim cum izbucnește fantasticul în câteva din prozele scurte din *Casa morților*.

În primul rând, trebuie să precizez că nu cunosc o carte de proză în literatura noastră dedicată în exclusivitate extincției.

Apoi, trebuie să remarc faptul că textele nu sunt eseuri pe această temă ontologică, așa cum sunt *Cartea egipteană a morților* și *Cartea tibetană a morții/Bardo todol*, care inventariază o serie de ritualuri de înmormântare pentru ca apoi să-și imagineze viața de apoi, ci sunt meditații răscolitoare dedicate lumii de dincolo.

Să prezentăm succint câteva povestiri în care fantasticul devine copleșitor.

Prima dată, titlatura *Casa morților* apare ca metaforă în textul cu care se deschide cartea, *Străina*. Este vorba despre Mica, fiica din flori a unei venetice, crescute de cocoșata Lia și învățată, de mică, la spălătul morților.

Cu banii adunați, Mica va construi o casă cu două camere, una pentru ea și una pentru spălătul morților, casă pe care sătenii o vor denumi *Casa morților*.

Ca să aibă un ajutor, femeia adună de pe drumuri un copil pe care îl numește Lazăr. Acesta, aflându-se cu oile la păscut, încercă să dea jos un ied de pe o stâncă și cade lovindu-se mortal, apoi, își dă duhul, într-o zi de Florii.

În ultima noapte de priveghi, apare un străin cu plete aurii și îmbrăcat în alb, care cere o cană cu apă.

A doua zi, străinul și Lazăr dispar, dar, sub nucul din grădină, se ivește un covor de flori de primăvară, iar în livadă, o mulțime de pomi tineri.

Recunoaștem aici legenda biblică a învierii lui Lazăr, dar trupul acestuia devine vegetație inocentă ca și sufletul copilului săvârșit. Mica nu se va mai ocupa cu spălătul morților, *Casa morților* dispare, probabil nu mai poate fi văzută de muritorii decât de sufletele celor care își caută drumul spre lumină, femeia nu se va mai ocupa cu spălătul cadavrelor, ci cu îndrumarea sufletelor spre cer.

Însă povestirea care conferă titlul volumului se numește chiar așa, *Casa*

morților și încheie cartea. Ea continuă povestirea anterioară *Visul*, așa că le prezentăm împreună.

În *Visul*, Dandulea ori Beldie cum îi ziceau sătenii mezinului Calomfi-reștilor, mare inventator de întâmplări și cântăreț la tutelă, povestește pățania unei femei plecate în bejenie pentru că i-a murit copilul de nici 14 ani, dintr-o împunsătură.

După ce băiatul i-a fost operat fără succes, mama cumpără de la o doctoaraie un extract din planta *Talpa iadului* amestecată cu o zeamă, medicament alopat, care trebuia să salveze viața fiului. Numai că băiatul moare, iar mama pleacă în lume să-și ispășească presupusa vină de a-și fi ucis copilul. Dandulea are un vis premonitoriu cu Miluța, mama copilului, pe care nu-l mai povestim, întrucât vom reda faptele fantastice petrecute.

Miluța, însoțită de un ied, caută în pădure casa sufletelor pierdute sau păcătoase printre care consideră c-ar trebui să fie. Și chiar o găsește, după un drum obositor și după ce mănecase ciuperci otrăvite găsite la rădăcina unui copac.

Aici, o primește o fată tânără (gândul ne poartă la Mica, personajul primei proze), stăpână peste o curte plină de animale și păsări.

Acestea nu erau altceva decât reîncarnările sufletelor celor care își căutau drumul spre lumină. Miluța moare și iedul cu care venise, Trifu, îi soarbe sufletul.

Animalele trăiau în armonie ca într-un basm orfic. În orfism, sufletele defuncților se pot reîncarna și în animale sau plante. De fapt, fiecare povestire din volum își centrează firul epic pe legătura fantastică dintre personajul principal și o viețuitoare ce-i găzduiește sufletul până la definitivă trecere... *dincolo*.

În *Casa morților* timpul și-a încetat curgerea: „Sonurile pădurii bucură firea, peste care domnește înțelegerea c-aici timpul e încremenit... că viața și moartea n-au înțeles... că sufletele dinspre *măine* întâlnesc pe cele de *ieri* într-o împletire ce doar Bunul Părinte o va dezlega la sfârșitul lumii...”.

* * *

Prozele scurte fantastice, semnate de Angela Dina-Moțățianu, nu sunt influențate de fantasticul epic al lui Mircea Eliade.

La autoarea de față fantasticul este rural, nu ca la istoricul religiilor, citadin. Fantasticul acesta rural este mai apropiat de basme, legende, parabole biblice.

Autoarea, absolventă de Filologie, scrie într-o frumoasă și curată limbă română, neocolind regionalismele care dau farmec stilului său epic.

Textele pornesc dintr-un imaginar verosimil și sfârșesc în fantastic. Sunt inventate biografii verdice pentru toate personajele.

Casa morților, un fel de Purgatoriu al sufletelor chinuite, nu este vizibilă pentru muritorii de rând, ci doar de cei care caută izbăvirea păcatelor.

Cartea incită la meditație și se citește cu interes.

Aura Dan – *Atelierul umbrelor*

Romanul Aurei Dan, *Atelierul umbrelor* (Ed. Amanda Edit, București, 2020) evocă amintiri. Și totuși nu este un roman memorialistic, întrucât nu știm cât e real și cât este imaginar, și nici jurnal, întrucât nu este cronologic. Dorel Vidrașcu îl numește film – jurnal și are pe jumătate dreptate, în ceea ce privește un scenariu de film. Întrădevar, secvențele au unitate de spațiu și timp așa că ar putea fi ușor transformate în scenariu. Ar mai putea fi vorba de un joc de puzzle, în care secvențele trebuie rearanjate, întrucât există numeroase bucle temporare, pentru a obține un tot unitar.

Dar să urmărim câteva momente ale povestirii care pendulează între evenimente din copilărie, adolescență, iarăși copilărie, maturitate, iarăși copilărie și tot așa.

Întâi de toate remarcăm că fiecare capitol al romanului are ca motto un vers dintr-o poezie a Mariei Tereza de Calcutta.

Cartea este lucidă, dă seama de viața autoarei – naratoare – eroină (Aura) care, fiind bolnăvicioasă și având probleme cu vederea, nu se poate bucura cu ceilalți copii de jocurile vârstei, fiind ca atare marginalizată. *Atelierul umbrelor* este inventarul amintirilor autoarei. Aura Dan scrie o carte începută în ziua de 23 iulie 2000 pe care o vedem materializată astăzi, în anul 2020. Și astfel, această zi devine cea mai frumoasă pentru autoare.

Dar să revenim la subiect. O întâmplare dramatică se petrece când eroina, în lipsa părinților, îi dă drumul frățiorului să se joace în stradă și acesta dispăre, va fi găsit de Aura disperată pe malul râului Bârlad, stând la soare. Tot actanta trăiește altă întâmplare dramatică, pe malul Siretului când era cât pe-aici să se înece.

Ne întoarcem la copilărie, eroina primește de la tatăl ei o păpușă pe care o iubea foarte mult dar mama ei o pune pe foc.

Urmează un text liric, emoționant o scrisoare pe care eroina o scrie, în ajunul anului nou 2017 tatălui ei plecat în eternitate.

Mai trebuie să amintim de căsătoria eroinei îmbrăcată cu o rochie verde,

culoare i preferată. Mai sunt trecute în revistă și amintirile Lidiei și ale Dianei, alte prietenă sau aletr-ego-uri al autoarei.

Și poveștile pot continua la nesfârșit.

Această revărsare de amintiri, care curg ca din cornul abundenței, mi se pare barocă. Belșugul de evenimente, cu arabescurile inerente, completează imaginația.

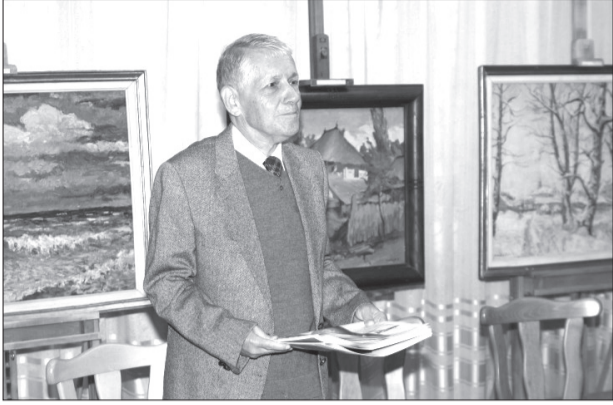
Dar iată cum se autocaracterizează autoarea comparându-se cu o floare sădită într-un pământ sterp, în lumea exterioară, plină de răutăți. Scrisul dă sens existenței. Pagina este marcată de un real fior liric: „Mă simt ca o floare care a fost sădită dintr-o sămânță rodnică, de Dumnezeu plămădită într-un pământ sec. Rădăcinile mi le simt rămuroase, strâns înfipte ca un pir, și foarte greu de destelenit. Apoi, tulpina care mă susține e sculptată adânc cu milioane, infinite șiruri de litere, pe care le fac combinații și le pun pe ele adevăruri. Când ajung la floare, mă văd cu stamine, pistil, inflorescențe... multe... Nu mi-e frică decât să nu vină toamna, o toamnă oarecare, și să-mi usuce cuvintele... Chiar me-e teamă... teamă să nu mai pot scrie. Doar scrisul îmi este rațiunea de a trăi. O fi mult, o fi deplasat?”

Am vrut să subliniez faptul că romanul nu respectă momentele clasice ale epicului. De pildă nu are intrigă iar deznodământul rămâne deschis, deși previzibil. Faptele decurg unul din altul, de la sine, neascultând de cauzalitate și de logică. Toate aceste caracteristici mă fac să consider că textul corespunde noului roman francez, care parcă se scrie pe sine. Noul roman francez a fost ilustrat de Nathalie Sarraute, Michel Butor și Alain Robbe-Grillet (care este și teoreticianul curentului).

Romanul Aurei Dan, *Atelierul umbrelor*, nu este nici întrutotul memorialistic, nici întrutotul jurnal, imaginația completând fericit evenimentele reale. Stilul este limpede, direct, colocvial.

Cartea talentatei autoare se citește cu interes.

Gheorghe GRIGURCU

Scriptor. Cuvinte ce se învrednicesc a intra greu în frază, aidoma unor nasturi când orificiile produse pentru ei în haină sunt prea strâmte.

Ironia: o batjocură în galantar.

Recepția vecină scandalului pe care au provocat-o, în contemporaneitatea moralistului, maximele lui La Rochefoucauld. Notele picante ale acestora ce ni se par azi atât de „moderne” erau pesemne indigerabile în ambianță. Iată cuvintele doamnei de La Fayette, dintr-o scrisoare adresată marchizei de Sablé: „Ah! Doamnă! Ce corupție trebuie să fie în sufletul și spiritul autorului pentru a scrie așa ceva!”

Inventează cu resemnare ceea ce n-ar putea descoperi.

Dacă ai de ales între două activități ale tale iar pe una din ele o percepi ca fiind mai semnificativă, preferi ca aceasta să fie pentru moment subevaluată deoarece are șansa de-a se impune prin sine.

Ipoteză. Și dacă la judecata finală nimeni nu va fi dispus a depune mărturie în favoarea ta? Nici măcar tu însuși.

„Eu nu pot discuta polemic sau de la egal la egal cu oameni care nu au volume. (...) De aceea sunt uneori aspru cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca, la Paris, că n-au avut cărți. Au debutat târziu în România cu cărți, mă rog, interesante: la Monica sunt mai degrabă cronici, la Ierunca sunt pamflete, uneori ignobile, atacă mari scriitori români fără să aibă dreptul și cu un limbaj suburban... Nu oricine are dreptul să atace pe *prinți*” (Nicolae Breban).

Senectute. Memoria te părește jenant familiar, aidoma unui preș pe care cineva ți-l trage de sub picioare, s-ar zice în joacă.

Plictisul: o absență cu atât mai dură cu cât face parte integral din viață, neavând nici măcar o fereastră spre moarte. Dezvăluind astfel caracterul de captivitate pe care-l poate avea existența noastră curentă.

„Creația: binele sfârșit și risipit pe întinderea răului. Răul e nelimitat, dar nu este infinit. Numai infinitul limitează nelimitatul. Monotonie a răului: nimic nou, totul este, în rău, *echivalent*. Nimic real, totul este în rău, imaginar. Tocmai din cauza acestei monotonii, cantitatea joacă un rol atât de mare. Multe femei (Célimene) și mulți bărbați (don Juan) etc. osândiți la infinitatea falsă. Iată infernul însuși” (Simone Weil).

Revin. Iubirea mundană e necesar selectivă. Iubirea mistică e se pare colectivă. Dar dacă cea dintâi ar fi colectivă, n-ar duce la o încurajare a Răului, reprezentând o gravă ofensă adusă virtuții? Spunea Isaac Sirul: „Ce înseamnă inimă milostivă? E o inimă care se aprinde de iubire pentru întreaga creație, pentru oameni, pentru păsări, pentru fiare, pentru demoni”. Pe de altă parte, Fericitul Augustin: „Dragostea îl preface pe cel ce iubește în chipul celui iubit: dacă-L iubești pe Dumnezeu, Dumnezeu vei fi; dacă-L iubești pe diavol, diavol vei fi”. Să fie însăși iubirea noastră un strigăt al damnării?

„Văzduhul nu poate fi rănit” (Shakespeare).

Moartea? Poate că nu e nici viitor, nici trecut, ci momentul de maximă acuitate al prezentului exploziv. Un soi de redempțiune a acestuia.

A.E.: „Oare Dumnezeu se uită la noi astfel cum noi ne uităm la un animal iubit?”

„Picăturile de ploaie”

„Prima nuntă regală din Rusia după mai bine de 100 de ani. Marele Duce George Mihailovici Romanov, de 40 de ani, s-a căsătorit ieri cu Victoria Romanovna Bettarini la catedrala Sf. Isaac din St. Petersburg. Evenimentul a avut loc în cursul zilei de vineri, 1 octombrie. La nuntă au fost invitate capete încoronate și personalități politice marcante. George Mihailovici s-a născut în Spania, fiind fiul ducesei Maria Vladimirovna a Rusiei, autoproclamată moștenitoare a tronului Imperiului Rus și al Marelui Duce Mihail Pavlovici al Rusiei” (Click, 2021).

Aprilie 2020. Aflu că a murit, încă tânără, Clara Mărgineanu, moderatoare tv. Am întâlnit-o cu mai mulți ani în urmă, la o festivitate de la Galați. O frumusețe realmente *clară*, grațios rigidă, consonantă cu versurile sale.

Scriptor. În aceste ore n-ai de ales, inhibat fiind de ceea ce ai scris, inhibat identic de ceea ce n-ai scris.

Senectute. Îți regăsești într-un fel calmul în conștiința slăbiciunilor și a erorilor tale, în partea pe-cabilă a ființei, ca și cum ar fi cea mai reprezentativă. Umilință sau orgoliu? Sau ambele într-un nod gordian?

„Și tăcerea se extinde ca un mediu care nu-și face simțită greutatea nici limitarea; în această tăcere pură nu se observă nici o interdicție. Dovada cea mai mare a calității acestei liniști revelatoare este modul în care trece timpul pe nesimțite, fără a se face simțit ca timp succesiv și nici ca atemporalitate care încâtușează, ci ca un timp care se consumă fără să lase reziduuri, fără să producă trecut; ca și cum ar zbura fără să evadeze din el însuși, fără amenințare, fără să semnaleze nici măcar sosirea prezentului și, cu atât mai puțin, să se îndrepte spre un viitor. Un timp fără trecere” (Maria Zambrano).

A.E.: „Nu te poți crede nici pe tine însuși, dacă n-ai avut niciodată experiența îndoielii”.

O zi târzie între altele. În zori, te afli pe linia de plutire a visului. E bine și atât.

„Poezia ar trebui să ne rețină prin exces de finețe, nu prin singularitate; ar trebui să uimească cititorul prin formularea celor mai înălțătoare gânduri ale sale și să pară aproape ca o aducere aminte” (John Keats).

O ciudată eroare în *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, Ed. Cartier, 1999. La pag. 1630, în locul fotografiei lui Mihai Ralea, apare cea a lui... Lucrețiu Pătrășcanu. Un hazard cu tâlc...

Autor. E prea musculos („forțos”) pentru a nu fi și suficient. Un gen de conservatorism psihic îi îmbujorează obraji, îi impalidează verbul. Multul copleșind euforizant puținul, culoarea, nuanța, la fel sunetul de bas stângând pâlparea șoaptei. Stă în fața paginii albe cu bustul gol, cu un prosop pe umerii joviali ca-n fața unei cabine de duș. Isprăvind de scris, pășește sigur de sine de parcă s-ar fi scuturat de o povară pe care n-a purtat-o niciodată.

X se idealizează în public, dar se ceartă crunt cu sine în intimitate. Y nu conținește a-și adresa reproșuri în fața lumii, dar se idealizează nestingherit în fața oglinzii.

„Durerea este inevitabilă. Suferința este opțională” (Haruki Murakami).

Senectute. Doar suferința te-a înobilat. Cum să-i îngădui să te abandoneze?

„Stau cu ditamai zimbri în casă. Americanii R. C. Bridges, 64 de ani, și soția lui, Sherron, de 48 de ani, trăiesc sub același acoperiș cu Wild Thing încă din 2004, când era doar un pui. În ciuda gabariturii impunătoare, zimbrul american e foarte blând și ascultător și nu face mizerie în casă. (...) Wild Thing are o înălțime de 1,9 metri și o lungime de 3 metri. Este de înțeles gabaritul lui având în vedere că are zile în care mănâncă și 50 de kilograme de hrană. (...) În cei 17 ani petrecuți în casa familiei Bridges, zimbrul a învățat să stea pe canapea, să nu-și deranjeze stăpânul când se uită la un meci de fotbal american și să nu își facă nevoile decât în curtea casei” (Click, 2021).

X considerat de unii semeni inteligent pentru că e imoral din cale afară.

A.E.: „Maturitatea: vârsta cea mai rațională și în consecință cea mai deschisă compromisurilor”.

„Nu poezia pe care am citit-o, ci cea la care ne reîntoarcem cu cea mai mare plăcere are forță autentică și merită numele de poezie majoră” (Coleridge).

Textele critice, vandabile ca orice marfă. Autorul X, cu „dare de mână”, obișnuiește a achiziționa opinii critice convenabile. Dar la un moment dat are parte de-o surpriză. Un condei „achitat” așterne un comentariu ce-i displace. X se plânge redactorului șef al revistei unde a apărut articolul, care, spre a aplana conflictul, intervine el însuși cu o interpretare menită a-l calma. O interpretare de data asta „gratuită”...

A.E.: „În prezent importăm 70% din carnea de porc pe care o consumăm. Oare cumva importăm mai multe cereale?”

„Vineri, 8 septembrie (1944). Întâlnire pe stradă cu Ion Barbu. Sunt 6-7 ani de când nu mă mai salut. Sunt 6-7 ani, de când, pur și simplu, nu mă mai cunoaște. Dar astăzi s-a repezit spre mine, a deschis larg brațele, mi-a strâns mâna cu efuziune. -Ați avut dreptate! strigă spre Carandino și spre mine. (Atâta tot. «Ați avut dreptate», ca și cum ar fi vorba de o partidă de șah, o partidă de table, la care el a mizat prost.) Dar adaugă, cu melancolie, cu regret: -Au făcut prea mari greșeli. Hitler s-a dovedit un diletant. Nu trebuiau să-l lase la comandă. Dacă nu l-ar fi schimbat pe Brauchitsch... (Mihail Sebastian).

Suferă pentru că nu poate iubi mai mult. Marele adversar al iubirii nu e ura, ci indiferența, factor insidios.

Aforisme: mici implozii ale intelectului.

Senectute. Multul riscă a te aplatiza. Puținul te poate învigoră cum o promisiune conținută. Dar câtă vreme?

Există oameni care n-au morală decât din bucată; e o stofă din care nu trebuie să-ți faci haine niciodată” (J. Jaubert).

Plimbare matinală pe stradă. La un colț vezi cum s-au adunat gunoaiile iluziei.

„Ieri conversație la radio cu Gavoty care a spus o sumedenie de lucruri interesante, lăsându-mă apoi să vorbesc despre subiecte pe care le cunosc mai puțin. Nu întristează atât gândul tuturor tâmpeniilor pe care le-am putut spune în viața mea, cât toate acelea care rămâne să le mai spun - și poate să le scriu. Uneori mă aud rostind cuvinte care sunt o adevărată rușine pentru mine. Fénelon m-ar fi înțeles, el care regreta, după o clipă, tot ce spusese mai înainte. Ezit, mă înșel și mă bălbâi” (Julien Green).

Mila nu e o normă comportamentală, ci un dar. Dacă n-o resimți astfel, s-ar prea putea să nu fie o milă autentică.

A.E.: „«A economisi timpul» înseamnă a te economisi pe tine. Până la avarii. Și parcă ceva nu e în regulă...”

Scriptor. Se cade a scrie despre lucruri pe care nu le cunoaște suficient, spre a le cunoaște mai bine prin actul scrisului. Cititorul său atent își va da seama, chiar dacă anterior n-ar fi avut o atare impresie, că nici el nu cunoștea suficient lucrurile în cauză și destule altele...

„Există asemenea imbecilități încât ar fi de preferat o imbecilitate și mai mare” (Montesquieu).

Picăturile de ploaie, ca și fulgii de nea, cad pe pământ nădăduind că se vor întoarce în ceruri, acolo unde le e locul.

„În timp ce continuă înlocuirea statuilor lui Cristofor Columb, simbolul opresiunii și al colonialismului, din marile orașe sud-americane (în Mexico City, statuia lui a fost înlocuită cu a unei femei olmece), pare că se ignoră faptul că, la venirea lor, conchistadorii au atras de partea lor numeroase triburi indigene sătule de opresiunea imperiilor indigene.

„Levanterișuri”, „fântânișuri”, „vârtelnițe” & „maidaneze” dintr-o Arcadie dunăreană:

POETUL TITU DINUȚ ȘI FURCILE CAUDINE ALE TEXTELOR SALE „SENTENȚIALE”

(11 volume de „Cugetări și aforisme”)

Scriind, în urmă cu un an, despre volumul de poeme „Așteptând salamandrele” (Editura MJM Craiova, 2019, 170 p.), cu siguranță atingând maxima altitudine a lirismului cultivat de dl TITU DINUȚ (n. 6 oct. 1951, Șișești, Mehedinți), remarcam vocația polihistorică a scriitorului severinean, autor de povestiri, romane, eseuri și monografii, dar și de literatură aforistică, izvorâtă deopotrivă din aplecarea spre o reflexivitate așezată, îndelung exersată, a filologului de meserie (din 2019 pensionar), decantându-și în laconice și scripitoare formulări observațiile, nelișiștile, viziunile, totul cu trimitere, etică și livrescă, înspre o lume căreia îi arată „dosul” covorului, cu legături și noduri, neajunsuri și hașurări, întocmai făcute ca să scoată în evidență cât mai bine „desenul” covorului, pe care autorul însuși, aproapele, lumea în devalmășie calcă zilnic și fără încetare...

Dincolo de poezia bine articulată, mărturisitoare de trăiri și obsesii programatice, aureolată, în regim sufletesc-existențial, de reflexivități livresce și engramată de fabulozități mitice și legendare (cu ecouri dintr-o tradiție imemorială, surprinsă aproape ritmic de poetul cu antene sensibile), dl Titu Dinuț este autorul unor volume, nu puține, de „cugetări”, „aforisme”, în general texte sentențiale, de la „Cât ai bate din amnar” (1999), „Năpârca albastre” (2002), „Panseuri” (2010) și „Aleatorii” (2012), la mai specificile „meditații” miezoase în spiritul lor balcanic și levantin, numite de autor „cugetări”, precum „Levanterișuri” (2016), „Stampe și... stampe” (2017), „Fântânișuri” (2019), „Vârtelnițe”, „Templier levantin” (2020), „Crivele” (2021) și recente „Maidaneze” (2022). Ultimele două (scoase la Editura MJM).

Referindu-se la scrierile sale aforistice, precum „nălucirile murphyce” din „Crivele” (2021) – care, conform aprecierii lui Florian Copea de pe coperta IV, „se (in)cuvântează, magistral, în avatarurile scriiturii și ne deschid, larg, ascunzăturile gândirii către aserțiunea lui Nietzsche: «E o mare plăcere - aici, de-ați lovi cuvintele

cu biciul și de a le lăsa, apoi, să zacă acolo, jos, lângă stâlpul infamiei»”, acad. Mihai Cimpoi aprecia că „Titu Dinuț excelează în ce privește definițiile metaforice sugestive care se transformă în definiții aforistice hrănite cu substanță ironic-sentimentală și cu observații morale subtile. Formulările aforistice de acest fel pregătesc solul pentru construcții metaforice deosebit de plastice în care se traduce impactul celui cu destinul.”

Dacă ar fi să identificăm legătura dintre lirismul grav, înalt reflexiv și amprentat de o întreagă ideatică, transfigurată, de teme și motive livresce, din „Așteptând salamandrele” (2019), am observa, desigur, același spirit mereu iscoditor și neliniștit, de-a dreptul obsedat de „înnoiri” vizionar-lexicale precum în „Levanterișuri”, „Fântânișuri”, „Vârtelnițe”, „Crivele” și recentele „Maidaneze”. „Cavaler levantin” în asumarea acestui spațiu de un pitoresc etic aparte, cu tradiție certă și continuitate la vedere, autorul acestor texte încearcă a se explica, precum face în Cuvântul înainte la volumul CRIVELE: „Crivele sunt șerpuii săvârșite de undele în creștere, meandre căutând un rost migrației necumpănite, potopitoare, erodând maluri și trăgând în albie țărâni și ierburi inocente./ Eu le-am descoperit mișunând pe Apa Sâmbetei. Nu păreau taine galactice (...), ci un soi de năluciri murphyce (...) Nu aruncați în ele cu pietre (fie chiar și nestemate!), ar fi păcat să prăpădiți bunătațe de pietriș al unui țărâm destul de luat de zdrențele unui cotidian căruia i se promite marea, dar se uită... sarea...”

În astfel de cuvinte sibilnice, de aluzive parabole trimițând la „legile lui Murphy” – de unde se vede că poetul este inițiat în ceea ce s-ar putea numi „morphologie” -, dl Dinuț se dovedește un virtuoz în creionarea lapidară a unor observații etice, caracterologice, sociale, politice, familiale etc., mimând un absurd al... stărilor de grație atât în cele CDXLII piese ale „Crivelor”, cât și în cele DXXXVIII de cugetări din „Maidaneze”. Sunt de observat în toate aceste texte ritmate, ba unele chiar rimite într-o oralitate neoașă: spiritul de observație, direcția etică a „cugetării”, o anumită ironie demistificată și un spirit oarecum jocular, deopotrivă cultivarea calamburului, în general a jocurilor de cuvinte, cu un simț de-a dreptul filologic...

Iată câteva „crive” vizând un spectru mai larg de atitudini (fie ele și etnice), luate în răspăr de ironistul reflexiv, dovedit textier cu spectru larg de reflecție și aluzivitate: „VII. Românul e frate bun cu codrul./ dar îi taie pădurea.”; „VIII. Ghidul ne-a precizat/ că în Țara Bascilor/ nu toți locuitorii/ poartă... bască.”; „XXX. Folclor contemporan/ Pe Covid îl doare-n bască/ și de spirit, dar și de... mască.”; „LXX. Nici când/ bolovaniișul Drumului Robilor/ n-o să poată răsturna/ roțile Carului Mare.”; „LXXXIX. Dacă spui/ că te-ai născut leoaică./ de ce porți/ căciula de vulpe?”; „LXLIX. Toate canalele/ de televiziune/ sunt gamisite cu pubele/ publicitare.”; „CXLII. Vitezomanii nu agreează/ lichidul/ de... frână.”

Autorul, având acest apetit epigramatic, cultivă poanta savuroasă, observația caracterologică netă, apropierea semantică (paronimia sugestiv-ironică), chiar ironia tăioasă: „Se uita la mine/ ca vițelul/ la... Poarta Otomană” (CLVI); „Căinele din tine/ târâște cu stoicism/ un lanț de păcate.” (CLX); „Afată turna cu găleata./ dar și în parlament/ se turnau... gogoși.” (CLXI); „Șeful/ a ales-o secretară/ fiindcă avea/ ciocul... mic.” (CLXIV); „Porcului să nu-i oferi/ tichie de mărghitar./ ci una/ de... dovleac.” (CLXLIV); „Aviz politicienilor/ Una e altitudinea/ și alta e/ aptitudinea.” (CCVI); „Dezonorantă/ nu-i înjurătura./ ci cuvintele sale.” (CCCXLIV)...

Multe sunt jocuri de cuvinte, un fel de „paronimie” căutată anume spre a sluji un „demers” etic ilustrativ, precum în „cugetarea” cu numărul CCCLXLII: „N-au nici în clin./ nici în mână/ trenul cu trena./ zarul cu zara./ ori plivitul/ cu... privitul.” Sau: „Să te naști/ în Zodia Taurului./ dar să nu devii/ bovină.”; „Din beția de tine/ greu te mai poți trezi.” (CDI); „De când căzuse/ în groapa de var./ dumnealui vede negru/ în fața ochilor.”

„Cugetătorul” nostru este, însă, un solitar, sărbătorindu-și în intimitate această „zi mondială”: „Cu ceremonial tradițional./ într-un cadru restrâns./ eu sărbătoresc cotidian/ Ziua Mondială a Singurătății.” (CDXLII).

Și recentele MAIDANEZE, organizate în general pe „distihuri” (și nu pe terține ori catrene precum „Crivele” anterioare) au o referențialitate social-etică asemănătoare. Ce pot fi aceste „maidaneze” decât texte adresate lumii

concrete, un fel de versete ironic-caracterizante și caustic îndreptate către o lume reală, din preajmă, evidențiată prin reflecții pe măsură. Autorul dă dovadă de un acut și incitant spirit observațional, reținând limitări, defecte, superficialități, scăderi, în general atitudini și „calități”, punând oglinda în fața unei lumi care nu știe cum este, un fel de „ridendo castigat mores”, deviză a comediei dată de poetul francez J. de Santeul, reliefând forța teribilă a răsului. Este vorba de un humor sănătos, deopotrivă blând, cordial, simpatic, dar și mai tăios pentru obraji mai groși, în care crezuseră, mai întâi, strămoșii noștri latini, dar și clasicistii comediei franceze în textele lor moralizatoare. Astfel de sentențe esopice vin din antichitatea greco-romană și ele s-au dovedit viabile, câtă vreme lumea lume, până astăzi.

Poetul Titu Dinuț, autor cu bună instrucție filologică, practică, în „Maidaneze” și reflecții de un ton vizionar mai înalt: I. Dacă potecile s-ar putea ridica în picioare./ ar fi invazie de turiști printre stele.”; „Ce folos că drumu-i drept./ dacă tu calci mereu strâmb!”; „Pentru o palmă de loc, s-au implicat multe... degete!” (CDXIX).

Unele texte vizează moravuri politicești: „Ajuns politician./ prietenul meu și-a înlocuit păreri/ cu cele... comune.” (CLX); „Între pescari și politicieni/ este doar diferență de... momeală.” (CCCLXXII); „Guvernele sunt trenuri care vin și pleacă, iar tu rămâi în aceeași gară, adăstând alte... garnituri.” (LXXXVI); „Un republican susținea că din jocul de șah trebuie să eliminăm regele și regina...” (CDXXIX); „La români, orice reformă devine... diformă.” (CDXL); „Cei ce promit marea cu sarea, nu-s nici marinari, nici balneologi.” (CDXVII); „Printre politicieni trebuie să fie și ființe, altfel Parlamentul ar defini doar lucruri, fenomene ale naturii, nume de însușiri și stări sufletești...” (CDLV); „Țara arde, iar baba se piaptână./ Doar n-o să facă păduchi...” (DXX); „Se întâmplă în viață ca un lingău/ să capete și câte un... lingou.” (DXXX)...

Iată unele spontaneități memorabile: „Căteua de inimă te pune uneori pe lanț” (CDXLI); „Să fii coadă, dar nu de topor.” (CDXLIII); „Caligrafia este arta de a tortura hârtia.” (CDLIV); „Ca să fii prost, trebuie să existe niște constatatori...” (CDLXII); „În oglindă nu îți se văd și gândurile.” (CDXCVI); „Ocaua mică răstoarnă carul mare...” (DXXXII); „O geană de lumină ar putea fi totuși un sprânceniș de ziua...” (DXXXVIII)...

Autor a 41 de cărți (20 de poezie, 6 de proză, 4 monografii), 11 volume sunt de „cugetări” și „aforisme”, dovadă că genul sentențial, apoftegmatice reprezintă pentru dl Titu Dinuț un domeniu apropiat al creației sale, în care un anumit lirism / sentiment de atitudine, de un civism etic structural oltenesc, se manifestă mai liber, exprimându-se în concordanță cu anumite imperativitate și valori ce recomandă un autor cu capul pe umeri, justițiar și lucid, stărnind râsul celor capabili să vadă, să înțeleagă și să sancționeze „răul”.

Căci despre moravuri / „mores” este vorba în acest demers oarecum anecdotic de decantare a ceea ce numim, în general, „răul” existent în oamenii și manifestat în societate. Sub acest aspect, scriitorul deține în substrucția poeticii sale, un anume spirit elasicist, moralizator și umorist fără a se declara astfel, deopotrivă reflexiv în registru acut, rotunzindu-și destinul scriitoricesc cu modularea sentențială a unor constatări, observații de viață, trăiri și convingeri, în numele a ceea ce numim „moralia” în cugetări, și „idealia” în Poezie.

Și pentru a încheia într-o notă specifică poeziei sale și profilului său psiho-comportamental, vom cita două versuri din poemul „În mine s-a făcut târziu”, în care poetul se surprinde cu învoltă poeticitate: „Uite cum mă conduc pereții spre ieșire./ ca vântul pânza de corăbii în derivă!” E vârsta când, dincolo de ușorul simț de transfigurare a lumii, poetul, în suflet și gând cu „lăuntrușul încărunțit de spaime” și cântând „izbăvitor spre zări cu vetre-aprinse” („Ochi de planete”), are intuiția unui „Zbor bermudic”, propriu marilor inițiați, conștient de destinul pe cât de împlinit pe atât de neiertător al căștigătorului de lauri: „Acolo e și poarta către zborul bermudic./ atlantic scârțâind, ca un strigăt de luptă rebel./ fiindcă intră cine vrea și scapă cine poate.”

ZENOVIE CÂRLUGEA
Tg. Jiu, 16 iulie 2022

(Ziua cutremurului - 4 gr., ora 10,40)

În desfășurarea istorică a exercitării puterii, atrocitățile comise de azteci și de incași au fost înlocuite de atrocitățile comise de spanioli, așa cum, în epoca modernă a Americii Latine, regimuri totalitare de dreapta au alternat cu regimuri totalitare de stînga. Ironia Istoriei continuă să facă istorie” (Dilema veche, 2021).

Vrând-nevrând capeți cetățenia drumului pe care îl urmezi mai multă vreme, cum a unei țări.

Visul: uneori un mod de-a te ascunde de tine însuși.

Pe parcursul vieții o pisică poate avea mai mult de o sută de pui.

„Se zice: îi pasă ca de-o muscă - și asta nu ne mai spune nimic. Dar să privim cum mor muștele încheiate pe hârtie - aceea făcută anume pentru ele - și vom înțelege că inventatorul formulei a contemplat îndelung această agonie hidoasă și insignifiantă - această moarte lentă al cărei singur efect va fi doar un miros abia simțit de putrefacție. (Locul comun este un produs al geniului.”) (Camus).

De unele ființe dar și de lucruri abia cunoscute te desparți melancolic, ca și cum le-ai fi cunoscut de multă vreme. De altele cunoscute realmente de multă vreme te desparți mai lesne. O ingratitudine obiectivă?

O enigmă se poate dezumfla aidoma unui balon, misterul nu. Energia ineputabilă a misterului.

Gheorghe GRIGURCU

AURELIU GOCI:

Unitate spirituală și indentitate de gândire poetică

**Gabriela Stanciu Păsărin,
Însemnele "vidmei"**

Ed. Fast Editing, Buc., 2022

D-na Gabriela Stanciu Păsărin s-a lansat ca prozatoare și acum, iată, s-a încercat și în poezie. Cartea este așezată sub cupola unui motto nu pesimist, ci de-a dreptul fatalist, aparținând lui Antoine de Saint-Exupery, și va păstra, nuanțat, tonalitatea până la ultima filă: „Important este să mergi înspre, nu să ajungi, căci nu ajungi niciodată nicăieri decât în moarte”.

Primul ciclu exprimă totul prin titlu, o explicită sintagmă catastrofică, în mod sigur rezultatul bulversantei pandemii trăite în anii 2020-2022: „Moarte la domiciliu” arată clar zbuciumul psihologic al autoarei, potențând direcțivitatea maladivității: *Sunt bolnavă* (pag. 9). Este o boală „mondială” care s-a înstăpânit peste afecțiunile fiecăruia și le-a augmentat, cu atât mai mult la cei dotați cu sensibilitate poetic-creativă. Cu toate acestea, trebuie spus că alte cicluri din carte sunt scrise cu ani în urmă, dar probabil, abia acum sunt publicate în volum.

Chiar și organizarea volumului păstrează ideea de cursă contra cronometru, cu atât mai mult cu cât textele sunt date și arată că au fost scrise într-o perioadă strict delimitată. Aceste lucruri subliniază ideea de „Jurnal cu ștreangul de gât”, cum s-a mai spus, în care moartea devine o dispariție copleșitoare. Autoarea stilizează semnificația pandemiei pe care o „împodobește” cu ideea de moarte universală, cu sugestii și referințe la Apocalipsa biblică, dar sentimentul morbid se lovește de iubire, care se configurează ca un panaceu universal împotriva tuturor durerilor și răutăților.

Ajungem astfel la o poezie de dragoste, de factură intelectuală, elaborată, fără nimic spectaculos, cu rezoluție morală. Registrul invocațiilor erotice este divers și inedit, pendulând între rugăciune și blestem. Am ales un text-blestem care se integrează universului poetic din acest volum, deși a fost scris cu mai bine de 50 de ani în urmă: *Să cadă noaptea/ peste pașii tăi,/ fugarule,/ și caii-mi negri să-ți hăituiască/ umbra neîncetat/ acolo, pe fărâmul pustiului/ să-și scuture/ coama-ndoliată/ peste tot ce-i destin/ și povara/ nevinovatului ucis/ să-ți înfrângă/ oricare alt drum,/ și geamăt de furtună/ să-ți plângă-n somn,/ fugarule,/ să cadă noaptea peste pașii tăi!* („Blestem”, iunie 1971).

Foarte sugestive sunt datările fiecărui text, exprimând o evoluție interioară originală, dar poemele se structurează în arhitectura volumului nu neapărat într-o ordine strict cronologică, ci mai degrabă într-o logică a semnificațiilor. De altfel, componentele realității și relațiile dintre ele nu sunt semne, ci în-semne ale unei elaborări în structura conștiinței.

Interesant este că încă din perioada începuturilor autoarea este preocupată în a-și asocia simboluri aparent disparate (Calul Alb, Pasărea Cântătoare, Vaporul, Copacul) dar unificate într-o structură cu finalitate nu neapărat morală, cât vitală: *Prima dată,/ a fugit Calul Alb,/ urmărit de o nălucă,/ apoi a zburat / Pasărea cântătoare/ spre soare-apune,/ rănită./ A plecat și Vaporul/ într-o noapte,/ naufragiind pe alt țarm./ La sfârșit/ a căzut Copacul,/ secerat de o mână neștiută./.../ Am rămas doar eu jumătate,/ scuturându-mi frunzele/ în locul lui/ și așteptând în ploaie toamna...* („În timp”, 1976).

Poemele respiră trăirile personalizate ale emițătorului liric, fără să imagineze scene complexe și tablouri de amplitudine, dar cu toate acestea, voi menționa o excepție: *Nu mai e primăvară!// Undeva/ ninge cu pășări sfărțecate/ peste copacii arși./ Printre dărâmături/ o fată plânge/ lângă un vis spulberat,/ o mamă plânge/ lângă un fiu mort,/ un copil plânge/ lângă o jucărie stricată,/ după un tată dus./ Nu mai e primăvară!// Ninge și pe aici./ Sub pașii gândurilor mele/ zăpada se așază/ când neagră/ când plină de sânge.../ Coșmar.* („Coșmar de primăvară”, martie 2022).

Aceste viziuni panoramice nuanțate alternează cu tablouri de familie, cu naturi statice, cu interioare răvășite care dau concretitudine universului familial, precum în ciclul din „Caietul albastru” (1967-1990). Aici autoarea coboară în cronologie inversă spre începuturile creației și prima constatare ar fi că la debut poeta scria exact ca astăzi, ori poate că a intervenit revizuirea unificatoare a textelor, iar evoluția s-a manifestat mai ales în plan ideatic.

Tristețea unui iubiri pierdute cristalizează în forme vagi, difane, un chip pe care vremea nu l-a șters, ci l-a proiectat în amintire sub forma străinului enigmatic. Ideea de moarte este într-un fel îmblânită prin supranumele ei, care ne trimite la o celebră poveste a lui Ion Creangă, „Ivan Turbincă”: *Pașol na turbinca, Vidma!* Vidma de aici este personificată, adăugându-și o semnificație filosofică și morală care face aluzie la suferința universală.

Autoarea s-a hotărât greu să strângă într-un volum versurile scrise la mari diferențe de timp, însă unitatea spirituală și identitatea de gândire permit coexistența între aceleași coperti ale unor versuri elaborate în epoci diferite.

Luciditate și înrâncenare în calea agresiunii neantului

Cassian Maria Spiridon, O sută și una poeziiEd. Academiei Române, Buc., 2020 // *Pietre albe, pietre negre, pietre roșii*, Ed. Cartea Românească educational, Iași, 2022

Venit târziu în lumea literară (desigur, prin acumulari, exerciții și perfecționări în intimitate), d. Cassian Maria Spiridon a explodat pur și simplu și a atins repede marea performanță. Debutul în volum este foarte întârziat (1985) față de debutul publicistic, iar acum, al doilea volum de versuri despre care facem vorbire a apărut după aproximativ 28 de ani, desigur fără să ținem seama de antologia publicată la ed. Academiei române în 2020. Dar din 1994 și până astăzi s-au acumulat carte după carte, în primul rând poezie, dar și volume de atitudine literară, exegeză, critică, monografie (Eminescu și Petre Țuțea), eseuri politice, pamflete. După cum se observă, d. sa se exprimă polivalent cu maximă performanță în aproape toate genurile literare, dar și în filosofie, și în politică.

D. Cassian Maria Spiridon a devenit un scriitor de anvergură, perfect individualizat în tot ce face cu rigoare și profunzime, dezvoltând un proiect literar armonios în diversitatea lui. Poezia sa este o continuă trăire tragică, pe care autorul o întregitează, atent la soarta deloc optimistă a lumii. O poezie profundă, în care greutatea semnificației se regăsește în diversele relații pe care actantul liric le angajează cu viața, cu natura, cu societatea, cu credința. De aceea, autorul nu pare relaționat cu epoca în care trăiește, și nici cu generația din care face parte, nici prin angajări, nici prin similitudini consonante.

Negația poetului nu este însă împinsă spre un radicalism total, fiindcă el știe că viața trece în alte cicluri ce refac același circuit. Predilecția autorului pentru peisaje stâncoase nu rămâne doar în titlu („Pietre albe, pietre negre...”), ci se generalizează la nivel cosmic, lăsând să se întrevadă reminiscențe religioase, ca în acest poem cu titlu științific: *acoperit de pânza albă a florilor de in/ te aflî/ culcat pe piatra rece/ și nimeni nu se află-n preajmă/ ești/ cu totul palid/ în cenușă/ sub cămașa zorilor/ în destrămare/ când noaptea se desparte/ își părăsește mantia/ punctată/ de magica lumină/ de la stele/ și ziua se strecoară/ călăuzită de razele/ întâi piezișe/ de la Soare/ te aflî/ cuprins de rigor mortis/ stai cu trupul părăsit/ de sufletul cel călător/ eliberat acum/ din carapea cândva vie/ se înalță fără aripi/ însoțit/ de îngerul necruțător/ strâpunge norul/ de astre globulare* („Norul de astre globulare”).

Tehnica deconstrucției textului, reconstruit doar de conștiința receptorului, dinamizează expunerea poetică, ajungându-se astfel la acțiunea creativă, adică la exercițiul factologic al textului.

Potrivit unui vechi obicei, mai întâi am citit poezia din volum și mi-am schițat un plan de analiză fără să cunosc nimic din referințele critice și bibliografice. Abia după acest demers am parcurs toate informațiile documentare și diversele interpretări și comentarii; cu unele m-am simțit aproximativ în consonanță, cu altele – în totală contradicție. Mi s-a părut valoroasă evaluarea profesorului Romul Munteanu privitor la parcursul poetic al autorului: „Ceea ce mă frapează acum este frecvența stărilor tragice întâlnite pe tot parcursul carierei sale literare. Nu este vorba, așadar, de impresii întâmplătoare, ci de o viziune asupra lumii. Sentimentul de însingurare, alienarea și existența ... într-un univers indiferent față de destinul uman asumat de poet, conferă operei sale o dimensiune tragică, învecinată cu nihilismul (...) Am convingerea că, de la Eminescu și Bacovia, o asemenea manieră de configurare a neantului existențial n-am mai întâlnit în poezia românească actuală... („Cassian Maria Spiridon sau întoarcerea tragicului în poezie”, în „Jurnal de cărți”, ed. Libra, Buc., 1998).

Rar se întâmplă ca un autor, după ce

tipărește o antologie reprezentativă, de la începuturi până în prezent, să mai poată scoate o carte nouă, care fie marchează un nou univers poetic, fie pare ruptă din construcția antologică. În ceea ce privește Antologia însă, trebuie să notăm că ea încununează cariera lirică a autorului și conține toate datele esențiale: după analiza pertinentă pe care Ioan Holban o realizează în prefață, remarcăm în nota biobibliografică faptul că poetul are studii... politehnice, pe care le-a folosit și în lirica sa (primul capitol din Antologie poartă numele de „Sutare și cuante”, o alăturare a unui termen din indianistică, folosit și de Cezar Ivănescu, și a termenului din fizică, la care nu renunță atât de ușor, dacă observăm că are... XVIII Cuante în acest volum, sau chiar mai multe, deoarece unele nu sunt numerotate.)

Poezia d. lui Cassian Maria Spiridon dovedește că autorul deține o sensibilitate deosebită pentru scrierile vechii Indii pe care o alătură unor concepte profund ancorate în știință – cuante, „starea a treia” – ceea ce conferă textelor originalitate și profunzime. Astfel, din ciclul „Cuante (XIV)” cităm textul „mantia vineție”: *să fii păscut/ să-ți fie iarba/ ce-ți îmbracă pieptul/ retezată/ fir cu fir de buze fragede/ ele să bea/ de la izvorul vieții/ acolo unde e-nceputul lumii/ și să te pierzi/ să-ți uiți a' tale sensuri/ nimicul/ gură hulpavă/ să te-absoarbă/ neantul/ să-și desfășoare mantia vineție (...)*

Revenind la bio-bibliografie, cititorul află că Revoluția din Iași, din 14 decembrie 1989 l-a avut și pe d. Spiridon între susținători, ceea ce i-a adus trista experiența a închisorii, din fericire, pe termen scurt. Dar cel mai important lucru este faptul că această bibliografie – enormă – reține 25 de cărți de poezie!

De bunăseamă că și Reperele critice sunt deosebit de bogate, dovedind că poetul, scriitorul, publicistul, eseistul Cassian Maria Spiridon se bucură de aprecieri unanime.

În ceea ce privește volumul „post-Antologie” – „Pietre albe, pietre negre, pietre roșii” – el pare rupt din celălalt, sau poate este un ciclu final separat. Melancolia și neantul reprezintă două nuclee de semnificație care performează un discurs tragic, mai degrabă camuflat decât ermetizat. Un destin complicat, aluviionar, care reflectă rupturi existențiale, experiențe absurde, temeri nemotivate, căderi în Infern, toate sub forma unor variabile proiecții imaginare receptate ca experiențe ultime, arhetipale. Aici, poetul reacționează ca o cetate asediată, respingând agresiunea și anxietățile și construind un spațiu securizat de conștiință și luciditate. Poemele se așază ca niște trepte coborâtoare, pornind de la vârful semnificației în diverse nuanțe. Cităm: *glasul tribului vorbește prin tine/ nu-ți lăsa somnul să te cuprindă/ cu tentacule verzi și pupile acide/ ce-ți umblă prin suflet/ prin sinuoasele cărări ale minții/ nici ziua nici noaptea/ nu pot să te-mpace cu viața/ nici cu lungul șir de ore/ ce-și bat secundele agale/ cu perfecțiunea unui metronom/ atâtă inteligență risipită/ în mecanisme suficiente/ în rece perfecțiunea lor/ una fără mângâiere/ în piepturi/ peste dhuri/ caut prin suflet/ ca prin măruntaiele pământului/ îl lămuresc la focul tare/ care topește metalul/ curăță întreaga zgură/ l-am ținut în rugăciuni/ să înțeleg cum poate sufletul/ să-și părăsească trupul/ prin care a iubit* („să-și părăsească trupul”). Acesta este ultimul poem din volum, cu strofe mai aproape de forma clasică, și prin el poetul marchează consonanța cu vocea comunitară printr-un șir de opoziții și antagonisme, dar și gustul amar al efemerei iubiri care nu poate reține sufletul în învelișul său terestru.

Centenarul Reîntregirii

MARIA, REGINA NAȚIONALISTĂ

În reputata revistă lunară „Curtea de la Argeș”, fondată în 2010, academicianul-scriitor Gh. Păun (urmașul lui Ion Barbu) a inaugurat o rubrică, „Lacrima Anei” (studii, poezii culte și populare dedicate Anei lui Manole), materialele fiind antologate în cartea omonimă tipărită în 2019. În „nota editorială”, acad. Gh. Păun incită la vaste comentarii: „Mai în glumă, mai în serios, am mai spus/ scris că Ana ține zidurile Mănăstirii Argeșului pe umeri, dar Manole primește laudele, el este «meșterul valah cu nume de fântână» (Labiș), în timp ce prin fântână curg lacrimile Anei”.

Provocat de acest scurt, dar incisiv comentariu, am dezvoltat ideea (vezi art. „Lacrima Anei”, în vol. Tudor Nedelcea, *Printre cărți și oameni*, vol. VII, Craiova, Sitech, 2021, p. 96-101), sugerând/demonstrând că în Istorie, femeia a fost nevoită să fie tratată pe plan secund, să fie vinovată fără vină, cum e cazul Evei lui Adam sau să suporte atacuri misogine (Nietzsche recomanda „ținerea în lesă a femeii”; Schopenhauer: „femeia trebuie să asculte”, iar pentru Hegel, femeile „nu sunt făcute pentru activități ce necesită o facultate universală”).

Istoria fiind făcută, în general, de bărbați, femeia nu a avut parte de un tratament echitabil. Chiar și în istoria românilor, prea puțin (sau deloc) s-a scris de rolul esențial jucat pe scena istoriei naționale de Ana Ipătescu, Maria Grant (Maria C.A. Rosetti), Maria Simonis (în cazul Revoluției pașoptiste) sau chiar de rolul decisiv, determinant al Cociuței Conachi (fiica boierului-poet Costache Conachi și soția caimacamului Vogoride) în realizarea Unirii Principatelor Române.

În această ilustră descendență o putem așeza, cu asupra de măsură, pe regina Maria, fără a ierarhiza meritele celorlalte femei de toată isprava.

Am numit-o „regina naționalistă”, în sensul real, adânc al cuvântului. A-ți iubi națiunea nu înseamnă a urî alte națiuni, a-ți iubi mama nu înseamnă că urăști celelalte mame (Oare care-i motivația schimbării celui mai frumos cuvânt din lume și din toate limbile mama în „părinte I”?!). Naționalismul n-are nimic în comun cu xenofobia, rasismul, antisemitismul sau alte anti..., doar cu prostia). „Naționalitatea trebuie să fie simțită cu inima și nu vorbită numai” [sublinierea lui Eminescu, n.n.] cu gura” (ms. 2257). Pentru unii, Eminescu este „românul absolut” (Petre Țuțea), pentru alții este „cadavrul din debara” (care a fost decorați cu medalia „Petőfi”). Și continuă să ne lămurească autorul *Luceafărului*: „Nu cu fraze și măguliri, nu cu garde naționale de florile mărilor se iubește și se crește nația adevărată. Noi o iubim așa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare până în zilele noastre. O iubim „sans phrase” [...], dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atât de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea îndoită azi la lucruri străine și la oameni străini. Și chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremurilor și s-ar șterge din memoria tuturor, tot pe aceeași cale a conservării naționalității și țării vom stăru, fără a face în această supremă privire nicio concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e cu noi e contra noastră” („Timpul”, IV, nr. 115, 27 mai 1879, p. 1).

În acest concept eminescian o putem așeza, cu grație, pe regina noastră, Maria, Regina Reîntregirii. În istoria noastră o putem asemăna cu Maria, soția domnitorului-martir Constantin Brâncoveanu, care și-a dat viața sa și a celor patru feciori ai săi, a sfințicului Ianache, în prezența ambasadurilor țărilor creștine europene (?), de Sfânta Maria Mare a anului 1714 pentru păstrarea credinței creștine și a țării sale mult râvnită și pe atunci și dintotdeauna. Chiar în familia regală, Regina Elisabeta (Carmen Sylva, ca pseudonim literar), soția regelui Carol I, și-a dedicat întreaga activitate de prima Doamnă intereselor națiunii române, ajutând în Războiul de Neatârănare (fiind numită „mama răniților”), sprijinind moral și chiar material aproape întreaga elită românească (invităndu-l pe Eminescu la Palat, ducându-i ceașca cu ceai făcută de ea însăși a comentat: „eram ca o vestală care ducea ofrandă regelui poeziei românești”), având relații externe cu mari personalități (a purtat corespondență cu marele Lev Tolstoi). La Palat se îmbrăca în iie românească spre a dezvolta industria casnică; dar, mai presus de toate, a scris despre români și România cu sinceritate și obiectivitate, stil de viață care a impresionat-o pe urmașa ei la tronul României, Regina Maria: „Femeie de o puternică pasiune în tot ce iubea sau ura, având atâtea entuziasm cât acei care încep abia viața, mare muncitoare, gânditoare mare, regina Elisabeta avea adesea nevinovăția copilului. Impresionabilă și idealistă înfocată, ea nu vedea todeauna lucrurile sau oamenii potrivit cu adevăratul lor preț, și, de aceea deseori cădea prada celor care știau cum să speculeze prea marea bunătate a inimii sale. Trăia pentru alții. Mână-i era totdeauna gata să dea, urechea să asculte, ochiul să verse lacrimi pentru durerea altuia. Era într-însa ceva din furtunile naturii; avântul ei era tot atât de vijelios ca și disperarea ei” (Vezi N. Iorga, *Regina Maria. Cu prilejul*

încoronării, Iași, TipoMoldova, 2017, p. 40).

Numită pe drept cuvânt „Regina Marii Uniri”, „Regina Unică a României Unite”, alcătuirii volumului *Maria – Regina Marii Uniri* (Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni și Fundația Cultural-Științifică a Aromână „Andrei Șaguna”, 2013), IPS Teodosie, A. Papari, Liviu Pandele, Victor Crăciun, M. Zidaru, Tr. Brătianu, Cristiana Crăciun, Mircea Chelaru au omgiat-o la împlinirea a „75 de ani de la trecerea în lumea arhanghelilor neamului a A.S. Regale Maria de România”. Aici, în acest

volum, citim *Rugăciunea unei Regine*, un emoționant text sacru care dă măsura personalității sale: „Îmi înalț inima spre Tine, oh! Doamne! Ascultă, te rog, ascultă smerita mea rugă. M-ai înălțat, m-ai așezat în locul de slavă și ai pus în mâinile mele o putere ce nu e hărăzită multora. Mi-ai însemnat un drum care trebuie să fie al meu și pe care trebuie să pășesc fără a șovăi. Din pricină că sunt nevoiți să-și înalțe fruntea ca să mă vadă, mulți cred că nu calc decât prin locuri pline de soare; dar Tu, oh, Doamne!, cunoști pietrele ce-mi rănesc picioarele și mulțimea spinilor ascunși sub trandafirii ce mi-au fost dăruți.

Ai făcut să strălucească chipul meu în fața smeriților acestei lumi. Ai așezat purpura pe umerii mei și coroana pe capul meu și mi-ai poruncit să le port ca și când n-ar fi o povară. Și ai grăit:

Ai fost aleasă între mulți; fii vrednică de cinstea ce ți s-a făcut, fie mâna ta blândă, cuvintele tale pline de mângâiere și fă din inima ta un loc de odihnă pentru cei oboșiți și fără tihnă. Scoală-te în zori de zi, iar noaptea nu dormi prea greu ca nu cumva să rămâni neauzit vreun strigăt înălțat către tine. Căci ești mama unui popor și ai fost aleasă să-l călăuzești în viață și să porți povara durerilor și bucuriilor lui.

De aceea strig către Tine, oh, Dumnezeul meu! Dă-mi putere să înfrunt orice soartă, să înving orice temere, să străbat prin orice furtună.

Dă-mi o nesfârșită răbdare, oh, Doamne, și voința de a birui orice ispită nevrednică; fă-mă fără teamă, bună și dreaptă, oh, Doamne, așa încât să rămân neclintită în mijlocul oricărei nenorociri. Dă-mi o inimă vitează ca să suport toate durerile pe care le văd și le aud; o inimă vitează ca să nu pierd curajul la sfârșitul unei zile de zbucium; o inimă destul de mare ca să îi poată iubi și pe cei pe care nimeni nu-i iubește, destul de dreaptă ca niciodată să nu osândească în grabă și destul de milostivă ca să poată țerta «de 70 de ori 7».

Nicolae Măreș o numește „o stea pe cerul românesc”, parafrazând versurile lui Vasile Militaru la trecerea la cele veșnice a Reginei: „O stea pe cerul nopții cade... e parc-o lacrimă de sânge... / Prelung plâng clopotele toate... / Plângi țara mea, că ai ce plânge! (N. Măreș, *O stea pe cerul românesc. Regina Maria a României: Șase schițe*, București, Editura Fundației de Măine, 2019, 94 p.).

Să pătrundem cu emoție și evlavie în biografia acestei regine, care și-a uimit contemporanii, români, europeni sau americani, iubită de întregul popor român, dar urâtă și umilită de propriul său fiu, devenit rege.

S-a născut la 30 octombrie 1875 în Comitatul de Kent din Marea Britanie, ca fiică a Ducesei Maria (fiica țarului Alexandru al II-lea și a prințesei germane Maria

de Hesse) și a Ducelui Alfred de Edinburg, fiu al Reginei Victoria a Marii Britanii. După o copilărie fericită în familie, îl întâlnește, aproape întâmplător, pe viitorul său soț, Ferdinand, la unchiul său, Frederich de Hohenzollern. De fapt, Regele Carol I-a trimis special în Germania spre a întrerupe povestea de dragoste dintre prințul moștenitor Ferdinand, și Elena Văcărescu (din familia poezilor boieri, viitoare mare crititoare și diplomată. Cei doi îndrăgostiți, Maria (17 ani) și Ferdinand (27 ani), se logodesc la Potsdam, iar căsătoria are loc la Palatul Cotroceni, la 29 decembrie/10 ianuarie 1893, întâi cununia civilă, apoi cea catolică, iar petrecerea are loc la castelul Sigmaringen, la sfârșitul luni ianuarie 1893. Tinerii întorși în țară prin Ardeal participă la slujba religioasă de la Mitropolia noastră ortodoxă, iar la Biserica Sfântul Spiridon se oficiază căsătoria ortodoxă: „Mulțime, urale, zgomot, bună primire, veselie... dar cu toate că eu eram punctul central în jurul căruia se desfășura atâtea alai, nu eram decât o biată mică străină într-o țară străină”.

„Biata mică străină” avea să devină, prin meritele proprii, una dintre cele mai iubite personalități feminine din istoria românilor, iar țara străină i-a devenit propria-i țară, pe care a slujit-o cu devotament și credință.

Prin această sfântă căsătorie, englezoaica devine româncea Maria, iar România a devenit pur și simplu Țara mea. O mărturisește cu sinceră empatie: „Iubirea mea pentru această țară, pe care am făcut-o a mea prin lacrimi și suspine, a ajuns pentru mine ca o religie. Mă simt legată de ea prin lanțuri de oțel, legată prin inimă, prin creier și prin sânge. Simt că fiecare din cei șase copii ce i-am e unul din inelele aceluiași lanț pe care numai moartea și dezastrul îl pot sfărâma”.

Tânără regină, cu „ochi albaștri argintii” se instalează cu soțul ei, Regele Ferdinand, la Cotroceni, dar frecventează și Castelul Peleș din Sinaia, unde i se nasc primii doi din cei șase copii ai cuplului: Carol (viitorul Carol al II-lea, în 1893, și Elisabeta (viitoarea regină a Greciei, în 1894). La Gotha (Germania) Maria dă naștere Marioarei (viitoarea regină a Jugoslaviei, în 1900), la Peleș îl naște pe Nicolae (1903), la Cotroceni pe Ileana, în 1909 (măritată întâi cu principele Anton de Hamsburg, apoi cu boierul mehedințean Ștefan Issărescu, după despărțire s-a călugărit sub numele de Maica Alexandra). Al șaselea copil și ultimul, Mircea, moare la numai patru ani de febră tifoidă.

Între 1899-1902, Regele Carol I și Regina Elisabeta construiesc pentru viitoarea familie regală castelul Pelicor (lângă Peleș), principesa Maria punându-și amprenta asupra arhitecturii și mobilierului din interior.

La 27 septembrie/10 octombrie 1914 moare regele Carol I, pe tron urmându-i nepotul său de frate, Ferdinand, la 28 septembrie/11 octombrie 1914. Doi ani mai târziu, moare și Regina Elisabeta, la 1 februarie 1916. Noul cuplu regal avea să împlinească o misiune istorică, a Reîntregirii Neamului, intrând în Primul Război Mondial de partea cui o cereau interesele naționale ale României (regele Carol I refuzase acest deziderat).

Primirea vestei, prin telefon de la prințul Știrbei, că este regină, a suportat „una dintre emoțiile cele mai zguduitoare și covârșitoare din viața mea”, conștientă de „nemărginita răspundere ce m-aș aștepta, mai ales din pricina vremurilor în care trăiam și a faptului că situația Europei îndeobște și mai ales a României era în grea cumpănă. Eram în pragul unei noi ere politice și orice mișcare, orice hotărâre aveau să fie de o însemnată covârșitoare. Căpa era solemnă, dar nu simțeam nicio teamă, deși mi se părea că mi se deschisese asupra vieții o ușă tainică”. Își alege ca Doamne de onoare pe Maruca Cantacuzino, Cella Delavrancea, Dissescu, Haret, Antonescu, Mimi Racolă, Catargi, Julie Ghica.

Femeie-bărbat („Se spunea - și nu era departe de adevăr - că ea era adevăratul bărbat al familiei regale române”), nota în 1919, gen. Mordaș, șeful Cabinetului Militar al primului ministru al Franței. Apud N. Măreș, op. cit. P. 11) tânără regină făgăduiește defunctului rege Carol că „îți vom duce vitejește opera mai departe”, că „voi încerca să fiu cum ai fost tu, credincioasă până la moarte, să-ți iubesc țara cum ai iubit-o tu, atâtea ani îndelungați; cu Voia Domnului îți vom duce înainte opera fără a ne teme”. Și l-a convins pe soțul său șovăielnicul Nando, să intre în război de partea Antantei, devenind în acele vremuri de restriște, 1916-1918, „cei mai temeinici prieteni din lume și că suntem legați de țara noastră așa cum nu e dat multor suverani să fie. Suntem una cu poporul nostru și, cu toată dezbinarea trecătoare, poporul nostru e una cu noi”. Aici, Regina este prea optimistă „cu toată dezbinarea trecătoare”. Dezbinarea dintre români nu a fost/nu este trecătoare din păcate, ea face parte din ADN-ul nostru și este cultivat și de unii lideri politici de azi, total opuși patriotismului Reginei Maria.

„Era la începutul marelui război mondial și fusese vorba de abdicarea bătrânului rege din pricina unei dezbinări temeinice între părerea lui și a poporului său; se șoptesc că noi, generația tânără, care aveam în fața

noastră viața întreagă, trebuia să-l urmărim în exil dacă se hotărâ să plece. Întreaga mea ființă se răzvrătea vitejește împotriva unei asemenea idei, tot imboldul de luptător ce e în mine se pregătea să spulbere un asemenea plan”.

Splendidă mentalitate și maximele responsabilități față de poporul său! Regele Carol I, cu merite incontestabile de altfel, dorea înfrințarea unei mitropolii catolice la București, nejustificată prin numărul prea mic de catolici în capitală. Numai demersurile jurnalistice ale lui Eminescu l-au determinat pe rege să amâne punerea în practică a proiectului (Vezi Tudor Nedelcea, *Eminescu*, Editura Academiei Române, 2020, p. 83 și următoarele).

Marea Regină Maria este hotărâtă, în consens cu țara și poporul pe care-i păstorește, chiar indignată de ideea abandonării noii sale țări, adică „Țara mea”: „Ce fel? Să fiu nevoită să părăsesc această țară, care în sfârșit ajunse a mea și în inima căreia mă furisasem atât de încet, însă atât de teameinic?”

Ce fel? Să părăsesc acest popor care începea să aibă încredere în mine și să mă privescă drept zorii nădejiilor lui? Să-mi părăsesc menirea, viitorul și sfântul drept de a fi înmormântată în pământ românesc?

Oh, niciodată! Așa ceva nu trebuie să se întâmple. Și privind la călărețul mic și îndrăzneț pe căluțul lui alb ca zăpada, îmi dădusese seama că-l născusem cu gândul că făcea parte din țara lui și țara lui dintr-însul. Bucuria de a trăi, ce-i alerga prin vine și îl făcea să-și dea capul pe spate răsând cerului deasupra lui, era străns împletită cu câmpiile, cu munții, cu pădurile, cu ogoarele, cu râurile acestei țări care era a lui. Fiece picătură de sânge din vinele lui era legată de acest pământ peste care trecea în galop.

Nu s-ar putea simți acasă în nicio altă țară din lume, aceasta era moștenirea lui, dreptul lui...

Și în acea clipă știam cu o siguranță tare ca piatra că, chiar dacă s-ar hotărî alții să plece, eu cu copiii mei aş rămâne lipită de acest pământ, căci a ne smulge de lângă el însemna să ne smulgă inima din trup” (Maria – Regina Marii Uniri, p. 130-131).

Hotărârea României în 1916 de a intra în război (acolo a fost războiul „nostru” nu cel din Irak, Afganistan sau Ucraina) a însemnat privațiuni, lacrimi, răniți și morți, dar și împlinirea unui ideal. Regina s-a dovedit a fi din nou la înălțime, impresionând prin devotament, energie, curaj, sfidarea morții: „eu nu am timp să fiu bolnavă și atâta timp cât România are nevoie de mine”, scrie principesa Ileana, fiica ei. Când se întorcea acasă la Iași, partea de jos a rochiei Reginei era plină de păduchi, dar Regina n-a luat niciun medicament și Dumnezeu a păzit-o.

Dar Primul Război Mondial aduce și bucurie în sufletul românilor de pretutindeni și al Reginei implicit. „Basarabia s-a declarat alipită de România; aceasta ne pricinuieste o mare bucurie”, dar și o temere în contextul european politic al anilor 1918-1920 și al semnării Păcii de la Buftea: „nu pot decât să privesc viitorul cu teamă și să mă întreb ce necazuri noi vor izvorî din aceasta”. Și vor izvorî multe necazuri, pe care tot Regina avea să le rezolve. Totuși, „alipirea Basarabiei”, notează ea, la 30 martie/12 aprilie 1918, e netăgăduit un mare eveniment pentru țara noastră. E primul pas «Unirea» visată de România”. Întoarcerea familiei regale la București, după exilul forțat la Iași, este descris cu minuțiozitate: „am fost aproape strivită de mulțimea scoasă din fire de fericire, inima mi-e plină până la revărsare”, „mulțime nerăbdătoare, sute de soldați, urale furtunoase, muzici, cântări și fluturatul multor steaguri, o înveselire obștească”, „o simfonie amețitoare de roșu, galben și albastru”.

Într-o scrisoare către mama sa, din 19 septembrie/2 octombrie 1916, Regina Maria vorbește nu de probleme familiale cum ar fi firesc, ci tot despre „Țara mea”: „Fiecare țară are idealul ei, iar țara noastră a nutrit un vis de secole, visul că într-o bună zi toți românii vor fi uniți sub o singură coroană – nu există nici cel mai mărunț și mai ignorant țăran, în cel mai uitat colț al țării, care să nu fi avut acest vis. Pentru ei, acest război este unul sfânt și își vor da de bunăvoie ultima picătură de sânge pentru a-l realiza”.

Sfârșitul Primului Război Mondial nu însemna și împlinirea idealului românilor. Imperiile se destramă, urmează formarea statelor naționale. Dar cum? Își intră într-un rol decisiv Regina Marii Uniri. „Am fost trimisă în afara granițelor ca să vorbesc pentru țara mea, de a pune problemele sale în fața acelor care astăzi remodelau harta Europei și eram bine avertizată că România se afla într-o situație delicată”, conștient de faptul că „misiunea mea era aproape misiunea unui bărbat, [dar] felul meu de a pleda a fost acela al unei femei”. Are o misie grea, dar se simte flatată că „toți s-au gândit că pot ajuta”, dar cel mai mult Regina simte că poate ajuta Țara, prin recunoașterea internațională a Unirii de la 1 Decembrie 1918. Se întâlnește cu decidenți politici mondiali: Clemenceau, primul ministru francez, președintele Franței, Poincaré, președintele SUA, Wilson, regele Marii Britanii, George al V-lea etc. „Am prezentat nevoile și aspirațiile poporului meu. Am pledat, am explicat, am rupt nesfârșite lănci în apărarea lui. Am dat țării mele o imagine energică, vie și mulți au înțeles și mi-au susținut eforturile, înțelegând entuziasmul care mi-a dat putere”. Regina Maria a pus pe harta Europei un nou stat: România. Vine în Parlament, alături de Ferdinand, după acest istoric turneu diplomatic victorios, dar este nevoită să recunoască un adevăr care ne

macină de secole: „Toți românii noștri nu erau uniți așa cum ar fi trebuit să fie, lumea după război nu se arătase la înălțimea eroismului desfășurat în timpul giganticului efort de a câștiga. Am câștigat, dar lumea a rămas mică, sordidă, lacomă și egoistă. Se mimează unul pe altul, sunt invidioși și egoiști, lacomi și meschini în scopurile lor. Pușini, prea pușini se ridică deasupra mocirlei cu idealuri curate și dorințe spre bine”.

Trist adevăr! Aceleași lucruri le-a exprimat și Eminescu, când a vorbit de voievodul martir Grigore Ghica III. Și vine anul încoronării, 1922, cu inevitabilele găselnițe românești și nu numai: Regelui nu i se permite de Vatican să intre într-o biserică ortodoxă, el fiind catolic. Tot Regina rezolvă: încoronarea se face în fața bisericii. Partidele Național Liberal și Național Țărănesc – deci naționale – nu participă, fiind în opoziție, întrucât, iar serbarea de la Alba Iulia era doar o „manifestare de partid”.

La 15 octombrie 1922, Ferdinand este încoronat la Alba Iulia ca rege al tuturor românilor, alături de Regină, care s-a implicat și în politică, cu rezultate benefice, rol pe care și-l autodefinește: „Adevărul este că eu fac munca unui bărbat și a unei femei totodată și oamenii mă tratează ca și cum aş avea o autoritate pe care, de fapt, nu o am. Vin la mine miniștrii, politicieni, generali, mari industriași și oameni de finanțe, oameni de toate naționalitățile și de toate categoriile. Eu sunt un fel de organ executiv, ceea ce Nando nu este, acesta e adevărul: dar ceea ce face activitatea atât de imposibil de obositoare este toată acea muncă pregătită – cuvântul final trebuie să fie rostit de rege. El nu știe cât am eu de lucru, deci poate sta liniștit, neștiind. Aparține acelei categorii de ființe care nu fac niciodată singure lucrurile, deși deseori se gândesc la ele și vor sau speră să le facă”.

De menționat că înainte de a intra în Primul Război Mondial, România avea 137.000 km pătrați și 7.700.000 locuitori, iar după 1 Decembrie 1918, România Mare, însuma 295.000 km pătrați pe care locuiau 17.000.000 suflete.

După un turneu de asemenea triumfal în SUA în 1926. Regina Maria, care a trăit în România 45 de ani, este nevoită să se întoarcă în țară, datorită înrăutățirii sănătății soțului ei, Regele Ferdinand, care-și dă obșteșcul sfârșit la 20 iulie 1927, la Pelișor.

Pentru această Regină-Om încep necazurile, datorate fiului său cel mare, Carol, care a încălcat conștient legile țării și statutul Coroanei Regale, dezertând de pe frontul din Moldova („Mai degrabă să mori de un glonț dușman și să zaci în bunul pământ românesc decât să dezertezi într-un asemenea moment, disprețuit de întreaga țară, ceea ce va apăsa greu pentru tot restul vieții tale”), căsătorindu-se ilegal cu Zizi Lambrino. Carol se autointitulează în 1925, renunță la domnie în favoarea fiului său legitim, Mihai, dar, apoi se răzgândește. La 6 mai 1928 încearcă o lovitură de stat, închirindu-și două avioane din Marea Britanie. Autoritățile britanice îl opresc, îl declară „persoană non grata”. În iunie 1930 se întoarce în țară și se instalează prin forță ca rege, înlăturându-și de pe tron pe propriul său fiu. Asupra mamei sale, Regina Maria, își varsă toată ura, pentru că nu i-a tolerat aventurile amoroase și destrămarea familiei. Dacă la 2 august 1927, Reginei Maria i se fixează un venit de 20 milioane lei (Mihai avea 22 milioane, prințul Nicolae, 7 milioane, Sitta, mama lui Mihai, 7 milioane), Carol al II-lea îi diminuează veniturile, o izolează și o umilește peste putință. N-o consultă ca Regină mamă, îi urmărește toate mișcările, o spionează, îi expropriază în folos propriu venitul moșiei Sinaia, conform codicilului lui Ferdinand, îi reduce cu 25% lista civilă, îi pune sub control toate convorbirile interne și externe, de la Cotroceni, Pelișor, Balci și Bran, o izolează la Balci, interzice organizației femeilor române s-o sărbătorească la împlinirea vârstei de 60 de ani, o îndepărtează pe sora sa, Ileana (pe care o considera „vitregă”); la inaugurarea Arcului de Triumf din București, în decembrie 1936, regele îi laudă pe toți, numai pe regină nu, deși era de față. Izolată și umilită, Regina i se destăinuie vărului său, regele britanic George: „Nu ți-am scris niciodată în ultima vreme că viața este foarte grea și foarte tristă [...] Am luptat doi ani înghițind toate răutățile, toate căderile, dar totul în zadar [...] toate drepturile de mamă mi-au fost refuzate, chiar și dreptul de a fi iubită [...] În ultimul timp am trăit într-o lume pe care nu o înțeleg [...] Am fost totdeauna un bun luptător. Dar să lupt împotriva poporului tău copil?”.

Dureros strigăt de mamă! Se confirmă un proverb românesc: „Nicio faptă bună nu rămâne nepedepsită”. Și Regina Maria a fost pedepsită cu vârf și îndesat. Și nu de oricine, ci de propriul său fiu. Mai aud/citesc/ascult pe unii așaziși monarhiști vorbind la superlativ despre Carol al II-lea, considerându-l „voievod al culturii”, cum l-a numit, din simplă slugărnicie, un ziarist din perioada interbelică; dar Elena Ceaușescu n-a fost numită „savanta de renume mondial” nu numai în țară, ci chiar de universitățile străine care i-au acordat, prin mijlocirea lui Pacepa, titlul de „doctor honoris causa”. Și a fost savantă?

Dacă spun despre Carol al II-lea că a fost dictator (a desființat, în 1938, toate partidele politice din România, creându-și propriul partid „Totul pentru Țară”), că a adus România la cele mai strâmte hotare etc., ești catalogat imediat ca antimonarhist. Ai voie să-i critici pe Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Brâncoveanu, Cuza Vodă etc., nu și pe unii regi, sau unele fapte ale acestora, căci aceștia sunt trimișii lui Dumnezeu pe pământ și sunt

infaibili. Adevărații istorici și oameni de cultură știu și țină dreapta cumpănă.

Revenim la eroina noastră, Regina Maria. Este firesc ca după atâtea necazuri, sănătatea să i se șubrezească. În martie 1937 este diagnosticată cu hemoragie internă. Dr. Eppinger din Austria vrea s-o examineze la clinica sa din Viena, dar Carol al II-lea nu aprobă această deplasare. Este investigată la Dresda și trimisă înapoi la Sinaia că n-au ce să-i facă, călătorește cu trenul, Carol al II-lea neaprobându-i călătoria cu avionul, fiind prea costisitoare. O nouă hemoragie o obligă să oprească 12 ore la Cernăuți. Ajunge în sfârșit la Sinaia și-și comandă o „rochie largă gri-perl”. Moare la Pelișor, la 18 iulie 1938, orele 17.30, corpul neînsuflit fiind depus în holul castelului Pelișor, îmbrăcat în stofă violet, culoare dorită de Regină în locul negrului. Catafalcul era învelit în roșu, sicriul cu tricolorul național și armele regale, cum ne încredințează Ion Bulai. Pe 21 iulie 1938, corpul reginei e adus la Palatul Cotroceni pentru trei zile, după care este depus la Palatul Regal. Pe 24 iulie 1938, trupul reginei, transportat într-un vagon deschis, ajunge la Curtea de Argeș, fiind înhumată alături de soțul ei, Regele Ferdinand, și de prima familiei regală românească: Carol I și Elisabeta. O țară întreagă a plâns-o ca pe o adevărată regină-mamă. Și-a exprimat dorința (conform unui bilet găsit în poșeta sa) la întoarcere de la Dresda ca inima să-i fie îngropată la Balci. I s-a îndeplinit dorința: învelită în vată formolizată, inima Reginei a fost așezată într-o casetă de argint și depusă la Biserica Stella Maris din Balci; după cedarea Cadrilaterului, inima a fost luată de fiica ei, Ileana, și ascunsă într-o stâncă de la Palatul Bran, iar din 1970, inima Reginei a fost depusă la Muzeul Național de Istorie din București ca un odor sfânt, făcând parte din patrimoniul național cultural.

Ultimele cuvinte/gânduri testamentare ale acestei mărețe Regine au fost adresate celor dragi, pe care i-a iubit și slujit cu sfințenie:

„Țării mele și Poporului meu,
Când veți citi aceste slove, Poporul meu, eu voi fi trecut pragul Tăcerii veșnice, care rămâne pentru noi o mare taină. Și, totuși, din marea dragoste ce ți-am purtat-o, aș dori ca vocea mea să te mai ajungă încă o dată, chiar de dincolo de liniștea mormântului.

Maria”

Un testament pe măsura sufletului său atins de Divinitate. În numele ei și a faptelor sale, toți românii să mediteze, poate vor fi mai buni, mai înțelegători, mai toleranți, mai uniți, mai buni creștini, mai.... Până atunci, să-i ridicăm Reginei monumente artistice, să-i dedicăm creații, să-i atribuim numele unor străzi, cartiere, instituții s-o respectăm cu evlavie etc.

Stă în puterea noastră. Măcar atât!

* *
*

Maria de Saxa-Coburg n-a fost numai Regina României, ci și o reputată scriitoare, recunoscută pe plan european, publicând povestiri, romane, povești în engleză și traduse în limba română, unele chiar de N. Iorga. În două volume de *Povești* reunește 12 basme fermecătoare închinete copiilor din România Mare: (*Poveste de Crăciun, Copila Soarelui, Comoara lui Baragadin, Cei trei porci, Trandafirul lui Conu Ilie, Insula Șerpilor, Cartea minunată a părintelui Simion, Sămânța înțelepciunii, Ciobanul și Domnița, Baba Alba, Orfana, De coada Cometei*).

Alte volume: *Crinul vieții* (1912), *Visătorul de vise* (1912), *Ilderim* (1915), *Patru anotimpuri* (1915), *Povestea unei inimi* (1915), *Povestea unui dor nestins* (1916), *Povestea neastâmpăratei Kildeen* (1917), *O poveste de la Sfântul Munte* (1917), *Regina cea rea* (1918), *Minola* (1918), *Țara mea* (1921), *Cartea de basme a reginei României* (1923), *Glasul de pe munte* (1923), *Înainte și după război* (1925), *Lulaloov* (1929), *Cesele mele de vis* (1930), *Copila cu ochi albaștri* (1930), *Regine încoronate* (1930), *Stella Maris* (1933), *Povestea vieții mele* (trei volume, 1934) etc.

La 1 mai 1915 a fost aleasă membră de onoare a Academiei Române. Din familia regală, au mai fost membrii ai Academiei Române: regele Carol I (membru de onoare al Societății Academiei Române la 15 septembrie 1867; președinte de onoare (27 mai 1879 - 27 septembrie 1914) și protector (15 septembrie 1867 - 27 septembrie 1914); Carol al II-lea (membru de onoare la 17 mai 1921, președinte de onoare și protector al Academiei Române (8 iunie 1930 - 5 septembrie 1940); Regina Elisabeta (membră de onoare la 4 aprilie 1881); Ferdinand (membru de onoare la 16 martie 1890; președinte de onoare și protector (29 septembrie 1914 - 20 iulie 1927); Mihai (membru de onoare din 19 decembrie 2007 și protector (6 septembrie 1940 - 30 decembrie 1947); Nicolae, principe de Hohenzollern (membru de onoare din 28 mai 1929, repus în drepturi la 3 iulie 1990).

* *
*

Destinul ne-a dăruit o poveste frumoasă: o prințesă din Anglia, rudă cu multe familii regale, a venit pe plaiurile Mioriței, s-a căsătorit cu un prinț german și a făcut-o Românie Mare și ne-a „românizat”, ne-a schimbat Istoria.

În veci fie-i numele laudat!

„AMERICA VISULUI ROMÂNESC”, I-III

Din USA, dna Sîrghie a trecut în Canada, dornică să cunoască societățile culturale de acolo, ajungând la Windsor, unde ființează Societatea Culturală „Graiul Românesc”, activă din 1929, derulând „activități frumoase” și sărbătorindu-se chiar Ziua Națională, revelionul, mărtisorul... Cu emoție și entuziasm, mesagera noastră a fost primită ca „membru de onoare”. Dar tot în Canada, a participat (în mai multe rânduri, cu noi contribuții) la anuala întâlnire de la Câmpul Românesc de lângă Hamilton, adunând, în peste 50 de ediții, compatrioți din toate „colțurile românești”, „unde *Săptămâna Internațională a Culturii Române* (în iulie) este poate cel mai semnificativ eveniment tradițional al diasporei românilor canadieni”.

Revenind la conferințele ținute, sunt amintite cele de la Cleveland, de la Catedrala Sfânta Maria („prima parohie românească pe harta Americii, unde azi păstorește pr. dr. Remus Grama”), oraș în care este înmormântat marele poet patriot Aron Cotruș, originar din zona Sibiului (Hașag), al cărui mormânt hășăganii vor să-l aducă acasă, dar „demersurile oficiale sunt foarte greoaie, iar o soluționare pozitivă a acestei solicitări nu se întrevide prea curând.” (288).

„Ca cireșa de pe tort”, este mai apoi evocată, în dialogul purtat cu Sebastian Doreanu din Cleveland, activitatea culturală de la New York, unde au loc frecvent reuniuni literare, iar o revistă patronată de Cenaclul „Mihai Eminescu” de acolo „bate de departe realizările celorlalte centre ale românității noastre americane”. Diaspora românească din New York, și nu numai de aici, este strânsă în jurul preotului și scriitorului Theodor Damian, care conduce (fie în sala socială a bisericii, fie la restaurantul românesc sau chiar la el acasă „în salonașul-biblioteca”) „cu elan și competență” reuniunile cenaclului, lansări de reviste și cărți (acolo Sebastian Doreanu prezentase cartea d-nei Sîrghie intitulată: „*Aurel Cioran, Fratele fiului risipitor*”, regretând că „avionul cu scriitorii nu are escală și la...Denver”, la poalele Munților Stâncoși). De asemenea, există la New York revista de tradiție „Lumină lină”, care oglindește nu numai fenomenul cultural din Metropola, dar publică și scriitorii de pe alte meridiane (chiar și noi am publicat de mai multe ori, primind revista acasă, prin grija aceluiași neobosit Th. Damian, publicat, la rândul nostru, cu pagini întregi de poezii, în „Portal-Măiastra”). Multă vreme, elanul părintelui profesor Damian a beneficiat de aportul profesoarei Mihaela Albu, care, locuind acolo, a predat o vreme la Columbia University, devenind chiar „redactorul-șef” al revistei „Lumină lină/ *Gracious Light*”, apreciată drept „una dintre cele mai bune ale exilului literar românesc” (recent am comentat cartea Mihaelei Albu „*Întâlniri cu Aurora Cornu*”, un fel de jurnal cu consemnarea vieții literare new-yorkeze, a scriitorilor prezenți la reuniunile literare).

O altă revistă mai de mult cunoscută și îndrăgită din diaspora americană este „Origini” (Georgia), dar care, după moartea talentatului poet și jurnalist Gabriel Stănescu, a rămas s-o ducă mai departe, cu mari eforturi și chiar sincope, prof. Virginia Stănescu, soția fondatorului.

În California, ziaristul Viorel Nicula scoate la Sacramento, „cu o pasiune neînduplecată”, ziarul „Miorița USA”, iar la Anaheim apare revista californiană „Clipa”.

De asemenea, la Montreal, apare, sub îngrijirea lui Alexandru Cetățeanu revista „Destine literare”, o revistă cât o carte, „ce s-a impus pe plan cultural, în ultimii ani, atât pe continentul nord american cât și în țară”. Revista nu aparține exclusiv unei zone, nici Canadei ori Statelor Unite și nici României, fiind „a românilor de pretutindeni, ceea ce îi conferă o valoare deosebită”. Tot în Canada, la Toronto, Puiu Popescu are, pe lângă Cenaclul „Observatorul”, revista cu același titlu.

În toate aceste reviste din USA și Canada, dna Anca Sîrghie a publicat materiale pe teme culturale, încercând totodată să înțeleagă cum se reflectă eve-

nimentele din țară în presa din diaspora: „În țară, chiar fără să vrem, îmbrățișăm punctul de vedere al uneia dintre tabere, în timp ce din străinătate totul se vede altfel, mai detașat și, de aceea, citesc cu interes presa din exil, chiar dacă uneori mi se pare prea înverșunată și eu, în principiu, mă feresc de extremiști, căutând adevărul undeva la mijloc.” (292).

*

Dna Anca Sîrghie scrie cu învederată pasiune și sagace observație despre oameni, locuri, aspecte și realități americane, pe scurt zis, tot ceea ce trăiește este pus în pagini memorialistice, cu credința de a lăsa o mărturie destul de grăitoare și expresivă despre prezența sa pe noul continent. Călătoria cu avionul de la Sibiu, cu escală la München sau Amsterdam, iar de aici către Denver sau Chicago fiind „un drum în spirit” sau, cum formulează într-un articol-eseu, „un salt transatlantic între civilizații” (I, 92).

O atenție deosebită este acordată, dintru început, reportajelor, surprinzând atmosfera frenetică, trepidantă, luminat-ferică a orașelor americane și canadiene (Denver, Las Vegas, New York, Boston, Kalamazoo, Cleveland, Montréal, Hamilton, Ottawa, Windsor ș.a.), precum și specificul unor state (Michigan, Florida, Colorado, Pennsylvania, Ohio, Arizona etc.).

Pe lângă reportajele, studiile și eseurile dedicate diasporei americane, recenziile de carte, interviurile și dialogurile realizate, autoarea face loc, începând cu vol. II și unor secțiuni de „*Ecouri*” în care reproduce textelor celor care au scris despre „America visului românesc” sau despre alte cărți care au fost prezentate în reuniunile literare din USA, interviuri acordate presei (vol. II: Victor Neghină, Daniela Pănzan și Monica Grosu; vol. III: Victor Neghină, Mihai Posada), recenzii (II: Anton Soare, Doina Popa, Mihai Posada; vol. III: Sebastian Doreanu, Gheorghe Mircea, Antonia Bodea, Dorin Nădrău) sau varii consemnări/ reportaje ale unor evenimente (vol. II: Doina Popa, pr. Gheorghe Naghi, Muguraș Maria Vnuck, Antonia Bodea, prof. Mariana Terra; vol. III: Remus Grama, Muguraș Maria Vnuck, Veronica Pavel Lerner, Silvia Popescu, Doina Popa)...

Volumul al treilea începe cu eseul „Literatura în anotimpul pandemiei”, detaliind faptul că „noul coronavirus nimicitor a schimbat în anul 2020 și modul nostru de a gândi acum când economia fiecărei țări are pierderi grave. Nu mă îndoiesc că scriitorii se vor inspira din tragediile fizice și din dramele psihologice care se petrec pretutindeni și, fără îndoială, nici pictura sau muzica nu vor rămâne mai prejos.” Așa cum a făcut la Paris scriitorul român Matei Vișniec, meditănd la faptul grav, enorm și halucinant ce i se poate întâmpla în prezent speciei umane... Și totuși, în fața unei asemenea calamități, oamenii, scriitorii și artiștii au căutat o adecvare la situație, în sprijinul comunicării venindu-le tehnica informatică, aplicația Zoom, care altădată se numea „teleconferință”. În acest fel s-au desfășurat, dincolo de impedimentul fuselor orare, și unele acțiuni ale diasporei românești, bunăoară reuniunile Cenaclului literar „Destine literare” din Montréal, Canada, și ale partenerului său din SUA, Cenaclul Românesc „Mircea Eliade” din Denver, făcând „operă de pionierat, dovedind curaj tehnic de a asigura conexiunea participanților, tot mai numeroși”, de pe mai multe continente. Tehnica fiind foarte potrivită și pentru programe muzicale on line. Prieteni din lumea largă au înțeles și ei avantajele tehnicii electronice, precum buna prietenă din Buenos Aires, Alina Diaconu (prietenă a lui Emil Cioran, despre care d-na Sîrghie a publicat un întreg documentar epistolar în revista „Portal-Măiastra” de la Tg.-Jiu - nr. 4(53)/ 2017: *Dosar sentimental: Emil Cioran și corespondenta lui de la celălalt capăt al lumii*, pp. 42-45). Și, totodată, facilitându-i celei mai cunoscute scriitoare române din Sud-America participarea la acțiuni organizate la Praga, Londra, Tel Aviv etc.

„Drumul în spirit” spre Lumea Nouă de dincolo de Atlantic este, în definitiv, și o redescoperire de sine, căci dincolo de noutatea privirii în detaliu a realităților americane, autoarea se îmbogățește sufletește când, comunicând empatic cu interlocutorii, are prilejul de a împărtăși valori indimenticabile din tezaurul cultural românesc, de la Eminescu la Lucian Blaga, Emil Cioran, Radu Stanca, la Nicolae Cristea (o restituire spectaculoasă a unui destin eminescian) sau la scriitori și artiști din generații mai recente.

Memorabilă este capacitatea de sinteză și găsirea unor plastice definiri, precum în „reportajele”: „*Aeroportul din Amsterdam – o placă turnantă vie a planetei albastre*”, „*Acasă la românii din America*”, „*Specificul emigrației române din America*”, „*Cum și-au făcut primii români averi în America?*”

Sau: „*Florida – între oglinzile Terrei și paradisul americanilor*”, „*O zi la Biblioteca Centrală Universitară din Ann Arbor, Michigan*”, „*Arizona – statul Marelui Canion*”, „*Las Vegas – orașul viselor fără somn*”, „*Ochelarii de soare ai Denverului*”, „*Alteța Sa Regală, Limba Română!*”, „*Este Mihai Eminescu Poetul național al românilor?*”, „*Biserica, o instituție națională identitară, în optica lui Mihai Eminescu*”, „*Demitizarea” lui Eminescu și riscurile ei...* Conferențind deseori despre Eminescu, d-na Sîrghie constată că toți compatrioții din întreaga Americă se reunesc „în jurul unui simbol național”, flacăra nestinsă a geniului eminescian fiind întreținută de zeci de ani nu numai la New York, unde pr. prof. Theodor Damian oficiază cu deplină îndreptățire „o formă a cinstirii întru sacralitate a poetului național”, ci pretutindeni, în USA și Canada, Eminescu fiind un *simbol al rezistenței prin cultură* pe care întreaga diasporă euro-americană l-a împărtășit (recenta carte a Mihaelei Albu, „*Din exil... acasă... cu Eminescu de mână*”, restituind dosarul prețurii necondiționate de care s-a bucurat poetul, cu spiritul căruia a fost solidară o întreagă emigrație românească în anii totalitarismului comunist).

Într-o dedicație adresată familiei, autoarea mărturisese: „Cât timp locuiesc în Limba Română, limba strămoșilor și copiilor stabiliți dincolo de Atlantic, mă simt acasă și pe continentul american, dialogând cu prieteni de viață și condei.” (II)

Desigur, ceea ce face d-sa este „o muncă misiionar-apostolică”, cum apreciază pe coperta a patra a celui de-al III-lea volum pr. prof. Theodor Damian, care a avut-o pe autoare în atâtea rânduri invitată și fiecare întâlnire a avut rezonanța unui eveniment cultural-literar. Este vorba, cu alte cuvinte, despre convingerea d-nei Anca Sîrghie că, în astfel de peripluri transatlantice, „există un tezaur de cultură românească insuficient explorat, prea puțin cunoscut și că ea ar putea face o lucrare semnificativă în acest sens.”

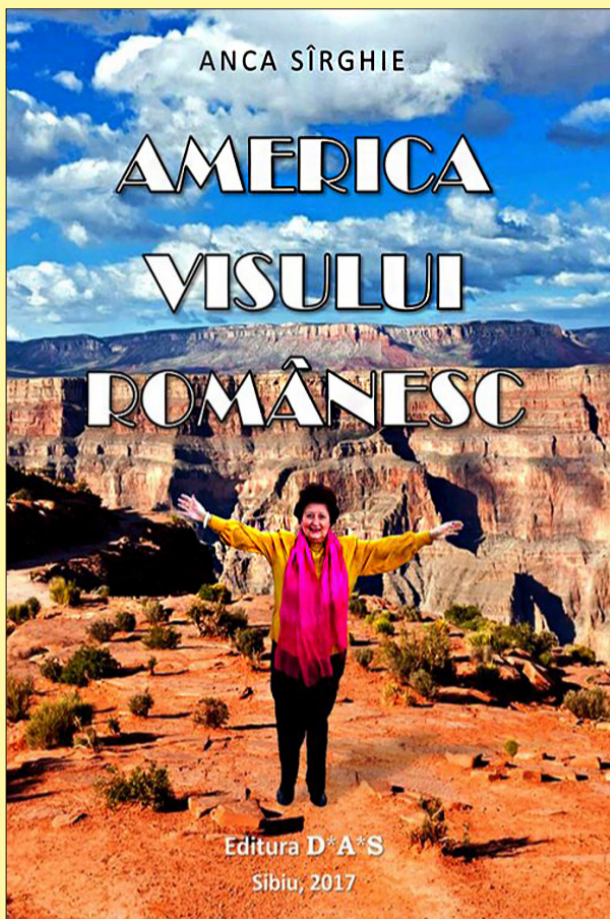
„Departate de a exagera, – aprecia preotul Gheorghe Naghi din Sacramento, California – implicarea Doamnei Profesor Doctor Anca Sîrghie în numeroase sesiuni științifice, de comunicări, simpozioane și festivaluri internaționale o recomandă ca pe o adevărată ambasadoare a slovei și culturii sibiene din țară, Europa și America.”

Spirite voluntare, intrepide și dotate cultural precum dna prof. Anca Sîrghie, istoric și critic literar de certă vocație, pot concura oricând și oriunde *con brio* misiunea unor „instituții” culturale bugetivore, incapabile să promoveze adevăratele valori ale culturii române, pierzându-se în futilități și facilități anoste, de substrucție globalistă, ba aducând, astfel, deservicii imense și grave prejudicii, cum s-a semnalat deseori în cazul unor filiale ale Institutului Cultural Român... Iată de ce este nevoie de astfel de „ambasadori”, mai ales în Lumea Nouă, de unde rumoarea „plăcilor tectonice” ajunge până la noi...

O ambasadoare a culturii române în Lumea Nouă, dincolo de Atlantic

ANCA SÎRGHIE:

„AMERICA VISULUI ROMÂNESC”, I-III

Valoroasa noastră colaboratoare la revista „Portal-MĂIASTRA”, care apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România, la Târgu-Jiu, prof. ANA SÎRGHIE, ne trimite o carte „singulară” în creația d-sale și chiar în literatura română „ca pluralitate a unghiurilor de abordare”. Este vorba de trilogia „AMERICA VISULUI ROMÂNESC”, o impresionantă culegere de texte oglindind experiența a două decenii de promovare a valorilor culturale românești în comunitățile românilor din America de Nord.

Prin urmare, cele trei volume apărute la Editura D*A*S* din Sibiu (I, 2017, 408 p.; II, 2019, 480 p.; III, 2020, 421 p.), sub genericul deopotrivă incitant atât memorialistic dar și științific „America visului românesc”, înmănușează, cu deosebită râvnă și grijă, inclusiv pentru o iconografie color ilustrativ-punctuală, articole, reportaje, studii, eseuri, interviuri, dar mai ales conferințe atât de apreciate de cei din comunitățile românești, pentru care compatrioata noastră a fost apreciată cu titlul de „Ambasador al literaturii românești în diaspora româno-americană” (Victor Neghină, Sebastian Doreanu), „o admirabilă mesageră a mării culturi naționale” - Silvia Popescu (Vol. II, V. *Ecouri*, 1. *Interviuri*, p. 375), „ambasadoarea românilor dincolo de ocean în Lumea Nouă – SUA și Canada” (Mihai Posada, III, p. 285).

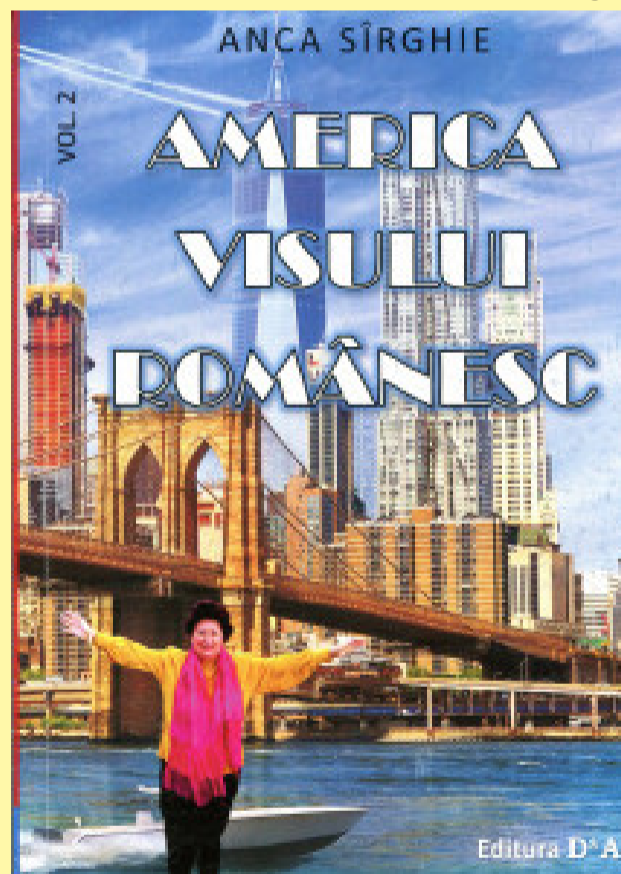
Noutatea acestor abordări complexe, în genurile literare amintite, constă în faptul că, după cum ne scrie, autoarea nu s-a rezumat doar la impresiile călătoriilor făcute în USA și Canada, „ci am completat reportajele literare cu interviuri și cu textele conferințelor rostite în diferite comunități care m-au invitat să le vorbesc.” Și totodată susținând cu toată convingerea că „orice intelectual care are ceva de comunicat conaționalilor lui diasporeni, indiferent pe ce meridian sunt aceia, ar trebui să le ofere conferințe, care întrețin spiritul național. Într-o asemenea perspectivă, trilogia mea poate fi un exemplu și un îndemn.” Gândul autoarei a fost dintru început acela de a înțelege cum Atlanticul poate deveni azi „un liant între părțile îndepărtate geografic, dar unite spiritual, ale unui popor”.

THE AMERICAN DREAM – scrie Anca Sîrghie – „a devenit și visul meu, născut din credința că acolo, în Lumea Nouă, avem multe de făcut și noi, românii din țară./ Destin de familie!/ Destin de generație!/ Destin național în universalitate!”

Participând cu implicări unanim apreciate la diferite sesiuni de comunicări științifice, la simpozioane și festivaluri internaționale, atât în țară cât și dincolo de Ocean (recent, ne-am întâlnit la ediția a XLII-a a Festivalului Internațional „Lucian Blaga” de la Sebeș-Alba, apoi d-sa a continuat cu Colocviile „Emil Cioran” de la Sibiu-Rășinari, precum și alte lansări de cărți etc.), „doamna culturii române” Anca Sîrghie se află mai tot timpul anului în veritabilele periururi culturale, ceea ce-l determină pe pr. Gheorghe Naghi din Sacramento (California) s-o numească, în prezentarea de pe coperta vol. I „adevărată ambasadoare a slovei și culturii sibiene din țară, Europa și America”.

Neobositul cărturar român, încununat de o experiență universitară semicentenară dar mai ales de o asiduă muncă de cercetare (peste care nu se poate trece în materie de Radu Stanca, Lucian Blaga, Nicolae Cristea ș.a.), a descoperit pe cont propriu, pas cu pas, „imaginea caleidoscopică” a lumii americane, consemnând, cu obiectivitate și lucidă filtrare rațională, varietatea, bogăția și consistența lumii și vieții americane...

Legăturile d-nei Anca Sîrghie cu America sunt, desigur, mai vechi (mai întâi prin două mătuși și un unchi, când copila, în anii comunizării României, trăia din plin mirajul Americii intangibile/ *terra meravigliosa*), dar demersul efectiv a fost prilejuit, mult mai târziu, după Revoluția din decembrie 1989, de stabilirea în Lumea Nouă a fiilor săi, ingi-

neri: unul, cel mic, Sabin, la Detroit (de unde autoarea ajunge la Cleveland și Chicago, apoi la Winona în Minnesota, la niște rude), celălalt, Răzvan, locuind la Denver împreună cu soția profesoară care este director la Cenaclul „Mircea Eliade”, alături de Sebastian Doreanu (tânără familie i-a înlesnit excursii în Sudul Statelor Unite, în Florida și Insulele Canare, dar și la Marele Canion ori Las Vegas). De la Denver (unde își lansează cartea documentar-memorialistică „Lucian Blaga și ultima lui muză”, apărută în 2015 și premiată de Filiala Sibiu a Uniunii Scriitorilor din România, despre care „Portal-Măiastra” a scris elogios), a călătorit și în California, încheind astfel „periplul de la Atlantic la Pacific”, nu numai ca o „mamă răsfățată”, dar și ca un mesager cultural, totodată observator atent al realităților din lumea americană (cu Cenaclul literar „Mircea Eliade” din Colorado, autoarea a ajuns în California,

mai exact la Casa Română de lângă San Francisco, unde a conferențiat despre Eminescu, Blaga și Radu Stanca, în fața unor oameni „deschiși, dornici să citească literatură de bună calitate”: „Nu sunt în California mulți conaționali interesați de literatura noastră de acasă, într-adevăr, dar sunt sigură că cei pe care i-am întâlnit la evenimentul din 19 aprilie 2015 pot face multe pentru cultura românească a diasporei americane.”

Acolo, în îndepărtata Californie, conferențiară află că locuiește un nepot de-al lui Lucian Blaga și vrea să afle dacă, în acel florar din 2015, s-a organizat ceva, „niște reuniuni Blaga”, care să profite de prezența nepotului, dar a aflat că nu s-a mai făcut nimic din ...2002! „Părerea mea, scrie dna Anca Sîrghie, este că, deși în California există un centru prestigios, Casa Română de lângă San Francisco, conaționali noștri nu au omul potrivit care să-i adune, așa cum reușiți voi la Denver sau Th. Damian organizează evenimente la New York, deși acolo unii români dovedesc din plin interesul, deschiderea lor pentru literatură, pentru arte, pentru cultură.” (Interviul lui Sebastian Doreanu, vol. I, p. 282-283).

„Menținerea legăturii cu arta și cultura patriei noastre”, scrie autoarea, este esențială, mai ales că, acolo, tinerii din generația a doua și a treia, care s-au născut și format direct în America, au o situație „mai complicată” în raportul lor cu țara-mamă, depinzând de orientarea fiecărei familii”. Părerea este că, pe plan cultural „americani nu știu să facă punte peste Atlantic, uneori nefiind interesați nici măcar de statul lor vecin... așa că Europa le rămâne îndeobște străină”. (*Id.*, 284).

Impresionată a fost dna prof. Sîrghie atunci când a participat la un tradițional Congres Internațional de Istorie, organizat la Universitatea din Kalamazoo (Michigan), unde a întâlnit și câțiva români, printre care pe părintele profesor Theodor Damian de la Metropolitan College New York prin Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, pe care-l conduce (editând binecunoscuta revistă „Lumină Lină/” și pe jurnalistul Mihai Gheorghiu, poet și prozator, editor al publicației „Lumea Românească” și autor al volumului „Anamneza eu-lui meu”, unde realizează „o pătrunzătoare privire din afară, care lipsește, uneori, ziariștilor din țară”.

← pag. 51

